

श्रीहर्म्यज्ञाचार्यविरचितम्.

परिशिष्टपर्व.

श्रीकर्मर.

श्रीगणेशाय नमः

(स्थविरायलीचरित्रम्)

बाबुसाहेब राय बुध्रसिंहजी बदाडर

तथा

शेठ वीरचंद्रजाइ दीपचंद्र. सी. आइ. इ. नी मद्रदथी

उपाधी प्रसिद्धकरनालUGARCHAND BHAIROOJI SETHIA.

श्रीजिनधर्मप्रसारकसना JAIN L. R. JI.,
GALANHER, RAJPUTANA.

भावनगर.

इदं पुस्तकं सुभ्रग्यां निर्णयसागरमुद्रादये कोलजाटवीध्यां २३, भा. रा. घोषिकरधारा मुद्रयित्वा प्रकानितम्

वीरसंयम् २४२८

विक्रमसंयम् १९६८.

सके १८३४.

श्रीहिमचंदाचार्यविरचितम्.

परिशिष्टपर्व.

प्रोफेसर।

(स्यविरावलीचरित्रम्)

विरचितम्।

बाबुसाहेब राय बुधसिंहजी बदाडर

तथा

शेठ वीरचंदजाइ दीपचंद. सी. आइ. इ. ती मद्रदुयी

तथावी प्रसिद्धकरनाक RESEARCHED BY HARSHUJI SETHIA.
JAIN L. LIBRY.

श्रीजिनधर्मप्रसारकसज्जाइ, KATIAHER, KANPUR, UTTAR PRADESH.

भावनगर.

मुद्रयित्वा प्रकाशितम्

संके. १८३४.

विक्रमसंख्या १९१८.

इदं पुस्तकं मुम्बयां निर्णयसागरमुद्रालये कोलकाटादधीष्यां २३, भा. रा. पोणेकरद्वारा

वीरसंख्या २४३८.

सूचना.

आ ग्रंथ प्रथम बंगाला एशियाटिक सोसाइटी तरफथी उपाधवामां आव्यो हतो, परंतु ते हालमां वीलकुत्र न मखतो होवाथी तेमज तेना टाइप विंगेरे वरावर अडुकूल न होवाथी अमे उपर जणवेला वे गृहस्यो तरफथी श्री त्रिपट्टिशालाकारुपचरित्र माटे मखेली सहायतामांथीज आ ग्रंथ उपाव्यो वे. ते उत्तम साधु साधवी जेथो संस्कृतना अन्व्यासी होय तेमने तेमज पुस्तक नंभार माटे भेट तरीके आपवानो वे.

अन्य जैनबंधुथो वेचाण लेवानी इच्छावाला माटे किंमत रुपयो एक राखवामां आवेल ठे के जे पहेली आपृत्ति करतां बहुज थोत्री वे.

आ ग्रंथ श्रीजैनधर्मप्रसारकसत्तानी यती शा. कुंवरजी आणंदजीए मुंबई निर्णयसागर प्रेसमां उपावेल ठे.

अनुक्रमणिका.

पृष्ठ.	पुंजी	विषय.
१	१	श्रीजंबूव्यामिचरित्र-पूर्वप्रकरणेन.
२	१७	जंबूव्यामिचरित्राद्-नंतर चौरागमन-जंबूव्यामिं; अने तेनी स्त्रीश्रोनी कहेली ? १ कथाउ.
३	४२	जंबूव्यामि अने तेमनी स्त्रीउनी कहेलीकथाउ-प्रांते जंबू अने प्रजयप्रगयावर्णन.
४	४२	जंबूव्यामिनिराण.
५	५४	प्रतरव्यामि-नाथ्यनपरुचरित्र.
६	५०	यज्ञोत्तरपूरि नरवाहुव्यामिचरित्र-नरवाहुस्वामिना ऽ शिष्योतुं पृचांत-अप्रिका पुत्र कथा-गाटडीपुर प्रवेग-उदाधिनृपमारक कथा-नेंदराज्यज्ञान वर्णन.
७	६६	कदारक अमान्य चरित्र.
०	७१	नाकटाउ मंत्रीमग-परुतनरुदीश प्रतचयो-मंनृतिविजय स्वर्गगमन-चाणस्य चंडगुप्तकथा-विन्डुगारजम अने रागयमाप्ति.

- विन्दुसार अशोकथी कुणालकथा-संप्रतिजन्म राज्यप्राप्ति-स्थूलजज्ञ पूर्वग्रहण-
 जज्ञचाहु स्वर्गगमन. १ ७७ १
- आर्यमहागिरि आर्यसुहृत्ति दीक्षा-स्थूलजज्ञ स्वर्गगमन. १ ७१ १
- संप्रतिराज चरित्र-आर्यमहागिरि स्वर्गगमन-श्रवंति सुकुमालचरित्र-आर्यसुहृ-
 त्ति स्वर्गगमन. २ ७२ २
- यज्ञस्वामिजन्मप्रतप्रजावर्णन. २ ७७ २
- आर्यरक्षितप्रतग्रहण-पूर्वाधिगम-यज्ञस्वामि स्वर्गगमन-तक्षशविस्तारवर्णन. २ १११ २

प्रस्तावना

यद्यातुर्वेद्यगोत्रिखिद्युवनविदितैरन्यशब्दज्ञवर्गः
खद्योतात्रामत्रार्षीदितरकविगणोऽशि श्रियत् तारकात्वम् ।

प्रापद् दोषाकरत्वं परसमयमतिस्तार्किकप्राज्ञसार्थः
स्तोत्रं शक्यः स किं स्यादिव दिवत्पतिर्हेमचन्द्रो मुनीन्द्रः ? ॥ १ ॥

केन तस्य स्वपिपलाधरीकृतधिषण्णैः स्वदृश्यमतिना वा पुरुषमानिना, संप्रतिपन्नेन जिनपतिमतानुया-
यितां, अकिञ्चरनिर्भरेण चेतसा न चिरपरिचित्यकारि; केन वान्यान्यमतखम्पटपाटवेनापि विद्युया,
त्रेषुपा निर्जीकमन्त्रितोऽन्त्रियुक्त्याधिकारितां, नापश्चिमविपश्चिन्नेन श्रयणमार्गमवातारि; केन वा तत्त-
न्न्यप्रणयनप्रकटितप्रज्ञाप्रकर्षेण प्राप्तरूपेण, प्राप्तवता प्रबुद्धपरिपत्सु प्रसिद्धि, तत्र तत्र स्यान्निप्रायसंवा-
दकतया न समस्मारि जगवतो हेमचन्द्रस्य शरदिन्दुमुन्दरयशसः सुविदितसुगृहीतं नामधेयम् ? । उप-
निबन्धमप्येतस्य जगवतः सोमप्रज्ञ-प्रज्ञाचन्द्रप्रच्युतिर्चूर्णितः सूरिभिः, उत्तरोत्तरं प्रतिपच्यन्व्रमसः
कत्रेयाधिकाधिकमुन्नतीज्यमानेजानम्, अस्तदरातादरागुणस्य रोहण इव रत्ननिकरस्य निधानं,
राजसन्नायासमहोदयमपि सास्त्रिकधुराधुरीणतामादधानम्, अत्रुविदधानं च सर्वत्रा तत्तच्चिरंतनयति-

मानान्यव्याख्यारिकाचिमतानि मतानि नीतितो निरस्यन्तम्, अथपीरपन्तं च मर्गतिशायिना विगय-
 विन्यासक्रमेणान्यान्याख्यारिकायि, गाम्नीर्यपरिपूर्णं टीका-विशेषविशेषितं काव्यानुशासनं नामाख्यारि-
 रप्रथमम्; अग्रन्थीच दुस्तर्कतर्कमार्गिकीतिकर्कसातामायवत्, युक्तिपूर्णं साचादार्कनिरयवद्वहतां प्रगा-
 धयत्, कण्ठश्ला-ऽद्वयदादिप्रतिरूप्यदमादिसप्तशततया प्रतिशिरत्, अष्टुणं च कलीकृतमकृतद-
 द्तर्विचक्षणे; श्रीवादानुशासन-प्रमाणमीमांसादि तर्कशास्त्रम्; प्रार्थनीय शेषेष्यशेषु विषयेषु संपूर्णतया
 तं तं विषयं विवेचयन्ति, दोषपद्धकृत्यशुद्धामप्यनकुयन्ति, आमादयन्ति च सहृदयहृदयानां हृदय-
 मनायम्, अर्हन्तीति-स्युति-योगशास्त्र-द्व्याश्रयमनूतीनि भीर्षणवाणीमत्र कुर्वन्ति, प्राहृतद्व्याश्रय-देवीनाम-
 माखादीनि तिनन्निप्रज्ञापामयानि चानइयानि ग्रन्थरसानि ।

एवं च किरीट इयावद्धारममुदये मूर्धन्यतामानजमानो वैशारुणनिरक्षेपु, चक्रवर्तीय धरासाम्प्रक्रो-
 नायकत्वमायवहमानः कथियरनिकरेपु, विमग्योतिरिव ज्योतिर्धरिणीष्यमाधारपतामादधानः शिखान्तवि-
 द्विभुधिमंगेपु, कण्ठीरव इव च चारणवारनियारणे प्रतिवादिपद्मतिक्षणे निष्प्रतीकारामागहन्यमा-
 धित्राणो द्योकोत्तरगामप्यनंपाद्यकार्यव्यूहकर्तव्येन दिगन्तव्याघ्रावदातयशा जगवान् देमचन्द्रः, करकं
 यमुधाविद्वारिणं धरिणीभृशं नाविपद् निःसीमोपकारतारायनवर्ता, कारकान् वा मर्गान्निहितकन्धरागनि
 धीधनधीरधुरन्धरान् नापीपदत् परमाश्रयं कनिमप्रतां, कारकान् वा तदानीन्तनान् परमतानुयादि-
 नोऽपि विषक्षणान् स्वमीदयगिद्व्यनज्ञायेण नाजिज्ञह्यत् "धैरुष्यं विगत्राश्रयं श्रितवति श्रीहंसचन्द्रे

दियम्" इत्यादीननेकेश्चिन्तार्थकशब्दमयान् हृदयोजारान्, कां कां श्रीमदाहृतशासनप्रजावनां नाची-
करधतुरन्धुराशिकडायां काश्यथीमनुशासतं परमार्हतं कुमारपालधरापालम् ? ।

अथमपि स्वविरावद्विचरित्राख्यो यथार्थमन्त्रिधानमादधानो मन्थस्तेनैव जगद्विश्रुतान्त्रिधेन जगवता,
जलनिधिमिव जलानामाश्रयं शब्दार्थवैचित्र्यस्य, आकरचमिमिव धातुनामास्पदं प्रसादादिगुणानां,
निधानस्यानमिव सदर्यानां पात्रमलङ्काराणां, गगनमिव परिमाणस्यावधिं रसानां, चाण्डागारमिव सार-
पस्तुनो निलयमार्हतस्येतिवृत्तस्य, दशपर्व्यात्मकं त्रिपट्टिशद्वाराकापुरुषचरित्राहुयं महाग्रन्थं धिरचव्य,
शालरासोप इव महीयसि प्रासादे तस्मिन् परिशिष्टपर्वरूपो धिनिरमायि ।

अधिकृतं चात्र, प्रत्यक्षमुपलक्ष्य दृष्टिकामिव दृष्टिकतामाश्रयन्तीं प्रञ्जलविभ्रतिं, निपुणं विज्ञान्य
ध्याजाखलमिव चञ्चलतामाफलयन्तीं युयत्यसंपत्तिं, सम्यगवधार्यं प्रेक्षणदृष्टमिव दृष्टजङ्घुरतामास्वजनन्तं
स्वजनजनसंसर्गम्, अघितथं विचारगोचरतामानीय च बुद्बुदपटलमिव जटिति पतयाद्बुतामश्रुवानं
जीवितव्यं, सर्वथाऽपारसंसारपारपरनिःसारतामधिजग्मुषां; तिरस्कृतवैश्रमणवैभवं निजं महोविभवप्राजव-
मपि तृणखण्डमिव परित्यज्य, परमार्थप्रतिबन्धैकवद्भक्तं च विषयव्याम्प्यं सुदूरमुत्सार्य शाश्वतिकाम-
न्दानन्दसंदोहैकनिदानं चारित्रिश्रियमधितदुषां; निरुपभशमशखेण पावकपटेकमिव धाराधरधारया क्रोध-
योधं विध्यस्य, महामार्दयमन्त्रेण फालकूटकमिव पीयूषपूषेण मानव्यादं घशीकृत्य, अस्लक्षिताजववलन
मदोन्मत्तकुम्भिनमिव केसरिकिशोरकेण दम्भारम्भं संहृत्य, संतोषोपमद्विन्ना वारांनिधिमिव वरुयान-
खेन खोजप्रसंरं संशोष्य, सम्यग्ज्ञानोद्बोधोत्तेन तिमिरनिकरमिव संहस्रकिरणेन मोहावेशं प्रतिबद्ध्य, विर-

कनामनाचेव श्चिरुद्वन्द्वमिव हव्यहविषा कन्दर्पदर्पमुद्दिश्य च साम्यसावाग्यमात्रेणुगं श्रामन्म-
हानीत्सुपट्टप्रामात्रं चकुरा श्रीजम्बूस्वामिनः प्रारन्त्य श्रीवज्रस्वामिपर्यन्तानां महामुनीनां यथाजात-
मितिरुचम् ।

कत्रिकुञ्जतिव्रकायमानेन चानेन जगत्ता परिपुष्य मुञ्चिष्टमुक्तादिसन्धिमार्पुष्यम्, परिपुष्य मनोमु-
दायाननिचन्धनमविमयन्धमान्पुष्यम्, निरस्य रसनावनैरन्तर्येण प्रयन्धवैरस्यम्, निर्वर्ष्य च नग-नगरा-
ऽपेसादिवर्षनीयनिकुरन्मम्, सुसूत्रसंविधानकत्वेन सदखड्कारवाक्यविन्यासेन, सर्वथा रसस्वरूपावुरूप-
यंदर्शेण चाद्भुतोऽयं प्रन्धः कृत्स्नैरपि महाकाव्यखड्गैर्विचित्रित इत्यत्र कथं कथिकता कथमपि न शक्नोति
प्रोसांशंशानकादनामासादयितुम् ।

यत् 'स्यं निरवघचातुर्धैद्यप्रणेतुरस्य प्रन्धकलुर्वचनरचनायां साधारणजनेनापि कर्तुमनर्हानि रसख-
नानि कथमरकानामासादयन् ?' 'स्यतत्रव्याकरपादिकर्तृत्वस्योच्चयत्र समानत्वेन हेमचन्द्रस्याप्यन्य-
र्वियाकरपादेरि वा मत्तनिश्चयं कथं न ज्ञेयत् ?' 'कथं वा मत्तज्ञेदेऽपि च तस्य प्रमाखतयाऽवरयोपादे-
यत्वेन मद्रूपारमुच्यमानं नांजामाचिञ्जीत ?' इत्यादीनेकराः सूक्ष्मनीपागम्यान् वक्षीयसोऽपि याध-
कनचोन्नयञ्चोष्य पण्डितयाकोविना (H Jacob) स्वमनोधिगतस्य कविकाताया एसियाटिकसमित्या च
प्रोधितार्थमर्थैर परिशिष्टयंगः प्रस्तावनायां प्रन्धकलुर्वैपुलजादमुपन्यस्तम्, तस्य सर्वस्यायैकैकराः
प्रनिश्चयानं यद्यप्यन्तर पूर्वमेव व्यदधाम्, तथापि तद्वैतप्रन्धविषयकत्वेन 'एतत्साहाय्यापोशा वीहन्तां
त्रिचदशाः सुगं तानि विवादायार्गमध्यामीनानि स्याज्जानि, अत्रुषं परीहन्तां च प्रेक्षायन्तस्तत्तत्यासत्य-

त्यस्यान्' इति हेतुना महोपयोगितामयधार्थ्यं द्रुपयोद्देशसहितं तमेव संपूर्णमपि निबन्धमत्रोद्देशितुमुच्यते-
 गुरुरस्यामि ।

॥ ३ ॥

तत्र पायमाद्देश्यविज्ञातः—

"To the fact that Hemachandra has used Prākṛit originals, must be ascribed his occasional use of Prākṛiticisms, e. g.; अस्त्, XII, 320 used in the sense of अस्त, and I, 67, 136, XIII, 104 अस्त्, for अस्त, just as in Prākṛit अस्त् and अस्त are interchangeable. The word पदानुसारी in XII, 137 is probably a wrong translation of Prākṛit पदानुसारी which means पदानुसारि, compare जाईसरे=रतिपत्त. The name सीसनी in II, 82 is a Prākṛiticism for सीसती. Unusual, if not against grammar, are the forms माररितारयत् in III, 130, the adjectives चिकीर्ष in VII, 9 and मतिचिकीर्ष in VIII 453 instead of चिकीर्षु and मतिचिकीर्षु, the use of the simplex व्यतिष्ठ instead of the causative. Another proof of Hemachandra's careless and hasty composition is his rather too frequent use of meaningless words to fill up an otherwise too short verse. His verses frequently bear the marks of rapid versification like those of the Latin poet who

In Hora Saepe Ducentos,

Ut Magnum, versus Dictabat Stans Pede In Uno.

Some verses contain metrical faults: in अस्तिरूपमदृश्य, I, 264, किं बहुनाथंपरामुं II, 329, तो महत्त वीर्यिणु VI, 49, सपुण्यस्येयं, XI, 38, वाग्दक्षिणपरिगतम्, XI, 110, माडवकेतिथीयुल्य०, XIII, 59 the

second and third syllables of the *pāda* are short, though this is expressly forbidden by writers on metrics. In I, 288, II, 251, 484, III, 9, VIII, 370, XIII, 73 an enclitical monosyllabic word stands after the caesura against the rule. The third *pāda* in III, 214 *afraṅgavyasasī* consists of nine syllables, such *pādas* of nine syllables are not unfrequent in epical poetry, but classical poets avoid them. There are some nice rules on the Vipulā form of the *śloka* which though not laid down in native works on metrics are always observed by Mahākavis. Hemachandra's verses set these rules aside nearly as often as they conform to them, e. g., in III, 145 the first *pāda* is correct, but the third is bad."

इदं चात्र प्रतिविधानम्—

“यद्यप्ययं लेखः सर्वथा प्रमाणाऽस्पशित्वेन विद्वत्सदस्यु कश्चिदप्यादरं नीयावदति इत्युपेक्षादत्रमेव प्रेक्षणम्, तथाऽप्यन्युपगमवादेनापि तस्याऽसत्यता सम्राणं प्रदर्शयमाना संदिग्धानां विदग्धानां संशयापोहकत्वेनाऽवश्यमुपकर्त्री, इति प्रतिपाद्यते—

पूर्वं तावदत्र ग्रन्थे प्रयुक्तानां केषाञ्चिद्भूदानां प्राकृतप्रयोगमादृश्यदर्शनेन प्राकृतमूलत्वसंस्थापनमेव विचारतसद्वम्, अतिप्रसन्नात् । अतिप्रसन्नश्च संस्कृतप्राकृतज्ञापयोः कार्यकारणज्ञानेन बहुषु स्वल्पेक-तया तत्सादृश्यतां शब्दानां कुत्रापि संस्कृतग्रन्थेऽनिवार्यत्वेन सर्वेष्वपि संस्कृतपुस्तकेषु प्राकृतमूलत्वा-पत्तेः । कः सन्तु संख्यायान् प्राकृतेऽपि देवादिशब्दानां समानत्वेन संस्कृते तत्प्रयोगं निषेधति ?, तत्र-योफारं च प्राकृतशब्दव्यवहारित्वेन दूषयति ?, दूषयन् वा कथमपहासतां न याति ? ।

अथानुसारेण प्राकृतं पद्यानुसारीतिरूपनिष्पादनात्; अयंनोऽपि वाक्यानुसारीति रूपं प्रपञ्चयतीत्याह रीग-
तत्त्वात्; अन्यत्रानुसारेण—

“नीमेश्वर उवाच तावदाणुसारीतिगवयःप्रकृत्याह्वयत् ।”

“भूदोष्यतामरमाणुसारीणी नमस्मादाय ।”

इत्यादिषु पद्येषु कविभिः प्रयुक्तेषु रङ्गन्यमानस्य आणुसारिनादृश्य मंगलने प्रयुक्तानुसारमनुसारि-
पौष्याऽनुसारस्य दर्शनाद्य । यथा ‘अणुमंरद अनुमरति, अक्षिमाण अक्षिमाण’ इत्यादीनि । न हि
मंरुत्तस्याऽनुस्मरतिरूपस्यैव, अक्षिमाणादादृश्यैव प्रकृतौ ‘अणुमंरद, अक्षिमाणेति नानुमंरति,
किन्तु प्रसावकानचिमंत अनुमरति, अक्षिमाणेत्याद्येनि । तथा च प्राकृतव्याकरणमहाशाल्ये—

“क्षिप्त्वा तिस्रा तिस्रा मो सुपेऽप अणुमंरद ।” ४—१४.

मौरुचयेऽपि—

“अक्षिमाणस्मि तं र्तिमिरीए तिमियामिपस्मिपस्मिस्मि ।” ११२.

१ “नो वाः” (देव-मा-१।२२८) इति नम्य पाठे “कगचवः” (१।१७७) इति इम्य ऋचि “परतोः”
(१।१८०) इत्यनेनाकारस्य पाठे यस्तुः प्राकृतव्याकरणस्य वा “नो वाः मंरुत्त” (२।१२२) “कगचवः प्राणमो”
इत्यादिका कार्ष्णिके मणि । २ गौडवये १०६४, “मित्यत्र इव इत्यत्र इव यस्य तागनुसारीतिमेव इत्यत्र” इति नटीका ।
३ गौडवये १८, “भूदोष्यतामरमाणुसारीणी भवन्तये” इति टीकायां । ४ “म क्वा मो मो तुवनिमनुमरति.... प्राकृत-
यापी भवतीति भावः” इति टीका । ५ “अक्षिमाणेऽभिवग्न्यद्येः सं स्तुधियाः निश्चिन्नाः स्तुधियाः” इति टीकायां ।

न चात्र कथमपि अनुष्णरति अस्मिन्नासं चेति प्रमायमानुमतं घटामाटीकते, प्रस्तुतासद्गतत्वात्, तद्गीकान्नाग्न्यामपि अनादत्तत्वेन निररूतत्वाच्च । एतेनात्र प्रस्तावकप्रयुक्तं जाईमरेत्येकदेशीयमुदाहरणमपि धिक्कृतत्वेन सुतरां प्रयुक्तम् । इत्यमुमतीयं गुणानं विषयमजानन्, निर्दोषेऽपि द्रूपणं प्रदर्शयन् प्रसायकाः कियत् मादसं प्रकटयतीति धिडुयामेय विचारगोचरः ।

यदपि 'वीर्यतीति प्रयोगे प्राकृतानुसारेण वीरमतीत्यनुश्रुत्यं कर्त्रा प्रयुक्तम्' इत्युक्तम्, तदपि प्रान्तिगुल्लमेय, अग्न्यादिपाठेन वीरसदस्य मत्वोर्मकारस्य यत्वनियेधेन तस्य (वीरमतीत्यस्य) सूषपद्य-गगनात्, "तत्रानुद् मम्मणो राजा तस्य वीरमती प्रिया" (दे० त्रि० प० ७, स० ३, श्लो० २१ए) "रं तु वीरमती नाम तस्याञ्जदयिता किञ्च" (देव० पा० स० ६, श्लो० ६२३) इत्यादौ तस्यैवमेव स्पष्टमुपखञ्जात्, गणपाठस्य चेट्टविषयत्वेन संज्ञायामेव तेन यत्वनियेधात् "ह्रिषीयते वीर्यती न ऋमिः" इत्यादौ यत्प्रस्याऽपि निष्प्रत्या वापान्नायाच्च ।

यदप्ये निस्रमेव व्याकरणसूत्रम्, न ते महाकविजिप्रयोग्यतां कदाप्यर्हन्ति, यथाऽमावास्यादि, निरुमेव चैतत्सिद्धयर्थं "मातरपितरं वा" (३।१।४३) इति मिञ्च्ङेमव्याकरणस्य "मातरपितरमुदी-चान्" (६।३।३२) इति पाणिनीयस्य च सूत्रम्; इति मातरपितरस्य काव्यप्रयोगयोग्यत्वे निर्दोषं निष्प्रसंत्तपि,

"पितरौ मातापितरौ मातरपितरौ पिता च माता च"

? अद्विष्टाये द्विर्भावे सगे-३८ । २ अग्निधानचिन्तामणौ मल्यकाण्डे २२४ ।

“भातापितरौ पितरौ मातरपितराविति प्रयुतातौ”
 “भातापितरौ पितरौ मातरपितरौ प्रयुज्जन्तपितातौ”

इत्यादिषु च बहुषु कोशेष्वपि तत्प्रामाण्यं संवदस्य मातरपितराब्दस्य कर्त्रा प्रयुक्तस्य प्रयोगानर्हतां प्रजह्यन् प्रस्तावकः कथमिव प्रमाणतामङ्गीकुर्यात् ? कथं च तथाऽप्यत्रिप्रदानो बहुशो दृश्यमानानो भयलार्जुनादिसाधनात्मपि प्रयोगानर्हतां वदतो वदावदस्य वक्रं वक्त्रीकुर्यात् ? एतेन चिन्तयति प्रसिद्धिचिकीर्षतीति कर्त्रर्थे क्विपि सुष्ठु निष्पद्यमानयोः, “दोस्त्यारपदं काव्यचिकीः कवीनाथ” इत्यादिषु चोपपन्न-
 न्यमानयोश्चिकीर्ष-प्रसिद्धिचिकीर्षाब्दयोरप्यप्रयोग्यतादृश्यं नितारां निराकारि ।

‘व्यतिपूर्वकस्य इधातोः प्रयोगरूपे व्यवहर्तव्ये शिखरितमेव तत् कर्त्रा व्यापारि, खड्ग्यमेव च वच-
 नरचनायां कर्तव्यायां गुर्वी साऽकारि’ इति निर्णयमुद्धृत्यस्तस्यलमपि चाऽनिवृत्तयन् प्रस्तावकः साह-
 सिक इव विरूपमेवाऽऽचरन् कथं प्रतिवचनीयः ? । न हि तस्यत्रमात्रस्याऽप्यनिर्णीतो निर्मुक्तमेव याच-
 नवचनं वा द्रुपणात्प्रधानं वा ज्ञपणाय जवति । यदि चेदानीमपि प्रस्तावकस्तस्याननिर्देशपूर्वकं स्वमत-
 माग्रहीष्यते, यच्चस्पृहेयमस्मद्वेखिती सयुक्तिकोक्तिकमेण सुखमेव योग्योचराय प्रयतिष्यते, इत्यास्तां तावत् ।

उन्दःशाखसंरूपे वदता प्रस्तावकेन कर्त्रा प्रयुक्तानि यानि उन्दांसि कुट्टलेनाऽन्निहितानि, तानि
 निःशोषणस्यत्र श्रीमतो हेमचन्द्राचार्यस्याऽपि स्वयं उन्दोऽनुशासनधिनितानुस्यस्येय स्यत्त्रप्रमाणत्वे-
 नाऽऽवगदरणीयतया द्रुपणान्येव न जवन्ति, किमद्ग ! तद्वियेकप्रयत्नेन ? । तथापि “वेन केन प्रकारेण

१ वैजयन्त्यां ४ १७६ पं ९४ । २ अमरकोशे मनुष्यार्थं-३७ । ३ सयकत्वसंभवमहाकाव्ये १-१४ ।

भर्तारं जनयन्तु सुधीः” इत्युक्तिं समाश्रित्य प्रस्तावकतोषोपायाऽन्यैरपि ब्रुन्दःशास्त्रैस्तत्सत्यता प्रकटी-
 क्रियते-पूर्वं तापद् “ध्रेष्ठिरुचरदत्तस्य” इत्यादिपदके द्वितीयतृतीयाक्षरत्वधुत्वेन “न प्रथमात् स्त्री”
 (पि० सू० ५।१०) इति नियममात्मन्वय यद् द्रुपणमुपन्यस्तम्, तत्रुन्दःशास्त्रानवगाहफलमेव, यतोऽयं
 नियमोऽनुपुद्गेदेषोपे पङ्कनामन्येय समस्ति, न त्यन्यत्र, “पादस्यानुपुव् यक्रम्” (पि० सू० ५।ए)
 इत्येतदुत्तरमस्य नियमस्य प्रतिपादनेन तस्यैव तत्रानुवृत्तेः । तथा च ब्रह्मीकाकारः “न प्रथमात् स्त्री”
 (पि० सू० ५।१०) इत्यस्यैव वृत्तौ-“अत्र यक्रजातौ पादस्य प्रथमाद् वर्णाद्धूर्ध्वं सगणनगणौ न
 कर्तव्यौ” इति । न च कर्त्रा सर्वत्र यक्रब्रुन्दांस्तेव व्यवहृतानि, किन्तु तद्विधायकहितान्यन्यान्यपि, महा-
 वाप्यत्येनाऽपरापरब्रुन्दसामुपनियन्धस्य समुचितत्वात्; इति क नाम द्रुपण्डुःस्यता ? । न चानुपुविति
 पदस्येव यक्रमिति पदस्यापि “ब्री न्तौ च” (पि० सू० ५।१ए) इति सूत्रं यावदनुवृत्तेः, तदनन्तरं
 पादाक्षरजातेरत्रायेन यक्र एवापादाक्षरजातेः पर्यवसिततया श्रीहेमचन्द्रव्यवहृतानामव्यपादाक्षरवृत्तानां
 नितरां पङ्कत्वापत्तिः; तथा च सिद्धमेव तद्द्रुपणसिद्धिरूपं समीहितमिति वक्तुं शक्यम्, तदुत्तरत्र तद-
 प्रायेऽपि तत्पूर्वत्र “ग्लिति समानी” (पि० सू० ५।६) इत्यादिःसूत्रविनिर्दिष्टानामपादाक्षरवृत्तानां ऋयसां
 सत्रावात् “वितानमन्यत्” (पि० सू० ५।० इति सूत्रोक्ते ब्रुन्दसि सुतरां तत्समावेशेनोक्तद्रुपणस्य दूरो-
 त्सारितत्वात् । अत एव तत्र (पिङ्गलशाखे) “वितानमन्यत्” इति सूत्रवृत्तौ प्रदर्शितम्—

“अन्यदतो हि वितानं श्वेतपटेन यदुक्तम् । चित्रपदापि च श्री गी तेन गतार्थमिवैतत्” ॥ १ ॥
 इत्युदाहरणमपि संगच्छते, अन्यथाऽत्रापि द्वितीयतृतीयाक्षरत्वधुत्वेनाऽनियार्यो द्रुपणप्रसङ्गः, अत्रिष्टं

वेतत् प्रलायकस्यापि, नियामकानावेन संपूर्णेऽपि शास्त्रे दुष्टत्वस्य प्रमर्कः । न चैतेन यत्रैव वृत्ते जग-
 ल्द्वयं गुरुत्वं च क्रमैशोपलभ्यते, तत्रैव तद्द्रष्टव्यजायः, न तन्मयत्र, इत्यपि यचनं चारुतासयति ।
 “वितानमन्यत्” (पि० सू० ५।७ इत्यत्र अन्यदिति व्यापकनिर्देशेन समानीप्रमाणी व्यतिरिच्य सर्वा-
 स्याऽप्यष्टादशस्यो ग्रहणात्, इतरथा “वितानं नौ गौ” इत्येव सूत्रं कुर्यात् । न चेदस्मात्सामानेवाऽऽ-
 भ्रातम्, तद्द्वीकारेणाऽप्येयमेव प्रतिपादनात्, तथाहि—“किं च ‘वितानमन्यत्’ इति श्रुचन् सूत्रकारो
 वितानस्यानेकप्रकारतां दर्शयति, अन्यथा ‘वितानं नौ गौ’ इत्येव विदध्यात्” इति । नन्वेवमप्येकस्मिन्नेन
 सर्गे कचन वक्रवृत्तम्, कुत्रचिद् विपुलाब्जन्दः कचिच्च वितानमिति चिन्नचित्तृत्ताद्रीकारेऽस्य महाका-
 व्यत्वद्वितिः “द्वयं प्रायः” इति महाकाव्यत्वश्लेषे सर्गान्त्यवृत्तसादृश्यप्रतिषेधेन तदतिरिक्तानां सर्गान्तःपा-
 तितानां वृत्तानां समानतायाः सामर्थ्याद्वाजात्, विशेषनिषेधस्य रोषान्यनुज्ञानान्तरीयकत्वात्, इति चेद् ।
 मैवम्, वक्रविपुलयोरिव वितानस्याऽप्यनुपुबन्तर्जावेन तेषां सर्वेषामप्यनुपुप्तया समानत्वेन महाकाव्यत्वश-
 लेषंसिद्धेः; अन्येष्वपि सर्वेषु महाकाव्येष्वनुपुप्तसर्गे व्यवहृतवक्राद्यनेकनेदे एवमेव लक्षणसमन्वयात् ।
 अनुपुप्तं च वितानस्य “पादस्यानुपुव् वक्रम्” (पि० सू० ५।९) इत्यतः सूत्रात् सिद्धावलोकितन्या-
 येनाऽनुपुवधिकारात्, इतरथा “ग्लित्ति समानी” (पि० सू० ५।६) इत्यस्मिन्नतोऽपि पूर्वसूत्रेऽष्टादशरनि-
 यमाजावेन व्यथस्थाहानिप्रमद्गात्, तद्द्वीकायामप्यस्याशास्योपलभ्यमानत्वाच्च ।

१ श्रीहेमचन्द्रप्रणीतकाव्यानुगासनेऽष्टमाध्याये पृ० ३३० । २ तथाहि—“‘पादस्यानुपुव् वक्रम्’ (पि० सू० ५।९)
 इत्यतः सूत्रात् सिद्धावलोकितन्यायेनाऽनुपुव्प्रहणमनुवर्तते । तेनाऽष्टादशरः पादो यावच्चिः” इत्यादि ।

यत्र ततोऽनन्तरं काव्यपट्टके चादेः पादादित्वं कचन पादान्त्यत्वं च द्रूपणमभ्यधित प्रस्तावकः, तदप्ययुक्तम्, पादादौ चाद्यप्रयोगनियमस्य प्राधिकृत्यात् । प्राधिकृत्यं च तस्य “पादादौ न च वक्तव्याश्चादयः प्रायशो बुधः” इत्यादितत्रियमप्रतिपादक एव सूत्रे प्रायशःशब्दस्य साक्षाद्द्रष्टव्यमाणात्वात् । तथापि तत्रियमस्य सार्यात्रिकत्वाद्भीकारे

“२ रादस्ताः ! कथयत क स रावणो यो रत्नं रवीन्दुकुन्दयोरपहृत्य नष्टः”

“श्राः सर्वतः कैरयमापिचन्ति ज्योत्स्नां कपायमधुरा मधुना चकोराः”

“मुंसाऽपितैकाद्भुद्विसंज्ञयैव मा चापलायेति गणान् व्यनैषीत्”

“क्रियासु युक्तैर्नृपचारचक्षुषो न वञ्चनीयाः प्रचयोऽनुजीयिन्तिः”

“नै क्षोणीजङ्गत्रीरुः कलयति च शिरःकम्पनं तत्र विद्मः”

“ध्वरणगतसखीवचोऽनुरोधात् किल कयमप्यनुकूलतां चकार”

इत्यादावपि द्रूपणमसङ्गात्, तत्रसङ्गसङ्गमस्य च प्रस्तावकस्याऽप्यनिष्टत्वात् । किञ्च, “चादयः प्रायशो बुधः” इति पादादायेव चादिनिर्देशं कुर्वन्नाजङ्गारिकशिरोमणिः स्वयं ज्ञापयति-चतुर्थपादादौ स्वरादिपदसंहिताश्चादयो नैव दोषायेति सहृदयहृदयसंवेद्यमर्थम्, इतरथाऽत्रापि पादादायेव चादिनिर्देशेन द्रूप-

१ वाग्भटालम्बारे १-१७ । २ वाग्भटालम्बारे तस्यैव श्लोकस्य सिंहदेवगणिरचितायां टीकायां प्रायशःशब्दस्यैव चारितार्थ्यं निर्दर्शनम् । ३ कु० सं० ३-४१ । ४ कि० १-४ । ५ नैप० १२-३९ । ६ शिशु० ७-११ ।

तन्मनुष्यं निगागयितुमनाम्यतया “मायनाद्यादयो युधिः” इत्येव अकव्यस्योचितत्वात् । इति सूत्रे द्वि-
 क्त्वात्प्रि तुनमत्र दूरगामकाशः । पादान्ते प्रमुक्तस्य तु चादेर्दृगएत्वं पूर्वोक्तत्रियनादौ नैरोपपन्न्यत्वं
 अन्यथीक्षागंदेव विरसृजन् । तदुत्तरीकरणेऽपि वा

“ध्वयं तदङ्गु गतेऽु चान्तां परस्परैरेव विन्निपितेऽु च”

“द्विरिगुमागमत्रिद्यात्रियानथित् स्वजनस्य अर्तमयमन्गुरुक च”

“देनेन ह्वयं होवा च जोग्यं जोकषा च साभ्यतः”

“भैममः शिखराणां च सदसी ते ममुक्ततिः”

उज्यादी प्रायः सर्वत्राऽपि महारुद्रिगुंठेऽु तद्दूरगामनकैः केनाऽप्यपहसयितुमगम्यत्वात्, इत्युक्तय-
 तोऽपि पानारुद्रः समानरुद्रस्य ।

यगुनः “श्रुत्रिनाद्रगन् नया चाऽऽनि” इत्यत्रैकमित्येव पादे नयाश्रुत्वेन तदुन्दसौ दुष्टत्वमत्रिहि-
 तम्, नद्वयसदंम्, एवंजानीदम्याऽपि दुन्दनः मत्रांवेनस्य नियमनत्तान्मद्वतत्वात् । साहं धैतदु गए-
 म्यमदोदधी । नया च तत्रोद्वेगः—“अयमयनि दृगमनेदो यत्रैकः पादो नयाश्रोऽन्येऽद्याधराः”
 इति । अन्वयंयानि यदुसो व्यररतानि यथा—

“यसिद्वुमाद् महाप्रमैराट् नैसटिकाश्रमान्”

“प्रमाने र्भयंयतिंये छादीनादृत्किंनगात् । अत्रथाने दुद्धादीनां ह्वने कर्तुंश्च कर्मणः” ॥ १ ॥

१ नै- ११ २८ । २ सि- ११-१८ । ३ इ- २-१५ । ४ इ- ३-१५ ।

न चैतन्नन्दोविशेषस्य बहुप्रसिद्धत्वाच्चावेन व्यवहृतिर्दोषाय इति वक्तुं योग्यम्, महाकाव्यत्वेन त्रिशि-
 ष्ठाब्दप्रयोगस्यैव त्रिशिष्टन्नन्दोद्ग्रहणस्याऽपि दोषास्पदत्वाच्चावात्, प्रत्युत शौचावहृत्वेन गुणरूपत्वात् ।
 यदपि “मा साहस्रमिति मुहुः” इत्यत्र नविपुलायां चतुर्थाद्वारस्य लघुत्वेन स्वद्वितवित्रसिद्धमिति
 व्याहृतम्, तदप्यविचारितरमणीयम्, विपुलायां चतुर्थाद्वारेण गुरुणैव त्रवितव्यमिति निश्चयस्य कुत्रचन
 न्नन्दःशास्त्रेऽनुपलब्धात् । आम्नायस्य तु तादृशस्य छन्दोविद्भिरेपि प्रायिकत्वेनैव कक्षीकारात् । तथा च
 पिङ्गलस्यैव टीकाकारः—“सर्वासां विपुलानां चतुर्थो वर्णः प्रायेण गुरुर्नवतीत्याम्नायः” इति । अत एव
 “शूरः शौरिरिशिरिशिरैराशाशौराशु राशिसाः” (माघ० १९-१००)

इत्यादयो महाकविव्यवहाराः सङ्गच्छन्ते । अन्यथाऽत्रापि सत्यपि चित्रगुणे उन्दसस्तु छुष्टुत्प्रसङ्गः
 कथं सङ्गतिं नेयात् ? । स्पष्टरूपैव निष्टङ्कितं चैतत् पिङ्गलस्यैव “त्रौ न्तौ” (५११) इति विपुला-
 प्रतिपादके सूत्रे तद्विपुलाप्रसङ्गे तद्दीकाकारेण—

“वन्दे देवं सोमेश्वरं जटामुकुटमंभितम् । खट्वाङ्गपरं चन्द्रमःशिखामणिचिञ्चरितम्” ।

इत्येतच्चतुर्थाद्वारखयुरूपं निर्दर्शनमुपन्यस्यता हलायुधेन । इत्यलमतिपद्भवितेन ।”

तदेवं जगत्प्रयुक्तस्य सर्वस्यापि प्रयोगजातस्य छन्दोजालस्य चानर्ह्यैः स्वपरात्रिमप्रमाणैः संसि-
 ष्टिपञ्चत्यारूढत्वेन सर्वथा निर्दोषतामश्रुयानस्य ग्रन्थस्याऽस्य समूलचूडमाखोकनेन पवित्रीकुर्वतां स्वधि-
 खोचनानि निपुणाः, निपीयन्तां जगत्पञ्चः सुधारमं सहृदयाः, छयुञ्जतां वर्णितमहागुनिचरितान्यत्रुक्तुं
 सायुजनाः नयन्तां चैवं साफटयमस्याः सततं यतमानायाः प्रकटयिष्याः सचायाः परिश्रमं विवेकिनः ।

श्रुत्वा, प्रसादयन्, प्रसादनायां मतिनाद्यममुत्रानि सरावनानि शृण्वन् मञ्जुनाम् मानुनयमन्वयन्
प्रगल्भीकृतप्रत्यक्षानि प्रकटीकृतानि जिनोत्रविवेच्यरिक्तायाः श्रीजिनमप्रमारकसजायाः, यया सम्-
पिन्नो मे प्रसारयितुमिदमयं शुभ्रायमरः, कृतज्ञतामुदरीकृत्य, जगद्भ्रान्यविजोक्तेन प्रादुर्भावतामान्तरो-
द्भागानदृशैकश्लोकैरुत्तमैः प्रकाशने, न नश्यतस्वस्यानमाधातुम्, यदुतः—
ताम्, गौतममारदन्तु त्रयतां विसेऽपरे साष्टिकाः, साहित्यामृतपरिणोऽपि दयतां तावत् प्रकृतं परे ।
तत्र प्रवृत्तवियोगिनम्भङ्गिणं तावद्यमकुर्वतां, तासां यावदयुतं यः पश्चिमं श्रीशैमसुरैरिणः ॥
श्रीशैमसुरैरिणैः तत्रैवैतन्प्रत्यक्षान्कृतान्कृतम् ।
कारणोऽयम् ।
अतिविशुद्धा वृत्तिता ।

इति निवेदयति—
हरगोविन्दः ।

•

परिशिष्टपर्व ।

प्रथमः सर्गः

श्रीमते पीलायाय सनायायाकृतश्रिया । महानन्दसरोराजमरावायाहते नमः ॥ १ ॥
सर्वेणं वेधेमामाद्यमादिमं परमेष्ठिनाम् । देयाधिदेवं सर्वज्ञं श्रीश्रीं प्रणिदध्महे ॥ २ ॥
कक्ष्यापपादपारामं श्रुतगद्गाहिमाचउम् । विश्वाग्भोजरविं देवं वन्दे श्रीज्ञातनन्दनम् ॥ ३ ॥
पान्गु यः श्रीमदावीरस्वामिनो देवानागिरः । चव्यानामान्तरमलप्रशयनजडोपमाः ॥ ४ ॥
प्रिशिष्टिशत्राकापुंसां दनाचर्यां विनिर्मिता । इदानीं तु परिशिष्टपर्योस्मात्त्रिः प्रतन्यते ॥ ५ ॥
अत्र च त्रयुध्याभ्यादिस्यधिरापां कयोच्यते । विश्वस्य कषठावङ्कारकृते हारावली युजा ॥ ६ ॥
नस्मिन्ग्रामोऽस्मा गोष्ठां प्रामाद्य पुरमन्त्रिजाः । पुरापि खेचपुरायाण्यभ्रुतया श्रिया ॥ ७ ॥
अयेकसाम्भ्रुति नृनान्यनि द्वि करंकेः । तत्र धान्यानि दूर्वावलरोहन्ति मुहुर्मुहुः ॥ ८ ॥
निगमया निगमद्याः मनुष्याः परमायुगः । वसन्ति तत्र सुगमाकावजाता इव प्रजाः ॥ ९ ॥
गदा प्रत्रयनाश्रिग्यः तुम्भोष्टरस्त्र सुजनाः । अह्निरिं कामदोह्या गावः कामगयीनिजाः ॥ ११ ॥
गंयान्शंभ्रिगी कण्डं यंति यरिदा । धर्मकर्मलो लोकमत्र धर्मकमन्त्रनि ॥ १२ ॥

१ परिशिष्टम् । २ देव्यायाहते, प्रजाः ।

विदधानस्य वयुधामैरुद्रां महोजमः । तस्याज्ञा वञ्चिणो पञ्चमिव नास्त्वसि केनचित् ॥ २७ ॥

एकदा तपुसाभ्यर्षे चैत्ये गुणशिखाह्वये । गुरुरागुरुरीशारः श्रीवीरः समन्वासरत् ॥ २८ ॥

रूप्यस्वर्णमणिमयैः प्राकारैर्चरितं त्रिजिः । चक्रुः समयसरणं तत्प्रदेशे तदामराः ॥ ३० ॥

असौकृतदलस्यान्तविचक्रे व्यन्तरामरैः । पद्भयैः पवनोद्भूतैर्नैव्यजन्तूनिवासुयन् ॥ ३१ ॥

गुमेरिव पुंरूपो जात्यजाम्बूनदद्युतिः । तस्मिन्समयसरणे पूर्व्वाराविशोच्चिः ॥ ३२ ॥

असौकापःरियते देवमुन्दे स्वामी यथाधिधि । सिंहासनमक्षयके राजहंस इवाम्बुजम् ॥ ३३ ॥

निगमाद् वयास्थानं सहस्रत्र चतुर्विधः । स्वाम्यप्यमृतवृष्टयात्तां मारेत्ते धर्मदेशानाम् ॥ ३४ ॥

तद्देशवासिनम्भूषे सुयमाना मृगा इव । स्वामिनं समययुतमेत्य राज्ञे व्यजिज्ञपन् ॥ ३५ ॥

राज्ञः पीतवतो नाथागमोदन्तामृतं तदा । ययुः पनसकवयञ्जुत्कण्टकमञ्जुमुदा ॥ ३६ ॥

विद्वागनं पाशुके च विहाय मगधाधिपः । स्वामिनं मनसिकृत्यानमद्भ्यस्तमस्तकः ॥ ३७ ॥

साम्भ्यागमनसामिन्यो जूपावः पारितोषिके । हिरण्यममृणीकारकारणं प्रचुरं ददौ ॥ ३८ ॥

अहं चन्दनयात्राहं सदसो भ्यंतयामसी । क्षीरोदयहरीन्पूते इव राजाग्र पर्यधात् ॥ ३९ ॥

तदा च रत्नाजरणैरागुर्कैर्मुकुटादिजिः । अनङ्गैः कष्टपशासीय रजे राजगृहेश्वरः ॥ ४० ॥

इरल्लथादीनि यानानि राजघारे तदाज्ञया । सज्जीकृतान्यढीकन्त जगत् शोभय इव श्रिया ॥ ४१ ॥

कत्याषकारणं जञ्जुञ्जरं नृपकुञ्जरः । अयाकरोद् तेजस्वी पूर्याचलमिवार्यमा ॥ ४२ ॥

पुन्निर्निर्वसिन्दूरारुणकुम्भैरनेकराः । सन्ध्यात्रविभ्रमकरैः परिव्रे नृपद्विपः ॥ ४३ ॥
 गजपण्टारणकरैः पूयन्यरितोऽम्बरम् । प्राचाडीदचवानायस्तीर्थनाथमनूसुकः ॥ ४४ ॥
 गजेन्वगजितैरश्वहेपितैरथ चीत्कृतैः । मिलात्रिरम्बरतले शब्दोऽम्बरगुणोऽज्रवत् ॥ ४५ ॥

राज्ञोऽप्यसैनिकौ च द्वावेकमेकप्रमानसम् । एकांश्रिणा तस्थिवांसमेकमूलमिवांश्रिपम् ॥ ४६ ॥
 सिद्धिद्वैत्रमिवाकटुमुदधिततुजद्वयम् । आदरो इव सूर्येऽपि निष्कम्पन्यस्तलोचनम् ॥ ४७ ॥
 उन्निररफोटकमिवाकृतापात्स्वेदविन्दुत्रिः । शान्तरसं मूर्त्तमिव शान्तं ददशतुमुनिम् ॥ ४८ ॥

त्रिजिर्विशेषकम् ।

तयोरेकतरोऽयादीदहो मुनिमतद्गजः । वन्दनीयो महात्मार्यं य एवं तप्यते तपः ॥ ४९ ॥
 कस्तिष्ठेदेकपादेन कः पश्येदर्कमणफलम् । मुहूर्तमप्येवमहो श्रहो बुष्करकारिता ॥ ५० ॥
 स्वर्गो वा यदि वा मोक्षो नास्य दूरे महात्मनः । ज्ञयसा तपसा किं किं नासाध्यमपि साध्यते ॥ ५१ ॥
 व्याजहार द्वितीयोऽपि न जानासि वयस्य किम् । राजा प्रसन्नचन्द्रोऽयं न धर्मोऽस्य मुधा तपः ॥ ५२ ॥
 श्रयं हि वालं तनयं न्यधात्राग्ये स मन्त्रिभिः । प्रच्यावदिव्यते राज्यादामं फलमिव दुमात् ॥ ५३ ॥
 अनेन हि निजं राज्यं रक्षणाय समर्पितम् । मार्जारानामिव क्षीरं तेषामेव दुरात्मनाम् ॥ ५४ ॥
 तस्मिद्युञ्जिते बाले वंशो नारत्यस्य सर्वथा । स्वपूर्वजन्मनां नामनाशनादेव पातकी ॥ ५५ ॥
 प्रधियजिषुणनेन याथ तत्यजिरे प्रियाः । न जाने का गतिस्तासामनाथानां चधिन्यति ॥ ५६ ॥

१ अणक ।

तत्र चोच्यते कर्णकोटरेण प्रविष्टया । प्रसन्नचन्द्रराजर्षेः समाधिद्विरन्यत ॥ ५७ ॥
 दृश्यो र्ध्वं न राजर्षिरहो तेसो कुम्भप्रियम् । सन्मानो यो मयाकारि स जसनि इतं दुवम् ॥ ५८ ॥
 मत्पुनोः क्षीरकण्डल्य तैः सतिः पापकर्मजिः । राग्यमाडेषुमारेजे धिक् तान्निश्चलयातकान् ॥ ५९ ॥
 तत्राहमन्नधिष्यं चेतदा तेषां दुरात्मनाम् । अक्षरिष्यं नवनैर्निप्रदेरेनुशासनम् ॥ ६० ॥
 जीविनेनामुना किं मे तमना भूयमापि किम् । क्षुतिगोचरमायासीत्सवुलोर्यत्पराजयः ॥ ६१ ॥
 परं राजर्षिसरोद्दुर्ध्वानमधिकाधिकम् । आविष्टः क्रोपञ्चूलेन ध्रामण्यं व्यस्सरन्निजम् ॥ ६२ ॥
 मिद्वान्प्रयोजनन्यायेनाडीडः इत्रतेजसा । प्रत्यक्षानिव शोऽद्राहीत्तानमाल्यान्सुतद्वियः ॥ ६३ ॥
 पुरंरन्गारद्वैक्यूरपागोऽभिधारया । मनसा खण्डराश्वके वान् रणे सूर्यानि य ॥ ६४ ॥
 वेदनं नेदने चान्यदपि दुःकर्म दारुणम् । क्रोधान्यो मनसाकापीबाजर्षिः किं न मन्त्रिणाम् ॥ ६५ ॥

तत्र प्रदेने च तदा राजा राजयुदेश्वरः । आजागाम जिनोपकृषमद्रुमविहंगमः ॥ ६६ ॥
 रागनार पुनिं दृष्ट्वा कुत्रराजावजुजः । नाखं विडक्यन्मृमिरेणुना प्रणनाम च ॥ ६७ ॥
 सद्वाहमेकसादस्यं नं दृष्टानांरनागरम् । अमोदिष्टान्यमोदिष्ट चाल्यर्थं पायिवाप्रणीः ॥ ६८ ॥
 प्रसन्नचन्द्रराजर्षेणयःमामप्यंमद्रुनम् । चिन्तयन्नच राजागाङ्गागुरुजिनान्तिक्के ॥ ६९ ॥
 पत्नं प्राम्य पन्नाङ्गरुष्टयभूतुजां परः । निरमाद ययास्थानं पन्नकोशीकृताऽऽजिः ॥ ७० ॥
 पामयेऽय जगन्नाथं मदीनायशिरोमतिः । नत्वारुण्णुमुत्तवाररचितप्रबुदाश्वतः ॥ ७१ ॥
 एतान्मया ममये एव प्रपन्नर्षिर्भैरवत । तत्रैव चेद्विगयेव तत्सामासात्प्रेरुजतिम् ॥ ७२ ॥

स्वाम्याख्यासत्र समये कृतकाखो प्रजेदृषः । प्रसन्नचन्द्रो राजर्षिः सप्तमीं नरकावनिम् ॥ ७३ ॥
 श्रमणोपासको राजा ऋशुधीरित्यचिन्तयत् । अप्युग्रतपसोऽमुष्य गतिः केयं महामुनेः ॥ ७४ ॥
 नृपो भूयोऽपि पमद्गु समयेऽसिन्महामुनिः । स काखं यदि कुर्वीत का लजेत ततो गतिम् ॥ ७५ ॥
 प्रशुः प्रोयाच हे राजन्स राजर्षिर्महातपाः । सर्वार्थसिद्धिगमनयोग्यः सम्प्रति वर्तते ॥ ७६ ॥
 राजा जगाद जगवन्किमियं व्याकृतिर्विधा । समाख्याहि ममाज्ञस्य सार्वज्ञो वाक्कुतोऽन्यथा ॥ ७७ ॥
 स्वाम्याचख्यौ यदा राजनराजर्षिर्विन्दितस्तथा । रौद्रध्यानी तदा सोऽभूद्बुद्ध्यानी तु सम्प्रति ॥ ७८ ॥
 स तदा नरकार्हेऽञ्जुषौ च ध्यानपरायणः । सर्वार्थसिद्धियोग्यस्तु शुक्लध्यानपरोऽधुना ॥ ७९ ॥
 ज्ञानाखोकार्कमर्हन्तं पमद्गु श्रेणिकः पुनः । रौद्रध्यानी कथमञ्जुषुद्ध्यानी कथं च सः ॥ ८० ॥
 स्वाम्यप्युवाच राजंस्त्वदग्रसैनिकावर्तया । शुश्रावाञ्जिज्वं सूनोर्मन्त्रिभ्यः स्वेन्य एव सः ॥ ८१ ॥
 स्पृष्टः सुतममत्येन प्रसन्नो विस्मृतव्रतः । मनसा योद्धुमारेजे तैः समं क्रूरमन्त्रिभिः ॥ ८२ ॥
 प्रत्यक्षरिय तैः सार्धं युध्यमानोऽपिकाधिकम् । निष्ठिताखः प्रसन्नोऽञ्जुदप्रसन्नमनाः क्रुधा ॥ ८३ ॥
 स सन्नञ्जं स्वमज्ञासीदिति वाचिन्तयत्क्रुधा । शिरखेणापि हृन्म्येतान्सर्वं शखं हि दोषमताम् ॥ ८४ ॥
 ततश्च शिरसि न्यास्यङ्घ्रिस्कादित्सया करम् । तं दुश्चितं स्पृशन्नात्तव्रतमारमानमस्सत् ॥ ८५ ॥
 अचिन्तयच्च पिग्निगमां रौद्रध्यानानुबन्धिनम् । किं तेन सूनुना किं तैर्मन्त्रिभिर्निर्ममस्य मे ॥ ८६ ॥
 इति चिन्तयतस्तस्य विखीने मोहदुर्दिने । विवेकजास्करः प्रादुरञ्जुभूयोऽपि ज्ञास्वरः ॥ ८७ ॥

जन्त्या तत्रैव वन्दित्या सोऽस्मान्ने श्रितानिव । आत्रोच्याथ प्रतिक्रम्य प्रसाल ध्यानमाश्रितः ॥००॥
 प्रसन्नवन्दो राजर्षिः सुप्रधानकृशानुना । कर्मकण्डुशोष जागृष्योनाएष्यसंनयम् ॥ ०९ ॥
 श्रेणिकलास्य राजर्षेश्चरितेन सुगन्धिना । यातितः श्रीमहाधीर धर्मवीरो व्यजिज्ञपत् ॥ १० ॥
 अपि वादं मुतं राग्ये विनिवेश्य विशांपतिः । प्रसन्नचंद्रो जगन्नग्रग्रयामादे कथम् ॥ ११ ॥
 अथाख्यन्नगवान्नाजन्मगरे पेतनान्त्रिये । अत्रसाम्यतया चंद्रः सोमचन्द्रो महीपतिः ॥ १२ ॥
 सपर्मचारिणी तस्य धारिणी धर्मधारिणी । वच्रय त्रीद्यावद्धारा विवकजलदीर्घिका ॥ १३ ॥
 सा गवाक्षेऽन्यदा पत्युरासीनस्य कचोचयम् । स्वयं करसरोजान्यां विचरीतुं प्रचक्रमे ॥ १४ ॥
 ददर्श च तदा राक्षः पठितं मूर्ध्नि धारिणी । स्थानं स्वीकृत्यचिज्ञानं जत्येव नियेशितम् ॥ १५ ॥
 व्याजहार च राजानं स्वामिन्दूतोऽयमागतः । दिशोऽयत्रोक्त्व्य राजापि प्रोचे किं नेह दृश्यते ॥ १६ ॥
 राक्षसादर्शयन्नाहः पठितं मूर्ध्नुवाच च । प्राणेश केशराजोऽयं प्रशस्यो धर्मदीत्यकृत् ॥ १७ ॥
 तृतीययसः शस्त्रमिव यौधनयातकम् । तन्मूर्ध्नि पठितं दृष्ट्वा राजा दुरमनायत ॥ १८ ॥
 अन्यधाञ्चारिणी देव किं दृष्ट्वेत्येन वृज्जसे । अय्येकं पठितं दृष्ट्वा यत्पेवं दुर्मनायसे ॥ १९ ॥
 पटशोदोषणां कृत्वा ढोकः सर्वो निरस्यते । न यथा दृष्ट्वात्तं ते वार्तयापि प्रकाशयेत् ॥ २० ॥
 राजा प्रोवाच जिह्रेमि नाहं पठितदर्शनात् । दीर्मनस्ये पुनरिदं कारणं जीवितेश्वरि ॥ २१ ॥
 न्मित्रस्सत्सर्वैवरादे प्रतम् । अहं तु विपयासक्तः प्रिये पठितयानपि ॥ २२ ॥
 किं तु दुग्धमुले सूती राग्यमारोप्यते कथम् ॥ २३ ॥

वृषा मे प्रतप्तादित्तो किं राग्येन गुणेन किम् । पीमति प्रतमादास्ये त्वं स्ये संवर्षयात्मजम् ॥ १०४ ॥
 पारिष्वन्निदपे नाहं त्वां विना स्यात्तुमीश्वरी । गालः पत्यनुयायिन्यः समये यत्र तत्र वा ॥ १०५ ॥
 तद्वाप्येऽपि गुणे राग्ये निदपीषा अहं पुनः । नुरूपिष्ये वनेऽपि त्वां देहश्रायेव पार्श्वगा ॥ १०६ ॥
 स्वरस्यजलमग्निव मुताः श्वेरेव कर्मजिः । प्रसन्नचञ्चो वाञ्छोऽपि वर्षतां तेन किं मम ॥ १०७ ॥
 शोषपग्रहलतो राग्यमारोप्य तनुजन्मनि । दिव्योऽपितलापसोऽन्नस्यया धात्र्या च संयुतः ॥ १०८ ॥
 स आधमपरं किञ्चिद्विरच्यमनिश्रयवत् । ह्रस्वं च तपस्तेपे शुष्कपत्रादिभोजनः ॥ १०९ ॥

यत्रारापत्राश्लादाय स आधमहुदी व्यपात् । मृगापामध्यगानां च शीतस्त्रायामृतप्रपात् ॥ ११० ॥
 दुष्पादुन्दुरकानि पनस्पतिपञ्चानि च । सोमेन्दुरानयसत्ये स्यूतस्त्येमतन्नुजिः ॥ १११ ॥
 तत्रापि पारिषी सा तु पत्यावत्यन्तनकिनाह । तदपं प्रकश्ययामास तदर्थं कोमलैस्तृणैः ॥ ११२ ॥
 तत्रेष्टुरानि पक्कानि पेषं पेषं च धारिषी । खेहं जप्राह दिवसे चक्रे च निशि दीपकान् ॥ ११३ ॥
 धारस्वगोमर्षादौ सा विडेपाश्रमाङ्गणम् । पत्युः मुखांसिकाहेतोर्मांजयामास चासकृत् ॥ ११४ ॥
 तत्राशने दग्न्वी तौ वाडपन्तां मृगान्नकान् । तपःकष्टमजानन्वी कश्चित्कावं व्यतीयतुः ॥ ११५ ॥
 धन्तोऽशुलपारिष्याः पारिष्याः पूर्वसम्नयः । तत्र क्रमंण यदृषे गर्जोऽनुलादितव्ययः ॥ ११६ ॥
 पारिष्या सुनुत्सुतवृषः सुनुवंऽन्यदा । कान्त्या दीप इयोवडपूरोऽन्तःसूतिकागृहम् ॥ ११७ ॥
 व्याधने वदकजान्यवत्यवटपत स वदकजैः । पित्रा वदकजचीरीति ततकान्नाम कश्चित्तम् ॥ ११८ ॥

१ श्लोकः । २ श्लोकः ।

क्रियेदे धारिणी कृतिरोगेण तनयः पुनः । अष्टष्टमातृकः सोऽञ्जुपुमानिव निरह्वरः ॥ ११९ ॥
 अरष्टमद्विषीक्षीरं पाययित्वा मुहुर्मुहुः । सोमेन्द्रार्यकात्र्या धारणाय तमर्जकम् ॥ १२० ॥
 अथाप सापि पयस्यं काष्ठेन क्रियतापि हि । धात्री देवसेनानुषियासुखि धारिणीम् ॥ १२१ ॥
 अर्षीष्यन्मद्विषीक्षीरं सोमेन्द्रुस्तं शिशुं स्वयम् । योत्रिप्रणः शयानो वा स्वयमङ्गे दधार च ॥ १२२ ॥
 स क्रमात्परमानोऽञ्जुसादचंक्रमणदमः । चक्रे च प्रत्यहं पांचुक्तीडां धनमृगार्जकैः ॥ १२३ ॥
 एधोक्तिः स्वयमानीतिर्नीर्वैरिः स्वयमाहूतैः । स्वयं रसयती कृत्वा सोमेन्द्रुस्तमज्जो जयत् ॥ १२४ ॥
 वनधान्यैर्यनफडैः पोषं पोषं तमर्जकम् । सोमचन्द्रो व्यधादात्मसखं तपसि दुस्तपे ॥ १२५ ॥
 यौवनान्निमुलश्चावकुर्मीणः सर्वकर्मसु । पितृचर्याप्रवीणोऽञ्जुद्वय वदकवचीर्येपि ॥ १२६ ॥
 फडापानयनं नित्यमद्भ्रंसंवाहनेन च । द्युश्रुपां स पितुश्चक्रे सा हि सर्वप्रतोत्तमा ॥ १२७ ॥
 आञ्जमत्रम्रचायैव प्रती वदकवचीर्यञ्जत् । स्त्रीणां नामापि नाशासीदस्त्रीके निवसन्वने ॥ १२८ ॥
 प्रसन्नचन्द्रः द्युश्राय वनस्थस्यान्यदा पितुः । धारिणीकुक्षिसञ्चतं सुतं सोदरमात्मनः ॥ १२९ ॥
 कीदृशोऽस्ति स मे प्राता मिक्षिष्यति कथं पुनः । इत्यञ्जुणरणको राज्ञो मनसि दुर्धरः ॥ १३० ॥
 अथादिनाश्चित्रकरंस्त्रय याव तपोवने । यद्व्रीमत्तातपादानां पादपद्मैरवदृक्तम् ॥ १३१ ॥
 पितृपादाब्जहंसस्य मदीयस्थानुजन्मनः । वने निवसतो रूपमाखिल्यानयत द्रुतम् ॥ १३२ ॥ युग्मम् ॥
 प्रमाणमादेश इति प्रोच्य चित्रकरा अपि । ययुस्त्र वने पुष्पीकृते वदकवचीरिणा ॥ १३३ ॥

१ अथाययत् । २ गच्छत् । ३ काष्ठैः । ४ तृणधान्यविशेषैः ।

ते विश्वकर्मणो मूर्त्यन्तराणीवातिकौशलात् । तमाखिलन्यथावस्थमादर्शयतिविम्बवत् ॥ १३४ ॥
 आनीय दर्शयामासु रूपं यदकदचरीरिणः । ते चित्रकारिणो राज्ञः सुधावर्तिनिजं दृशोः ॥ १३५ ॥
 दृश्यो नृपतिराकृत्या मखितुर्नप हीयते । आत्मा वै जायते पुत्रः श्रुतिरेषा हि नान्यथा ॥ १३६ ॥
 दिष्टथा सोदर दृष्टोऽसीत्यजिधायामकृन्नुपः । तं सस्वजे मूर्ध्नि जघ्नौ न चाङ्गाडुदतारयत् ॥ १३७ ॥
 यदकदाद्यादनधरं दृष्ट्वा यदकदचरीरिणम् । उदश्रुर्वागञ्जराजा सनिर्फर इवाचक्षः ॥ १३८ ॥
 उच्ये च प्रवर्यास्तातो युफमाचरतु व्रतम् । मञ्ज्रातुस्त्वस्य बालस्य वनवासोऽपि नार्हति ॥ १३९ ॥
 अहं राग्यमुत्सहदे मग्नः क्रीनामि हंसवत् । पुषिन्द इव मे व्राता वनवृत्त्यानुजीवति ॥ १४० ॥
 अरथ्यजो जीव इव हुरानेयः स पत्तने । कष्टं तु मम राज्येऽपि तस्मिन्नाज्याविज्ञामिनि ॥ १४१ ॥
 यनकंष्टमिति व्रातुरनुसोचन्महीपतिः । एवमाज्ञापयामास वेश्याश्चातुर्यगान्दिनीः ॥ १४२ ॥
 मुनियेषण गत्याङ्गस्पर्शनवनवोक्किजिः । प्रखोन्य खारुंश्च फलैरिहानयत मेऽनुजम् ॥ १४३ ॥
 इति राजाज्ञया वेश्या मुनिवेषचृतो हुतम् । तदाश्रमपदं जग्मुः सोमचन्द्रेण सेवितम् ॥ १४४ ॥
 फदान्यादाय विहवादीन्यायान्तमृषिपुत्रकम् । यदकदाद्यादनं तत्र ददृशुस्तं मुगीदृशः ॥ १४५ ॥
 मुनिवेषचृतो तासां श्लोऽकार्षीदज्जियादनम् । ऋजुधीरित्यपृष्टञ्च के यूयं को य आश्रमः ॥ १४६ ॥
 ताः प्रोचुर्वयमृषयः पोतनाश्रमवासिनः । तवागताः स्तोऽतिययः किमातिथ्यं करिष्यसि ॥ १४७ ॥
 उवाच स फदान्येतान्याहृतानि मया वनात् । यूयमश्रीत पत्नानि मधुराणि महर्षयः ॥ १४८ ॥

१ वृद्धः । २ वनवासकष्टं ।

नाथोत्तुगप्रमदेस्मिन्नीये नेहसान्वदो । पञ्चानि कश्चिदश्रुति नीरमान्यतिनीरमः ॥ १४९ ॥
 श्रम्यशाप्रनरुदुत्तानीह्ये पञ्चवर्षिकाम् । अयुक्त्वा ता निरुद्धैर्मूत्रे तं च न्यसादयत् ॥ १५० ॥
 नाश्र ते प्राणयन्त्ररुदुत्तान्यदिरुत्तानयाः । नोऽपि मद्यसाश्यानाद्विदुःशातुं प्रजागच्छत् ॥ १५१ ॥
 पृथग्यानिपिने तानं स्वाह्वर्यनं चिह्नम् । तत्करं च न्ययुः पीनतुचकुम्भे निञ्जोरमि ॥ १५२ ॥
 स ऊचे कोम्बुमिदं चिन्तने षो महर्षयः । किमुप्रने स्यञ्जे एते योष्माकीरि च वदामि ॥ १५३ ॥
 ताः प्रोत्तुमं मृगान्त्यः श्वैः कोमंडः पाणिचक्रैः । क्रम्यजनसुजात्यादे हीदृक् स्वादत्तमादयम् ॥ १५४ ॥
 आभ्याश्रितैर्नसुजात्तमदीदंस्कार्मैः । श्रान्तोरवयानेन जायेते हृदि च स्यञ्जे ॥ १५५ ॥
 तन्निमुं चाश्रमिन्मन्मर्गणि पञ्चानि च । श्रम्यशाप्रननागय रन्यस्लाहसो जव ॥ १५६ ॥
 अथ मारुत्तान्मार्गदुग्धो यदुक्तुचीदंति । मंहुंनमहीन्मुखम्याभिः मद्द विद्यामया ॥ १५७ ॥
 मंघ्राय मरुतग रम्यात्तुक्कुचीदंति । यद्योदितं च मंहुंनस्यानं तान्निरधिष्ठितम् ॥ १५८ ॥
 मदा च मृदुं कृत्वा रिक्तैश्चक्रैः । आगत्यन्योमवन्तरि कृष्यत च योगिताम् ॥ १५९ ॥
 सा नास्तीदंति इति नास्म्यन्मारीत्य दृश्यदन्तम् । नेतुं न्य ज्ञ व्यायाश्रमिजन्त्यः परसरम् ॥ १६० ॥
 स्थानं गते च यित्ति कृत्वा म्याः पञ्चदशः । नटन्यः श्वैर्निगान्तेषु तां कंम्यामिञ्जे वने ॥ १६१ ॥
 मृदुं मृदिने पृष्टं च सारमृगान्ते । तन इति मद्यनानोऽरुशानानिगारये ॥ १६२ ॥
 मद्यमृगपुष्प मं कृत्वा यित्ति म्योऽरुत्तम् । मन्निगान्तेषु तां मर्दं योतनानिपम् ॥ १६३ ॥

रष्ययादीदृशमपि यियासुः पोतनाश्रमम् । ततोऽन्यगात्तमप्रेरूमिव वट्कलचीर्यपि ॥ १६४ ॥
 स तापससुमारोऽपि पथि यान्त्रयिकप्रियान् । रथाधिरूढां तातेति ज्ञापते स्म मुहुर्मुहुः ॥ १६५ ॥
 रथिनं तत्रियापोषकैक्यमस्योपचारगीः । यत्तापसकुमारोऽयं मयि तातेति जट्टयति ॥ १६६ ॥
 रथिकः स्माह मुग्धोऽयमस्त्रीकैऽस्मिन्वने वसन् । स्त्रीपुंसयोरचेदज्ञो नरं त्यामपि मन्यते ॥ १६७ ॥
 प्रथियमानान्दृष्ट्वाभ्यानूषे वट्कलचीर्यदः । बाह्यन्ते किममी तात मृगा नार्हन्त्यदो मुनेः ॥ १६८ ॥
 व्याजहारथ रथिकः स्मित्वा वट्कलचीरिणम् । इहो कर्मदमेधियां मृगाणां नात्र डुव्यति ॥ १६९ ॥
 रथिको मोदकान्बादून्ददौ वट्कलचीरिणे । सोऽल्लादच्च तदास्वादसुखमग्नौ जगाद च ॥ १७० ॥
 ईदृशानि वनफलान्यहमप्रेऽप्यखादिपम् । महर्षिभिः प्रदत्तानि पोतनाश्रमवासिभिः ॥ १७१ ॥
 अत्रूच मोदकास्वादाद्योतनं गन्तुमुत्सुकः । कपायरूढैर्नर्दितः स विट्बामखकादिभिः ॥ १७२ ॥
 रथिनश्चात्रवयुञ्जं शीरणैकेन दोषमता । रथी गाढप्रहारेण तं शीरं निजघान च ॥ १७३ ॥
 शीरोऽप्युवाच घातो हि वैरिणोऽपि प्रशस्यते । मामजैपीः प्रहारेण तेन तुष्टोऽस्मि मानव ॥ १७४ ॥
 विपुलं धनमत्रास्ति मदीयं तद्गृहाण शौः । त्रयोऽप्यारोपयामासुरथ तद्विणिणं रथे ॥ १७५ ॥
 क्रमेण पोतनं प्राप्तो रथी वट्कलचीरिणम् । प्रोवाच प्रेक्षितो यस्ते पोतनाश्रम एष सः ॥ १७६ ॥
 किञ्चिच्च इषिणं तस्मै रथी तापससूत्रये । प्रददौ मार्गमुद्भेदे सयमग्नौ जगाद च ॥ १७७ ॥
 अमुष्मिन्नाश्रमपदे न घिता ब्रव्यमाश्रयः । तदाश्रमार्थी कस्मैचिद्दद्याद्ब्रव्यमवकथ्ये ॥ १७८ ॥

किमत्र यामि याम्यत्र किं वेति सकृदे पुर । उत्तरेणमाषो हर्म्याणि यत्राम मुनिपुङ्गवः ॥ १७९ ॥
 नरापाम्य नारीपामृपिबुद्ध्या स मुग्धधीः । अत्रियादनयावूष उपाहास्यत नागैः ॥ १८० ॥
 पुरे ब्रमत्रथैकस्या वेश्यायाः स निकेतने । विवेस त्वरितं चापमुकः नार इवास्सज्जन ॥ १८१ ॥
 स उत्तरमाश्रमं मेने वेश्यां मुनिममन्यत । इति तामप्युवाचैयं तात त्वामत्रियादये ॥ १८२ ॥
 इति च प्राचयाश्चक्रे मर्मपय ममोटजम् । अमुप्यावक्ये इब्धं मर्षयं गृह्यतामिदम् ॥ १८३ ॥
 तद्वीय उटजो ह्यप गृह्यतामिदुदीर्य सा । तदङ्गसंस्कारकृते दिवांकीर्तिमजूहवत् ॥ १८४ ॥
 अत्रिच्छतोऽयि तस्यैर्नापितो गणिकाशया । शूर्पेपमान्यादनसानुन्यद्रुदतारयत् ॥ १८५ ॥
 वृत्त्या यदृच्छन्वीरापनयनं सा पष्णाद्रना । तं कुमारं अर्पयितुं वराशिं पर्यथापयत् ॥ १८६ ॥
 आश्रम मुनिचं मे मापनैवीमंशामुने । स यदृकडापनयनादिति वाञ्छ इवारटत् ॥ १८७ ॥
 वेश्यायोचन्महरीगामतिथ्रीनामिहाश्रमं । उपचारपदं ह्येतच्छ्रयतीच्छमि किं न हि ॥ १८८ ॥
 एवममदाश्रमाधारानीहगांश्चैत्रतीञ्चमि । तदा हि दृष्यसे वरलुमुटजं मुनिपुत्रक ॥ १८९ ॥
 तत्रेकदागारो जटिडे नैतनान्यग्य सा स्यम् ॥ ऊर्णोपिपन्नमिव शनैर्वियत्रे वरत्यणिनी ॥ १९० ॥
 अग्र्यग्य मृग्यमानाश्रम्या मोमेन्दुनूभूत् । नाश्रमप्युनोन्मन्त्रयतीकृत इयोरगः ॥ १९१ ॥
 गणिका श्रमरयित्वाय कयोच्चीर्गन्धगारिनिः । तमामोचयदभ्यांषि वस्त्राद्याश्रणानि च ॥ १९२ ॥
 १ श्रमिन् ॥ २ श्रमिनि ।

तयैकस्या दारिकायाः पाणिग्रहमकारि सः । साक्षात्तस्य करगता गार्हस्थ्यश्रीरिवाङ्गिनी ॥ १९४ ॥
 घधूरं च गायन्त्यः सर्वास्तस्थुः पणाङ्गनाः । दध्यावृषिकुमारस्तु रूपयोऽमी पठन्ति किम् ॥ १९५ ॥
 अवीवदच्च मद्गहन्यान्यातोद्यानि पणाङ्गना । किमेतदिति सम्भ्रान्तः प्यधात्कणौ च सोमञ्चः ॥ १९६ ॥
 मुनिवेषजुषो वेश्याः कुमारानयने गताः । यथा गतास्तथैवैत्य तदोर्वीशं व्यजिज्ञपन् ॥ १९७ ॥
 तैस्तेः प्रकारं प्राखोन्नि स कुमारो वनेचरः । इहागन्तुं च सङ्केतमस्मान्निः सममग्रहीत् ॥ १९८ ॥
 अप्यायान्तं तदा दूरे दृष्ट्वा तस्वितरं वयम् । तस्य शापत्रयान्नष्टाः कातराः स्त्रीस्वन्नावतः ॥ १९९ ॥
 सोऽस्मान् गवेषयन्नस्मत्प्रखोन्ननवशंवदः । त्रमन्वनाघ्नं गामी न गामी पितुराश्रमम् ॥ २०० ॥
 अर्तुंशिश्ये विशामीशः किमकार्षमहं जडः । वियोगितौ मया प्राप्तश्च नानुजः ॥ २०१ ॥
 पितृपार्श्वत्परिप्रष्टो जीविष्यति कथं नु सः । कियच्चिरं जीयति हि मीनो नीराद्वहिष्कृतः ॥ २०२ ॥
 एवं दुःखादरतिजागच्छृशमिहापतिः । लक्षेद्ब्रह्मशयनेऽप्यस्थान्मीनः स्तोक इयाम्भ्रसि ॥ २०३ ॥
 वेश्यायाः सदने तस्यास्तदा च मुरज्ज्वनिः । कर्णयोरवनीर्जतुरप्रियातिथितां ययौ ॥ २०४ ॥
 ऊचे च राजा नगरं सर्वं महुःखदुःखितम् । लोकोत्तरसुखी कोऽयं यस्याप्रेसुरज्ज्वनिः ॥ २०५ ॥
 स्वार्थनिष्ठोऽथवा सर्वो मृदङ्गञ्चनिरेप हि । मुदे कस्यापि मम तु मुञ्जराघातसन्निभः ॥ २०६ ॥
 सा राक्षो वाग्जनश्चुत्या पानीयमिष कुट्यया । कर्णोत्तवाखं वेश्यायास्तस्यास्तूर्णमपूरयत् ॥ २०७ ॥
 प्रसन्नचन्द्रं राजानं साथ गत्या कृताङ्गलिः । वेश्या विज्ञपयामास धाष्ट्यैत्कृष्टप्रगङ्गजवाक् ॥ २०८ ॥

१ पश्चात्तापमकरोत् ।

पुरा मे देव देवतोऽकथयद्यस्यथीकमि । इतिवेषो युवान्येति दद्यालस्य निजां मुताम् ॥ २०९ ॥
 इतिरितो युग कोऽपि गोपेता व्ययद्धारवित् । अन्यागान्मद्भुदे सोऽद्योषाहितः सुतया स्वया ॥ २१० ॥
 तद्विशद्वोल्मं देव गीत्रगयादि महूहे । दुःखितं त्वां न जानामि यद्योगो मे सदस्य तत् ॥ २११ ॥
 अथादिनासराश्राजा कुमारं दृष्टयुरीयः । उपवृक्षयितुं तेऽपि गत्वोपावृक्ष्यथ तम् ॥ २१२ ॥
 अर्थस्य ते नरेन्द्राय तं तत्रैव व्यजिज्ञान् । राजापि दृष्टसुखम् इवात्यर्थममोदत ॥ २१३ ॥
 तथा ममन्वितं यथा करंणुमधिक्या च । आनिनाय निजं वेदम राजा वदकवचीरिणम् ॥ २१४ ॥
 अग्निवृष्यरहाङ्गो राजाकारि क्रमप मः । पशयोऽपि हि शिद्वयन्ते नियुक्तैः किं पुनः पुमान् ॥ २१५ ॥
 तमै राग्यरितागं च दस्या राजा कृताथ्यञ्चत् । राजकन्याश्च तेनोदपाद्दयस्वर्षयूपमाः ॥ २१६ ॥
 ययुतिः मद्रितः तात्रिरग्यनिवृत्तममीहितः । रसे वदकवचीयुधैः सुताग्निजडकुजरः ॥ २१७ ॥
 मोऽन्यदा ग्यिको मार्गमुद्दकवचीरिणः । तद्योरदत्तं स्वर्णादि विक्रीणानोऽन्नमसुरे ॥ २१८ ॥
 यद्यस्य यस्य पंगिरारहनं म म तञ्चनम् । उपवृक्षयारदृकाणामूर्ध्ववाद्दुरचीकथत् ॥ २१९ ॥
 गंगस्य च म आरुर्दं राज्ञारमनीयत । तं च राजानुजोऽडाहीदृशा जीवानुकल्पया ॥ २२० ॥
 नमुगावृक्षकवचीरी मार्गोपकारिणम् । अमोचयद्य गन्तो हि नोपकारस्य पसराः ॥ २२१ ॥
 योगचण्डोऽपि पुत्रं व्यसरदसन्नञ्चमन्त्रे । वृक्षारुहनं नेत्रजडैः मित्रत्रिय निरन्तरम् ॥ २२२ ॥
 द्रगप्रचण्डपद्मिनेनैरदकवचीरिणः । प्रपृणो कथितायां च मोऽनूज्वानंजोपानः ॥ २२३ ॥

१ १४५५५ । २ अगायः । ३ प्रमुजेकः ।

परं सुतधियोगेन तेन तस्यातिरोदनात् । अश्लोऽपि रात्रीकरणमन्धत्वमुदपद्यत ॥ २२४ ॥
 स जरत्तापसोऽन्यैश्च तपःसब्रह्मचारिभिः । तापसैस्तपसः प्रान्ते फलादिचिरपार्यत ॥ २२५ ॥
 पूर्णेषु षादशस्वब्धेष्वन्यैर्देवमचिन्तयत् । प्रसन्नचन्द्रावरजो रजल्यर्धे प्रबोधचाकृ ॥ २२६ ॥
 विपेदे मन्दजाग्यस्य जातमात्रस्य मे प्रसूः । कुमारचृत्यामकरोत्तातोऽरण्ये वसन्नपि ॥ २२७ ॥
 अह्निंशं कटिस्थेन मया दूरं दुरात्मना । तपःकष्टादप्यधिकं कष्टमुत्साहितं पितुः ॥ २२८ ॥
 यायत्प्रत्युपकाराय क्षमीचूतोऽस्मि यौवने । देवादिहागमं तावत्सापोऽहमजितेन्द्रियः ॥ २२९ ॥
 पितुरानृत्यन्नाग्राहं त्रयाम्येकेन जन्मना । येनाहं सोढकष्टेन पूतुरेः कुञ्जरीकृतः ॥ २३० ॥
 स एवं चिन्तयन्नेव गत्या राजानमब्रवीत् । देवाहं तातपादानां चृशमुत्कोऽस्मि दर्शने ॥ २३१ ॥
 राजा प्रोयाच हे प्रातः पिता हि सम आवयोः । तत्पाददर्शनीर्युग्यं तवेवास्ति ममापि तत् ॥ २३२ ॥
 राजा च युवराजश्च ततस्ती सपरिबुद्धौ । तदाश्रमपदं तातपादाजङ्घतमीयतुः ॥ २३३ ॥
 षावप्युत्तेरतुर्यानादूचे वदकलचीर्यदः । दृष्ट्वा तपोवनमिदं राज्यश्रीस्तृणवन्मम ॥ २३४ ॥
 सरोयराणि तान्येतान्यक्रीडं यत्र हंसवत् । तेऽमी दुमाः कपिरिवालादिपं यत्फलान्यहम् ॥ २३५ ॥
 तेऽमी मे प्रातर इव पांसुक्रीनासखा मृगाः । महिव्यस्ता इमा मातृनिजा यासामपां पयः ॥ २३६ ॥
 स्वामिन्यने मुखान्यस्मिन्निकयन्ति कथयाम्यहम् । अप्येकं पितृशुश्रूषासुखं राग्ये कुतो मम ॥ २३७ ॥
 तत्राश्रमे विधिशतुर्वातरी तावुजायपि । तातं चाग्रे ददशतुर्नयनान्भोजत्तारकरम् ॥ २३८ ॥

१ तपोयुक्तैः । २ लघुर्गलजंतुः पुरो इति लोके ।

उवाच सोमचन्द्रायै प्रणमन्मेदिनीपतिः । प्रसन्नचन्द्रस्ते सूनुस्तात ह्यं प्रणमत्यसौ ॥ २३९ ॥
 प्रणमन्तं च राजानं सोमः परसर्षो पाणिना । मार्जेश्विय तदक्षेपु सङ्क्रान्तवर्तनीरजः ॥ २४० ॥
 पित्रा स्वपाणिपद्मेन स्पृश्यमानोऽयत्नीपतिः । उत्कोरककदम्बाञ्चो यच्चूय पुत्रकाङ्क्षुरैः ॥ २४१ ॥
 राजानुजोऽपि सोमर्षि प्रणमन्निदमवधीत् । प्राप्तो पट्टकद्वचीर्येप त्वत्सादान्त्रोजञ्चद्गताम् ॥ २४२ ॥
 मीद्विमाध्राय तस्याब्जमिव सोमः प्रमोदन्नाकू । तमाविलिङ्ग सर्पाङ्गं नगं नय इवाम्बुदः ॥ २४३ ॥
 सोमर्षस्तु तदा कोप्येणो वाप्यः प्रादुर्भवन्दशोः । यच्चूय तच्छृण्वान्यमयभ्यंसपरमोपथम् ॥ २४४ ॥
 दग्भ्यां तत्कावलाडोकयतीज्यां तावुजो मुनिः । ददर्शो पुनरापृत्तगार्हस्थ्यक्षेत्रेहृद्वन्धनः ॥ २४५ ॥
 पृथ्वति स्म च दे वत्सो सुखं कावलोऽतिवाहितः । ताथूचतुस्त्वत्प्रसादात्कट्याण्डुमदोहदात् ॥ २४६ ॥

अमेदयमाणं तत्कीदृगञ्जुत्तापसत्राण्णकम् । इति पट्टकद्वचीर्यन्तरुट्जं प्राविशद्बहुतम् ॥ २४७ ॥
 तानि तापसत्राणानि स्वोत्तरीयाग्रदेन सः । प्रसिद्धेखितुमारेचे प्राग्ममत्वं परिरस्पृशन् ॥ २४८ ॥
 तस्य धैवमच्युचिन्ता पात्राणि यतिनामहम् । किं पात्रकेसरिकया कापि प्रत्यखिलं पुरा ॥ २४९ ॥
 इति चिन्तयतस्तस्य जातिस्मृतिरजायत । तस्मार च ह्यःकृतवद्देवमर्त्यत्रयाभिजान् ॥ २५० ॥
 श्रामण्यं प्राग्भवकृतं स्मरन्वट्टकद्वचीर्यथ । वैराग्यं परमं नेजे मित्रं निर्वाणसम्पदः ॥ २५१ ॥
 धर्मध्यानं ध्यतिक्रम्य द्युक्लुध्याने द्वितीयके । स्थितो वट्टकद्वचीर्यापत्केयज्ञानमुग्यव्रम् ॥ २५२ ॥
 तात्कावकेयडज्ञानी महात्मा सोमचन्द्रन्तुः । पितुर्प्राप्तुश्च विदधे सुपात्रां धर्मदेसनाम् ॥ २५३ ॥

१ मार्गपूठिः । २ ईयत् उष्णः । ३ गतदिनकृतवत् ।

सोमचन्द्रः प्रसन्नश्च ततो वहकलचौरिणम् । सुरार्पितयतिखिङ्गं प्राप्तवोधौ प्रणेमतुः ॥ २५४ ॥
 वयं च समवासात्मं विहरन्तोऽन्यदा नृप । उद्याने पोतनप्रत्यासन्ने नाम्ना मनोरमे ॥ २५५ ॥
 प्रत्येकबुद्धः पितरं निजं वहकलचौरिणम् । अर्पयित्वा तदास्माकं गतोऽन्यत्र नराधिप ॥ २५६ ॥
 राजा प्रसन्नचन्द्रोऽपि प्रययौ पोतनं पुरम् । तस्यौ च स्थिरवैराग्यो वाग्निर्वहकलचौरिणः ॥ २५७ ॥
 तदा प्रसन्नचन्द्रः स्वे राज्येऽर्जमपि नन्दनम् । स्वयं न्यस्य विरक्तत्मा प्राव्राजीहस्मदन्तिके ॥ २५८ ॥
 एवमाख्याय विरते श्रीवीरे परमेश्वरे । ददर्श देवसम्पातमाकाशे मगधेश्वरः ॥ २५९ ॥
 पप्रञ्च श्रेणिको अयः प्रणम्य जगदीश्वरम् । किमेव देवसम्पातो दृश्यते द्योतिताम्बरः ॥ २६० ॥
 स्वाम्यप्याख्यत्प्रसन्नपैरुसन्नमिदु केवलम् । कर्तुं च तन्महिमानममराः सम्पतन्त्यमी ॥ २६१ ॥
 पुनर्विज्ञापयामास जिनेन्द्रं मगधाधिपः । जगवन्केवलज्ञानं कसिन्बुद्धेदमेप्यति ॥ २६२ ॥
 नाथोऽप्यकथयत्पश्य विद्युन्माली सुरो ह्यसौ । सामानिको ब्रह्मेन्द्रस्य चतुर्देवीसमावृतः ॥ २६३ ॥
 अहोऽमुष्मात्सप्तमेऽहि च्युत्वा ज्ञावी पुरे तव । श्रेष्ठिऋषभदत्तस्य जम्बूः पुत्रोऽन्यकेवली ॥ २६४ ॥
 राजापृष्ठदत्तौ यद्यासन्नप्रच्यवनोऽमरः । तेजोऽस्य तत्किमक्षीणमथाचख्यौ जगद्गुरुः ॥ २६५ ॥
 राजत्रेकावताराणामन्तकावेऽपि नाकिनाम् । तेजःश्यादिव्यधनविह्वान्याविर्भवन्ति न ॥ २६६ ॥
 तदा मुदानाहताख्यो जम्बूक्षीपपतिः सुरः । शब्देन महतावादिददौ मे कुलमुत्तमम् ॥ २६७ ॥
 तदा च श्रेणिकोऽपृष्ठन्नगवन्तं कृताञ्जलिः । देवोऽयमेयं स्वकुलमशांसां कुरुते कुतः ॥ २६८ ॥
 सर्वज्ञः कथयामास राजदत्तत्रैव वत्सने । इज्यो गुप्तमतिर्नाम बभूव द्युयि विश्रुतः ॥ २६९ ॥

तस्य ह्रीं तनुजन्मानायञ्चरतां क्रमयोगतः । ज्यायानृपनदत्ताह्यो जिनदासाजिधो लघुः ॥ २७० ॥
 ज्यायानतिसदाचारो द्यूतादिव्यसनी लघुः । ती द्वावाघन्तयुगयोः मत्स्ये इय वर्मणी ॥ २७१ ॥
 ततश्चर्षनदत्तेन जिनदासः गुमेधगा । त्यक्तो दुराचार इति सर्वस्वजनसाक्षिकम् ॥ २७२ ॥
 अद्रुमम्रात्कोऽस्मीति ज्येष्ठः स श्रेष्ठियुर्वदन् । कनिष्ठस्य शुन इय प्रवेहुं न गृहेऽप्यदात् ॥ २७३ ॥
 जिनदासोऽन्यदा दीव्यग्रन्येन दूतकारिणा । संजातद्यूतकवहे सद्योऽत्त्रेण न्यहन्यत ॥ २७४ ॥
 फलं द्यूतधिपतरोरायुधापातवेदनम् । जिनदासोऽन्यञ्चरुद्ध इय श्रमिताखे दुवन् ॥ २७५ ॥
 स्वजनाधर्षजदत्तमूञ्चो परमादृत । प्राणिमात्रसाधारिण्या दयया जीवयानुजम् ॥ २७६ ॥
 पात्रं क्लीत्तर्विशुद्धायाः म वन्धुः स च नायकः । यो वन्धुं सेवकं चान्युचरते व्यसनायदात् ॥ २७७ ॥
 रूपनोऽप्यन्यथाकृत्वापरजं स्वजनेरितः । समाभ्यसिद्धि हे यत्स द्रास्ये त्वामीषधादितिः ॥ २७८ ॥
 जगाद् जिनदासोऽपि ह्यस्य मम दुर्नयान् । कार्यमाभुष्मिकं कुर्या जीवितव्यासृष्टस्य मे ॥ २७९ ॥
 प्रपद्य परलोकाध्यप्रस्थितस्य ममायुना । धर्मोपदेशपायेयमार्यानशनपूर्वकम् ॥ २८० ॥
 रूपनोऽप्यन्यसादेयमनुजं निर्ममो जत्र । जप स्वप्रमनाः पश्यपरमेष्ठिनमक्रियाम् ॥ २८१ ॥
 एवमाद्यनुशिष्यानुजन्मानमृपत्रः स्वयम् । ध्याराधनां मानरानां कारयामास शुब्धीः ॥ २८२ ॥
 विपद्य जिनदासोऽपि तेन परिडतमृयुना । जन्मूहीयाधिपो जज्ञे देवोऽयं परमर्द्धिकः ॥ २८३ ॥
 अयं चास्मद्वचोऽध्यापीषज्ञानगृह्यत्तने । केच्यही परमो ज्ञावी जन्मूङ्गाजदत्तजः ॥ २८४ ॥

१ ७५५, द्विजनम् । २ अंभदृषात् गर्मोत् ।

गुह्या केचिन्नो नापि संघे गुह्ये जन्म पावनम् । देवोऽयमेवं स्वगुह्यप्रशंसां कुरुतेतमाम् ॥ २०५ ॥
 रागादृष्टगुणर्विगुण्मांस्येष जगयन्गुरः । किं गुरेष्वतितेजस्वी प्रहेल्विव दियाकरः ॥ २०६ ॥
 व्याचक्ष्यो मधुरत्येयं जम्बूद्वीपस्य त्रातले । मगधाख्ये जत्रपदे ग्रामे सुग्रामनामनि ॥ २०७ ॥
 ध्यायंषासाष्टौऽङ्गुलस्य पत्नी तु रेयती । जत्रदत्तो जत्रदेवथाञ्जतां तनयी तयोः ॥ २०८ ॥ युग्मम् ।
 जत्रदत्तो जवाम्नोपेरुत्तारणतरी हृढाम् । यौवनेऽप्याददे दीक्षां सुस्थिताचार्यसन्निधौ ॥ २०९ ॥
 स व्रतं पादयन्सङ्गपारोमं ध्रुतपारगः । ब्यहरद्गुह्या सार्धं द्वितीयकीव तत्तनुः ॥ २१० ॥
 तस्मिन्नांशु सापुरंकोऽन्यदाचार्यान्व्यजिज्ञप्तम् ॥ अनुजानीत मां यामि यत्र बन्धुजनोऽस्ति मे ॥ २११ ॥
 तथासि मे क्षयुत्राता स चुरां खेहखो मयि । प्रमज्जिष्यति मां दृष्ट्वा प्रकृत्यामेऽपि जषकः ॥ २१२ ॥
 ततस्तं ध्रुतचुत्नापुममेतं गुरुरादिशत् । परनिस्तारणपरे गुरुः शिष्ये हि मोदते ॥ २१३ ॥
 स जगाम पितृर्षाम गतमात्रो ददर्श च । त्रातुरुषाहमारब्धं मन्मथदुमदोहदम् ॥ २१४ ॥
 पियाहकौतुकन्यप्रः स त्राता कन्यसो मुनेः । विस्मृतान्यकरण्यो युष्वातुऽस्तदाचवत् ॥ २१५ ॥
 विशाहममये प्राप्तमजानन्निव मोऽप्रजम् । नाकार्षीत्स्वागतमपि प्रतादानकथापि का ॥ २१६ ॥
 विवदन् स मुनिर्न्ययोऽप्यागतसन्निधौ गुरोः । व्याखोष्याकथयत्सर्वामनुजस्य कथां तथा ॥ २१७ ॥
 जत्रदत्तोऽश्वरहो काठिन्यमनुजन्मनः । श्यायांसं यदयाज्ञासीदपिमन्यागतं गृहे ॥ २१८ ॥
 गुरुनष्टरपि श्रेयः किं नामोषाहकौतुकम् । तत्परित्यज्य सानन्दः स ज्येष्ठं नान्वियाय यत् ॥ २१९ ॥

१ गानेमी इति लोके । २ लघुः ।

कश्चिद्भूचे तदा साधुर्जयदस्तासि पत्सिक्तः । यदि त्वमनुजन्मानं निजं प्रमाजयिष्यसि ॥ ३०० ॥
 जयदत्तोऽत्रयीदेशे मगपास्थे गुरुर्वदि । विहरिष्यति तददः कौतुकं दर्शयिष्यते ॥ ३०१ ॥
 विहरन्तोऽन्यदा जगुर्मगधानेय सुरयः । समीरणयदेकत्र श्रमणानां स्थितिर्न हि ॥ ३०२ ॥
 आचार्यपादान्दित्या जयदत्तो व्यजिहपत् । स्वजनानित आसत्रान्दिदृक्षे युष्मदाशया ॥ ३०३ ॥
 जयदत्तं ततश्चैकमपि तत्रादिराद्गुरुः । एकाकिनोऽप्यर्हति हि विहारो वशिनो मुनेः ॥ ३०४ ॥
 जयदत्तो जगामाय स्वेषां संसारिणां गृहे । प्रमग्याप्राद्वेणानुमहीतुमनुजं निजम् ॥ ३०५ ॥
 नागदत्तस्य तनयां यामुकीकुस्मिन्नयाम् । उपयेमे जयदेवो जयदत्तानुजस्तदा ॥ ३०६ ॥
 कृतोच्चाहोत्वयाः सर्वे बन्धयन्ते मुदाम्ययुः । मन्यमाना उत्तयोपर्युत्सवं तत्समागमम् ॥ ३०७ ॥
 मयः पादेन तत्सादो प्रहास्य प्राप्तुकेन ते । पादोदकमगन्दन्त मत्वा तीर्थोदकाधिकम् ॥ ३०८ ॥
 त्रगन्धिमज्जनतयादयत्रन्धमिवेष्टवः । त्रगित्वा पादयोः सर्वे बन्धयन्तं वयन्दिरे ॥ ३०९ ॥
 मुनिरप्यन्यथाद्वन्धून्विधाद्व्याकुटाः स्य ज्ञोः । यामो विद्वर्तुमन्यत्र धर्मज्ञात्रोऽस्तु योऽन्याः ॥ ३१० ॥
 तमृषिं बन्धयः सर्वे त्रकयानादिनिर्मुदा । एषणीयकदृपनीयप्रासुर्कैः प्रत्यज्ञात्रयन् ॥ ३११ ॥
 तदानीं जयदेवोऽपि कुटाचारं प्रपात्रयन् । सेव्यमानां वयस्पात्रिर्नवोढां मणकयत्तद्वत् ॥ ३१२ ॥
 चक्रोऽद्भुतागं प्रेयस्या श्रीचन्दनरमेन मः । चन्द्रातपरसेनेचाकूष्टेन शशिमणकजात् ॥ ३१३ ॥
 तस्या मूर्ध्नि च पद्मिस्तं सुमनोदासमर्गर्जितम् । वयन्ध घस्तशशिनः स्वर्चाणोः श्रीमद्विम्बुचम् ॥ ३१४ ॥
 तत्कपोत्रकवकयोः करारुगां पत्रपत्ररीम् । मीनकेतीरिव जयप्रशस्तिमद्विहास्तयम् ॥ ३१५ ॥

कुपयोर्मरुतं यायन्नयोढः स प्रचक्रमे । तावदागममश्रौषीन्नवदत्तमहामुनेः ॥ ३१६ ॥
 स प्रानृदर्थनोशांशः फिंतयो जययानिव । छागुदस्थाच्चिदायार्धमण्डितामपि वह्नजाम् ॥ ३१७ ॥
 शिल्पार्धमण्डितां कान्तां न गन्तुमुचितं तव । तस्याः सखीनामित्युक्तिं स एडं इव नाशृणोत् ॥ ३१८ ॥
 सामहं धारयन्तीनां तासां चेत्युत्तरं ददौ । कृत्वा गुरुप्रणिपातं पुनरेष्यामि वात्रिकाः ॥ ३१९ ॥
 जयदंपस्ततः स्थानात्सुवमानः सुवह्नयत् । अन्व्येत्य जयदत्तार्थं तत्र स्थितमवन्दत ॥ ३२० ॥
 यन्दित्वोद्धितमात्रस्यानुजस्य घृतभ्राजनम् । मुनिः श्रामथ्यदानाय सत्यंकारमिवार्पयत् ॥ ३२१ ॥
 जयदत्तस्ततोऽगारादनगारशिरोमणिः । निर्जगाम धियां धाम मनाञ्चातरि दत्तदृक् ॥ ३२२ ॥
 जयद्वयोऽपि तत्सर्पिर्भ्राजनं प्रारयन्करे । अन्वगात्रयदत्तार्थं तत्पदान्भोजपट्टपदः ॥ ३२३ ॥
 अन्येऽपि षड्वयो नायौ नराश्च जयदेवयत् । अन्ययुर्जयदत्तर्षिमुदूमिप्रमदहृदाः ॥ ३२४ ॥
 मुनिर्न कश्चिद्द्वयजन्मुनीनामुचितं हृदः । अविद्युष्टाश्च मुनिना न व्यावृत्तिरे जनाः ॥ ३२५ ॥
 दूरं गत्वा च निविशालं यन्दित्वा महामुनिम् । स्वयमेव व्याजुषुडुरादौ नायौ नरास्ततः ॥ ३२६ ॥
 जयदेवस्तु नृजात्मा चिन्तयामासियानिदम् । अप्यविद्युष्टा व्याघुटन्व्येते नीते हि सोदराः ॥ ३२७ ॥
 अहं तु सोदरोऽमुष्य चाषावां खेह्वी मिथः । तदनेनाविद्युष्टस्य न्याय्यं व्याघुटनं न मे ॥ ३२८ ॥
 नृकृपानादिभारं कान्तोऽयं नूनमप्रजः । ततो ममार्पयषोढुं प्रसीदन्घृतभ्राजनम् ॥ ३२९ ॥
 शिरादन्यागतं भ्रान्तं ज्यायामं चातरं मुनिम् । अमुक्त्वा तदमुं स्थाने न निवर्तितुमुल्मले ॥ ३३० ॥

मांसी यद्वेदिति मनोव्यादेषार्थे कनीयसः । गार्हप्यवातो प्राग्वत्स ऋग्दत्तो महाभुनिः ॥ ३३१ ॥

प्रातरावां वानख्येषु खैरभंस्वदि ॥ ३३२ ॥

अकारि नखिनीनायैहरश्रीः कण्ठयोर्मियः ॥ ३३३ ॥

यत्रायां वाङुकाचित्यकीडां प्राग्ब्यकृष्ट्वदि ॥ ३३४ ॥

पिब्याङुकाः । यत्रायां वाङुकाचित्यकीडां प्राग्ब्यकृष्ट्वदि ॥ ३३५ ॥

अममपर्यन्तभूमयो भूरियाङुकाः । अममप्राचाचार्यपादपद्मेः पवित्रितम् ॥ ३३६ ॥

अममपर्यन्तभूमयो भूरियाङुकाः । अममप्राचाचार्यपादपद्मेः पवित्रितम् ॥ ३३७ ॥

निरीश्य तुङ्गकाः प्रोयुः कृतवक्रोष्ठिका मियः ॥ ३३८ ॥

प्रजाजियिनुमानीतः स्वं सत्यापयितुं वचः ॥ ३३९ ॥

प्रजाजियिनुमानीतः स्वं सत्यापयितुं वचः ॥ ३४० ॥

सोऽयदन्नगवन्दीशां जिष्टुर्मेऽनुजो ह्यसी ॥ ३४१ ॥

सोऽयदन्नगवन्दीशां जिष्टुर्मेऽनुजो ह्यसी ॥ ३४२ ॥

मा च्छ्र्वाता मृगावादीत्येवमित्यवदत्स तु ॥ ३४३ ॥

मा च्छ्र्वाता मृगावादीत्येवमित्यवदत्स तु ॥ ३४४ ॥

सहितोऽन्यत्र विदुर्तुं च न्ययोग्यत ॥ ३४५ ॥

सहितोऽन्यत्र विदुर्तुं च न्ययोग्यत ॥ ३४६ ॥

पृष्ठतोऽन्येत्य ऋग्दत्तं वजापिरे ॥ ३४७ ॥

पृष्ठतोऽन्येत्य ऋग्दत्तं वजापिरे ॥ ३४८ ॥

स्वजनाः पृष्ठतोऽन्येत्य तस्मिन्नीयन्मृता वयम् ॥ ३४९ ॥

स्वजनाः पृष्ठतोऽन्येत्य तस्मिन्नीयन्मृता वयम् ॥ ३५० ॥
तन्मुदे किं लनायाते तस्मिन्नीयन्मृता वयम् ॥ ३५१ ॥
तस्मिन्नीयन्मृता वयम् ॥ ३५२ ॥
तस्मिन्नीयन्मृता वयम् ॥ ३५३ ॥
तस्मिन्नीयन्मृता वयम् ॥ ३५४ ॥
तस्मिन्नीयन्मृता वयम् ॥ ३५५ ॥
तस्मिन्नीयन्मृता वयम् ॥ ३५६ ॥
तस्मिन्नीयन्मृता वयम् ॥ ३५७ ॥
तस्मिन्नीयन्मृता वयम् ॥ ३५८ ॥
तस्मिन्नीयन्मृता वयम् ॥ ३५९ ॥
तस्मिन्नीयन्मृता वयम् ॥ ३६० ॥

कथय क्व स तेऽनुजः ॥ ३६१ ॥

अस्माननुगृहाणपि कथय क्व स तेऽनुजः ॥ ३६२ ॥

अस्माननुगृहाणपि कथय क्व स तेऽनुजः ॥ ३६३ ॥

अस्माननुगृहाणपि कथय क्व स तेऽनुजः ॥ ३६४ ॥

अस्माननुगृहाणपि कथय क्व स तेऽनुजः ॥ ३६५ ॥

अस्माननुगृहाणपि कथय क्व स तेऽनुजः ॥ ३६६ ॥

अस्माननुगृहाणपि कथय क्व स तेऽनुजः ॥ ३६७ ॥

अस्माननुगृहाणपि कथय क्व स तेऽनुजः ॥ ३६८ ॥

अस्माननुगृहाणपि कथय क्व स तेऽनुजः ॥ ३६९ ॥

अस्माननुगृहाणपि कथय क्व स तेऽनुजः ॥ ३७० ॥

पर्मोदकैर्बुजस्योचे मिथ्याप्यथो मुनिः । यात आयातमात्रोऽपि न विद्मः स ययौ क्वचित् ॥ ३४६ ॥
 गतोऽन्येनाथना किं स इति जहन्त आचु ते । प्रत्यावर्तन्त दीनास्था दस्युर्जिर्मुषिता इव ॥ ३४७ ॥
 तां नयोदां इति ध्यायन्नातृजत्तयैव केवलम् । प्रमग्यां जवदेवोऽपि ससाह्यां पर्यपावयत् ॥ ३४८ ॥
 महर्षिर्नचदपोऽपि कालेन बहुनेयुषा । विपेदेऽनशनं कृत्वा सीधर्मे च सुरोऽजयत् ॥ ३४९ ॥
 जवदेवोऽप्यदो दध्यौ नागिडा प्रेयसी मम । प्रेयांस्तस्या अहमपि विरहो ही क्षयोरञ्जत् ॥ ३५० ॥
 प्रापुरेयोपरोधेन मतं चिरमपावयम् । तस्मिन्तु स्वर्गति किं मे व्रतनायासहेतुना ॥ ३५१ ॥
 न तथा व्रतकष्टेन दुष्करेणासि पीभित्तः । यथा तद्विरहेणोच्चैर्जिचिष्यति कथं नु सा ॥ ३५२ ॥
 गजीव चोरीपतिता पद्मिनी च हिमायिडा । मराठीव मरुगता यद्द्वीव म्रीप्मतापजाक् ॥ ३५३ ॥
 यूयत्रष्टेव हरिणी पारायञ्चैव शारिका । सा मन्ये देन्यजाग्लोकानुकम्प्यैव जचिष्यति ॥ ३५४ ॥ युग्मम् ॥
 यदि प्राप्सामि जीवन्ती तां प्रियामायतेक्षणम् । तदद्यापि हि गर्हस्थ्यवृत्तो रंस्ये तथा सह ॥ ३५५ ॥
 शिन्तातन्नुजिरेवं स्वं नियन्मूर्खानाजयत् । स्थविरर्षीनानापृष्ठ्य जवदेवो विनिर्ययौ ॥ ३५६ ॥
 पूर्णं जगाम च मामं सुमामं राष्ट्रकूटञ्च । तस्थौ च संवृतघारवाद्यायतनसन्निधौ ॥ ३५७ ॥
 गन्धमाहयपरा नारी ब्राह्मण्या सममेकया । तत्रान्यागान्मुनिरस्तावित्यवन्दत तं च सा ॥ ३५८ ॥
 पमञ्ज जयदेवलां राष्ट्रकूटः स आर्यवान् । पत्नी च रेवती तस्य प्रचे जीवति या न वा ॥ ३५९ ॥
 कथयामास साप्येवमापवाप्रेवती च सा । व्यपघेतां तयोथागाङ्गान्कावो विपन्नयोः ॥ ३६० ॥

१ गजडा । २ बापे गजसंभनस्थानम् ।

ज्योऽप्यष्टस्य मुनिरार्ययत्सुनुना प्रिया । नवदेयेन या त्यक्त्वा नवोढा सास्त्रि या न या ॥ ३६१ ॥
 सा दथौ नवदेवोऽयं नूनमात्तप्रतोऽप्रजात् । यदि या वार्तयाम्येनमनेनसमिहागतम् ॥ ३६२ ॥
 ष्ठाव चिन्तयिर्येयमार्ययेज्यतीमुतः । त्वमेव नवदेवोऽसि किमिहागाल्लपोपन ॥ ३६३ ॥
 नवदेवोऽयदस्माधु त्ययाहमुपतस्त्रितः । स एव जयदेवोऽसि नागिडाजीवितेश्वरः ॥ ३६४ ॥
 तदाप्रजोपरोधेन तां विमुच्य निरीरुषा । अनिस्रतापि हि मया प्रतमादायि दुन्दरुम् ॥ ३६५ ॥
 विप्रेभ्ये साम्प्रतं प्रातर्यहमङ्कुशायजितः । नागिडा सा कथमञ्चूदित्यागां तद्दिदृश्या ॥ ३६६ ॥
 नागिडा चिन्तयामास चिराद्दृष्टां हि माममौ । न हि प्रत्यजिजानाति परापृत्तवयोगुणाम् ॥ ३६७ ॥
 आरामानं ज्ञापयाम्येनमिति प्रोवाच नागिडा । नागिडा सारग्यहं हन्त नवोढाल्याजि या त्यया ॥ ३६८ ॥
 पतावता च काखेन यौवनेऽपि व्यतीरुषि । किं नाम मयि लायष्यं पुष्यादाय विमृश्यताम् ॥ ३६९ ॥
 मुञ्चया रक्षत्रयं स्वर्गापवर्गफडदायकम् । वराटिकामात्रनिज्ञां मा ग्रहीर्मा मष्टादाय ॥ ३७० ॥
 अत्यन्तयोरनरकपातमतिदुर्यामहो । त्रिययाणां सरखाणां सा गारुवं जेदनीयताम् ॥ ३७१ ॥
 ग्राहितोऽसि प्रतं प्रात्रा उग्रनापि हितेपिणा । तमप्यनाष्टं मा संस्था मयि पापयन्तौ रतः ॥ ३७२ ॥
 तदद्यापि निवर्तस्व गुरुपादाननुग्रज । मयि रागकृतं चायमाडोचय तदन्तिके ॥ ३७३ ॥
 यावदेयं नवदेयं नागिडा नृरामन्यशात् । ब्राह्मण्या दारकस्तावत्त्रागाशुकपायसः ॥ ३७४ ॥
 छत्रे च पायसं पुकं यन्मयाद्य सुधोपमम् । तत्रमिव्याम्यहं मातरधो धारय प्राजनम् ॥ ३७५ ॥

१ पापद्वितम् । २ निर्गतेन । ३ मृते । ४ साक्षिणात् ।

निमन्त्रितोऽहमन्यत्र द्वास्ये तत्र च दद्विष्टाम् । अयान्तपायमो मातर्जोक्तुं शक्यामि नो पुनः ॥ ३७६ ॥
 आशय दद्विष्टामयगतो गयोऽपि पायसम् । स्वयं वान्तं स्वयं चोदये का ह्रीः स्वोऽद्विष्टजोजने ॥ ३७७ ॥
 प्राप्स्यसुयाच यान्तासी जुगुप्सस्यं नविष्यमि । अयं जुगुप्सनीयेन कर्मणानेन दारक ॥ ३७८ ॥
 तस्युत्था नयदेयोऽपि निजगादेति हे वदो । त्वं नविष्यमि यान्ताशी निकृष्टः कुक्कुरादपि ॥ ३७९ ॥
 नागिजोयाच तमृषिं यदेवं वेत्सि यद्वि च । तन्नामुबम्य किमिति ज्ञयोऽप्युपबुदुक्षे ॥ ३८० ॥
 मांगामृगस्यिषिण्मूर्त्तपूर्णमथमापमा । वान्तादपि जुगुप्सासि मामिन्नन् किं न वज्जसे ॥ ३८१ ॥
 पश्यस्यसौ श्वखदीप्तं न पुनः पादयोरपः । यत्परं शिष्यस्येवं न स्यं शिष्यसि स्वयम् ॥ ३८२ ॥
 का हि पुंगवना तेसां येऽन्यनिदायिचक्षुः । ये स्यं शिष्यितुं दक्षास्तेषां पुंगवना नृणाम् ॥ ३८३ ॥
 नरदेवोऽयदस्तापु सिद्धितोऽसि त्वयानये । आनीतः पथि जाल्यन्थ इय यानेहमुत्पथे ॥ ३८४ ॥
 तदप स्वजनान्दृष्ट्वा यास्यामि गुरुमन्त्रिणौ । म्रतातीचारमाखोच्य तस्येऽहं दुस्तपं तपः ॥ ३८५ ॥
 नागिवाप्यबदत् किं ते स्वजनैः स्वार्थजानन । मूर्तिमन्तो हि ते विन्ना ज्ञाकिनो गुरुदर्शने ॥ ३८६ ॥
 तन्न गुरुरादान्ते दान्तात्मा व्रतमाचर । म्रत्रिष्याम्यहमपि व्रतिनीजनस्तन्त्रिणौ ॥ ३८७ ॥
 नरदेवोऽय वन्दित्वाहं द्विन्यानि समोद्धितः । गत्या गुर्यन्तिकेऽकार्षेत्कृत्यमाखोचनादिकम् ॥ ३८८ ॥
 आमलयं निरतीचारं जयदेयः प्रपावयन् । काखं कृत्वादिकहेपेऽनृत्रक्रामानिकः सुरः ॥ ३८९ ॥
 इत्थ नपदस्तस्य त्रीयः स्वर्गात्परिष्युतः । विजये पुष्कवायत्यां विदेहोर्थाशारोमणी ॥ ३९० ॥

१ नरान्न पादमं देन मः । २ वान्तभोजी । ३ गज्ज । ४ सावधानः ।

नगर्षा पुच्छरीकिल्यां वसुदत्तस्य चक्रिणः । यशोधरात्रिधानाया राश्याः कुशवयातरत् ॥ ३९१ ॥ गुग्मम् ।
 तस्मिन्नुपागते कुशिसरोवरमरास्रताम् । अशुघशोधरादेव्या दोहदोऽन्तोधिमज्जने ॥ ३९२ ॥
 ततश्चान्तोधिसध्रीच्यां सीतानद्यां महीपतिः । कीमयित्वा महादेवी तदोहदमपूरयत् ॥ ३९३ ॥
 सम्पूर्णदोहदा साथ महादेवी यशोधरा । पद्मीय कलयामास लापयत्यभिधाधिकम् ॥ ३९४ ॥
 पूर्णे च समयेऽसूत महिषी चक्रवर्तिनः । उत्तमं तनुजन्मानं गङ्गेय कनकाम्बुजम् ॥ ३९५ ॥
 यशोधराया उत्पन्नदोहदासुगतां नृपः । सागरदत्त इत्याख्यां तस्याकृतं शुनेऽहनि ॥ ३९६ ॥
 धात्रीत्रिडाँष्यमानश्च पयःपानादिकर्मजिः । शोलीयासादायद्वृद्धिं राजपुत्रः क्रमेण सः ॥ ३९७ ॥
 यत्कुं प्रवीणतां प्रासः स कुमारोऽध्यजीगत् । उद्यम्य कायनेत्रतामुत्तुकें शुकसारिकाः ॥ ३९८ ॥
 श्रौढीजवन्युद्वृद्धिश्च स रेमे रत्नकन्दुर्कः । यीतांसन्मिकारश्चनृत्यन्मणिवयकुण्डलः ॥ ३९९ ॥
 समये स नरेन्द्रेण नियुक्तो गुरुसन्निधौ । गुरोः कदाः परिपथी कृपादप इयाच्यगः ॥ ४०० ॥
 विश्वस्वापि नृशं नेत्रकैरवाणि प्रमोदयन् । दाशीय सम्पूर्णैरुदः प्रतिपेदे स यौवनम् ॥ ४०१ ॥
 स्वयंवरगताः कन्याः पितृन्यां पर्यणायि सः । एता हि पात्रमायान्ति रत्नाकरमियापगाः ॥ ४०२ ॥
 अनङ्गाहीचिरुद्देवं करेणुचिरिय द्विपः । ताराचिरिव शीतांगुस्तात्रिः सममरंस्त सः ॥ ४०३ ॥
 नारीजितान्यदा क्रीडन्प्रासादे मदनोपमाः । मेरुष्वन्नित्त्रभाशो स ददर्शात्रिमण्डलम् ॥ ४०४ ॥
 अचिन्तयच्च यादृग्निं थूयते मेरुरागमे । तादृगत्रमयः सोऽयं काव्यहो रमणीयता ॥ ४०५ ॥

१ वृष इव । २ सुवर्णदंडं । ३ गोभिर्बुधमइव ।

एवं भोऽजिनं भेषमालम्ब्य तत्र पश्यतः । नाभूदपाञ्जुमी दृष्टिचिंत्तमयं तदन्तरं ॥ ४०६ ॥
 पुमाणेऽपश्यदुषन्वो पाषण्णोपमल्लगम् । पारिसुमुदयपापषड्वितीय ययौ क्वचित् ॥ ४०७ ॥
 पुमारोऽधिन्तयथैरे दृष्टिकोऽयं यथागुदः । तथा दारीरमयेतका कथा सम्पदां पुनः ॥ ४०८ ॥
 गमातराण भयाहं घन्मथाहं न तन्निसि । निरीश्यते नयेऽस्मिन्ही पदार्यानामनित्यता ॥ ४०९ ॥
 विवेकजलनिपात्य मर्त्यजन्ममहीरुहः । सकामनिर्जरामारं तन्नृहूमि व्रतं फलम् ॥ ४१० ॥
 सुधीः मागारदण्डेऽप परं पैराग्यमुच्चहन् । व्रतादानाय पितरायापप्रञ्ज कृताञ्जलिः ॥ ४११ ॥
 पितरापूचनुत्तम यौयनेऽपि व्रताग्रहः । वीणायां पाद्यमानायां शास्त्रपाठ इवंप ते ॥ ४१२ ॥
 इदानीं सुपराजस्त्वं राजापि त्वं ज्ञविष्यमि । राग्यं चिरं पात्रयित्वा गृहीयाः समये व्रतम् ॥ ४१३ ॥
 मागारो व्यादरपूर्याः प्रत्याख्याता मया श्रियः । परिमृग्यामुपादानुं तदादिशय किं न माम् ॥ ४१४ ॥
 इत्यामहनुजारेण मेमपारं तयोः सुधीः । चिन्नेदाथान्यमन्येतां तौ व्रतग्रहणाय तम् ॥ ४१५ ॥
 छनेऽकृताञ्जनयपरियासेऽथ सागरः । आददे व्रतममृतं सागराचार्यसन्निधौ ॥ ४१६ ॥
 विविष्यन्निमदपरो गुरुमेवापरायणः । क्रमात्सागरदत्तोऽञ्जुतगागरपारगः ॥ ४१७ ॥
 न दूरे तपमः किञ्चिदिति प्रत्ययकारकम् । अथधिज्ञानमुल्लेहे मागरस्य तपस्यतः ॥ ४१८ ॥
 नरस्यस्य जीवोऽपि पूर्णे छात्रे दिवद्युक्तः । तत्रैव विजये वीतशोकायां पूःशिरोमणौ ॥ ४१९ ॥
 पन्नरथात्रिपागस्य महर्षेरयनीपतेः । महिष्यां वनमाद्यायां शिवो नाम सुतोऽनवत् ॥ ४२० ॥ युग्मम् ॥
 स शस्यमानो यज्ञेन कल्परदुम ज्योऽज्जुतः । क्रमेण कञ्जयन्पृष्टि काकपक्षपरोऽनवत् ॥ ४२१ ॥

साक्षिमात्रीकृतगुरौ तस्मिन्प्राज्ञशिरोमणी । मिथो गृहीतसङ्केता इव सद्यःप्रभुः कलाः ॥ ४२२ ॥
 दीवने पर्यङ्गिरीस राजकन्याः कुण्डोन्नयाः । समृक्कध्यानुन्नत्तानिर्द्धताजिरिव पादपः ॥ ४२३ ॥
 मकद्वत्रस्य धान्येद्युः प्रासादे तस्य तस्थुरः । सागरर्षिः पुरीयाह्योपयने समयासरत् ॥ ४२४ ॥
 तत्र कामसमृञ्जाल्यः सार्थवाहो महासुनिम् ॥ तं प्रत्यलान्नयज्ञस्यया मासद्वयणपारणे ॥ ४२५ ॥
 गृहे कामसमृञ्जस्य पात्रदानमन्नावतः । यतुधारापतच्छोन्नः पात्रे दानान्नि किं न हि ॥ ४२६ ॥
 शिवस्तदद्भुतं श्रुत्या गत्यायन्दत तं मुनिम् । नियसाद च तत्यादपद्मान्ते राजहंसवत् ॥ ४२७ ॥
 चतुर्दशानां पूर्वाणामाकरः सागरोऽपि हि । शिवस्य सपरीवारस्याचल्यौ धर्ममार्हतम् ॥ ४२८ ॥
 विशेयतश्च संसारासारतां तस्य धीमतः । गमयामास स मुनिर्मनसि स्फटिकामये ॥ ४२९ ॥
 शिवोऽगृह्य च तमृषिं किं प्राग्भवजवः प्रन्नोः । श्रेहो मे पश्यतो यस्यां द्रुगोऽयमधिकाधिकः ॥ ४३० ॥
 ज्ञात्या चावधिनाचल्यौ मुनिस्त्वं पूर्वजन्मनि । कनिष्ठोऽज्जर्मम द्राता प्राणेभ्योऽप्यतियद्वन्नः ॥ ४३१ ॥
 मया प्रमजितेन त्वमनिष्टन्नपि हि व्रतम् । छपायेन ग्राहितोऽसि परलोकाद्विद्वेद्यया ॥ ४३२ ॥
 अन्नरु च सुराधावां सौधमे परमर्दिको । कुमुदेन्बोरिव प्रीतिल्लत्राप्यन्नयदावयोः ॥ ४३३ ॥
 जनेऽस्मिन्वीतरागोऽहं स्वे परे वा समानदृक् । त्वं त्वयापि सरागत्यात्साग्जवत्क्षेहज्जाम्मयि ॥ ४३४ ॥
 शिवोऽयदद्भुतादानाद्देवोऽन्नं पुराप्यहम् । तदिहापि जने पूर्वजवदेहि मे व्रतम् ॥ ४३५ ॥
 आगृह्य पितरौ यावदायामि व्रतहेतये । पूज्यास्तावदिदेषां च यूयं मयि कृपादवः ॥ ४३६ ॥

गत्या शिवकुमारोऽपि पितृपादान्व्यजिह्वत् । अद्य सागरदत्तपंः शुश्रुवे देशाना मया ॥ ४३७ ॥
 तत्प्रसादादधिगता ज्वस्यासारता मया । ततस्तस्माद्धिरकोऽसि वीर्यधादिव ज्ञारिकः ॥ ४३८ ॥
 तत्सर्वथानुजानीथ मद्रज्याग्रहणाय माम् । प्रयूपो मोहृतमसः शरणं सागरोऽद्य मे ॥ ४३९ ॥
 पितराबूचतुर्वत्स व्रतं मादत्स्व यौवने । नाद्यापि पूर्वतेऽस्माकं त्वत्कीनालोकजं सुखम् ॥ ४४० ॥
 अत्यन्तं निर्ममोऽञ्जस्यं कयमेकपदेऽपि हि । असंस्तुतानिवायुभ्रमन्यदस्मान्विजिह्वसि ॥ ४४१ ॥
 यदि ज्ञकोऽसि यद्यस्मानापृञ्च्य च गमिष्यसि । तन्नकारं क्वातूला ज्वित्री रसनावयोः ॥ ४४२ ॥
 इत्यनादिरातोः पित्रोः शिवो गन्तुमनीश्वरः । तत्रैव सर्वसावद्यनियमाज्ञावयत्यञ्जत् ॥ ४४३ ॥
 मुनेः नागरदत्तस्य शिष्योऽहमिति निश्चयी । तस्यो स मौनमाद्यम्य मौनं सर्वार्थसाधकम् ॥ ४४४ ॥
 यदादप्यासितो चोक्तुं न किञ्चिद्बुद्धे च सः । मह्यं न रोचते किञ्चिदित्येकमवदन्मुहुः ॥ ४४५ ॥
 एवमुद्बुजितो राजा शिवेन शिवकाङ्क्षिणा । इन्द्रयुत्रं दृढधर्मं समादिशत् ॥ ४४६ ॥
 प्रतार्थमधिषुष्टेन शिवेन तनयेन मे । मौनमाद्यञ्जितं वत्स प्रावनिषुर्चेतसा ॥ ४४७ ॥
 मोपफाद्य इव क्षीपीं करीव मज्जन्मदः । जोजनायापि यतते न स चादुशतेरपि ॥ ४४८ ॥
 यथा वेत्ति तया वत्स वत्सं जोजय मे शिवम् । त्वया चैवं कृतवता किं किं नोपकृतं मम ॥ ४४९ ॥
 मञ्जीवपक्षिणं कायकुलायाजन्तुमुत्सुकम् । प्रत्याशापाशवन्धेन नियन्त्रय महाशय ॥ ४५० ॥
 दृढधर्मोऽपि तामाशासुररीकृत्य ऋषतेः । ययौ शिषुकुमारस्यान्येषु बुञ्जिज्ज्वार्णवः ॥ ४५१ ॥

१ उतासमग्रहात् । २ अपरिचितान् । ३ विशेषेण दातुमिच्छति । ४ निष्फलफालः । ५ व्याघ्रः ।

कृत्वा नैपेधित्री तस्य सद्वान्तः प्रविश्य च । क्रमशः प्रतिचक्राम स ऐर्यापक्रिणी सुधीः ॥ ४५२ ॥
 वन्दनं चादशावर्तं दत्त्वा ज्ञमिं प्रमाण्यं च । निपसाद वदद्बुधैरनुजानीहि मामिति ॥ ४५३ ॥
 शिवोऽवदददहो इत्य साधूनामुपसागरम् । विनयोऽयं मया दृष्टः स कथं मयि युग्यते ॥ ४५४ ॥
 इत्युत्रोऽन्यथातस्म्यगृहीनां यत्र कुत्रचित् । समजायो हि योग्यः स्यात्सर्वस्य विनयस्य ज्ञोः ॥ ४५५ ॥
 यस्य कस्यापि हि स्वान्तं समजायाधियासितम् । स वन्दनाहो जयति दोषाणांकापि नेह ज्ञोः ॥ ४५६ ॥
 कुमार किं तु पृष्ठामि प्रमुमेवाहमागमम् । रसञ्चरातुरेणैव किं त्वयात्याजि ज्ञोजनम् ॥ ४५७ ॥
 शिवोऽत्रदब्रियुजतो व्रताय पितरो न माम् । ततो जावयतीत्य स्थितोऽस्मि धिरतो गृहात् ॥ ४५८ ॥
 यथा ह्युच्चिन्य पितरो विहाय ममतां मयि । प्रतार्थमादिशतो मामतः कुर्वे न ज्ञोजनम् ॥ ४५९ ॥
 इत्योऽन्यथस्त यथेयं तद्बुद्धीथा महाशय । पर्शो ह्यधीनो देइत्य देहधाहारसम्भवः ॥ ४६० ॥
 आहारं निरवयं हि गृह्णन्त्यपि महर्षयः । शरीरे तु निराहारे दुष्करा कर्मनिर्जरा ॥ ४६१ ॥
 कुमारोऽप्यन्यथादिग्यसूनो सम्पद्यते मम । नाहारोऽप्यनवद्योऽत्र तस्माद्भरमज्ञोजनम् ॥ ४६२ ॥
 इत्योऽथादीक्षुस्त्वं मे शिष्यस्तेऽहमतः परम् । सर्वं सम्पादयिष्यामि निरवयं यदिद्वसि ॥ ४६३ ॥
 व्याजहार कुमारोऽपि सत्ये तर्हि निरन्तरम् । पठं कृत्वा करिष्येऽहमाबावामम्बेन पारणम् ॥ ४६४ ॥
 शिवस्य जावयतिनलदाद्यपि महैर्यसुः । विनयं कर्तुमारो ज्ञे सामाचारीविचक्षणः ॥ ४६५ ॥
 तपस्यतः शिवस्यापि ययी धादशयत्सरी । मोहात्पितृन्त्यां न पुनर्ब्रह्मिं गुरुत्सन्निधी ॥ ४६६ ॥
 मृत्वा शिवकुमारोऽभूद्ब्रह्मलोके महाद्युतिः । विद्युन्मादयजिधानोऽयमिन्ब्रह्मसामानिकः सुरः ॥ ४६७ ॥

स्यात्सप्तम्यनत्याय पुण्यात्मन इयं द्युतिः । पुराञ्चक्रुःकालोकेन्द्रममानद्युतिरेष हि ॥ ४६० ॥
 द्युत्यायामं ११ पुरे मसंगेऽहन्यतो दिनात् । शरानेन्यस्य तनयो जम्बूज्जांब्वन्तकेयली ॥ ४६१ ॥
 तदा चोपममसर्षिं शिशुन्मात्रिणि जाम्बुपि । चतश्चलत्प्रिया एयं पप्रभुस्तं महामुनिम् ॥ ४६२ ॥
 इतोऽस्माकं शिशुष्णानां शिशुन्मात्रिदिवोकमः । समागमः पुनः कापि ऋविष्यत्यथवा न वा ॥ ४६३ ॥
 शःपितरल्यश्च सन्तीच्याधत्वारोऽत्रैव पत्तने । समुद्रः प्रियममुद्रः कुचेरः सागरोऽपि च ॥ ४६४ ॥
 तेषां चतुर्णां चतस्रः पुत्र्यो यूयं ऋविष्यथ । मर्त्यत्वमीयुषा ज्ञाधी तत्र योऽनेन सद्गमः ॥ ४६५ ॥

सुरासुरैः मेघितपादपद्मः श्रीवर्षमानोऽपि कृपासमुद्रः ।

ऋव्याञ्जसूर्योऽतिरायञ्जिपात्रं विहर्तुमन्यत्र ततो जगाम ॥ ४६४ ॥

इत्याचार्य श्रीद्विमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्य विरावलीचरिते
 महाकाव्ये जम्बूस्वामिपूर्वजवर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ॥ १ ॥

१ मनुस्मृतं प्राप्तेन ।

पथापद्मदशावर्तपन्दनेन त्रयोऽपि ते । सुधर्मस्वामिनं त्रत्तया वन्दित्वा न्यपदन्पुरः ॥ ४४ ॥
 सुधर्मस्वामिनो धर्मोपदेशपरमामृतम् । ते वद्भ्राह्मण्यः कर्णाञ्जलिचिर्चुरामापपुः ॥ ४५ ॥
 सिञ्चुपुत्रश्च समये पप्रञ्च गणचूषरम् । सा जम्बूः कीदृशी जम्बूद्वीपः ख्यातो यदाख्यया ॥ ४६ ॥
 तामाख्यरुणचूङ्गम्बूं जात्यरत्नमयाकृतिम् । तन्मानं तत्प्रज्ञावं च तत्स्वरूपमथापरम् ॥ ४७ ॥
 तदा च लक्ष्म्यायसरा धारिणी गणचूषरम् । पप्रञ्च किमहं पुत्रं जनयिष्यामि वा न वा ॥ ४८ ॥
 सिञ्चुपुत्रोऽवदन्न त्वं सायद्यं प्रष्टुमर्हसि । जानन्तोऽपि हि सायद्यं न ह्याख्यान्ति महर्षयः ॥ ४९ ॥
 जिनपादोपदेशेन निमित्तज्ञानपरिणतः । तवाहमेव कथ्याणि कथयिष्याम्यदः शृणु ॥ ५० ॥
 धीरस्वजायो मनसा कायेन च पराक्रमी । निषेदिवाग्निशखोत्सङ्गे सुधर्मा गणचूष्यया ॥ ५१ ॥
 सुतजन्म यदप्रच्छि तत्स्वमे सिंहमङ्कगम् । नरे द्रव्यस्यथो कुक्षी सुतसिंहं धरिष्यसि ॥ ५२ ॥ युग्मम् ॥
 श्याख्यातजम्बूतल्यशुण्णरत्नमयश्च ते । जम्बूनामा सुतो जावी देवताकृतसन्निधिः ॥ ५३ ॥
 पारिष्यन्निदधे जम्बूदेवतोद्देशपूर्वकम् । करिष्येऽष्टोत्तरं तर्ह्याचामाखानां शतं कृतिन् ॥ ५४ ॥
 सुधर्मस्वामिनः पादान्वन्दित्वा ते त्रयोऽपि हि । उत्तीर्य वैजारगिरः पुनः प्रविचिद्युः पुरम् ॥ ५५ ॥
 ततश्चपन्नपारिष्यो पात्रयन्ती गृहस्यताम् । सिञ्चुपुत्रवचःप्रत्याशया कावं व्यतीयतुः ॥ ५६ ॥
 ध्वन्यदा धारिणी स्वमे श्वेतसिंहं न्यजात्रयत् । प्रत्युश्चाकथयत्प्राग्यप्रभोदजलदीर्घिका ॥ ५७ ॥
 रुणजोऽजिदधे मुष्टु सिञ्चुपुत्रवचोऽखिलम् । तत्तत्प्रत्ययेन मन्यस्व स्वमेन प्रत्ययो ननु ॥ ५८ ॥

जन्मनामा मदानागे पवित्रचरितस्तथ । सर्वद्वन्द्वसम्पूर्णः पुत्रो नूनं जपिव्यति ॥ ५९ ॥
ब्रह्मबोकारिच्युत्य विद्युन्माखिगुरस्तदा । उत्पदे धारिणीकुट्टियुक्ती मीफिकरत्नयत् ॥ ६० ॥
तस्याथात्तद्वयपृजागुरुपृजागु दोहदः । दोहदाः एतु नारीणां गर्नजायानुमारतः ॥ ६१ ॥
यित्तेन चूपसा श्रेष्ठी तदोहदमपूरयत् । छत्तमदोहद इव सोऽपि धर्मे धनव्यये ॥ ६२ ॥
क्रमेण पुण्यक्रतां च मय्यचारातिमन्थरम् । गर्नयेनागमत्रिया मायधानेव धारिणी ॥ ६३ ॥
तस्याः करोत्प्रफट्टकी पाण्डुगिम्नातिदायिना । अचूतां प्रातरेणाङ्कविम्बसमलचारिणी ॥ ६४ ॥
ततश्च नयनिर्मायः मार्धमसद्दिनाधिकेः । धारिणी गुण्ये मूले न्यूनीकृतर्वि रुचा ॥ ६५ ॥
मुष्ठागूर्थेव घटितरत्नरतिनिर्मलेः । पूषाति स्वर्णपाताणि प्राविसाश्रुपत्नीकमि ॥ ६६ ॥
अधिश्रेष्ठि कुडयपृष्टिमदंयाङ्कुरेश्वरुतः । तदागनममीषेव्या दूर्यावर्णमिधानयत् ॥ ६७ ॥
मय्यरुदयाएपुयापि सूर्ययथाप्यनेकदाः । नन्दुः श्रेष्ठिगृह्वारे श्रियो द्वास्त्यनिवन्धनम् ॥ ६८ ॥
स्थेपुटीकृतमीमन्ताः कुकुमसर्वकर्तव्यः । नन्दुमसर्वकर्तव्यः कुडयातिकाः ॥ ६९ ॥
जानो विदधे देयगुरुपृजां विदोपतः । ददो च दानमर्थिन्योऽर्थ्यमानोऽत्यर्थमुमुगन् ॥ ७० ॥
पुनोर्जन्मूतरोनाम्ना जन्मूरित्यनिधं व्यथात् । गुनेऽपि रूपतः श्रेष्ठी मय्यमिनमना मुदा ॥ ७१ ॥
तद्व्यापन्तायद्वन्द्वं पितरां तं दिवानिसम् । अचूतां दर्पयातूलां विस्मृतान्यययोजनी ॥ ७२ ॥
विप्रोर्जन्मूहमारोऽपि नयन्मूलमङ्गनूणम् । क्रमेणागमादयद्वृद्धिं तयोरिव मनोरथः ॥ ७३ ॥

बभूवुः प्रतिपदे च पयो मायसमार्षिणि । अन्वत्प्रतिप्रदादंध्रं विद्योरासात्प्रतातकः ॥ ७४ ॥
 दत्तश्च तत्रैव पुरेऽभूत्संहन्वयतिरोमहं । मयुऽप्रियमंगलय नात्रा पद्मायती प्रिया ॥ ७५ ॥
 तथा मगुः दत्तस्य मगुऽस्येव सगदा । नात्रा बगकमऽंति पश्यन्मृणुमायिनी ॥ ७६ ॥
 तथा सागरदत्तस्य गरिष्ठस्याहुतधिया । विनयथीरभृत्रायां गदा विनयनायिनी ॥ ७७ ॥
 तथा कुंभेरेदत्तस्य कुंभेरेस्येव इच्छिनिः । पनयथीरिति नाशान्मृणुती शीघ्रमहायना ॥ ७८ ॥
 दम्पतीनामभीषां तु विपुन्माक्षिमियाद्युताः । क्रमाद्दुहितरोऽज्यवन्ननिधानेन ता यथा ॥ ७९ ॥
 मगुरुधीश्च पद्मधीः पद्मनेना तथैव च । तथा कनकनेनेति रूपात्याग्नन्मिका इव ॥ ८० ॥
 तथा कुंभेरेतस्य प्रिया कनकरत्नयत् । अन्वृणुनएदत्तस्य श्रीर्गेषेति तु गेहिनी ॥ ८१ ॥
 पसुंरुणनिधानस्यानवचीरमती प्रिया । यमुपाक्षितस्य पुनत्रयमेनेति यदुना ॥ ८२ ॥
 ननःसेना कनकथीस्तथा कनकरत्नयपि । जयथीधेति चान्वंसेपां इदितरः क्रमात् ॥ ८३ ॥
 कृष्णानागपि तासां तु कन्यानां पितरोऽन्ददा । प्रार्थयान्चक्रिरे अम्युपितरं विनयोद्यताः ॥ ८४ ॥
 क्वधी नः कन्ययाः सन्नि रूपावयवइन्धुताः । कडाव्यिषारदन्धयो गुणेश्वर्योऽन्वरःसमाः ॥ ८५ ॥
 तासां विशारदरुपात्सुहृन्नासं च दीरनम् । वरं तदनुकूलं धापद्माम तव नन्दनम् ॥ ८६ ॥
 कुडलीउरपोरुपादयो परगुला दि ये । अम्युऽन्वारे ते सन्ति प्राप्यः पुत्र्यस्यं वरः ॥ ८७ ॥
 तसामासात्सुभारीलं जयतु स्वप्नमादतः । वरो अम्युऽनुनारोऽयं दक्षजानामिवोगुणः ॥ ८८ ॥

श्रीमानसि कुडीनोऽसि मार्थना त्वयि नो द्विये । कृत्वा विवाहसम्बन्धं मन्थ्यानुपुहणं नः ॥ ७७ ॥
 हर्षाद्विचरत्तोऽपि तद्वचः प्रत्यपघत । स्वयमप्युत्सुकः पुत्रविवाहे प्राथितश्च तैः ॥ ७८ ॥
 जम्बूनाम्ने प्रदत्ताः स्मो वरायातिपरीयते । इति क्षाला च ताः कन्या धन्यमन्या मुदं दधुः ॥ ७९ ॥
 अलात्तरे च विद्वन्ब्रह्मण्यन्यानि बोधयन् । तत्रैवागत्य जगन्गण्डुधसो ममयागरत् ॥ ८० ॥
 मुधमंगमनोदन्तमुयागिच्छोऽथ कन्दवत् । तयो जम्बूकुमारोऽक्षप्ररुद्धपुत्रकाकुरः ॥ ८१ ॥
 जम्बूनामा नमरक्तुमागतं गणशुद्धम् । जगाम धाम धर्मकं रथेनानिदरं देवा ॥ ८२ ॥
 न प्रणम्य मुधमंणं दृश्याव श्रावकाप्रणीः । सुधानित्यन्ददेशीयां देवनां तन्मुद्रतामुजात् ॥ ८३ ॥
 देवना च मनसि ता परिणाममुपेयुषी । तस्यादात्रयैरग्यमत्रायेरतिष्ठुजन्म ॥ ८४ ॥
 मुधर्मस्मान्ति नत्वा जम्बूरेवं व्यजिज्ञपत् । आदास्येऽहं परित्रयां त्वयन्धनकत्तरीम् ॥ ८५ ॥
 आशुभ्य पितरो वायदायामि परमेभ्यः । तावत्वं कत्तयावैयोचाने धर्मदुमश्रियम् ॥ ८६ ॥
 तथेति प्रतिपद्ये च मुधर्मस्वामिनापि हि । अघिरत्वा रथं जम्बूर्नगररक्षारमायया ॥ ८७ ॥
 तदाच्य गुरुरारं तयैजान्भरथाकुलम् । पतितस्य तित्तस्यापि ज्म्रासिर्नञ्जवथा ॥ ८८ ॥
 इति चाचिन्तयज्जम्बूः पुरक्षारानयं चत् । प्रवेसाय प्रतीक्ष्ये तत्काद्यातिक्रमो ज्ञेयत् ॥ ८९ ॥
 मुधर्मस्मान्तिं तत्रार्गमय्य नदन्तं प्रति । गन्तुं पक्षिभुञ्जरोमं न स्यात्सिद्ध युज्यते ॥ ९० ॥
 तद्विशाम्भपरं षेव क्षारण त्वरन्वन्धम् । तल्लुकस्य वरं श्रेयानन्योऽध्या न प्रतीक्षणम् ॥ ९१ ॥

इति यापयथौ धारान्तरं स्वरितमार्पञ्चिः । ददर्श तावत्तत्रापि वप्रं सज्जितयन्त्वकम् ॥ १०४ ॥
 वप्रोपरिष्टाद्यन्तेषु क्षम्बिताश्च महानिद्राः । ददर्श गगनत्रय्यद्भ्रगोलकसन्निधाः ॥ १०५ ॥
 दृश्यां धैयं परचक्रजयादीद्गुणक्रमः । तदेतेनापि हि धारेणानर्थवहुलेन किम् ॥ १०६ ॥
 गमुतो मेऽध्वनानेन शिखोपरि पतेद्यदि । तदस्मि नाहं न रथो न रथ्या न च सारथिः ॥ १०७ ॥
 एवं च मृत्युमामाद्याविरतो दुर्गतिं खजे । प्राणिनां हि कुमृत्यूनां सुगतिर्व्योमपुष्पवत् ॥ १०८ ॥
 मा भूयं स्वार्थतो व्रथो व्याघुव्य पुनरप्यहम् । जवामि श्रीमुषर्मां हि पद्मेसेवामधुव्रतः ॥ १०९ ॥
 इत्यार्पन्निर्धात्रयित्वा रथं वक्र इव ब्रह्मः । प्रदेशं गणचतुर्पादसनाथं तं पुनर्यथौ ॥ ११० ॥
 गुपमस्वामिनं जन्मूरिति नत्या व्यञ्जिङ्गपत् । यावज्जीयं ब्रह्मचर्यं प्रतिपन्नोऽस्म्यहं त्रिधा ॥ १११ ॥
 अमुज्ञातो जगपता नियमं प्रतिपद्य तम् । हर्षवानार्पञ्चिर्धाम जगामाक्रामविक्रियः ॥ ११२ ॥
 पित्रोश्च कथयामास यदहं गणचतुर्मुखात् । सर्वज्ञोपज्ञमश्रौषं धर्मं कर्मक्षयीपथम् ॥ ११३ ॥
 अमुजानीत मां पूज्याः परिग्रय्यार्थभुरसुकम् । जन्तुनामेप संसारः कारागारनिजः खलु ॥ ११४ ॥
 रुदन्तौ तौ च पितराधृचतुर्गर्भदस्वरी । मा चूरकार्णेऽस्मदाशाखतोन्मूढनमारुतः ॥ ११५ ॥
 चिन्तयामो वयमिदं सवधूको ज्ञविष्यसि । इश्यामः पौत्रवदनं दृक्कैरवनिशाकरम् ॥ ११६ ॥
 प्रग्रज्याया न समयो विपयार्हेऽत्र यौवने । एतस्योचितमाचारं किं नेच्छसि मनागपि ॥ ११७ ॥
 यदि यात्याग्रहो वत्स प्रग्रज्याविषये तव । तथापि किञ्चिन्मन्यस्व वयं हि गुरवः खलु ॥ ११८ ॥
 यत्साष्टौ कन्यकारतुन्यमस्मान्निः सन्ति या वृताः । कृत्वा पाणिगृहीतास्ताः पूरयोघाहकौतुकम् ॥ ११९ ॥

एवं कृत्या कुमार त्वं निमग्न्युहं परिग्रजेः । रामतु प्रमज्जिष्यामः कृताचो ययमग्न्य ॥ १२० ॥
 कुमारोऽप्यवददुष्मदादेशोऽस्मिप्रनुष्ठिते । प्रमग्न्याया न ययोऽहं बुभुक्षुर्नोऽज्जनादि ॥ १२१ ॥
 ब्रामेत्युक्त्या च पितरौ कथयामागतुर्दुर्दुतम् । कन्यापित्रागमिन्यानामघातो कृत्वापरी ॥ १२२ ॥
 कन्यासु ब्यूढमात्राय पुत्रो नः प्रमज्जिष्यति । विवाहमयमात्मदुरोषात्कस्त्रियति ॥ १२३ ॥
 पथादपि हि चेतश्चात्तापपापं करिष्यथ । मा स्म कृद्र्यं तदुच्चाहं शेषः कथयतां न नः ॥ १२४ ॥
 अघावपि महेन्यास्ते मकडत्राः मयान्धयाः । किं कार्यमिति निर्गंतुं गंडगान्ति स्म दुःखिनाः ॥ १२५ ॥
 श्रुत्वा च तेषां संवापं कन्यास्ता एवमूषिरे । पर्योद्योचन पर्याप्तमाप्ताः शृणुन निर्गम्य ॥ १२६ ॥
 जन्मनाम्ने प्रदत्ताः स्तोऽस्माकं जतो म एव हि । देया न ययमग्न्यसौ लोकेऽप्यंतदधीयते ॥ १२७ ॥
 मकुञ्जाइपन्ति राजानः सकृञ्जाइपन्ति मापयः । सकृरुन्याः प्रदीयन्ते व्रीण्येतानि महत्सकृत् ॥ १२८ ॥
 पितृपादैः प्रदत्ताः सखस्मादपन्नसूनवं । न एव गतिरस्माकं वयं तद्वत्तद्वीयिताः ॥ १२९ ॥
 प्रमग्न्यामितरघापि यद्यजाम्भूः करिष्यति । तदेव यतित्रफानामस्माकमपि युग्यते ॥ १३० ॥
 ते कन्यापितरो जन्मपितुराख्यापयन्ति । मञ्जीत्रमन्मूत्राहाय प्रमाणं प्रथमं वचः ॥ १३१ ॥
 ततो नैमिस्तिकमुत्तात्तरिच्यैरुपज्ञेण च । विवाहद्वयं निर्णिन्ये तदिनात्मात्ममे दिने ॥ १३२ ॥
 नहंन्या द्वातर इव तेऽद्यप्येकचेतमः । मग्न्य कारयामागुः रकारमुच्चाद्वयानमम् ॥ १३३ ॥
 विचित्रवर्णैर्योसोत्रिरुहोचस्तत्र वाज्रवत् । गन्ध्यात्रतरडैरकृष्टरन्तरिद्वतद्वादिव ॥ १३४ ॥
 नहंन्या कृतान्याजान्मुक्तादामानि सर्वतः । स्वकीयमंगुमयस्यं न्यामीकृतमिनेन्दुना ॥ १३५ ॥

दध्यादिमद्भ्रवद्रव्यंददावधं सुवामिनी । तत्र जन्तुन्मारस्य मारंस्थेन यजुष्मतः ॥ १५१ ॥
 नारायणमुपुटं वारि कश्चिगजिसमंश्रिणा । न इत्था गोऽगान्मावृष्टुदं गृहं कृत्याएवमग्दः ॥ १५२ ॥
 तससाभिः कुमारीनिस्त्रासित्वा सदाष्टभिः । प्रत्येष्टरकीतु लोबादमद्भ्रवम् ॥ १५३ ॥
 ततश्च लभयेद्यायां गत्वा चतुरिकान्तरं । आर्यभिः पर्येषीत्ताः पित्रोरनुनिनीरया ॥ १५४ ॥
 तारामंलककं इष्टा कान्तुकेषु ससम्प्रभा । सन्तुष्टा मद्भ्रवावर्षे मधुपर्कं स्मितवजना ॥ १५५ ॥
 यंतके साचपाना च कृमिन्यथावमोरुणे । वाप्यापिता प्रणामेऽद्भ्रुरोरेणोऽत्यन्तनिर्वृता ॥ १५६ ॥
 अपत्योद्वाहकृद्व्याणसुसमित्याप भारिणी । सुः पुरग्नो हि नीरग्नैर्मुदोऽपत्ये विवाहिते ॥ १५७ ॥

त्रिजिविंशत्कं ॥

विवाहानन्तरं तासां यपूनां च वरस्य च । योतकं तदनुयेन क्षीयर्षः क्रियतेऽघटः ॥ १५८ ॥
 ततो मद्भ्रवदीपेन समाजसहचारिणा । गायन्तीभिः कुड्मस्त्रीभिः कंडं धयवमद्भ्रवम् ॥ १५९ ॥
 पुरो मद्भ्रवतूर्यश्च वाद्यमानैः कवस्वामैः । सद्गीतकेन जयता तूर्यत्रयमनोरमम् ॥ १६० ॥
 इष्टंश्वैः कनिष्ठश्च वन्धुभिः पार्श्वपादिभिः । अम्बूर्जगाम स्वं धाम ताजिरुढांजिरशृतः ॥ १६१ ॥

त्रिजिविंशत्कं ॥

आदितो वन्दितवतां सर्वज्ञं कुड्मदेधनान् । यधूवराणामत्रयदथ कङ्कणमोरुणम् ॥ १६२ ॥
 पारिण्युपपन्नदान्यां इष्टान्यां तदनन्तरम् । अकारि पूजा देवस्य जम्बूक्षीपपतेः स्वयम् ॥ १६३ ॥

१ कामदेवस्य २ परेणमणी इति लोके ३ सांद्रशर्पा ४ मधुगम् ५ गीतं नृत्यं वाजित्रं चेति ६ परिणीताभिः

तोरणान्तरां तारयातान्दोखितपद्मयः । मारुपोऽज्ञाघराह्वानसञ्ज्ञामिव विपश्चयन् ॥ १३६ ॥
 गुणुजे मारुपो विष्वक्स्वस्तिकन्यस्तमौक्तिकैः । उषवीजावलिखियोद्भूत्यै मङ्गलशाखिनाम् ॥ १३७ ॥
 अत्रेपि पर्णके जम्बूमुहूर्ते दोषयजिते । कौसुम्भवसनाः सोऽज्ञाद्वालातप इवार्यमा ॥ १३८ ॥
 कन्यका अपि ताः क्षिप्त्वा पर्णके नाचरन्वह्निः । राजपत्न्य इवासूर्यपश्यतायां नियोजिताः ॥ १३९ ॥
 पुनारथ पुनार्यश्च स्वस्वस्थानस्थिता अथ । विधिवन्मङ्गलस्नानमकार्यन्त शुभे दक्षणे ॥ १४० ॥
 स्वातल्पपञ्चमूनीश्च व्याव्यमानाः पयो वज्रुः । आसन्नोत्पाटनीत्याश्रु मुञ्चन्त इव कुन्तलाः ॥ १४१ ॥
 केदाञ्जम्बुशुमारस्य गन्धकार्योऽध्यवासयन् । कर्पूरागरुधूमनोत्तंसलीलां वितन्यता ॥ १४२ ॥
 गन्धकारिकया तस्य सुमनोदामगजितः । जात्याश्वकन्धरायक्रो धम्मिद्धो मूर्ध्न्यवश्यत ॥ १४३ ॥
 पर्यपाञ्चारिणीसुनुस्तारं मौक्तिककुण्डले । मुखाब्जप्रान्तविश्रान्तमराद्वमिश्रुनश्रीणी ॥ १४४ ॥
 मुफाहारं परिदधे जम्बूरानाञ्जितम्बितम् । लाघण्यसरितः फेनबुद्बुदावलिस्सञ्चितम् ॥ १४५ ॥
 न चन्दनविलिप्ताङ्गः सर्वोद्गामुक्तमौक्तिकः । राकाशशाङ्कवत्तारामाखाञ्जिः शुशुभे चृशम् ॥ १४६ ॥
 देयदृष्ये इयादृष्यं सदशं श्वेतवाससी । विवाह्मङ्गलकृते पर्यधादृपचात्मजः ॥ १४७ ॥
 अथ जात्याश्वमारूढो मायूरातपवारणः । आत्मबुद्ध्यवयोवेपानुचरैः परिवारितः ॥ १४८ ॥
 नीरङ्गीवसयदनो भीयमानोरुमङ्गलः । उच्चार्यमाणलवणो यधूटीन्यां च पार्श्वयोः ॥ १४९ ॥
 निनदन्मङ्गलातोयः पठन्मङ्गलपाठकः । विवाह्मण्डपघारमार्यजित्स्वरितं ययौ ॥ १५० ॥ त्रिजिविशेषकं ॥

दद्यान्मिन्द्रद्रव्यं देवाय युवामिनी । तत्र जम्बूकुमारस्य मारुत्येय ययुष्मतः ॥ १५१ ॥
 वारि षड्विगन्तमंत्रिणा । जइत्या मोडगान्मातृगृहं गृहं कड्याणसम्पदः ॥ १५२ ॥
 नागरमगुडं वारि षड्विगन्तमंत्रिणा । जइत्या मोडगान्मातृगृहं गृहं कड्याणसम्पदः ॥ १५३ ॥
 तनन्मन्त्रिः कुमारीचिन्त्रत्रामित्या महादृष्टिः । जम्बूकुमारः प्रत्येष्टकौतु कोचाहमद्गवम् ॥ १५४ ॥
 तनन्मन्त्रिः कुमारीचिन्त्रत्रामित्या महादृष्टिः । जम्बूकुमारः प्रत्येष्टकौतु कोचाहमद्गवम् ॥ १५५ ॥
 तनन्मन्त्रिः कुमारीचिन्त्रत्रामित्या महादृष्टिः । जम्बूकुमारः प्रत्येष्टकौतु कोचाहमद्गवम् ॥ १५६ ॥
 तनन्मन्त्रिः कुमारीचिन्त्रत्रामित्या महादृष्टिः । जम्बूकुमारः प्रत्येष्टकौतु कोचाहमद्गवम् ॥ १५७ ॥
 तनन्मन्त्रिः कुमारीचिन्त्रत्रामित्या महादृष्टिः । जम्बूकुमारः प्रत्येष्टकौतु कोचाहमद्गवम् ॥ १५८ ॥
 तनन्मन्त्रिः कुमारीचिन्त्रत्रामित्या महादृष्टिः । जम्बूकुमारः प्रत्येष्टकौतु कोचाहमद्गवम् ॥ १५९ ॥
 तनन्मन्त्रिः कुमारीचिन्त्रत्रामित्या महादृष्टिः । जम्बूकुमारः प्रत्येष्टकौतु कोचाहमद्गवम् ॥ १६० ॥
 तनन्मन्त्रिः कुमारीचिन्त्रत्रामित्या महादृष्टिः । जम्बूकुमारः प्रत्येष्टकौतु कोचाहमद्गवम् ॥ १६१ ॥
 तनन्मन्त्रिः कुमारीचिन्त्रत्रामित्या महादृष्टिः । जम्बूकुमारः प्रत्येष्टकौतु कोचाहमद्गवम् ॥ १६२ ॥
 तनन्मन्त्रिः कुमारीचिन्त्रत्रामित्या महादृष्टिः । जम्बूकुमारः प्रत्येष्टकौतु कोचाहमद्गवम् ॥ १६३ ॥

आश्रितो वन्दितवानो गण्डं कुडुंदरानम् । यपुराणामनरदय कङ्कामोक्षणम् ॥ १६३ ॥
 धाणिपुत्रदरानयो एधान्यो नदनन्नाम् । अकारि पूजा देस्य जम्बूक्षीणपतेः स्वयम् ॥ १६३ ॥

ततो जग्मुः पुण्यारोऽपि गथांस्तद्गुरुरनुषितः । धामगागारमुंयाय पत्नीनिस्तात्रिरायुतः ॥ १६४ ॥
 सप्तप्रबोऽपि तत्रास्याशर्पनिप्रमदशर्पयन्तु । विकारहेतो पाश्वस्थेऽप्यविकारा मद्दाशयाः ॥ १६५ ॥
 इमध्यांश्व नरतेऽस्त्युपबिन्ध्याद्विपत्तनम् । नात्रा त्रयपुरं तत्र विन्ध्यो नामात्रयध्रुपः ॥ १६६ ॥
 छजापन्नतो तवयो प्रधितो तस्य नृपतेः । छाह्यया प्रनयो ज्यायान्प्रतुनामा तु कन्यसः ॥ १६७ ॥
 राश्वं अयपुरापीशोऽन्यदा केनापि हेतुना । प्रनवं सत्यपि श्येष्ठे प्रनवेऽदालकनीयसे ॥ १६८ ॥
 प्रनयोऽप्यजितानेन निर्गत्य नगरात्ततः । संनिवेशं विधायास्याद्विन्ध्यात्रेविंयमावनी ॥ १६९ ॥
 स सायम्बनैर्षन्दिमहर्षैर्वर्मपातनैः । चौरैः प्रकाररन्त्यश्च जिनीय मपरिच्छदः ॥ १७० ॥
 एव विक्रपयामासुधरासत्य परंघधि । शक्तिं जम्बूकुमारस्य श्रीदस्याप्युपहासिनीम् ॥ १७१ ॥
 विशाहमद्रुते चास्य महेंग्यान्निखितान्वदून् । कथयामामासुरत्यर्थमर्थविन्तामणीनिव ॥ १७२ ॥
 अरस्थापनिष्कताडोद्याटिनीन्यां समन्वितः । विद्यान्यां स तदैवागाञ्चारिणीतनयौकसि ॥ १७३ ॥
 अद्यायस्थापनिकया विषया विन्ध्यराजन्तः । जामतं सकडं लोकं जम्बूवृजमसूडुपत् ॥ १७४ ॥
 सा विषा प्रागयत्तलं प्राग्यपुण्यत्रुपं न हि । प्रायः पुस्याधिकानां हि न शक्रोऽप्यत्रमापदे ॥ १७५ ॥
 ततो निजायमाहानां मर्वेषामपि दस्युक्तिः । अत्रद्भारादिसर्वस्वमात्रेणुपपचक्रमे ॥ १७६ ॥
 दुरायाकंप्यपि दुराटन्सु म ष जम्बूमहामनाः । न चुकोप न चुकोन लीडया स्थिदमन्यपधात् ॥ १७७ ॥
 रायानमिह विश्वसं निमन्त्रितमिमं जनम् । जो जोः सृशत मा स्मेपां जामद्रेपोऽस्मियामिकः ॥ १७८ ॥

१ वडाए दरिपुन

महापुण्यप्रज्ञावस्य तस्याद्य वषसेहशा । ते चीराः सान्धवपुषोऽन्धन् खेप्यमया इय ॥ १५९ ॥
ददरी धारिणीयुतुं प्रचवोऽपि निजाद्यन् । पक्षीन्निरन्वितं तान्निः फरेणुन्निरिव द्विपम् ॥ १६० ॥
कथयामाम चालमानं विन्ध्वराजमुतोऽस्म्यहम् । महात्मन्प्रजवो नाम सख्येनानुगृहाण माम् ॥ १६१ ॥
ययस्य देहि मे विधां समञ्जनीं मोक्षणीमपि । अत्रस्वापनिकाताखोदृष्टाट्ठिन्वो ते ददाम्यहम् ॥ १६२ ॥
जम्बूरूचे प्रजातेऽहं प्रचवाद्यावपि प्रियाः । नयोद्वा अपि हि त्यक्त्वा प्रप्रजिप्यामि निर्ममः ॥ १६३ ॥
इदानीमप्यहं प्रापयतीभृतोऽसि तेन ज्ञोः । प्रजत्र प्राजत्रयेमवस्थापनिका मयि ॥ १६४ ॥
त्वश्यामि खड्गमीं नृण्यत्मातर्त्रातश्चिमाहम् । तत् किं मे विधया कार्यं निरीहस्य ययुष्यपि ॥ १६५ ॥
सामयस्त्रापिनीं विधां संवृत्य प्रचवोऽपि हि । प्रणम्य धारिणीपुत्रमुवाच रचिताञ्जलिः ॥ १६६ ॥
सते सुरां येषयिकं भुङ्गाञ्जिनवयौवनः । अनुकम्यस्व स्वैमासु नवोढासु धियेक्यसि ॥ १६७ ॥
इमाञ्चिः सह मुञ्चूर्त्रिर्दुक्त्रोऽपि जय । शोत्रिप्यते परित्रज्याप्युपात्ता तदनन्तरम् ॥ १६८ ॥
कपे जम्बूकुमारोऽपि सुरां विपयत्रोगजम् । अथायवद्वुखं स्वहृपं तेन किं दुःखहेतुना ॥ १६९ ॥
सुरां विपयसेवाचामत्यदृपं सर्पपादपि । दुःखं तु देहितः प्राग्यं मधुविन्वादिपुंसवत् ॥ १७० ॥
तथा हि पुण्यः कोऽपि देसादेशं परित्रमन् । सार्थेनाविद्वदर्थी चौरयादोमहानदीम् ॥ १७१ ॥
तं मार्थं दुष्टितुं तत्र चौरव्याप्रा दधात्रिं । मृगयच्च पलायन्त सर्वे सार्थेनिवासिनः ॥ १७२ ॥
सार्थार्थीनिः स तु पुमान्त्रधियेरा महाट्टीम् । आकण्ठमागतेः प्राणैरनुघररूपयारिवत् ॥ १७३ ॥

लक्ष्मणो गिरिस्थि प्रह्वरन्महनिर्जरः । लदशंहसोऽत्रापीय प्रत्रंशयितुमग्ररात् ॥ १९४ ॥
 न्येचयन्गामेऽत्रिपातैरन्तःशुषिरिणीमिथ । आभातताघताघ्रास्यो गर्जश्रुजितमन्दयत् ॥ १९५ ॥
 गालापम इव मोषापानुरो वनमिन्धुरः । वराकं कान्दिन्दीकं तं पुरुषं प्रत्यथायत ॥ १९६ ॥ त्रिजिर्विंशोपकं
 मारयिष्याम्यहं याहि याहीति प्रेरयन्निव । जपान तं मुहुः पृष्ठे वारणः करशीकरैः ॥ १९७ ॥
 स पुमान् कन्दुक इव निपतद्भुत्पतन्निनया । मासमायो क्षिपेनाप तृणञ्चद्रमश्रायटम् ॥ १९८ ॥
 गजोऽयत्नं जीवितहृत् कूपे जीयामि जानुषित् । इति मोऽदात्तत्र कम्पां जीविताशा हि दुरस्यजा ॥ १९९ ॥
 पटोऽरटते चानूत्सत्पादधैक आयतः । खन्वमानोऽनवत्कूपमध्ये द्रुजगजो गवत् ॥ २०० ॥
 स पुमाक्षिपतन्कूपे प्राप तत्पादमन्तरा । श्राद्धम्य खन्वमानोऽस्थाञ्जुत्रद्धयटीनिजः ॥ २०१ ॥
 करं द्रष्टव्य कूपान्तः करी पस्पर्श तद्विरः । नानाकक्षु तमादानुं मन्दन्नाम्य इवोपधीम् ॥ २०२ ॥
 दत्तद्विरपोनागे नागपेयविवाजितः । कूपस्यान्तरजगरं गरीयसं ददर्श सः ॥ २०३ ॥
 पतत्कनकसुहृदा तं निरीश्याजगरोऽपि सः । कूपान्तरपरं कूपमिव वक्रं व्यकासयत् ॥ २०४ ॥
 शत्रुप्यपि हि पक्षेणु चतुरोऽहीन्द्रदर्श सः । काखिन्दीमोदरस्येव चाणान्नाणपहारिणः ॥ २०५ ॥
 दत्तपलाः पण्डितस्ते तु तं दष्टुं दुष्टचेतसः । कृतकारपवनानास्यैरमुचन्धमनीनिजैः ॥ २०६ ॥
 षट्मरोहं तं ठेपुं मूरुषी षो मितामिवो । षट्थेटेति चक्राते दन्तक्रूरुचगोचरम् ॥ २०७ ॥
 अगानुचनुनामं तं मोऽपि नसो मत्तद्रुजः । जपान यटशाखीं तां यटमुत्पाटयन्निव ॥ २०८ ॥

१ ऊर्ध्वोऽहजःशुभ्रदंठः २ नमस्यत् ३ दमस्येव

घटस्थान्दोष्यमानेन पादेन स पुमान्दृढम् । पाथंद्दिवन्धं तन्वानो नियुञ्जमिव निर्ममे ॥ २०९ ॥
 गजेन हन्यमानायाः शाराया मधुमदिकाः । मधुमदरुमुत्पद्योद्भिरे तोमराननाः ॥ २१० ॥
 मदिकास्ता ददंशुलं लोहसन्दंशसन्निजैः । गुण्डैः कीकसविश्रान्तेर्जवाकृष्टिपरस्थि ॥ २११ ॥
 छरपद्मदिकारुञ्जसर्वाङ्गः स पुमांस्तदा । कृतपद्म श्याञ्जलि कृपाभिर्गन्तुमुत्सुकः ॥ २१२ ॥
 वटस्यमधुकोशाद्य मधुविन्डुर्मुहुर्मुहुः । छलाटं न्यपत्तस्य यार्थान्या वारिविन्डुवत् ॥ २१३ ॥
 मधुविन्डुलस्य जालाहवित्वा प्राविशन्मुते । स तदास्वादमास्वाद्य गुप्तं महदमन्यत ॥ २१४ ॥
 श्रूयतां प्रजयामुज्य दृष्टान्तस्य च ज्ञायना । यः पुमान्स हि संसारी याटवी मा तु संयुतिः ॥ २१५ ॥
 यो गजो स पुनर्मृयुर्यः कृपो मर्त्यजन्म तत् । योऽजगरः स नरको येऽहयस्ते कृपादयः ॥ २१६ ॥
 वटपादो यस्तदायुर्भूयकी यो सितसिती । तो श्रुलकृष्णी वी पक्षायायुदनेदपरायणी ॥ २१७ ॥
 या मदिका व्याधयस्ते मधुविन्डुस्तु यः सते । तदे गुप्तं वैयधिकं तत्र रग्येत कः सुधीः ॥ २१८ ॥

चतुर्भिः कटापकं ॥

दंयो पिवाधरो वापि यदि कृपात्तमुद्रेत् । तत् किमिद्रेदथ न वा स पुमान्देवदृषितः ॥ २१९ ॥
 प्रजवः साह को नाम निमज्जान्विपदर्षिषे । नञ्छरणरुहसामुपकारं नरम् ॥ २२० ॥
 जम्बूश्याच तदहमपारे ज्ञयसागरे । किं निमज्जामि गणचूडेवे सत्यपि तारके ॥ २२१ ॥
 प्रजयोऽन्निदधे ब्रातः ऋहृडी पितरौ निजौ । श्रुतुरक्ताश्च गृहिणीः कथं त्यदयनि निष्ठरः ॥ २२२ ॥

जग्मूह्ये च को वन्तुनिर्वन्धोऽपन्तुर्यहो । पुंशेरदपयचन्मात् कर्मणा रात्रु वध्यते ॥ २२३ ॥
 तथा दि मयुरापुर्यामेकानृक्षणिकोषमा । नाम्ना पुंशेरमेनन्ति मंनावुड्या मनोत्रुयः ॥ २२४ ॥
 सा च प्रथमगर्भेण नितान्तं खंदिता गती । धंषस्य दर्शिता मात्रा द्वे शरणं त्रियक् ॥ २२५ ॥
 व्यापुराणदादिना धंषलां विद्वाय निरामयाम् । उयांच नास्या रोगोऽस्ति किं त्येतत् क्वेशकारणम् २२६
 स्वस्या हि युग्ममुत्पलमुदरेऽस्ति सुदुर्यहम् । खंदलच्छंदुको ज्ञायी स पुनः प्रसथायधिः ॥ २२७ ॥
 मातापुत्राच तां पत्ने गर्भे ते पातयाम्यहम् । प्राणायामप्रतिशुवा रक्षितेनापि तेन किम् ॥ २२८ ॥
 धंशोषे स्थस्ति गर्जाय सहिष्ये हेरामप्यहम् । सूकरी ह्यमकृद्बहुपत्ययूः सापि जीवति ॥ २२९ ॥
 गर्भेऽसौ सहित्या च समये गणिकाऽपि सा । दारकं दारिकां चापि ब्राह्मजाणे श्रुजीजनत् ॥ २३० ॥
 माता मोषाच गणिकामपत्ये धैरिणी तव । यकान्यामुदरस्थान्यां मृत्युघारेऽसि धारिता ॥ २३१ ॥
 युग्मे स्तनपथमिदं ज्ञापि यौवनहृत्तव । वेदयाश्च यौवनाजीवा जीवयन्नह यौवनम् ॥ २३२ ॥
 छदरात्पत्तितं युग्ममिदं धत्ने पुरीषवत् । षड्दित्तयाजय मा मोहं कार्षीरेप क्रमो हि नः ॥ २३३ ॥
 धंशोषे षष्पि ह्येवं तथाप्यमम विव्रग्न्यताम् । दशाहं यावदेतौ च दारकौ पोषयाम्यहम् ॥ २३४ ॥
 षड्दित्तिदप्यनुज्ञाता सा मात्रा षण्मुदरी । स्तन्यदानेन तौ यात्रावहनिशामपोषयत् ॥ २३५ ॥
 एषे च बावकौ तस्याः पात्रपत्न्या दियानिशाम् । कावरात्रिमैत्रीकानामेकादशमञ्चदिनम् ॥ २३६ ॥
 पुंशेरदपपुंशेरदपानामादिते छने । मुञ्चिके कारयित्वा च तदद्भुत्योन्त्यंषत्त मा ॥ २३७ ॥

१ पुंड्रकाक्षः २ वपुत्रुल्यः ३ कावरात्रिसप्त

ततश्चाकारयद्गारुपेतां बुद्ध्या पटीयसी । रद्रीश्च पूरयित्वा तां तत्र तौ यावत्कौ न्यभात् ॥ २३० ॥
 पेतां प्रावाह्यत्तां च प्रवाहे यासुने स्वयम् । जगाम निरपयं च सा तरन्ती मराद्भवत् ॥ २३१ ॥
 कुबेरसेनापि ततो व्यापुष्य स्वगृहं यया । अपत्ययोर्दानेन नयनाञ्जलिर्निर्जलम् ॥ २३२ ॥
 मञ्जूषा शौर्यनगरघारे प्राप्ता दिवामुसे । छत्तान्यामिन्यपुत्रान्यां ददशे जगृहे च सा ॥ २३३ ॥
 अपश्यतां च तन्मध्ये तं बालं चाङ्किं च ताम् । एको यावमुपादत्त कालिकामपरः पुनः ॥ २३४ ॥
 तौ विदाश्चक्रतुः पाणिमुद्रिकाकारदर्शनात् । कुबेरदत्तकुबेरदत्ताख्यौ तद्विद्यमाविति ॥ २३५ ॥
 तावुज्जावप्यवर्षेतामिन्ययोः सद्ने तयोः । रदयमाणा प्रयतेन स्वाम्यर्षितनियानवत् ॥ २३६ ॥
 कदाचिदी क्रमेणार्जो तौ द्वावपि वचूश्तुः । प्रपेदाते चात्रिनयं यौवनं रूपपायनम् ॥ २३७ ॥
 अत्रुरुपाधिमावेवेतीन्यान्यां परया मुदा । तयोरेव मियोऽकारि पाणिप्रहमहोत्सवः ॥ २३८ ॥
 वैदग्ध्यशिक्षागुरुणा यौवनेनोपशिसयोः । तयोरङ्गाधिरुढोऽञ्जुनारीवाहनः स्मरः ॥ २३९ ॥
 यधृवरान्यामन्येद्युर्धूतकीर्त्ता मचक्रमे । तान्यां परस्परोन्मीलित्प्रभारितरङ्गिणी ॥ २४० ॥
 कुबेरदत्तस्य करारप्रस्तावे कापि मुद्रिका । सत्या कुबेरदत्तायाः करोत्सङ्गे न्यधीयत ॥ २४१ ॥
 करस्थितामूर्मिकां तां परीक्ष्यमिव नाणकम् । कुबेरदत्ता प्रेक्षित पर्यस्यन्ती मुद्गुर्मुद्गुः ॥ २४२ ॥
 कुबेरदत्ता दध्यौ च प्रयत्नादियमूर्मिका । विदेशयतिता ज्ञाति चोर्मिकान्तरदर्शनात् ॥ २४३ ॥
 ततस्तामूर्मिकां स्वां च सा पश्यन्ती मुद्गुर्मुद्गुः । चिन्तायेशास्फुरत्काया निश्चिकापेति चेतसि ॥ २४४ ॥

१ निर्बिम्बम् । २ परित उल्लिख्यती ।

गच्छन् संशो धरिते धकेन नृपया मने । मग्नतः त्रिदिवधी देः क्षामिके गोदरे दत्त ॥ २५२ ॥
 कुम्भेदस्यथावै च तद्रावण्युत्तिके रथ । अस्त्रं कुर्यादसौ ब्राह्मणार्थे न मंशयः ॥ २५४ ॥
 अन्वृणापिकुम गंशान्नायां दुग्धजो सत्तु । देवेन करिणी हन्त स्यादाहृण्यमीदृशाम् ॥ २५५ ॥
 दन्तकन जनेना या प्रदोरेप्यारदोर्गुरम् । संनतारत्वरान्मयंनोर्मिकं करितं ममे ॥ २५६ ॥
 सोदतो बत एवाधो सत एव निरन्तरम् । नालिन्ने पतिधीनास्य वक्षीधीमिव्यजायत ॥ २५७ ॥
 कुम्भेदसा प्याऽवै तथेति कृत्तनिधना । करे कुम्भेदस्य ह्यिति स्मोर्मिकाव्यम् ॥ २५८ ॥
 कुम्भेदस्योऽपि तथेवोर्मिकारुपदरानात् । चिन्तानन्तानमानाद्य विगमाद गदारायः ॥ २५९ ॥
 सता कुम्भेदसापानो लमप्योर्मिका सुधी । गन्धा दत्त्वा च रापयमिति पत्र उ मातरम् ॥ २६० ॥
 किन्तोरभोऽदरिक्षो या दत्तिते कृत्तितोऽयरा । अन्वयो वा तव पुत्रोऽस्मि पुत्रा द्विपुत्राया क्लिप्त ॥ २६१ ॥
 अस्त्रेण ह्येदोऽय एतन्स्य धामिका । मन्त्रायासितः सर्वो कथयामास ता कथाम् ॥ २६२ ॥
 कुम्भेदस्येदस्येदस्योऽस्मि क्विमेकं दृग्मिदं कृन्तुम् । कान्वापि युगमन्मानावावा यत्परिणायितो ॥ २६३ ॥
 देव सत्य परे साता या पारिनुमर्नः ॥ २६४ ॥
 तदीतो दि मुने स्थासा कुम्भेदस्येदस्ये । स्वरायनाजनीकृत्य तत्याजावां नदीत्ये ॥ २६५ ॥
 अस्त्रेण अन्वयो पुत्रायाग्निदासिण । कुर्यात्पुत्रोऽयं मोदितः स्मोऽस्मोर्मिणः ॥ २६६ ॥
 अस्त्रेण ना कुम्भे ता विना कुर्यादस्ये । तस्य अन्वयनकथयामुने कोऽपि वने न दि ॥ २६७ ॥

पापिप्रदण्मैकसद्यापि युवयोरचत् । न पुनः पापकर्मन्व्यपुंस्त्रीसम्बन्धसम्जननम् ॥ २६७ ॥
 अद्यापि हि कुमारस्त्वं कुमार्यद्यापि सा तथा । स्मृति तस्यै द्वावृत्ताएरुक्त्यामाख्याय युग्य ताम् ॥ २६८ ॥
 व्यवहाराय दिव्यात्रां चिकीर्षन्प्रसि मुन्दर । हेमेण कृत्या तां दीप्रमागणेशस्मदाशिया ॥ २७० ॥
 ममागतस्य हेमेण करिव्ये तव दारक । महोत्सवेन वीत्राहमन्यया सह कन्यया ॥ २७१ ॥
 ततः कुबेरदत्तोऽपि यदन्नोमिति धर्मधीः । गत्या कुबेरदत्तायै तमाख्याति स्म निर्णयम् ॥ २७२ ॥
 कृत्वे च पित्रोः मदनं याहि जने जनिन्यमि । श्रियेकिन्त्यनि ददासि तद्यथोचितमाचरेः ॥ २७३ ॥
 पितृन्यां यजितायेवमायां किं कुर्वहे स्वमः । तयोर्न दोषोऽयमियमाययोर्नचितव्यता ॥ २७४ ॥
 पितरो हि पयापत्यं पित्रीणन्ति त्यजन्ति वा । आशापयन्त्यकृत्येऽपि तथा तद्दृश्यकर्मणे ॥ २७५ ॥
 कुबेरदत्तानामेवमनिधाय विहाय च । पथ्यनाण्डमुपादाय जगाम मथुरापुरीम् ॥ २७६ ॥
 उत्र च व्यादारेण गोऽर्थमत्ययंमार्जयत् । तवाम च चिरं स्थैरं विजसन्वीचनोचितम् ॥ २७७ ॥
 अन्त्यधुर्दंशिर्न दरगा रूपडाणधत्ताडिनीम् । कुबेरमेनां गणिकां तां कज्जवीचकार सः ॥ २७८ ॥
 कुबेरमेनया मार्पे तरु ईयधिकं सुखम् । बुज्जानस्य सुतो जने देयनाटकमीदृशम् ॥ २७९ ॥

तदा कुबेरदत्तापि गता पप्रञ्च मातरम् । मातापि हि तथैवाह्वयन्मज्जुगामासितः कथाम् ॥ २८० ॥
 मद्यो निर्देसामागद्य स्वकीयकथया तथा । कुबेरदत्ता प्रात्राजीशपन्नेषु च इज्जपम् ॥ २८१ ॥
 नामूर्मिकं तु मत्तोऽप्य प्रमज्जन्ती सुमोच मा । व्यादापीञ्च प्रवर्तिन्या मदमाना परीगहान् ॥ २८२ ॥

तस्याथात्परपत्न्याः प्रवर्तिन्नुपदेशतः । पुष्पं तपोषिटपिनोऽद्यधिज्ञानमजायत ॥ २०३ ॥
 पुंशेरदचोऽस्ति कथमिति चिन्तयति स्म सा । कुंभेरसेनासद्धान्त्या सपुत्रं तं ददर्श च ॥ २०४ ॥
 अगपा सा नुरोर्षयमहो मम सहोदरः । अकृत्यपद्मनिर्ममो वराह इव तिष्ठति ॥ २०५ ॥
 इति तत्प्रतिवोधार्थमियाय मथुरापुरीम् । समेता संयतीजिः सा करुणारससारणिः ॥ २०६ ॥
 आर्या कुंभेरदत्तापि धर्मदात्रपुरःसरम् । पार्श्वे कुंभेरसेनायाः प्रतिश्रयमयाचत ॥ २०७ ॥
 प्रणम्य सेनाप्ययददार्थेऽहं पणमुन्दरी । सम्प्रत्येकपतित्वेन पुनः कुञ्जवधूरिव ॥ २०८ ॥
 पुञ्जीनपतिसंगर्गात्कुञ्जस्त्रीषेप एव मे । कुञ्जीनाचरितेनापि प्रसादाहोस्मि वः खलु ॥ २०९ ॥
 तदितो मञ्जुहान्ये प्रतिगृह्य प्रतिश्रयम् । मंनिधिस्था जयत मे सदेष्टा इव दैवताः ॥ २१० ॥
 ततश्च सपरीयारा तस्याः कट्याणकामधुक् । कुंभेरदत्ता तद्वत्प्रवमतायसत्सुखम् ॥ २११ ॥
 कुंभेरसेनाप्यनं स्पं तत्रागत्य दिवानिशम् । आर्यायाः पादपद्माग्रे तुठन्तममुचक्षुषि ॥ २१२ ॥
 पुष्यंत यो यथा जन्तुलं तथा बोधयेदिति । आर्या तत्प्रतिवोधार्थं तं वाद्यमुदलापयत् ॥ २१३ ॥
 प्राक्तानि तनुजन्मासि परस्यावरजोऽसि च । प्रातृव्योऽसि पितृव्योऽसि पुत्रपुत्रोऽसि चार्जक ॥ २१४ ॥
 यद्य तं पात्रक पिता स मे जयति सोदरः । पिता पितामहो जतो तनयः श्वशुरोऽपि च ॥ २१५ ॥
 या च पात्रक ते माता मा मे माता पितामही । प्रातृजाया यधूः श्वश्रुः सपत्नी च जयत्यहो ॥ २१६ ॥
 कुंभेरदत्तः तमृत्या जगादार्थे किमीदृशम् । परस्परविल्ब्धार्थं ज्ञापसे विस्मितोऽस्म्यहम् ॥ २१७ ॥
 आर्योषे मम पात्रोऽयं प्रातृका जन्नी यतः । यदाग्नि तनुजन्मानममुं मत्पतिसृरिति ॥ २१८ ॥

मन्त्रुः सोदर इति देवरोडपि ज्वत्पत्नी । प्रातुस्तनय इति च प्रातृव्यं कीर्तयाम्यमुम् ॥ २७८ ॥
 पितृव्यश्चैव ज्वति प्राता मातृपतेरिति । पुत्रः सपत्नीपुत्रस्येत्यसौ पीत्रो मयोदितः ॥ ३०० ॥
 योऽस्य वधो स मे प्राता माता होका यदाययोः । अस्य तातश्च मे तातो जतो मातुरन्वदिति ॥ ३०१ ॥
 पितृव्यस्य पितेत्येनमुद्गृधोपाभि पितामहम् । परिणीताहममुना ह्यस्मीति पतिरेव मे ॥ ३०२ ॥
 ममैव तनुजन्मा च सपत्नीकुह्निचरिति । देवरस्य पितेत्येव ज्वति श्वशुरोऽपि हि ॥ ३०३ ॥
 यास्याग्ना सा ममाप्यग्न्या तथा जातास्म्यहं यतः । पितृव्यकस्य मातेति मम सापि पितामही ॥ ३०४ ॥
 प्रातृजायापि ज्वति मञ्जुतुर्गृहिणीत्यसौ । सपत्नीतनयस्यैषा गृहिणीति वधूरपि ॥ ३०५ ॥
 माता पत्युर्मदीयस्येत्यसौ श्वशुरसंशयम् । जर्तुर्जायां द्वितीयेयमिति जाता सपत्न्यपि ॥ ३०६ ॥
 इत्युक्त्या सार्पयामास स्वां कुन्धराय मुचिकाम् । तां हृष्टा सोऽपि तं सर्वं जले सम्यन्धविशुभम् ॥ ३०७ ॥
 कुन्धरदत्तः संवेगमासाद्य प्रागजत्तदा । तपस्तप्ता च मृत्या च स्वर्षधूनामतिथ्यच्छत् ॥ ३०८ ॥
 कुन्धरेसेनापि तदा श्राविकात्यमदिश्रियत् । आर्यां प्रवर्तिनीपार्श्वं पुनरेव जगाम सा ॥ ३०९ ॥
 एवं च यः स्वयमपि कर्मणा हन्त वध्यते । शुक्राविय रजतधीर्मृढानां तत्र वन्धुधीः ॥ ३१० ॥
 यः स्वयं वन्धुरहितोऽन्येषां यो वन्धुमोक्षकः । स ह्यमाश्रमणो वन्धुरन्धे नात्रैव वन्धवः ॥ ३११ ॥
 प्रयोऽपि प्रजयः प्रोचे जो कुमार निजान्पिबन् । दुर्गतीं पततस्त्वातुं पुत्रमुत्पादयात्मनः ॥ ३१२ ॥
 पितरो यान्ति नरकेऽवश्यं संतानवर्जिताः । तदसंज्ञातपुत्रस्त्वं पितृणांमुच्यसे न हि ॥ ३१३ ॥

जम्बूजगाद् मोहोऽयं यरपुत्रास्त्वितृतारणम् । जो महेश्वरदत्तोऽत्र सार्थवाहो निदर्शनम् ॥ ३१४ ॥
 तथा हि तामलिहाल्यपुर्यां सार्धपतिः पुरा । श्रीमानजायत महेश्वरदत्तोऽन्निधानतः ॥ ३१५ ॥
 तस्य पाञ्चजनयिता समुजो नाम विश्रुतः । अजातवृष्टिवित्तेषु समुद्र इव वारिषु ॥ ३१६ ॥
 मायाप्रपथयद्गुडा बहुला नाम तस्य च । अर्थमातेव माताद्भजातविपुलाशया ॥ ३१७ ॥
 खोत्रायकरगर्तोऽर्थसत्रयव्यसनी स तु । पिता तस्य विषद्याञ्छेरो तत्रैव सैरिन्नेः ॥ ३१८ ॥
 परयुध्य मरणादार्त्तध्यानानलपद्मताम् । जग्मुपी तस्य मातापि मृत्या तत्रैव शुन्यचूत् ॥ ३१९ ॥
 महेश्वरस्य गृहिणी नामधेयेन गान्धिका । महेश्वरस्य गौरीवाजवत्सोऽजाग्यजन्मचूः ॥ ३२० ॥
 श्वश्रुश्चरहीना च वसत्येकाकिनी गृहे । स्वसृन्दचारिण्यत्रयदरल्ये हरिणीव सा ॥ ३२१ ॥
 पतिं वययमाना च रेमे पुंसा परेण सा । एकाकिनीनां नारीणां सतीत्वं हि कियच्चिरम् ॥ ३२२ ॥
 एकाकिनी रहस्याश्च दृष्ट्वा मकरकेतनः । योषितो हि प्रहरति निर्जीक इव निर्जरम् ॥ ३२३ ॥
 तस्यां च रनमाणायां परपुंसा निरङ्कुशम् । अकस्मादन्यदा धाराघेरेमन्यागान्महेश्वरः ॥ ३२४ ॥
 पुंश्चक्षुपपती दृष्ट्वा तौ च विस्रस्तकुन्तला । रतायास्तत्रयौ कम्प्रजङ्गलुञ्चान्तलोचनौ ॥ ३२५ ॥
 परावर्ताचमंभ्यानावगृहीतोचरीयकौ । नम्रप्रायौ स्वल्पत्यादौ कान्दिरीकौ वञ्चवतुः ॥ ३२६ ॥ युग्मम् ॥
 जारं केरोऽथ दम्प्रेऽथ जारूकमिव सुब्धकः । जपान च चपेटान्निर्जृतात्तमिव मान्त्रिकः ॥ ३२७ ॥
 ममर्द पादपातैश्च मृत्पिण्डमिव कुम्भकृत् । यथा धाताड्यघेरेमप्रविष्टमिव कुकुरम् ॥ ३२८ ॥

१ दृष्टांतः । २ मदियः । ३ रीठ इति लोके ।

किं बहुनार्थपरासुमिव चक्रे महेश्वरः । द्यौरेऽपि न तथा कोपो यथा जारे मनस्विनाम् ॥ ३२९ ॥
 महेश्वरेण रुटेन कृतान्तस्येव वन्धुना । सोऽथार्थमारितो जारः प्रणश्य कथमव्यगात् ॥ ३३० ॥
 श्लोकं च गत्या पतितो गार्हिलोपपतिः स तु । कण्ठोपकण्ठाव्हेषु प्राणेष्विदमचिन्तयत् ॥ ३३१ ॥
 धिग्भियमुर्मुरैवाहमकार्षं कर्म गर्हितम् । तत्कामदं तीर्थमिय युक्तं मृत्ये ममाजयत् ॥ ३३२ ॥
 एवं च चिन्तयन् आरो मृत्या वीर्ये स्व एव हि । जामुक्कगार्हिलाकुक्षी पुत्रभूयमियाय सः ॥ ३३३ ॥
 समये सुपुत्रे सुनुं गार्हिलाय महेश्वरः । कुण्डमव्यात्मजनितं मन्यानस्तमलावयत् ॥ ३३४ ॥
 तस्याः प्रसूतपुत्राया गार्हिलाया महेश्वरः । पुत्रप्रेम्णा व्यस्मरत्तं पुंथखीदोपमागतम् ॥ ३३५ ॥
 तस्योपपतिजीवस्य पुत्रमूर्तेर्महेश्वरः । धात्रीकर्माणि कुर्याणो न जिह्राय प्रमोदनाक् ॥ ३३६ ॥
 वर्षमानं च तं कूर्पकचा कर्पकमर्जकम् । हृदयाग्रे स्थितं दक्षे सदार्यमिव तद्भनः ॥ ३३७ ॥
 महेश्वरोऽन्यदा प्राप्ते पितुर्मरणवासरे । महिपं पितृजीवं तमक्रीणात्तल्पवेद्यया ॥ ३३८ ॥
 पितृयास्तरपर्वार्थं महिपं तममारयत् । स्वयं सामुच्चिरुन्मुद्रप्रमोदपुत्रकाङ्करः ॥ ३३९ ॥
 ततश्च माहिपं मांसं प्राप्सीकुर्यन्महेश्वरः । शृङ्गस्यायार्जकायापि ददौ तस्मै प्रमोदनाक् ॥ ३४० ॥
 तन्माता च शुनी मांससुब्धा तत्रान्युपासरत् । समांसान्यस्थिखण्डानि सोऽपि चिद्धेप तत्कृते ॥ ३४१ ॥
 स्वक्रीयपतिजीवस्य कीकसानि जघास सा । पुष्टेन नृत्यता याताहतधूमशिलाग्रयत् ॥ ३४२ ॥
 समुच्चरुनोरेवं च खादतः पितृजाह्नवम् । मासक्षयणचिद्दार्थी तत्रैकोऽन्याययी मुनिः ॥ ३४३ ॥

ज्ञानानिदायमग्न्याः सर्वे विद्यन्ति तं मुनिः । विदाश्चकार च महेश्वरदत्तस्य तादृशम् ॥ ३४४ ॥
 अचिन्तय च पिंगहो अत्याज्ञानं तपस्विनः । यदथाति पितुर्मासमङ्गे च वहति क्षियम् ॥ ३४५ ॥
 बीकानि समांसानि पर्युरनन्तर्हर्षनाक् । अथाति सारमेयीयमहो संसार ईदृशः ॥ ३४६ ॥
 सम्यगेवं परिज्ञाय निर्ययौ तद्गृहान्मुनिः । महेश्वरोऽपि धावित्वा वंदित्वा च तमब्रवीत् ॥ ३४७ ॥
 अनात्तनिशो प्रगयनिकं निवृत्तोऽमि मद्गृहात् । न ह्यत्रकोऽहं नावज्ञामकार्षं ह्युलोऽस्मि च ॥ ३४८ ॥
 मुनिरूचे विद्वेऽहं न सांसादस्य सद्मनि । ततो नाग्रहिपं जिज्ञां संवेगोऽचूञ्च मे महान् ॥ ३४९ ॥
 किं कारणमिति पृष्टः सार्थेन मुनिः स तु । कथयामाम महियशुन्यादीनां कथां तथा ॥ ३५० ॥
 को नाम प्रत्यय इति पृष्टन्तं च महेश्वरम् । मुनिरूचे पृष्ठ शुनी प्राग्निखातं किमप्यहो ॥ ३५१ ॥
 तथा पृथा शुनी तेन निधानस्थानमंश्रिणा । चलान शय्यार्थमिय क्षितिं जातिस्वजायतः ॥ ३५२ ॥
 उत्पन्नप्रत्ययः सोऽथ त्रयोद्विगो महेश्वरः । परित्रय्यामुपादत्त दत्त्वा पात्रेषु सम्पदम् ॥ ३५३ ॥
 तस्मात्प्रत्यय को नाम निश्चयो यदतां वर । तार्यन्ते दुर्गतिहृदाद्यन्मातापितरः सुतैः ॥ ३५४ ॥

अत्रान्तरे समुज्जश्रीर्जम्बूनामानमब्रवीत् । पश्चात्तापं मा स्म गाल्यं स यथा नाथ कर्षकः ॥ ३५५ ॥
 तथा हि पृथ्वीप्रथिते ग्रामे नाश्ना मुमीमनि । कर्षको धनधान्यादिसमृद्धो यक इत्यचूत् ॥ ३५६ ॥
 प्राप्ते च परांमये म कर्षः कोऽयानपि । वपति स्म महारजः क्षेत्रे कृष्टमतीकृते ॥ ३५७ ॥
 उत्तमैः स्वामउदवैलेर्षान्यैः क्षेत्रनूरन्त । अत्रिलोठितकाचेव जातकेरोद्ययेव च ॥ ३५८ ॥

तत्कङ्कुकोक्षयनं वर्षमानमुदीश्य सः । मुदितः काव्यगाग्रामे देविष्ठे स्वजनातिथिः ॥ ३९९ ॥
 स्वजनर्त्रोजने तस्य प्रदत्ता गुरुमण्डकाः । अर्पूर्वेण तदाक्षरोणाल्यन्तं च स विप्रिये ॥ ३९० ॥
 ज्ञातीन्प्रीतश्च सोऽष्टमदहो वः साधु जीवितम् । मनोद्धरोऽयमाहारो येषां सुष्ठु सुधोषमः ॥ ३९१ ॥
 स्वमेऽप्याहारमीदृकमन्नाहं न कदापि यत् । कङ्कुकोक्षयदग्धान्त्वान्धिगस्माश्रुयन्मूत्र ॥ ३९२ ॥
 पप्रश्च च ततो ज्ञातीनज्ञातगुडमण्डकः । इमान्याहावस्तूनि कानि या क ऋन्ति च ॥ ३९३ ॥
 ते तस्मै कथयामासुररघट्जलेन नोः । क्षेत्रेषु तिष्ठेदूप्यन्ते गोधूमा अन्यधान्ययत् ॥ ३९४ ॥
 तेषां पाकिमन्नुनां पिष्टानां च परदृकैः । पच्यन्ते वह्नितषायामयस्मान्त्र्यां द्वि मण्डकाः ॥ ३९५ ॥
 इक्षुवोऽपि तथोप्यन्ते तेषां वृद्धिमुपेयुषाम् । निपील्वनाऽपत्तेन रसेनोत्पद्यते गुरुः ॥ ३९६ ॥
 गुरुमण्डकनिष्पत्तिं विश्राय्यं कृषीयसः । स उपात्तेक्षुगोधूमवीजो ग्रामं निजं ययौ ॥ ३९७ ॥
 ततश्च गत्या स क्षेत्रे फलितं कङ्कुकोद्रवम् । यको क्षवितुमारजे रजसान्मातृशासितः ॥ ३९८ ॥
 ऊचे च पुत्रेः किं तातार्थनिष्पन्नमिमां कृपिम् । स्वक्षुदुग्धकजीयातुं क्षुनीये दणमात्रयत् ॥ ३९९ ॥
 वक्रः प्रोवाच हे पुत्राः किमेत्तिः कोक्षवादिभिः । वपस्याग्यत्रेक्षुगोधूमान्स्वाद्या द्वि गुरुमण्डकाः ॥ ३९० ॥
 पुत्राः प्रोचुर्दिनेः स्वर्षनिष्पत्यन्ते कणा श्रमी । तानादायेक्षुगोधूमान्यपेस्तात यथाहचि ॥ ३९१ ॥
 निष्पन्नेयं कृपिरीति गोधूमेक्षुपु संशयः । कटिस्थे गञ्जति शिमो का प्रत्याशोदरस्थिते ॥ ३९२ ॥
 एवं निवार्यमाणोऽपि यकस्तस्तनुजन्मभिः । क्षुद्राय कोक्षयकङ्कुवनं तत्र प्रमुद्दि सः ॥ ३९३ ॥

प्रदृष्ट तानि शस्त्रानि स देवानां प्रियो यकः । चकार गोखिकाक्रीनोचितां तां क्षेत्रमेदिनीम् ॥ ३७४ ॥

ततश्च खानयामास स कूपं पार्श्वगः स्वयम् । तस्मात्तु निरगन्नाग््नः स्तन्यं बन्ध्यास्तनादिव ॥ ३७५ ॥

खानं खानमनिर्विघ्नं पातालवियरोपमम् । अकारयद्वकः कूपं न तु पङ्कोऽपि निर्यथौ ॥ ३७६ ॥

ततस्तस्याजप्रप्रेय कङ्गथो न च कोञ्जयाः । नेक्ष्यो न च गोधूमाः पश्चात्तापं त्वियाय सः ॥ ३७७ ॥

ऐहिकं स्त्रीधनसुखं त्यजन्नामुष्मिकं पुनः । संशयास्पदमाकाङ्क्षस्तद्वन्मा जूष्योञ्जितः ॥ ३७८ ॥

जगाद जम्बूनामापि सयमानो महामनाः । निर्वुद्धिर्हं समुद्रश्रीर्नाहमप्यस्मि काकयत् ॥ ३७९ ॥

तथा हि नर्मदाकूडे विन्ध्याटव्यां महागजः । एको यूथपतिरच्युविन्ध्यार्षेयुवराडिव ॥ ३८० ॥

स्वप्नदं विहरन्विन्ध्ये व्यतीयाय स यौवनम् । श्यायुर्नदीपारनिज्रमाससाद च वार्धकम् ॥ ३८१ ॥

असक्तयुवन्दन्तपातान्कर्तुं शीणवत्स्तरो । मदोञ्जितो गिरिखि ग्रीन्मतौ शुष्कनिर्जरः ॥ ३८२ ॥

रावकीर्णकारादियनजङ्गपराङ्मुखः । उच्चाग्निन्ने निम्नाचोचेऽयतारोत्तारकातरः ॥ ३८३ ॥

दन्तपातादस्यनोक्ता क्षामकुश्चिर्बुधुक्षया । अस्थिजस्त्रासट्टकायो वार्धके सोऽजवद्विपः ॥ ३८४ ॥

॥ त्रिजिर्विशेषकम् ॥

शुद्धरः सोऽन्यदा शुष्कगिरिनिघां समुत्तरन् । पर्यस्तपादो न्यपतत्कूटमेकं गिरेखि ॥ ३८५ ॥

स चरत्पुञ्जस्तत्र नाचूडुत्थानुमीश्वरः । तथैवास्यात्पादपोपगमनं पाखयन्निव ॥ ३८६ ॥

स विपेदे तथास्योऽपि विपेदानस्य तस्य तु । अपानपत्रवं जह्युः श्वर्केरुन्कुञ्जादयः ॥ ३८७ ॥

घञ्ज तन्महद्भूतापानरन्ध्रकडेवरम् । सकन्दरगिरिनायं श्वापदरास्पदीकृतम् ॥ ३८८ ॥

अग्नमत्रशाखायां बिक्रान्त्यां द्विजा इव । विविचुश्च निरीगुध्वानंकसो ज्ञो जनाधिपः ॥ ३०९ ॥
 एकश्च वायमोऽत्यन्तमनृषो मांसनो जनात् । अपानमध्य एवारयाजुत्पन्न इव विद्रुमिः ॥ ३१० ॥
 करिकायस्य तस्यान्तः मारमासादयन्न तु । काष्ठस्यैव शुणो मध्ये प्रविशेसाधिकाधिकम् ॥ ३११ ॥
 मन्तरीरः परंपुरं प्रवेसं नाटयन्चृदात् । अपूर्वो योगविद्वद्भूदनायासः स वायसः ॥ ३१२ ॥
 तलेन करिकायस्य योऽश्रयन्व्यप्रमामिमम् । पूसांपरविनागाज्ञो बभूवात्यन्तमश्वयगः ॥ ३१३ ॥
 दिवाकरकगगान्ने करिकायस्य तस्य तु । मंचुकोचापानरन्ध्रं मुक्तविष्टं पुरा यथा ॥ ३१४ ॥
 काकोऽयं मंचुनामानरन्ध्रं करिकंडोरे । बच्चारं करण्केऽहिरिव तस्यी तयंब सः ॥ ३१५ ॥
 करिकायः स मंचनीं मरिता कारिपूंगाया । तरद्गहस्तेराहूय नर्मदायामनीयत ॥ ३१६ ॥
 तरन्त्रयद्गमिन् तन्कुञ्जरकंडोवरम् । रंबयानायि जडधीं तन्नकायामिनोपदा ॥ ३१७ ॥
 तन्मान्कंडोयरात्रिघमानान्वयिगदायुगः । कारिपुंय कृतकारात्रिजंगाम स वायसः ॥ ३१८ ॥
 तस्यान्तरीग्रायग्योरिष्टान्करिवन्मंतुः । निराय वायमश्चक्रे विष्वग्दिगवज्जोक्तम् ॥ ३१९ ॥
 अप्रयः गान्धयोः पश्चात्प्रीराचितं ददसं सः । दक्षीं बोद्धीय यास्यामि तीरं नीरनिषेरहम् ॥ ४०० ॥
 छद्मीयोद्धीय च प्राय न प्रान्ने वाधिं गतिः । जलो ज्योऽपि तत्रैव निरमाद कंडोवरे ॥ ४०१ ॥
 आकाशमागमन्निगमन्मीनमरुगदिभिः । मयो निमज्जति स्मानीं चाराकान्तेन मङ्गिनी ॥ ४०२ ॥
 निममज्ज चिकुः गोऽपि ययोराज्ञो निगध्रयः । प्राणैश्च मुमुचे मयो जडास्तुमनयादिर ॥ ४०३ ॥

एतो विपस्य
दुष्कारः

प्रायः पुरुषो वायसोपमः ॥ ४०४ ॥
इयामुष्मिन्मंश्यामि भवसागरे ॥ ४०५ ॥
जन् । त्वं वानर इवात्यन्तमनुतापमवाप्स्यसि ॥ ४०६ ॥
आगे । एतौ शरीरौ चास्तां सदा विरहयजितौ ॥ ४०७ ॥
इति । एतौ शरीरौः स्पर्धमानाविव द्रुपु ॥ ४०८ ॥
इति । सर्वमेकचिन्ताविवानिराम् ॥ ४०९ ॥ युग्मम् ॥
इति । एतौ शरीरौः सानोऽपत्तुवि ॥ ४१० ॥
इति । एतौ शरीरौः सानोऽपत्तुवि ॥ ४११ ॥
इति । एतौ शरीरौः सानोऽपत्तुवि ॥ ४१२ ॥
इति । एतौ शरीरौः सानोऽपत्तुवि ॥ ४१३ ॥
इति । एतौ शरीरौः सानोऽपत्तुवि ॥ ४१४ ॥
इति । एतौ शरीरौः सानोऽपत्तुवि ॥ ४१५ ॥

तीर्थप्रजावात्तादृशौ स्यातां चेत्यततः पुनः ॥ ४२० ॥
तत्र तिर्यञ्जल्यौ चूलो देवीचूलश्च मानवः । तीर्थप्रजावात्तादृशौ स्यातां चेत्यततः पुनः ॥ ४२० ॥

प्राग्जन्मयानरत्वेन वानरः पुनरप्यचूर् ॥ ४२१ ॥
पद्मोपमकरकमाम् ॥ ४२२ ॥
तद्दरीं वतरोहं तादृकादवकुण्डलाम् ॥ ४२३ ॥

अरण्यकेतकोत्तमं तादृकादवकुण्डलाम् ॥ ४२३ ॥
त्रिनिविदिपकम् ॥

सामान्याकरमुत्पी कम्बुफणीमुरुलनीम् ।
गङ्गामृकृततिडकां वतासंयतकुन्तलाम् ॥ तामीशायक्रिरेड्येद्युर्ग्रमन्तो राजपूरुषाः ॥ ४२४ ॥

यद्यदस्वामिकं तत्तत्सर्वं भवति राजसात् ॥ ४२५ ॥
कण्ठस्थनखिनीनालहरां हरिणचतुपीम् ॥ ४२६ ॥

यद्यदस्वामिकं तत्तत्सर्वं भवति राजसात् ॥ ४२५ ॥
कण्ठस्थनखिनीनालहरां हरिणचतुपीम् ॥ ४२६ ॥

यद्यदस्वामिकं तत्तत्सर्वं भवति राजसात् ॥ ४२५ ॥
कण्ठस्थनखिनीनालहरां हरिणचतुपीम् ॥ ४२६ ॥

यद्यदस्वामिकं तत्तत्सर्वं भवति राजसात् ॥ ४२५ ॥
कण्ठस्थनखिनीनालहरां हरिणचतुपीम् ॥ ४२६ ॥

यद्यदस्वामिकं तत्तत्सर्वं भवति राजसात् ॥ ४२५ ॥
कण्ठस्थनखिनीनालहरां हरिणचतुपीम् ॥ ४२६ ॥

यद्यदस्वामिकं तत्तत्सर्वं भवति राजसात् ॥ ४२५ ॥
कण्ठस्थनखिनीनालहरां हरिणचतुपीम् ॥ ४२६ ॥

यद्यदस्वामिकं तत्तत्सर्वं भवति राजसात् ॥ ४२५ ॥
कण्ठस्थनखिनीनालहरां हरिणचतुपीम् ॥ ४२६ ॥

यद्यदस्वामिकं तत्तत्सर्वं भवति राजसात् ॥ ४२५ ॥
कण्ठस्थनखिनीनालहरां हरिणचतुपीम् ॥ ४२६ ॥

तथा हि कश्चिद्द्वारकारकोऽगान्महाटवीम् ।
अद्भ्युत्पन्नान्महाटवीम् । अद्भ्युत्पन्नान्महाटवीम् ।
अद्भ्युत्पन्नान्महाटवीम् । अद्भ्युत्पन्नान्महाटवीम् ।

गङ्गारिकोऽङ्गारान्मोऽग्नितापेन चूयसा । तथा तपनतापेन तप्तोऽश्रान्ततृपोऽन्नवत् ॥ ४३३ ॥

यराको यर्मेसेकेन पा० ८ ८ इ० ३३३

जलेन निखिलेनाग्निः

निपाने ज० ३३३

स० ३३३

रि सर्वं न्यतिष्ठिपत् ॥ ४३४ ॥

प्रशशाम मनागपि ॥ ४३५ ॥

सार्गेऽपि निपपात सः ॥ ४३६ ॥

रात्रच्यायायां शैत्यमातरि ॥ ४३७ ॥

न मनाग्निञ्चं सुखवारितरङ्गिणीम् ॥ ४३८ ॥

॥ ४३९ ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ४४८ ॥

सुखान् मानसानां नानां तत्रान्मनसं हरे । द्योतयन्ती मनो यूतां कटाक्षमन्मथयति ॥ ४४९ ॥

स्योदं देवानां तान्नी चामोत्तिष्ठन्मरुतैः । नदीतीरमत्रयुक्ते मा मूर्तेवान्मुदेवता ॥ ४५० ॥

दुर्गादेवं स्मरन्तं त्रान्तरन्ती मनवचनम् । जैनन्तारायानाम मा कमुकमुत्सनी ॥ ४५१ ॥

दुर्गादेवं च द्रव्याणां मनस्ये तु । तन्वद्री निरयानाम मंघानार्थेन सा कुची ॥ ४५२ ॥

कमुकं चोत्तरीं च द्रव्याणां त्रीश्रितमन्त्रा । मन्दं मन्दं मयाद्रीय तीरत्तीरं विरेषा मा ॥ ४५३ ॥

विद्वन्वादी जनाडांशं च तद्दिनी । तान्माडित्त मयोद्धं विरादृष्टां मवीमि ॥ ४५४ ॥

नमस्तद्भक्त्यन्तरेणुमद्वि तद्विनी । नैगिशाग्निद्वजान्यां पापिन्यां चार्थशरवत् ॥ ४५५ ॥

त्रयान्तरद्रवता मा चित्रोत्तिष्ठुमन्त्रा । नमुनाते चडो पाणी नृत्तरन्मोत्तिष्ठन्मो ॥ ४५६ ॥

सग्याः स्रान्त्याश्चिं सति त्रिभिरन्त्याः इदृजान् । द्युनाते चडो पाणी नृत्तरन्मोत्तिष्ठन्मो ॥ ४५७ ॥

अश्रुप्रसवा शिष्टान्तेना शंकरच्छता । द्रव्यं नागरपुरा दुःखीतः कोत्ति परंत् ॥ ४५८ ॥

नो श्रीश्रुती नदीमन्त्रे कर्तुमन्त्रे मुनीमि । द्रव्यं नागरपुरा दुःखीतः कोत्ति परंत् ॥ ४५९ ॥

नो त्रिभिरन्त्रैर्द्वयमन्त्रच्छादिकांति । मुन्वन्मन्त्रोत्तरात्तु मः ॥ ४६० ॥

नो त्रिभिरन्त्रैर्द्वयमन्त्रच्छादिकांति । मुन्वन्मन्त्रोत्तरात्तु मः ॥ ४६१ ॥

सुखान्ते नदी त्रिभिरन्त्रैर्द्वयमन्त्रच्छादिकांति । मुन्वन्मन्त्रोत्तरात्तु मः ॥ ४६२ ॥

सुखान्ते नदी त्रिभिरन्त्रैर्द्वयमन्त्रच्छादिकांति । मुन्वन्मन्त्रोत्तरात्तु मः ॥ ४६३ ॥

तत्फलप्रसिद्धिदान्यप्रच्छ सोऽर्जकान् । नद्यां मज्जनकृत्केयं नारी कास्या निकेतनम् ॥ ४६४ ॥
 तेऽकाः कथयामासुर्देवदत्तात्रिधस्य ज्ञोः । कुपा स्वर्णकृत इयमितथास्या निकेतनम् ॥ ४६५ ॥
 छुर्गिन्द्रापि युवानं तं ध्यायन्त्येकेन चेतसा । विहाय मज्जनक्रीडां सद्यः स्वसदनं ययौ ॥ ४६६ ॥
 कस्यां रात्रौ दिने कस्मिन्क प्रदेशे क वा दृष्टे । आवां मिलिष्याव इति तौ दध्यनुरद्वर्निशम् ॥ ४६७ ॥
 वियोगार्त्तो युवानो तौ मिथःसद्भ्रमकाङ्क्षिणौ । चक्रयाकाविव चिरमनुरक्तावतिष्ठताम् ॥ ४६८ ॥
 स युवा तापसीमेकां पुंश्चलीकुलदेवताम् । ज्ञोजनादित्रिसाराथ्यार्थयात्रां परंघवि ॥ ४६९ ॥
 देवदत्तस्तुपायाश्च मम चान्योन्यरक्तयोः । साक्षात्प्रियत्तिदेवीय शीघ्रं घटय सद्भ्रमम् ॥ ४७० ॥
 स्वयं दूतीचूय पुरा सा सुत्रूर्जापिता मया । सद्भ्रमं मे प्रपद्यास्ति सुकरं तत्र सग्प्रति ॥ ४७१ ॥
 प्रतिपद्य करोमीति सद्यः सा तापसी ययौ । सदनं देवदत्तस्य त्रिशादम्नेन धीमती ॥ ४७२ ॥
 स्थावीतलकदानेन व्यापृतां स्वर्णकृषधूमम् । सा परित्राजिकाञ्चाक्षीन्मद्भु तामित्युवाच च ॥ ४७३ ॥
 मन्मुलेन रिरंसुस्त्वां युर्वैको मूर्त्तमन्मथः । प्रार्थयन्नस्ति विशादाहि मा विप्रक्षीकृथाः स्म माम् ॥ ४७४ ॥
 रूपेण वयसा बुद्ध्या वैदग्ध्यान्यगुणैरपि । आत्मानुरूपमासाद्य तं कृतार्थय यौवनम् ॥ ४७५ ॥
 नद्यां स्नान्ती यदा त्रप्तेऽप्राक्षीत्त्वां स तदाद्यपि । त्वष्टुणोजानवातृषोऽन्यस्थीनामापि वेत्ति न ॥ ४७६ ॥
 गोसु हृदयचावं स्वं छुर्गिन्द्रापि हि धीमती । तां परित्राजिकामेवं कदृक्षरमतर्जयत् ॥ ४७७ ॥
 किं मुण्णे पीतशुण्णसि यदेवमत्रिज्ञापसे । कुलीनेष्वकुलीनार्ह किमनेहऽसि कुट्टिनी ॥ ४७८ ॥
 आस्त्यजास्मद्दृशोरग्रं जय बुच्चवदर्शना । दर्शनेनापि ते पापं प्रापणं तु का कथा ॥ ४७९ ॥

१ शुण्डा सुरा । २ लुप् लोपः तद्भ्रमदर्शना ।

निर्जर्मिताया गच्छन्त्यान्नास्थाः पृष्ठे तु दुर्गिन्वा । शीथञ्जित्तावित्र ददी मयीमखिनहस्तकम् ॥ ४०० ॥
तदाशयमजानाना विव्रहा सा तपस्थिनी । गत्वा तमूचे दुःशीघ्रगुरुं पराशरैः ॥ ४०१ ॥
आस्त्यमेवं मृषारादीर्यन्मयेगानुरागिणी । सा ह्यखर्वसतीगर्वा द्युनीमिव ततर्जं माम् ॥ ४०२ ॥
मम दृत्यं मुधा मुग्ध तत्रामूर्खुडयोषिति । जित्तां हि चित्ररचना चतुरस्यापि जुग्मते ॥ ४०३ ॥
मयीमखिनहस्तेन गृहकर्मविहस्तया । तथा कुपितया पृष्ठे चाहतास्मि चपेटया ॥ ४०४ ॥
इत्युक्त्या दुर्गिन्नादत्तकञ्जव्यामकाङ्कितम् । पूतेप्रणय पृष्ठं स्वं दर्शयामास तापसी ॥ ४०५ ॥
न दृष्यी कृष्णपत्रम्यां मा गद्वेत्तमदाद् ध्रुवम् । पश्चाद्भ्रुविर्मपीहलः पृष्ठेऽस्या यददीयत ॥ ४०६ ॥
पीदग्धी काप्यहो तस्या या मे मदेतयामरम् । श्वाख्याति स्नानया जज्ञया समाश्वसिहि हे मनः ॥ ४०७ ॥
गद्वेत्तस्थानमाचख्यी न मा केनापि देतुना । अहो तत्सद्गममुत्तान्तरायोऽद्यापि विद्यते ॥ ४०८ ॥
पुनश्च वापस्त्रीमूचे न जानासि तदाशयम् । अनुरक्तं च मयि सा ज्ञयोऽपि प्रार्थयस्व ताम् ॥ ४०९ ॥
मर्षया मा कृथा मातर्निर्वेदं मात्प्रयोजने । ज्ञयोऽपि गच्छानिर्वेदः श्रीवद्वैर्मूलमादिमम् ॥ ४१० ॥
माप्यूचे तव नामापि कुडीना महते न सा । स्थडे जडारोपणवहुक्करं ते समीहितम् ॥ ४११ ॥
त्वदर्थगिन्धा मन्देदोनिःमन्देदं तु जलर्मनम् । अविद्वन्नेन यास्यामि मुक्त्यानासां तथापि हि ॥ ४१२ ॥
इत्युक्त्वा त्वरितं गत्वा तापसी स्वर्णकृष्णभूमम् । ज्ञयोऽप्युवाच वषनेरमृतत्रयमोदरैः ॥ ४१३ ॥
आत्मानुह्यं कृपेण तं तुयानं रमस्य दे । गृहाण यीयनस्फुडं यीयनस्योचितं ह्यदः ॥ ४१४ ॥

१ चर्तनापूर्वं गच्छे धृत्या रुयेव ताम् । अशोकत्रनिकाप्रत्यग्द्वारेण निरसारयत् ॥ ४९५ ॥
 ग्रुपकापि इषिशाकृष्टनीरङ्गी गोपितानना । द्रुतं गत्वा तस्य पुंसः कथयामास खेदजाकृ ॥ ४९६ ॥
 प्रतिसतास्मि तथा प्राग्द्यूमीघायां विधृता ततः । पश्चाद्द्वाराशोकयनान्तराधिस्तारितास्मि च ॥ ४९७ ॥
 दस्यौ च धीमान्स पुमानशोकवनिकान्तरे । आगच्छेरिति सङ्कतो नूनं दत्तस्तया मम ॥ ४९८ ॥
 ऊचे च तां जगवति न्यफारोऽयं तथा कृतः । सोढव्यो मे सा हि द्रुष्टा वाच्या नातः परं त्वया ॥ ४९९ ॥
 ततश्च स युवा कृष्णपयम्यां रजनीमुखे । जगाम पश्चिमवारेणाशोकवनिकान्तरे ॥ ५०० ॥
 सोऽञ्जाहीर्षित्मं पश्यन्तीं तां दूरादपि स्नापि तम् । तयोस्त्वखदितस्तारामेखकोऽचूचिवाहवत् ॥ ५०१ ॥
 प्रसारयन्ती नयने इय घाहू परस्परम् । रोमाथोऽफुल्लमयोद्गावुञ्जी तावन्यधावताम् ॥ ५०२ ॥
 तावमेऽप्येकमनसो तदा त्येकीज्वत्तनू । सखजाते दृढतरं समुद्रसरिताविव ॥ ५०३ ॥
 यार्चोन्निः प्रेमगर्जाञ्जी रतेर्नवनैरपि । सम्भोगहृदमग्नौ तौ वियामीमतिनिन्यतुः ॥ ५०४ ॥
 ततो रतायासवतोर्युजगणमोपधानयोः । सयक्राम तयोर्निष्ठा नेत्राम्नोजविचावरी ॥ ५०५ ॥
 इतश्च देवदत्तोऽपि कायचिन्तार्थमुत्थितः । जगामाशोकवनिकां तौ शयानां ददर्श च ॥ ५०६ ॥
 अचिन्तयच्च धिगियं स्तुता पापीयसी मम । परपुंसा सह रतश्रान्ता स्वपिति निर्जरम् ॥ ५०७ ॥
 जार एवायमिति च निधेत्तुं स्वविरः स तु । गृहे गत्या सुतं सुप्तं दृष्ट्वा गत्येत्यचिन्तयत् ॥ ५०८ ॥
 आकर्णम्यहमेतस्याः शनैकैः पादनूपुरम् । यथा प्रत्येति मे सूनुः कथितामसतीमिमाम् ॥ ५०९ ॥
 इति दस्युरिवाकृत्य सद्यस्तपादनूपुरम् । देवदत्तोऽविशेषेण पुनस्तेनैव चर्तना ॥ ५१० ॥

नूपुराकर्षणेनाशु प्राबुद्ध स्वर्णकृच्छ्रधूः । प्रायः सन्नययुसतानां नित्राप्यव्यहया नयाद्वि ॥ ५१३ ॥
 काल्या च सापि श्वदुरेणाकृष्टं पादन्नूपुरम् । उत्याप्य जारपुरं यज्ञोपे न्रीत्रिगंशुखा ॥ ५१४ ॥
 प्रयादि शीघ्रं हृष्टी स्वः श्वश्रेण डुरालम्ना । गाहाव्याय यतेथास्त्रं ममानर्थे समागते ॥ ५१५ ॥
 श्रामेयुक्त्वापेत्तवीतसंन्यानः स नयाद्यौ । पुंश्वद्यपि द्रुतं गत्वा पार्श्वे पत्युरसोत सा ॥ ५१६ ॥
 भृष्टत्वं नाट्यन्ती सा धीमतीनां धुरन्धरा । पतिं प्रबोधयामास गाढाद्विद्वन्नपूर्यकम् ॥ ५१७ ॥
 उवाच चार्यपुत्रेण पर्मां मामतिवापते । तदंशोक्त्यनिकामनिदाखोदपद्वयाम् ॥ ५१८ ॥
 उरथाय देवदिशोऽपि स्त्रीप्रधानः स श्रान्नेवात् । जगामाशोक्त्यनिकां तया मीवाचिद्वप्रया ॥ ५१९ ॥
 तत्रैव गत्वा साशेत पतिमाविश्व निर्जरम् । सजारा यत्र शयिता श्वदुरेण निरीक्षिता ॥ ५२० ॥
 तत्रापि तत्पतिनिर्जनां प्रेदे सरखाशयः । निजा ह्युज्ज्वनमां प्रायेण सुद्वर्जव हि ॥ ५२१ ॥
 नदीय गोपिताकारा सा धूर्तोथावदल्पतिम् । त्वलुडे कोऽयमाचारो यो वज्रुमपि नेष्यते ॥ ५२२ ॥
 रथामाविश्व प्रयुसाया निरापरण्वदसः । जग्राह तातो मे पादादस्मादाकृष्य नूपुरम् ॥ ५२३ ॥
 न गुण्यते यधूः रमण्डं पूयानामन्यदापि हि । किं पुनः पतितद्विताः शयिता रत्नवदमनि ॥ ५२४ ॥
 जग्राह देवदिशोऽपि प्रातः पितरमीदृशम् । सोपादन्नं नृषिप्यामि पदन्यत्यास्ते मनस्विनि ॥ ५२५ ॥
 सोपेऽधुनेप तातं त्वं संवादयितुमर्हसि । प्रातर्मांमन्यपुंसा हि शयितां कथयिष्यति ॥ ५२६ ॥
 सोऽवोचन्मम सुसत्याहारीर्गुणुरमित्यहम् । तातमाश्लिष्य वक्ष्यामि तव पक्षेऽस्मि निश्चितम् ॥ ५२७ ॥

दुर्गिणा चर्त्सनापूर्वं गच्छे धृत्वा रूपेव ताम् । अशोकवनिकाप्रत्यग्द्वारेण निरसारयत् ॥ ४९५ ॥
 सुपर्णापि द्वीवशाकृष्टनीरङ्गी गोपितानना । द्रुतं गत्वा तस्य पुंसः कथयामास खेदजाक् ॥ ४९६ ॥
 जत्सितास्मि तथा प्राग्वद्दूयीवायां विधृता ततः । पश्चाद्द्वाराशोकवनान्तराद्विस्तारितास्मि च ॥ ४९७ ॥
 दध्यौ च धीमान्स पुमानशोकवनिकान्तरे । आगच्छेरिति सङ्केतो नूनं दत्तस्तया मम ॥ ४९८ ॥
 ऊचे च तां जगवति न्यकारोऽयं तथा कृतः । सोढव्यो मे सा हि द्रुष्टा वाच्या नातः परं त्वया ॥ ४९९ ॥
 ततश्च स युवा कृष्णपञ्चम्यां रजनीमुखे । जगाम पश्चिमद्वारेणशोकवनिकान्तरे ॥ ५०० ॥
 सोऽत्राहीर्षित्मं पश्यन्तीं तां दूरादपि सापि तम् । तयोरस्त्वद्वितस्तारामेवकोऽञ्चद्विवाहयत् ॥ ५०१ ॥
 मन्मारयन्तां नयने इव वाहू परस्परम् । रोमाञ्चोऽफुल्लसर्वाङ्गाबुजौ तावन्यधायताम् ॥ ५०२ ॥
 तायमेऽप्येकमनसौ तदा त्वेकीज्वत्तनू । सस्वजाते दृढतरं समुच्चरिताविय ॥ ५०३ ॥
 वार्त्ताजिः प्रेमगर्वाञ्जी रत्ननयनैरपि । सम्भोगाद्द्रुमद्रौ तौ द्वियामीमतिनिन्दुः ॥ ५०४ ॥
 ततो रतायासयतोरुजगण्णोपधानयोः । सखकाम तयोर्निद्रा नेत्राञ्जोजविजावरी ॥ ५०५ ॥
 इतश्च देवदत्तोऽपि कायचिन्तार्यमुत्थितः । जगामाशोकवनिकां तां शयानौ ददर्श च ॥ ५०६ ॥
 अचिन्तयच्च धिगियं स्तुषा पापीयसी मम । परपुंसा सह रतश्रान्ता स्वपिति निर्जरम् ॥ ५०७ ॥
 जार एवायमिति च निश्चिन्तुं स्थिरः स तु । गृहे गत्वा सुप्तं सुष्ठं दृष्ट्वा गत्येत्यचिन्तयत् ॥ ५०८ ॥
 आकर्षाम्यहमेतस्याः शनैर्कैः पादनूपुरम् । यथा प्रत्येति मे स्रुतः कथितामसतीमिमाम् ॥ ५०९ ॥
 इति दरयुरियाकृष्य सद्यस्तत्पादनूपुरम् । देवदत्तोऽविशद्वेषम पुनस्तैवैव वर्त्मना ॥ ५१० ॥

प्रजाते देवदिभ्योऽपि कुपितः पितरं निजम् । जगाद किमकार्षीस्त्वं यथा नूपुरकर्षणम् ॥ ५२७ ॥
 स्वयिरो व्याहरत्स लुःशीला हि यधूरियम् । दृष्टान्यपुंसा शयिता मयाशोकवने निशि ॥ ५२८ ॥
 दुःशीलियमिति दृढप्रत्ययोत्पादनाय ते । यथाः पादात्समाकृष्य गृहीतं नूपुरं मया ॥ ५२९ ॥
 पुत्रोऽयदददं सुखस्तदाञ्जनापरः पुमान् । निर्लज्जेन त्वया तात लज्जितोऽसि किमीदृशम् ॥ ५३० ॥
 अर्ष्यतां नूपुरं यथा मा तातस्त्वं विगोपय । मयि सुप्ते तदाकृष्टं प्रकृष्टा खल्वियं सती ॥ ५३१ ॥
 स्वयिरोऽथोचदाकृष्टं यदास्या नूपुरं मया । उपेत्य वीक्षितोऽसि त्वं तदा हि शयितो गृहे ॥ ५३२ ॥
 दुर्गिबोधाच न सदे दोषारोपणमात्मनः । तातं प्रत्याययिष्यामि कृत्वा देवीमपि क्रियाम् ॥ ५३३ ॥
 बुद्धीनायाः कदम्बो मे यादनात्रमपि हीदृशम् । न शोचते मयीविन्दुरपि धौतसितांशुके ॥ ५३४ ॥
 इह शोचनयश्चस्य जघान्तनिस्सराग्यहम् । तज्जघ्नयोहिं मध्येन नाञ्जुञ्जो यालुमीन्धरः ॥ ५३५ ॥
 पित्राय सविकल्पेन निरिंकल्पेन सूनुना । प्रतिज्ञा प्रतिपदे सा तस्या धाष्टर्यमहानिधेः ॥ ५३६ ॥
 स्नात्वा धौताञ्जुक्षरा धूपपुष्पोपहारचतु । सा सर्ववन्धुप्रत्यक्षं यदं पूजयितुं ययौ ॥ ५३७ ॥
 तस्या यदं पूजयन्त्या जारः सङ्केतितः स तु । अलगाद्गृह्णित्वाञ्जुय कण्ठदेशे कवर्गवत् ॥ ५३८ ॥
 अथास्यत गद्वे धृत्वा जर्नम्रहिव इत्यसी । पुनः स्नात्वा च सा यश्चमर्चित्वयं व्यजिज्ञपत् ॥ ५३९ ॥
 कदापि हि मयात्पदिं पुमाद्गान्यः पतिं विना । ग्रहिवोऽयं तु मत्कण्ठे लग्नः प्रत्यक्षमेव च ॥ ५४० ॥
 पर्युन्मत्तप्रयाद्यान्यो लग्नश्चेन्मत्तनौ पुमान् । तदा मे शृङ्खितो ज्ञयाः सत्याः सत्यप्रियोऽसि हि ॥ ५४१ ॥
 यदोऽपि यावदाधिष्ठः किं करोमीति चिन्तया । तावत्तज्जघ्नयोऽन्तस्त्वरितं निर्जगाम सा ॥ ५४२ ॥

शुद्धा दृष्टेति तत्काष्ठं जने तुमुत्तकारिणि । पुण्यदाग गच्छे तस्या राजाप्यश्ल निश्चिद्धियुः ॥ ५४३ ॥
 वाद्यमानेन तूर्वेण ईर्ष्यन्धुजनेर्षता । स्वीकृता देवदिनेन सा यथी श्यचुरीरुमि ॥ ५४४ ॥
 नूपुराकर्षणेभूतं कडकद्रुदतारयत् । इति सा तत्रचत्यूचैर्जनेर्नूपुरपण्डिता ॥ ५४५ ॥
 कथा बुद्ध्या पराचूलो देवदत्तस्तदाद्यपि । चिन्तया नष्टमिन्द्रोऽचूत्वारिवद्य न्न द्वियः ॥ ५४६ ॥
 तं योगिनमिवाभिद्रं ज्ञात्वा च शृथिवीपतिः । वृत्तिं यथायथितां दत्त्वा चक्रे बुद्धान्तराजकम् ॥ ५४७ ॥
 पृक्ता राक्षी क्वचिज्जात्रौ तमन्तःपुररक्षकम् । नोते नो वेति विज्ञातुं निरंष्टिष्ट पुत्रः पुत्रः ॥ ५४८ ॥
 सोऽबिन्तयच्च किमपि कारणं ज्ञायते न हि । उत्थाय ज्यूो ज्यूोऽपि मामेया यन्निरीह्यते ॥ ५४९ ॥
 मुष्ठे च मयि किं कुर्यादिति ज्ञातुं स यामिकः । अवीकनिज्जया शिशये सा तु ज्यूोऽपि निर्ययो ॥ ५५० ॥
 सापि निर्जेरमुष्ठं तं ज्ञात्वा हृष्टिसुपेयुषी । गवाह्यश्चिमुत्तं गन्धुमारोजे चौरवच्छनेः ॥ ५५१ ॥
 गवाहस्य हि तस्याधो वज्रोऽचूत्तजयद्यत्तः । कुञ्जरो निर्जेरगजानुजन्मेव मदामदः ॥ ५५२ ॥
 सा तस्य हस्तिनो मेष्टे नित्यरक्षा गयाहृतः । सयारिदारुक्वकमपसार्थं वहिर्ययो ॥ ५५३ ॥
 तामादाय करेणेनो नित्यान्यासात्सुशिक्षितः । मुसोच जमी दां दृष्टाधोरेणः स चुकोप च ॥ ५५४ ॥
 अतिक्रासे किमायासीरित्युक्त्या दारुणेक्षणः । हस्तिद्यद्वद्यया राक्षीं दासीमिव जयान ताम् ॥ ५५५ ॥
 सोयाच सा ताडय मामद्यान्तःपुररक्षकः । राक्षामुको नवः कोऽपि जागरुकोऽरुह्यत्य माम् ॥ ५५६ ॥
 निज्जातिद्रं कथमपि प्राप्य तस्य चिरादहम् । आगतास्तीति विज्ञाय सा कोपीमयि सुन्दर ॥ ५५७ ॥

शयं च योषितो हस्तिपकः कोपं विहाय सः । रमते स्म निराशङ्कस्तथा सह यथाहचि ॥ ५१७ ॥
 रात्रेस्तु पश्चिमं प्रागे सा साहसमहानिधिः । हस्तिना हस्तमारोप्योदञ्चिता स्वाश्रयं ययौ ॥ ५१८ ॥
 दश्यौ च स्वर्णकारोऽपि चरितं योषितामहो । अश्वानां कुहकाराद्यमिव को वेत्तुमीश्वरः ॥ ५१९ ॥
 अहो अश्वर्यम्पदयानामपि यज्ञाजयोषिताम् । शीघ्रचक्रो प्रवत्येवमन्यनारीपु का कथा ॥ ५२० ॥
 पानीयाहरणार्थं मामान्यगृह्योषिताम् । नगरे सथरन्तीनां शीघ्रत्राणं कियच्चिरम् ॥ ५२१ ॥
 इति श्रुपाया दौःशील्यामर्षचिन्तां विहाय सः । सुभ्याप दत्तर्णं श्वाधमर्णस्तत्र निर्भरम् ॥ ५२२ ॥
 प्रजातेऽपि जजागार स्यधिरः स्वर्णकृन्न सः । चेदाथ कथयामासुस्तं तथास्यं महीशुजे ॥ ५२३ ॥
 राजापि व्याजहारयं प्राव्यं केनापि हेतुना । स यदा प्रतियुध्येत तदा नेयोऽस्मदन्तिके ॥ ५२४ ॥
 श्ल्यादिष्टा ययुधेताः स्वर्णकारोऽपि निर्जरम् । निद्रासुखं सप्तरात्रं चिरादनुवचूय सः ॥ ५२५ ॥
 मस्ररात्रापमाने च स प्रयोधमुपागतः । चेदंनिन्दे पुरो राज्ञो राज्ञा चैवमगृच्ययत् ॥ ५२६ ॥
 निष्ठा कदापि ते नागाहुर्रगस्येव कामिनी । तर्त्तिकं सुप्तः सप्तरात्रं को हेतुर्ब्रूह्यञ्जीस्तव ॥ ५२७ ॥
 मोऽपि तं रात्रिवृत्तान्तं राक्षसा हस्तिपकस्य च । हस्तिनश्च यथाहटं कथयामास च्छुजे ॥ ५२८ ॥
 राज्ञा प्रगादं दत्त्वा स चिसृष्टः स्वगृहं ययौ । जीर्णदुःखः सुखं चास्याश्वैर्यं ह्येति जन्तो जनात् ॥ ५२९ ॥
 तां च दुश्चारिणीं राज्ञीं परिह्वानुमिवापतिः । कारयित्वा किञ्चिन्नेत्रं राज्ञीः सर्वाः समादिसत् ॥ ५३० ॥
 स्वप्नो हृष्टो मया यत्तत्कैखियोऽयं मतद्भजः । आरोढव्यो विवस्त्वान्निर्जयतीजिः पुरो मम ॥ ५३१ ॥

१ दत्तं ऋणं येन सः । २ काष्ठगजं ।

चकिरे च तथा राहयो राहः पदयत एव ताः । राहो सैका रसदोऽरादीद्विनेम्यस्मान्मत्तज्ञात् ॥ ५३३ ॥
 तां लीजोत्पद्यनादेन सामर्षः प्राहरत्तमः । मूर्धनादितकं कृत्वा न्यपतलमापि जूलये ॥ ५३४ ॥
 नृपोऽपि बुद्ध्या निधिस्ये सेवेयं कुञ्ज्यांसिनी । पापीयसी दुराचारा कश्चिता स्यधिरैष या ॥ ५३५ ॥
 निरूपयंथ तत्पृष्ठं शूद्रायाणामदर्शनात् । ननाच्छोटनिकापूर्वं कृत्वा सितमदोऽयदत् ॥ ५३६ ॥
 कीरुसीजेन मत्तेन किद्विजेजाद्विजेपि च । मोदने शूद्रायाणामनमूर्त्तुस्तुलायपाततः ॥ ५३७ ॥
 प्रदीप्तकोपमाचारो गत्वा वैभारपर्यन्ते । राजापि तं हस्तिपकं इत्यारुढमज्जुवत् ॥ ५३८ ॥
 तद्वितीयां च तां राहोमारोपयद्विजासने । आचोरणाधर्मं चोपशासनसं समादिसत् ॥ ५३९ ॥
 विपमत्रिप्रदेशाधिरूढं कृत्वा मत्तज्ञम् । पातयः पतता तेन युवयोरस्तु निग्रहः ॥ ५४० ॥
 आधोरणसं करिणमधिरोष्याद्विमूर्धनि । त्रियथा धारयामासोत्तिष्ठेकचरणं स्थिरम् ॥ ५४१ ॥
 हाहाकुर्वन्नोऽप्युचे परोरारणाविधायिनः । मारणं करिरलस्य राजरल न युज्यते ॥ ५४२ ॥
 अनाकण्ठितकं कृत्वा पातयेत्येव वादिनि । नृपे द्विपं हस्तिपकः पद्भ्यां क्षान्यामधारयत् ॥ ५४३ ॥
 हहा न यथ्यो हस्तीति पुनर्लोकं प्रजहयति । तूष्णीकोऽच्छुभो मेण्डोऽप्येकाहिस्यं गजं दधी ॥ ५४४ ॥
 मारणं हस्तिरलस्य लोको जडुमनीश्वरः । हाहाकुर्वन्महीनाथं जगादोदञ्चितुर्जैः ॥ ५४५ ॥
 श्रीपंपालो ह्यसायन्यगजासह्यः मुशिक्षितः । क्षितिबद्धज ह्यः प्रापो दक्षिणायतंशतुवत् ॥ ५४६ ॥
 प्रदुस्त्वमपराधीनो यदिच्छसि करोषि तत् । निरहुदो स्यादयशस्त्वयिवेकजयं तव ॥ ५४७ ॥

कार्यार्कार्ये विचार्ये हि हे स्वामिन्स्वामिना स्वयम् । स्वयं विचार्यं तच्चक्षु हस्तिरत्नं प्रसीदनः ॥ ५८८ ॥
 नृपोऽप्यवोचदस्त्वयं यूयं सर्वेऽपि मज्जिरा । इमं हस्तिपकं हस्तिरक्षणाय ज्ञणन्तु ज्ञोः ॥ ५८९ ॥
 लोकाः प्रोचुः किन्नियतीं ऋमिकां प्रापितं क्षिपम् । आधोरणधुरीणं त्वं निवर्तयितुमीक्षिये ॥ ५९० ॥
 स उवाच क्षिपममुं हेमणोत्तारयाम्यहम् । ददात्यदो यद्यज्ञयमावयोर्मेदिनीपतिः ॥ ५९१ ॥
 राजापि लोकैर्विज्ञप्तः प्रददावज्रयं तयोः । शनैश्च हस्तिनं हस्तिपकस्तमुदतारयत् ॥ ५९२ ॥
 उत्तीर्णो चारणस्कन्धाञ्चाङ्गीहस्तिपकौ तु तौ । पलायितातां राज्ञोकौ मद्देशस्त्यग्यतामिति ॥ ५९३ ॥
 नश्यन्ती प्रापतुस्ती तु ग्राममेकं दिनात्यये । एकस्मिंश्च देवकुले शून्ये सुपुपतुर्युतौ ॥ ५९४ ॥
 अर्धरात्रसमये च ग्रामादेको भक्षिन्मुचः । नष्टा तदारक्षकैरन्यस्तत्र देवकुलेऽधिशत् ॥ ५९५ ॥
 तसु देवकुलं ग्रामारक्षकैः पर्यवेष्टयत् । प्रातश्चौरं ग्रहीष्याम इति निर्णययादितिः ॥ ५९६ ॥
 करान्यां शोधयन्देवकुलं चौरोऽपि सोऽन्धवत् । शनैस्तत्र ययी यत्र शयानी तौ वचरतुः ॥ ५९७ ॥
 निपादी न जजागार स्पृश्यमानोऽपि दस्युना । श्रान्तसुप्तस्य निजा हि सज्यते यच्चक्षेपयत् ॥ ५९८ ॥
 अर्षीपत्तत्करस्पृष्टा राजपत्नी त्वजागरीत् । स्पर्शादप्यनुरक्ताञ्छूत्रत्र कोऽसीत्युवाच च ॥ ५९९ ॥
 शनैरुकस्तया सोऽपि शनैरूचेऽस्मि तस्करः । धावत्स्वारक्षकेष्वत्र प्राणत्राणाय चाविसाम् ॥ ६०० ॥
 सानुरागा च सा चौरमत्रवीदसतीब्रुया । रक्षामि त्वां न सन्देहो यदि मां सुज्जगेद्वसि ॥ ६०१ ॥
 चौरोऽपि स्माह कनकं मया प्राप्तं सुगन्धि च । मम पत्नी जवसि यज्जीवितव्यं च रक्षसि ॥ ६०२ ॥
 परं शृण्वामि को नाम प्रकारो वरचर्षिणि । येन मां रक्षसि ब्रूहि मामाभ्यासय धीमति ॥ ६०३ ॥

मायूचे युनाग ग्रामपुराण्यागतेष्वहम् । त्यां ज्वरं ज्ञप्ष्यामि साड्यादादियमात्तुः ॥ ६०५ ॥
 प्रातश्च ग्राममुज्जटः प्रथितः शस्त्रपापिनिः । गृष्टाखयोऽपि कश्चोर इति ब्रूज्ज्वरनीपणः ॥ ६०६ ॥
 ताग्रामपुराणान्धूर्ता मूर्तेमायेय सावदत् । उद्दिश्य बीरपुरुषं मम प्रेयानसाविति ॥ ६०७ ॥
 कृताञ्जलिः पुनश्चोचै प्रातरोऽस्मिन्पुराडये । आथां ग्रामान्तरे यान्तायवात्स्य दिवसाल्पये ॥ ६०८ ॥
 ग्रामीणानेऽपि मग्नस्य पर्याडोर्ष्ययन्धूचिरे । मग्नाब्यते न चौरस्य गृहे स्त्रीपात्रमीदृशम् ॥ ६०९ ॥
 ग्राहणी यापित्री राजपुत्री कापीतरास्तु वा । इयं पवित्रा मूर्त्यापि चौरो नास्याः पतिर्नयेत् ॥ ६१० ॥
 त्रिष्वियत्राडङ्कारा खड्गीरिय त्रुष्मती । इयं हि गृहिणी यस्य स किं चौर्येण जीवति ॥ ६११ ॥
 पारिनेष्यादयं चौर इति हस्मिपकस्य ते । शोषमारोष्य विदधुः मघः शूद्राधिरोपणम् ॥ ६१२ ॥
 नृडाधिरोपितो मार्गे यं यं यान्तं ददर्श मः । तं तं प्रोवाच दीनं मां वारि पावय पावय ॥ ६१३ ॥
 तं च राजत्रयात्कोऽपि न पानीयमपाययत् । मर्षोऽपि कुलते धर्ममात्सरहापुरःसरम् ॥ ६१४ ॥
 श्रावको त्रिनदामाह्वयमेन तेनाप्यना व्रजन् । दृष्टश्च याचितश्चाग्न्नः सोऽपि चैवमुवाच तम् ॥ ६१५ ॥
 उदर्यां ते हरिष्यामि गुरुधेकं तु मन्वचः । धोर्नेमोऽहंश्च इति यावत्प्रार्थनयाग्यहम् ॥ ६१६ ॥
 भेज्जोऽपि तडोपग्नितुं प्रारंते उन्नःपियामया । श्रावकोऽप्यानयन्तीरं राजपुंसामनुज्ञया ॥ ६१७ ॥
 आनीयमानं दृष्टान्तु ममाग्नस्य निगाद्यनि । नमोऽहंश्च इति ज्ञुसं पठन्प्रापिसुष्यत ॥ ६१८ ॥
 मत्सर्गं ध्रुवन्तीडोऽपि नीडित्ताकात्मनिर्जरः । नमस्कारप्रज्ञावेष वचन व्यन्तरामरः ॥ ६१९ ॥
 प्रपश्ये नुध्वन्ती मापि बीरोप मह शर्मनि । श्राममाद नदीमेकां वारिपूरेण दुस्तराम् ॥ ६२० ॥

चौरौ ऽपि पुंश्चलीमूचे प्रिये त्वामेकवेद्यया । नोत्तारयितुमीशोऽस्मि वद्वान्नरएजासिणीम् ॥ ६२० ॥
 वद्वान्नरएसन्नारं त्वं ममार्षय वर्णिनि । तमादौ परतो नेष्ये ततस्त्वामपि लीढया ॥ ६२१ ॥
 यायदायाम्यदं तावद्वैरस्तम्बे तिरोन्नय । एकाकिन्यपि मा जैपीरेष्यामि न चिरेण हि ॥ ६२२ ॥
 ध्यारोच्य पृष्ठदेशे त्वां तरन्पोत इयान्नसि । तटे परस्मिन्नेष्यामि मा जैपीः कुरु मध्वचः ॥ ६२३ ॥
 पुंश्चद्व्यपि तथा चक्रे शरस्तम्बे प्रविश्य च । वद्वान्नरएच्युत्सो ऽपि पारं गत्वेत्यचिन्तयत् ॥ ६२४ ॥
 न्नतरं मारयामास येयं मय्यनुरागिणी । द्वाणरागा हरिश्चैव विपदे स्यान्ममाप्यसौ ॥ ६२५ ॥
 श्रयुपादाय तषद्वान्नरएणानि स तत्करः । तां वलत्कन्धरः पश्यन्नश्यति स्म कुरङ्गवत् ॥ ६२६ ॥
 करिणीचोञ्चत्करा यथा जातेव नम्रिका ॥ ऊचे तं चान्तमालोचय मां विहाय प्रयासि किम् ॥ ६२७ ॥
 चौरौ ऽब्रवीद्वियसनामेकां शरवणस्थिताम् । राक्षसीमिव दृष्ट्वा त्वां चिन्नेभ्येव कृतं त्वया ॥ ६२८ ॥
 एवं वदन्स्वग इयोडुनीनः सो ऽगाददर्शनम् । तत्रैव तस्यौ त्वासित्वा धैर्यणी पतिर्धैर्यणी ॥ ६२९ ॥
 स हस्तिपकजीवो ऽपि देवचूयमुपेयिवान् । प्रयुक्तावधिराक्षीत्तां तथास्थां तपस्विनीम् ॥ ६३० ॥
 सम्बुबोधियिपुलां तु प्राग्जन्मगृहमेधिनीम् । मुखात्तमांसपेशीकं शृगालं विचकार सः ॥ ६३१ ॥
 इत्थश्च सरितस्तस्यास्तीरे नीराद्वहिःस्थितम् । मीनं चोक्तुमधाविष्ट मांसपेशीं विहाय सः ॥ ६३२ ॥
 तदा मीनः पुनरपि प्रवियेश नदीजलम् । उपाददे तद्विकृतशकुन्या मांसपेश्यपि ॥ ६३३ ॥
 नदीतीरे शरवणनिपण्णा सा तु नम्रिका । जगद दुःखदीनापि जम्बुकं दृष्टकौतुका ॥ ६३४ ॥

१ वृणुगुच्छे । २ व्यभिचारिणी । ३ नष्टपत्निका ।

मांसपेशीं परित्यग्य मीनमिच्छसि दुर्मते । व्रथो मीनाच्च मांसाच्च किं जम्बुक निरीक्षसे ॥ ६३५ ॥
 फेरुः स्नाहोढनतीरं हित्वोपपत्तिमिच्छसि । व्रथा पत्युश्च जाराच्च नमिके किं निरीक्षसे ॥ ६३६ ॥
 तद्भ्रत्वा मुषु धिन्यत्यास्तास्याः स व्यन्तरामरः । महर्षिकं निजं रूपं दर्शयित्वापमव्रवीत् ॥ ६३७ ॥
 पापमेवाकृथाः पापे यद्यपि त्वं तथापि हि । जिनधर्मं प्रपद्येथाः पापपङ्कजलहयम् ॥ ६३८ ॥

मुग्धे हस्तिपकः सोऽहं यस्त्वया मृत्युमापितः । जिनधर्मप्रजापाच देवीचूतोऽस्मि पश्य माम् ॥ ६३९ ॥
 जिनधर्मं प्रपत्ये ऽहमपीति कृतनिश्चयाम् । तां साध्वीसन्निधौ नीत्वा स प्रयग्यामजिमहत् ॥ ६४० ॥

तदस्माद्गजानानर्हान्प्रयत्तकनिवर्तकान् । दृष्टान्तांस्त्वमनादृत्य शुंश्च वैशयिकं सुखम् ॥ ६४१ ॥
 जगाद् जम्बूनामापि विद्युन्माखीय खेचरः । न ह्यस्मि रागमहिखश्चरितं तस्य तद्गुणु ॥ ६४२ ॥

अस्तीह ऋतद्वेत्ने वेताड्यो नाम पर्यतः । समृष्को ऋतार्थान्यां पक्षान्यामिय नीडजः ॥ ६४३ ॥
 तत्र शालि पुररमुत्तरश्रेणिचूपणम् । गगनवह्नमिति दुसदामतिवह्नजम् ॥ ६४४ ॥

द्वी विद्याधरतरुणो प्रीतिमन्तौ सहोदरी । तत्राचूतां मेघरथो विद्युन्माखी च नामतः ॥ ६४५ ॥
 मन्त्रयामामनुसौ च विद्यासाधनहेतवे । यामो ऋगोचरान्यथै विद्या तत्रैव सेत्स्यति ॥ ६४६ ॥

विद्यासिद्धी विधिश्चायमतिनीचकुलोद्भवाम् । कन्यां परिणयेत्पर्यायधि ब्रह्म च पादयेत् ॥ ६४७ ॥
 ततो गुरूनुशास्य ऋतार्थेऽत्र दक्षिणे । आजम्भतुर्जधिपि तौ वसन्तपुरपचनम् ॥ ६४८ ॥

ततश्चण्डालवेषेण गत्वा चण्डालपादकम् । प्रचक्रमाते धणकाखाराधने धीमहाधनी ॥ ६४९ ॥
 आरापिताद्यु मातङ्गाः प्रोचुरायातमत्र किम् । आख्यातं चिरकावो ऽश्रुद्यवयोरिह तिस्रतोः ॥ ६५० ॥

सन्नावगोपनं कृत्या कथयामासनुश्च तौ । क्षितिप्रतिष्ठाव्रगारादागमावेह हे हिताः ॥ ६११ ॥
 मातापितृचिरावां हि कुटुम्बस्य बहिष्कृतौ । इति रोपेण निर्यान्तौ व्रमन्तौ चागताविह ॥ ६१२ ॥
 मातङ्गाः प्रोचिरे चास्मानाश्रित्यातिष्ठतं युवाम् । युवाञ्चयं तत्प्रयत्नामः स्वे हे कन्ये यदीदृशयः ॥ ६१३ ॥
 किं त्यस्तकन्यके पाणिगृहीत्यौ चेत्करिष्यथः । असज्जात्युचितं सर्वं तदनुष्ठास्यथो युवाम् ॥ ६१४ ॥
 रामेति मातङ्गेरपि कन्यके । तयोः प्रदत्ते लघाहपूर्वकं काणदन्तुरे ॥ ६१५ ॥
 तु मातङ्गकन्यायामतिरागवान् । अचूदपि कुरूपायां न विद्यासाधनं व्यधात् ॥ ६१६ ॥
 न्माखिनो गर्जवत्यचूत् । पूर्णं च वत्सरे सिद्धविद्यो मेघरथो ऽज्जबत् ॥ ६१७ ॥
 हे व्रातः सिद्धविद्याः सश्वरालकुलमुक्ताम् ॥ ६१८ ॥
 मातङ्गी त्यज जायिन्यः खेचर्यो नो स्वयंवराः ॥ ६१९ ॥
 २ । याहि विद्याढ्य वैताढ्यं कृतकृत्यो ऽसि सुव्रत ॥ ६२० ॥
 : । ततश्च मे तत्प्रभवं विद्यासिद्धिफलं कुतः ॥ ६२१ ॥
 ष्ट्या सविद्येनाविद्यो गड्डिह्रेमि चानप ॥ ६२२ ॥
 अस्मिन्विद्यो बन्धूनां दर्शयामि कथं मुखम् ॥ ६२३ ॥
 नीं साधयिष्यामि विद्यामुद्योगवानहम् ॥ ६२४ ॥
 साधितविद्यो ऽहं यथा यामि त्यया सह ॥ ६२५ ॥
 दमः । एकाक्यपि यथौ मेघरथो वैताढ्यपर्वतम् ॥ ६२६ ॥

आगतोऽसि किंकरादी कृते भ्रान्तं विदुः । मूढः स कथयामास विदुः श्लाघिकायां तथा ॥ ६६३ ॥

कुरुषु मन्त्रिया मापि मंडेती मुनन्ती जन्तु । विद्यामिद्विमित्र प्राप्य विदुः श्लाघिकायामोदत ॥ ६६८ ॥

मंडेती मन्त्रिया मापि मंडेती मुनन्ती जन्तु । विद्यामिद्विमित्र प्राप्य विदुः श्लाघिकायामोदत ॥ ६६८ ॥

मंडेती मन्त्रिया मापि मंडेती मुनन्ती जन्तु । विद्यामिद्विमित्र प्राप्य विदुः श्लाघिकायामोदत ॥ ६६८ ॥

मंडेती मन्त्रिया मापि मंडेती मुनन्ती जन्तु । विद्यामिद्विमित्र प्राप्य विदुः श्लाघिकायामोदत ॥ ६६८ ॥

मंडेती मन्त्रिया मापि मंडेती मुनन्ती जन्तु । विद्यामिद्विमित्र प्राप्य विदुः श्लाघिकायामोदत ॥ ६६८ ॥

मंडेती मन्त्रिया मापि मंडेती मुनन्ती जन्तु । विद्यामिद्विमित्र प्राप्य विदुः श्लाघिकायामोदत ॥ ६६८ ॥

मंडेती मन्त्रिया मापि मंडेती मुनन्ती जन्तु । विद्यामिद्विमित्र प्राप्य विदुः श्लाघिकायामोदत ॥ ६६८ ॥

मंडेती मन्त्रिया मापि मंडेती मुनन्ती जन्तु । विद्यामिद्विमित्र प्राप्य विदुः श्लाघिकायामोदत ॥ ६६८ ॥

मंडेती मन्त्रिया मापि मंडेती मुनन्ती जन्तु । विद्यामिद्विमित्र प्राप्य विदुः श्लाघिकायामोदत ॥ ६६८ ॥

यस्तत्रोज्यादिदौःस्थ्ये ऽपि दुःखं न हि विवेद सः । तौ म्बेड्डीकुट्टिजौ बालौ सखीखमुदखाखयत् ॥ ६०२ ॥
 तान्यामङ्काधिरुढान्यां प्रस्रवश्यां मुहुर्मुहुः । गन्धोदकज्ञाननिजं मूत्रज्ञानममन्यत ॥ ६०३ ॥
 ततर्जं मुञ्जगमन्या तं म्बेड्ढयपि पदे पदे । चण्णालकुलदासो ऽञ्जुतदासकस्तथापि सः ॥ ६०४ ॥
 प्रातृयेहानुवन्धेनागत्य मेघरथः पुनः । विद्युन्माखिनमाखिङ्गयागदङ्गदया गिरा ॥ ६०५ ॥
 कुडीन चण्णालकुले मा स्थाः कास्या तवेह जोः । किं हंसो मानसोत्पन्नो गृहक्षोत्तसि खेत्तति ॥ ६०६ ॥
 यत्रोत्पन्नो ऽसि तन्मा स्म स्वकुलं मखिनीकुरु । धूमेनेव गृहं यद्विस्त्वमनेन कुकर्मणा ॥ ६०७ ॥
 एवं प्रवोधयमानो ऽपि न ह्यागन्तुमियेप सः । न ऋयो ऽप्यहमेप्यामीर्युक्त्वा मेघरथस्त्वगात् ॥ ६०८ ॥
 थपावयच्चिरं राज्यं पित्र्यं मेघरथो ऽप्यथ । समये चार्पयत्वूनोन्यसि धृतमिवाखिलम् ॥ ६०९ ॥
 मुस्थितस्यानगारस्य सन्नियाने स धीधनः । परित्रज्यामुपादाय तपस्तस्या च देव्यञ्जूत् ॥ ६१० ॥
 एवं मेघरथः प्राप धीमान्मुखपरम्पराम् । विद्युन्माखी तु जडधीर्वज्राम जवसागरे ॥ ६११ ॥
 विद्युन्माखीव रागान्धो न त्रविष्याम्यहं ततः । उत्तरोत्तरसील्यानां पद्मसेने ऽत्तिलम्पटः ॥ ६१२ ॥
 ततः कनकसेनोच्चै मनाग्मानय मामपि । मा शङ्खधमक इव स्वामिन्नतिशयं कृथाः ॥ ६१३ ॥
 तथा हि शालिग्रामे ऽञ्जुत्कश्चिदेकः कृपीवखः । नित्यं ररह स क्षेत्रमाविजातं दिनात्ययात् ॥ ६१४ ॥
 स क्षेत्रसागरे सत्त्वान्दूरादप्युपसर्पतः । शङ्खमापूरयन्मद्यपोतारुढः पलाययत् ॥ ६१५ ॥
 अन्यदा गोधनं हत्वा बौरास्ताक्षेत्रसन्निधौ । आगुस्तद्वहनादं च ते श्रुत्वैयमचिन्तयन् ॥ ६१६ ॥
 अहो ग्रामपुमांसो ऽमी विवालयिपयो धनम् । आगुरग्रे ऽपि यदयं नेदीयाशङ्खनिःस्वनः ॥ ६१७ ॥

इति ते गोधनं हित्या पलायिषत दस्यवः । दिशो दिशं च प्रययुः प्रातर्धृक्षोत्थपश्चिवत् ॥ ६९० ॥
 द्युधितं गोधनं तच्च शलकैः शलकैश्चरत् । अरुणोदयेपदायां तक्षेत्रान्यर्णमाययी ॥ ६९१ ॥
 गोधनाजिमुगं यायदधायै म कृषीयसः । तावन्निर्मानुषं सर्वं तद्दृष्ट्वैत्रमचिन्तयत् ॥ ७०० ॥
 द्युत्था मप्रहृनिःस्वानं गोधनं तस्करा जडुः । तत्रानिशरङ्कया नूनं पाषाः सर्वत्र शङ्कितः ॥ ७०१ ॥
 नीत्या तज्जोधनं प्रामे प्रामायादादशङ्कितः । यदन्मे देयतादचमिदं ज्ञो गृह्यतामिति ॥ ७०२ ॥
 प्रामो गोमी कृतस्तेन तं माशुद्रुप्रामयक्ष्यत् । ज्ञकिपात्रीचकारोच्चैर्यो दि दत्ते स देयता ॥ ७०३ ॥
 तयैव खरुप्रमरः स द्वितीयं उपि कामरं । क्षेत्रे गत्वा प्रतिनिशं प्रारेत्ते शडुवादनम् ॥ ७०४ ॥
 चीराला एव ह्यन्यद्युम्नारुं त्रस्यादधीयमि । आययुर्गोधनं हृत्यान्यस्माद्प्रामान्महानिनि ॥ ७०५ ॥
 तस्य शङ्खपमस्योद्यंसा द्युल्या शङ्खनिःस्वनम् । सुधु सांघवमाखन्व्य जट्पन्ति स्म परस्परम् ॥ ७०६ ॥
 अत्र प्रदंशे क्षेत्रं उत्र पुरा शङ्खध्वनिः श्रुतः । ध्रुयते चापुनाव्येष ते दरोस्ते च भेषटंकाः ॥ ७०७ ॥
 मरुवन्यः क्षेत्ररक्षार्थं को ड्यंयं क्षेत्ररक्षरुः । नूनं यादयति शङ्खं धिग्वयं यशितः पुरा ॥ ७०८ ॥
 पर्यन्त इति ते इत्नांस्त्वृथवर्तकरा इव । यीभ्यन्तो रंदरोघान्गोस्तनानिव तर्षकाः ॥ ७०९ ॥
 उत्तरादयन्तो खडुदान्गुम्नारुदण्डानिव त्रिपाः । आन्द्योडयन्तः शस्यानि क्षेत्रान्तर्गोत्रुषा इव ॥ ७१० ॥
 शङ्खराशुशतुर्गरेण यागान्मे धीरुत्तराः । मत्राधिरुदं ददृशुलं नरं शङ्खवादनम् ॥ ७११ ॥
 त्रिचिन्विशोरकम् ॥

श्रान्दोह्य मथ्यदारुणि ते मयं तुव्यपातयन् । पपात सो ऽप्यनाधारं नाधेयप्रवृत्तिष्ठते ॥७१२॥
 कणभूटकपर्णोरा लघुंस्तस्तमान्यन् । शुञ्जान इव सो ऽद्वैप्सीन्मुखे पत्राप्यथाङ्गुलीः ॥ ७१३ ॥
 अस्थिनिर्मप्रयन्तं तेषंभ्रा पायोग्य तत्करा । यद्वाञ्छविरिवाब्धि सो ऽथ चौरानतीड्रिया ॥ ७१४ ॥
 पनं गपादि पस्तान्तं जगृहस्तस्य दस्यवः । क्षेत्रपाखः क्षेत्रपाखस्तदा नश्रीकृतो ऽन्नयत् ॥ ७१५ ॥
 तत्रैव रात्रपमकं मुक्त्या ते दस्यवो ययुः । गोपाः प्रातः पप्रभुस्तं कथयामास सो ऽप्यदः ॥ ७१६ ॥
 पंमेदमेभ्रातिपंभेदतिष्मातं न गोजते । ध्मातेनोपार्जितं यत्तदतिष्मातेन हारितम् ॥ ७१७ ॥

नाथ नातिदायः कर्तुं तत्तयापि हि युज्यते । अस्मानप्यसमकठिन न ह्यवशानुमर्हसि ॥ ७१८ ॥
 निजगाद ततो जगृह्म्युरीतवया गिरा । न वन्धनानन्निक्षोऽहं यथा शीघ्रियवानरः ॥ ७१९ ॥
 तथा हि विन्ध्यो नामाक्षिरस्यवन्ध्यो वनश्रिया । तत्रैको यानरश्चाभून्महाधानरयूथराट् ॥ ७२० ॥
 शुमाट इव विन्ध्यात्रेविन्ध्याक्षिरनगहुरे । क्लीन्नसोऽपास्थदलिवान्यानरान्यूथसम्भवान् ॥ ७२१ ॥
 यानरीजिः समं रेमे स एवैको महाववः । प्राग्यस्त्रीराग्यसाघ्राण्यसुखलीलां प्रपश्यन् ॥ ७२२ ॥
 अन्पदा यानरयुवा कधिदेको मदोद्धतः । वृपस्यन्यानरीरागात्तमवज्ञाय वानरम् ॥ ७२३ ॥
 कस्याधिचक्रमाताघं यत्तद्वरदनाङ्कुरम् । चुचुन्व पाकारुषितस्फुटदहन्मिसन्निजम् ॥ ७२४ ॥
 उरयांनान कस्याधिकेकंकीरजमा मुखम् । गुञ्जहारं स्वयं कृत्वा कण्ठे कस्याश्चिदादधौ ॥ ७२५ ॥
 श्रुत्वा कृत्वा विद्वयपत्रं कस्यचिद्दीटिकां ददौ । प्राखन्वदोलामध्यास्त कामप्याखिल्य निर्जरम् ॥७२६॥

१ निरुद्धोत् । २ आच्छादयामास ।

एवं यानरात्रीनिरपराङ्गमरंस्त स । अमंतं न्यूयपत्रिमविदप्रिय दोर्मदात् ॥ ३२३ ॥

॥ चतुर्भिः कदापकं ॥

काण्डूयमानखाद्रूयः कदापि हि नरादुरैः । प्रमृग्यमानमर्षाङ्गरोमराजिः कदापि हि ॥ ३२० ॥

कदलीतालवृन्तेन वीज्यमानः कदाचन । कदापि नखिनीनालेः त्रियमाणालवतंसकः ॥ ३२९ ॥

तच्चैःशुक्लस्थितो दूरात्स जरन्यूपनायकः । इत्यानरदुयानं ते दृष्टा कोपादपापत ॥ ३३० ॥

॥ त्रिभिविदोपकं ॥

गोलाङ्गुत्रयुवानं तं खाङ्गुत्रं नर्तयन्त्या । जपान प्रायगोतेन स गोलाङ्गुत्रयूयपः ॥ ३३१ ॥

खोष्टाहतः सिद्ध इव कपिसिद्धयुवापि सः । कुब्जो पुरुयुगाराययोस्त्वं मत्प्रथायत ॥ ३३२ ॥

तौ कोडीकृतसर्वाङ्गी मियो चूलावुजावपि । दुर्द्धदायपि सुचिरान्मिखिती सुद्धदाविव ३३३ ॥

अदखेति दन्ताग्रैश्चटच्चेति पाण्डिनीः । व्यापसतुंग्युपि तौ युध्यमानौ परस्परम् ॥ ३३४ ॥

परस्परं दन्तनखरुतद्वतंजचिंचिती । तदा परिहिताताम्रयोद्धकाविव रेजतुः ॥ ३३५ ॥

दृष्टान्दृश्यं दृष्टान्मोहं प्रमुञ्जाते स्म तावुजौ । युध्यमानौ नियुञ्जेन श्रीरन्तावाष्टिकाविव ॥ ३३६ ॥

अग्रास्थिसुष्टिघातेन कपियूना जरत्कपिः । शीघ्रं नीग्रमपासापीन्मन्दं मन्दं त्यतीकत ॥ ३३७ ॥

तं वृद्धवानरं चापसर्पन्तं युववानरः । जपान खोष्टपातेन तेन चास्फोटि तन्निरः ॥ ३३८ ॥

प्रहारवेदनाक्रान्तः स जरन्यूथनायकः । नष्टा दूरं यथौ दूरापातिमुक्कपतत्रिवत् ॥ ३३९ ॥

१ वातद्युवानं । २ क्षतजं रुधिरम् । ३ घृतकारी ।

महारवेरनारीगन्धुपासंध परिभ्रमन् । एकस्मिन्प्रहरश्रंखे शिवाजतु ददर्श सः ॥ ७४० ॥
 भोग्युपुष्टा स्यपाण्डुं शिवाजतुनि यन्तः । पित्राय तत्तु तत्रैव तस्यां ज्ञेयैरिथोत्थितम् ॥ ७४१ ॥
 स्यात्सर्वाणि मुक्त्वाणि चाह तेनाहमेपमा । शिवाजतुनि निश्चिंशो खगिल्य हि तस्यतुः ॥ ७४२ ॥
 तेन शिंशो पित्रमां च पादाययास्यहस्तवत् । सोऽथ कीद्वितपयाद्ग इव मृत्युमयाप च ॥ ७४३ ॥
 स वानरा पाणिपादाऽयञ्जः कर्णेभ्युखं यदि । तदा मुष्येत शीखेयस्तद्विवात्तान्नात्र संशयः ॥ ७४४ ॥

एवं च जिह्वेन्द्रियमात्रदुग्धो नारीषु शीखेयंनिनासु मुग्धः ।

मज्जरुपीकैरपि पयसद्वृद्धैर्देही विनसेन्न तथास्म्यहं तु ॥ ७४५ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्यणि स्यविरावलीचरिते महा-
 काव्ये जम्बूस्वामिविवाहप्रनवचौरागममधुविन्दुपुरुषकथाकुचेरत्तकथा-
 मदेश्वरदत्तकरुपककाकयाकाकयावानरवानरीकथाथङ्गारकारककथानू-
 पुरपरिगताशृगावकयाविद्युन्मादिकयाशशुद्धमककथाशिवाजतुवानरक-
 थावर्षेणो नाम द्वितीयः सर्गः ॥

१ निवामुत्प्लव ।

तृतीयः सर्गः

अथोवाच नमःसेना रचिताञ्जलिरार्पणम् । मा स ऋः स्वविर्यं त्वं स्वविरायाः कथा यथा ॥ १ ॥
 अत्रतां ग्राम एकस्मिन्बुद्धिः सिद्धिश्च नामतः । स्वविरं द्वे मियःसग्यो नित्यमत्यन्तदुःस्थिते ॥ २ ॥
 तस्य ग्रामस्य च यहिः साधियानोऽस्ति सर्वदा । प्रसिद्धो ज्ञोत्रको नाम यहः काङ्क्षितवित्तदः ॥ ३ ॥
 स्वविरा बुद्धिनाम्नी च दारिद्र्यद्रुमवाटिका । सम्यगाराधयामास तं यदं प्रतिपासरम् ॥ ४ ॥
 त्रिसन्ध्यमपि तद्देवकुलं मार्जयति स सा । पूजापूर्व च नैवेद्यं तस्मै नित्यमद्वीकयत् ॥ ५ ॥
 ददामि किं तुन्यमिति यहस्तुष्टो ऽन्यदावदत् । आराध्यमानो नितरां कपोतो ऽपि हि तुष्यति ॥ ६ ॥
 जगाद साय स्वविरा यदि तुष्टो ऽसि देव मे । तद्देहि येन जीवामि सुखसन्तोषजागहम् ॥ ७ ॥
 यहः प्रोवाच हे बुद्धिस्वविरं सुस्थिता जय । मत्पादमूले दीनारं त्वप्स्यसे त्वं दिने दिने ॥ ८ ॥
 दिने दिने च दीनारं त्वन्नमाना तदादि सा । स्वजनाज्ञानपदाच्चाधिकङ्क्षिः स्वविरानयत् ॥ ९ ॥
 दिव्यनेपथ्यसन्चारं स्वप्ने ऽपि न ददर्श या । कुण्ठोऽथो धेनवस्तस्या गृहे ऽन्यन्सहस्रशः ॥ १० ॥
 यस्याश्च काङ्क्षिकश्चाप्यपूयत कदापि न । कुण्ठोऽथो धेनवस्तस्या गृहे ऽन्यन्सहस्रशः ॥ ११ ॥
 आञ्जनापि हि या तस्या जीर्णे तांर्णे कुटीरके । सौधं साकारयद्देदीमत्तवारणवपुरम् ॥ १२ ॥
 जिजीव या परगृहगोमयत्यागकर्मणा । पाञ्चाह्य इव तां दास्यः सत्सन्तवशाः सियेविरं ॥ १३ ॥

स्वप्नाचिन्तया दीना गर्वदावि पत्राय वा । सा दीनोज्वारमारंजे सम्पदा यद्दत्तया ॥ १४ ॥
 ता बुद्धिमत्पदे ददा सिद्धिं सञ्जातमत्तरा । अचिन्तयत्कुलो ऽमुष्याः सम्पन्ना सम्पदीदृशी ॥ १५ ॥
 नयावस्थाः सखीर्षेण सदा विश्वासजागहम् । प्रस्थामि तदिमामेव कृत्वा चादुःसतान्यपि ॥ १६ ॥
 इति बुद्धिमती सिद्धिः प्रपयौ बुद्धिमत्प्रियौ । बुद्ध्या प्रियसखीत्युच्येः सकृत्तैवमुवाच सा ॥ १७ ॥
 विनयश्च ऽग्निर्न्येष बुत आगादचिन्तितः । चिन्तामणिरिव प्राप्तो वैचयेनानुमीयते ॥ १८ ॥
 किं ते राजप्रगादो ऽज्जुष्टा वा कापि देवता । खल्वं किञ्चिन्निधानं वा रसो वा साधितस्त्यया ॥ १९ ॥
 सम्पदस्य स्थयावृषभहं सम्पद्वती सखि । अथ दारिद्र्यदुःखाय मया दत्तो जलाञ्जलिः ॥ २० ॥
 अहं एवं प्रमहं प्रीत्या जेसो देहे ऽपि नाचयोः । आचयोर्न मिथो ऽकृष्यं कथयश्चिरियं कुतः ॥ २१ ॥
 अयुष्माना तद्भायं बुद्धिरारुदघघातयम् । यथा हाराधितो यज्ञो यथा च स ददौ श्रियम् ॥ २२ ॥
 सिद्धिर्दोषो च तद्वत्त्वा साधु साधु मन्नापि हि । विनयोपाज्ञेनोपायो निरपायो ऽविष्यति ॥ २३ ॥
 सविरोषमगुण्या हि यद्दमारुपयान्यहम् । नविशंया यथा सम्पदपि सम्पद्यते मम ॥ २४ ॥
 अथार्धमिच्छे सिद्धिर्बुद्धिर्दशितया दिशा । आराधयितुमारंजे यद्दमेवमहर्निशम् ॥ २५ ॥
 तदिकाधानुनिर्देशबुद्धमोपाननाष्टिकाम् । यद्दस्य मण्डयामास ऽस्यया विविधज्जकिञ्चिः ॥ २६ ॥
 नित्यं स्वलिङ्गेत्वाजिर्दराङ्गणमनूषयत् । ऽचिन्तकारान्कृतव्यान्गणयन्तीव तद्विज्ञान् ॥ २७ ॥
 स्वयं पानीयमानीय खरयामास मा स्वयम् । यदं केशीकृतोपास्तिनियमा प्रतिवासरम् ॥ २८ ॥

विद्वपत्रकरवीरुखसीकुञ्जकादिभिः । सा यद्दं पूजयामास त्रिमन्त्रं स्वयमाहृतः ॥ २९ ॥
 एकत्रफोपवासादितपरा यद्देवदमनि । उवासाहर्निशं यद्वात्रियोग्यव्यन्तरीत्र सा ॥ ३० ॥
 साय विहापयामास यद्दमशीणसम्पदम् । मत्तल्या यत्तया दत्तं देहि तद्द्विगुणं मम ॥ ३१ ॥
 एवं त्रिप्यतीत्युक्त्वा ज्ञोत्रयहस्तिरोदधे । सिद्धिरप्यत्रयमुद्धेरधिकम्बिः क्रमेण तु ॥ ३२ ॥
 बुद्धिर्दृष्टाधिकम्बि तां यद्दमारोधयतुनः । यद्दो ऽपि मत्त्यहं तस्ये ददो तद्द्विगुणं धनम् ॥ ३३ ॥
 मिद्धिराराधयद्यद्दं तस्याश्च स्पर्शया पुनः । यद्दं तुष्टेऽतिष्ठतामा चिन्तयामास चेतमि ॥ ३४ ॥
 यत्किञ्चित्प्रार्थयिष्येऽहं ज्वयं यद्दाम्पमेष्टुपः । यद्दमाराराधय तद्दुद्धिर्द्विगुणं प्रार्थयिष्यते ॥ ३५ ॥
 तस्मात्किमपि तद्याचे यतु विगुणमर्थितम् । अर्पकाराय जायेत बुद्धिर्द्विगुणं प्रार्थयिष्यते ॥ ३६ ॥
 इत्ययाचत सा यद्दमक्षयकं मम काणय । एवमस्त्विति यद्दोके सद्यः काणा वन्द्य च ॥ ३७ ॥
 यद्दोऽधिकं किमप्यस्या च्योऽपि मददाविति । तमेवाराधयामास बुद्धिस्तद्द्विगुणाञ्जिनी ॥ ३८ ॥
 प्रसन्नात्प्रार्थयार्थयात्रके यद्दाम्बुद्धिरपीदृशम् । सिद्धेर्यत्रयता दत्तं देहि तद्द्विगुणं मम ॥ ३९ ॥
 एवमस्त्विति यद्दोऽपि प्रणिगद्य तितोदधे । सापि तत्कालमन्धाच्छून मुधा देवतं वचः ॥ ४० ॥
 एवं हि बुद्धिस्थञ्जिरा पूर्वस्तयापि सम्पदा । अतृप्तातिवोजपरा स्यं स्वेनैव व्यनाशयत् ॥ ४१ ॥
 नानुपश्रियमासाद्य स्वमपीच्छन्नतिश्रियम् । तस्या अन्धस्यवीरायाः प्रतिकूपो ज्ञयिष्यसि ॥ ४२ ॥
 १ कुञ्जकः अपामार्गः ॥ ४३ ॥

जन्मनामाप्यत्रिदधे नाहमुत्पथगाम्यहो । जाल्याश्व इव देयानांप्रिये तस्य कथां शृणु ॥ ४४ ॥
 जितशत्रुः प्रतापेन वसन्त्वपुरपत्तने । जितशत्रुरभ्रज्जाला राजमानोऽद्भुतश्रिया ॥ ४५ ॥
 तस्य चोर्धोपतेः श्रेष्ठी श्रेष्ठो धीधनशाखिनाम् । जिनदास इति ख्यातो ऽजत्रद्विश्वाभ्रज्जालनम् ॥ ४६ ॥
 अन्यदा लक्षणधरात्रेवन्तस्यात्मजानिव । राहूः प्रादर्शयश्चकिशोरानभ्यपात्रकाः ॥ ४७ ॥
 तदाश्वलक्षणेविदरमादिदेरा विशाम्यतिः । के केऽश्वा लक्षणैः कः कः संपूर्णो इति संमत ॥ ४८ ॥
 एकमश्वकिशोरं ते शाखोक्तैरश्वलक्षणैः । लक्षितं ह्मितिनाधाय कययामामुरित्यथ ॥ ४९ ॥
 असी वृत्तलुरः स्तब्धसन्धिर्जङ्घाबुलान्तरे । निर्मासजानुजङ्घास्यः कुञ्चितोऽतकन्धरः ॥ ५० ॥
 पङ्कजामोदिनिःश्वासः स्त्रिम्परोमा पिकस्वनः । मल्लिकाक्षो लघुस्तब्धश्रवणो लम्बकंमरः ॥ ५१ ॥
 पञ्चचक्रो गूढवंशः पृथुः स्कन्धादिसप्तके । उरस्यादिध्रुवावर्तदशकंनोपशोजितः ॥ ५२ ॥
 बुभ्रावर्तादिचिर्दुष्टैरावर्तैः परिजितः । स्त्रिग्धदन्तः किशोरोऽयं पुष्पाति स्वामिनः श्रियम् ॥ ५३ ॥

राजापि हि स्वयं विज्ञो विज्ञायाश्वं तथैव तम् । स्वयमानचं सर्वाङ्गं धुंखणाविलयारिणा ॥
 पुष्पपूजां बखपूजां कृत्वा तस्याथ याजिनः । नृपतिः कारयामास लवणोत्तारणादिकाम् ॥ ५४ ॥
 अचिन्तयच्च को ह्येनं नुरङ्गं रक्षितुं ह्यमः । प्रायेणपायवदुलान्येव रत्नानि नृत्तले ॥ ५५ ॥
 यथा ममानुरकोऽस्ति सदा विश्रम्भज्जालनम् । श्रावको जिनदामाख्यः प्रख्यातः श्रायकप्रतः ॥ ५६ ॥

१ धुम्पणं केसर- २ विश्वासपात्रम्.

बुद्धिमान्स्वामिञ्जराश्च प्रमादपरिविजितः । न एवेदगरक्षस्य न्यागपात्रत्वमर्हति ॥ ५० ॥
 जिनदाममथाद्द्वय सप्रमादं गमादिनात् । रक्षणीयो ममात्मेश्चकिशोरस्तथा ह्ययम् ॥ ५१ ॥
 प्रमाणमादेश उति जिनदासोऽनिधाय च । निन्दे तमश्च स्यष्टे पदातिपरिवारितम् ॥ ६० ॥
 स्थानमश्वकिशोरस्य श्लिप्तकोमलयाजुक्म् । सुखदं कारयामास न गन्नापुञ्जिनोपमम् ॥ ६१ ॥
 पत्रदान्यरजस्कानि स्वादूनि हरितानि च । तृणानि चारयामास तमश्च स्वयमेव नः ॥ ६२ ॥
 जम्बदंशं मिकनिषे स्रानीयैः पानीयैरेकतप्तकैः । तं स्वयं रूपयामास स्वयं मन्त्रो यदा तदा ॥ ६३ ॥
 सुगन्धिञ्चिश्च स्नानीयैः पानीयैरेकतप्तकैः । तं स्वयं रूपयामास स्वयं मन्त्रो यदा तदा ॥ ६४ ॥
 नीरुद् न वेत्यनुदिनं तमश्च न परीक्षितुम् । स्वयं पर्यस्य पर्यस्यापश्यत्तत्रैत्रपद्मली ॥ ६५ ॥
 स्वयमारुह्य गमयन्मुखं प्रथमधारया । निन्दे पयः पाययितुं तं सरस्यनुवामरम् ॥ ६६ ॥
 सरोरुद्गन्तरे चाश्रुजिनायतनमुच्यकैः । संसाराब्धेरन्तरीपमिवाक्रान्तं नतेन यत् ॥ ६७ ॥
 मा नृदईंशुहायज्ञैत्यश्वारुढोऽपि तत्सुधीः । त्रिः प्रदक्षिणयामास यानांयानपि सोऽन्यद्दम् ॥ ६८ ॥
 अश्वारुढोऽप्ययन्दिष्ट स देवं देवतत्त्ववित् । प्रमादो मा स नृदस्येत्युत्तीर्य प्राविशन्न तु ॥ ६९ ॥
 एवं च जिनदासस्तं तथा ह्यमशिक्षयत् । यथा सरोरुद्दं चैत्यं विना नान्यत्र सोऽगमत् ॥ ७० ॥
 यथा यथा स यवृधेऽश्वकिशोरः सनैः सनैः । तथा तथा यवृधिरे संपदो नृपवेदमनि ॥ ७१ ॥
 तस्य चाश्वकिशोरस्य प्रजायेण स श्रमटुः । उक्कृष्टोऽभूदशेषाणां राक्षामानारातकतुः ॥ ७२ ॥
 ? मिकतामये. ? गच्छन्नागच्छन्नपि.

ते त्वाज्ञाकरणांजिप्सा दप्युरेवं महीगुजः । हायों मायों द्ययाश्वो द्यं गत्प्रजावाह्यं जित्ताः ॥ ७३ ॥
 तस्याश्वस्य तथा कर्तुमराण्डु तु राजसु । एकस्य मन्ती सामन्तस्योचे धीर्गर्भवतः ॥ ७४ ॥
 अर्धे पैनापुपायेन तं हरिस्थामि पाजिनम् । दुष्करं किमुपायस्योपायराफेहिं नो भित्तिः ॥ ७५ ॥
 एवै कुर्वेति सामन्तनायादिष्टः स धीनिधिः । मायया श्रावकीश्रूयागाधमन्तपुरे ॥ ७६ ॥
 तत्र र्थत्यानि पन्दिरवा मुनीन्सुषिहितानपि । जिनदामगृहे गत्वा गृहचैत्यमयन्दत ॥ ७७ ॥
 धारकरन्देनाथ जिनदाममयन्दत । मयूरं व्यंसकत्वेन श्रावकत्वं न दर्शयन् ॥ ७८ ॥
 अन्तुत्वायाथ पन्दिरया तं माधम्मिकयत्तवः । जिनदामः पर्यपृष्टकुतो दन्यागान्महारायः ॥ ७९ ॥
 कषट्थापको दप्युचे संसारेदं विरक्तिकाष् । न चिरात्प्रजिप्यामि गार्हस्थ्येन कृतं मम ॥ ८० ॥
 तीर्थयात्रां तु निर्माय निर्मायो धर्मधान्ययः । आदास्ये सुगुरोः पार्श्वे प्रनवपुत्रतं व्रतम् ॥ ८१ ॥
 जगद् जिनदासो ऽपि महात्मन्स्वागतं तव । तमानरीक्षयोः सन्तु धर्मगोष्ठीमुत्तानि ना ॥ ८२ ॥
 तेषति प्रतिपदानं दानशौकरः स धर्मिषु । तं प्रीत्या ह्यपयन्मायाश्रावकं निजवन्धुयत् ॥ ८३ ॥
 अपि व्यानत्र यत्नेन निर्मडीश्रुतकुन्तवान् । कस्तूरीपद्मद्विनांस्तस्य मूर्धन्यकारयत् ॥ ८४ ॥
 सामन्तनित्तण्डलस्योखेत्याद्विखितनन्निजम् । सुमनोदामगर्भे च धम्मिस्सं मूर्धन्ययन्धयत् ॥ ८५ ॥
 तदङ्गनङ्गराण्यु ज्योत्स्नामब्रह्मचोरिणा । अर्षर्षयत्सुरजिणा चान्दनेन तनीयमा ॥ ८६ ॥
 निर्दग्धापुररूपकस्तूरीसामिजान्यय । वरलाणि धर्मवन्धुं तं धर्मधीः पर्यथापयत् ॥ ८७ ॥

१ मनायं २ धूर्तयंन. ३ निरुष्टः ४ ज्योत्स्नामहेन.

आसितो जिनदासेन हंसरोमासने ऽथ सः । अत्रोक्ति विविधैर्नैर्ग्यैर्विबुद्धजनानिग्रम् ॥ ८८ ॥
 जोजनानन्तरं उभयथायकेण पुरात्मना । महात्मा जिनदासो ऽथ प्रारंभे धर्ममङ्कयाम् ॥ ८९ ॥
 स्वजनो जिनदामस्य तर्दको ऽन्येत्य चायदत् । कथ्ये कथ्याएकार्येणोपेहि वन्धो मदोकमि ॥ ९० ॥
 अहोरात्रं च सकलं स्यात्तव्यं तत्र हि त्वया । कथ्याएकुराडोऽसि त्वं कथ्याणं किं त्वया किना ॥ ९१ ॥
 अवश्यमेव गन्तव्यं मया स्वजनवैश्मनि । ममृहं त्वमृहमिदं त्वया रक्ष्यं गते मयि ॥ ९२ ॥
 आमेति प्रतिपदे च स कूटधायको हसन् । जगाम जिनदासस्तु विश्वस्तस्तत्र दुर्मती ॥ ९३ ॥
 तस्मिंश्च दिवसे कौमुद्युत्सवो ऽचून्महानुरे । हल्लीसपूर्वकं पीरवधूरासकलागकः ॥ ९४ ॥
 रजन्यां च जनपदे कौमुदीमहदुर्मदे । स मायाधायको ऽशङ्कं तमादायाश्चमश्वयीत् ॥ ९५ ॥
 अश्वो ऽपि सो ऽहंचैत्यस्य विधाय त्रिःप्रदक्षिणाम् । जगाम वार्यमाणोऽपि तस्मिन्सरसि नान्यतः ॥ ९६ ॥
 व्यावृत्तः सरसश्चागात्तदेवायतनं पुनः । ततो ऽपि च यर्यां गेहे सो ऽश्वो नान्यत्र कुञ्चित् ॥ ९७ ॥
 स दुःसामन्तसचिवो ऽन्यत्राश्वं नेतुमीश्वरः । न यावदत्रचचावद्विजाति स्म विजावरी ॥ ९८ ॥
 पलायिष्ट स दुष्टात्मान्युदितश्च दिवाकरः । तदा च जिनदासो ऽपि न्यवर्तत गृहं प्रति ॥ ९९ ॥
 आगच्छजिनदासथाश्रौपीजनमुखादिदम् । वाहितः सकलां रात्रिं तयाश्वः कौमुदीमहे ॥ १०० ॥
 किमेतदिति सम्भ्रान्तो जिनदासो ऽप्यगाहृहम् । ददर्श चाश्वं तं श्रान्तं श्वामं स्वैदमप्रीमसम् ॥ १०१ ॥

दिद्याश्वो ऽस्त्येष हा धर्मच्छेदेन वृद्धितो ऽस्म्यहम् । इति हर्षविषादान्यां सद्यः स परिपस्वजे ॥ १०४ ॥
 ररद् लिनदानो ऽश्वं नविशेषं तदादि तम् । उत्पथं न जगामेति स हि प्रियतरोऽन्नवत् ॥ १०५ ॥
 तमश्वमिव मां को ऽपि नोत्पथं नेतुमीश्वरः । तत्पन्यानं न द्वास्यामि परलोकसुखावहम् ॥ १०६ ॥
 कनकध्रीरथोवाच नहासं प्रेमबन्धुरम् । ग्रामकूटसुत इव मा त्वं स्वामिन्जनो जव ॥ १०७ ॥
 तथा हि ग्राम एकस्मिन् ग्रामकूटसुतो ऽन्नवत् । एको विपन्नपितृको ऽत्यन्तदुःखितमातृकः ॥ १०८ ॥
 तमूचे रुदती माता त्वं हि कापुरुपाग्रणीः । विना परकथां नान्यत्कर्म ते प्रतिवासरम् ॥ १०९ ॥
 अजीवद्वयसायेन पिता ते व्यवसायवान् । आरब्धं च व्यवसायं सर्वदा निरवाहयत् ॥ ११० ॥
 त्वं जातु नोपक्रमसे व्यवसायं युवापि हि । आरब्धव्यवसायस्य निर्वाहे तु कथं व का ॥ १११ ॥
 समानवयसस्ते हि जीवन्ति स्वेन कर्मणा । पञ्चशष्ट इव प्राम्यन्निष्कर्मा त्वं न लज्जसे ॥ ११२ ॥
 दारिद्र्येण मदीयेन विन्नप्युदरमप्यदः । उदरे च चृते कोशो चृत इत्येव मन्यसे ॥ ११३ ॥
 पुत्रः प्रोवाच हे मातर्नातः परमनर्गलः । जविष्यामि करिष्यामि खट्वर्थोपार्जनोद्यमम् ॥ ११४ ॥
 व्यवसायपुष्कान्तमर्थोपार्जनहेतवे । निर्वाहयिष्ये हे मातरनिर्विणः पिता यथा ॥ ११५ ॥
 तस्यान्यदा ग्रामपर्षुपविष्टस्य पश्यतः । अन्नदयन्नामहर्हरस्तोदयित्वांह्रियन्धनम् ॥ ११६ ॥
 तरमुद्वलयन्तं तमन्यथावच्च ग्रामहः । धारयितुमसमर्थश्चोर्ध्वबाहुरदो ऽवदत् ॥ ११७ ॥
 ज्ञो ज्ञो ग्रामसज्जामीनाः सर्वे ऽपि ग्रामदारकाः । यः कोऽपि शक्तो वी मध्ये स मे धरतु रासन्नम् ॥ ११८ ॥

१ त्यस्यामि २ भागहः कुम्भकारः

प्राणदृष्टयुतो अयं स्य छात्रं तस्माच्चिन्तयन् । धावित्वा तं सरं पुच्छे वृन्ते फलमिवाग्रहीत् ॥ ११९ ॥
 खोः न वायंमार्गो ऽपि यावत् नानुचरन् ॥ तावत्तारणपातजमदन्तो ऽपतञ्जुचि ॥ १२० ॥
 तस्मात्प्राय त्वमयेऽमन्द्ब्रह्मदुग्धम् । न ज्ञायते किमपि यत्फलमामादयिष्यसि ॥ १२१ ॥
 नगाट जन्तूनामात्र स्मितविच्छुरिताथरः । स्वकीयकार्यग्रहितः मोक्षक इव नास्म्यहन् ॥ १२२ ॥
 तया हि तुष्णिपाङ्गुल्यरुम्या नृदोऽटिकोत्तमा । स्वयं स पुत्रीमिव तामलालयदपाङ्गयत् ॥ १२३ ॥
 प्रत्यज्ञागयत्तां नृपुत्रं तं दानादिभिः । पुमांश्च मोक्षकं नाम समादिद्यान्बहुविदम् ॥ १२४ ॥
 म्यापु म्यापु यदंशुर्नोऽयं म्यामोति मोत्रकः । किञ्चिदेव ददौ तस्यै संपं तु बुभुजे स्वयम् ॥ १२५ ॥
 गोत्रको अयं ज्ञेयामाग चिरं यगनया तथा । यस्याजीवविषयं कर्मोचैरान्त्रियोगिकम् ॥ १२६ ॥
 प्रयद्य काङ्क्षार्थं न तेन यग्नकर्मणा । मूढः पान्य इवारण्ये ऽत्रास्यत्तियंगतो चिरम् ॥ १२७ ॥
 क्षिन्निन्ननिष्ठ नगरे मोमदत्तज्जन्मनः । युतुः मोष्टकृतीवो ऽच्छसोमध्रीकुट्टिजो ऽन्यदा ॥ १२८ ॥
 नृपरांती तयं ब्राह्म्या नस्मिन्नैव पुरोत्तमं । पुत्री कामपताकाया गणिकाया अजायत ॥ १२९ ॥
 मानग्निरगन्यां च पौत्रमापः न मानवः । कर्मण्य जीवनं प्रापाममत्तः कणञ्जिह्वया ॥ १३० ॥
 धार्यमाणा इदयापि धात्रीनिद्रंश्रियष्टिन् । गणिकादुहिता मापि क्रमेण प्राप यौवनम् ॥ १३१ ॥
 मियञ्च प्रासवकणाः मय्येमाणा मदःकथः । मूष्यन्नुपएताल्यन्तं तुष्ट्यैव हि परस्परम् ॥ १३२ ॥
 १ शंकर, २ शंकर.

तस्यागात्यवसागच्छः सोऽपि वाह्यलदारकः । गिषेवे श्यंय तद्वारं कामः गर्यङ्कयः खडु ॥ १३४ ॥
 शत्रापात्यधेषिपुत्रादिनिः गद महङ्किनिः । कीरुन्ती तमवदागीत्तां दृष्ट्व त्रिजीव मः ॥ १३५ ॥
 सा नू सभजावथामाग दस्तिं न दसापि तम् । गणिकानां स्वभावोऽयं रागो धनिनि नाथने ॥ १३६ ॥
 म वाह्यलतुमारोऽपि मागगार्णदारितः । सकर्मकरता भेजे तत्याम्भे दानुमद्ममः ॥ १३७ ॥
 न चक्रे इषिकर्माणि सारस्यं पायुदयनेम् । कल्पेपणमन्यच्च तस्याकृत्यमनूत्र हि ॥ १३८ ॥
 म नू निःसार्धमालोऽपि निरसार्थीस तद्गृहात् । तृशां बुडुशां न्यकारं संभेदे तारुनाद्यपि ॥ १३९ ॥
 तपुष्पाश्वरिः।मायास्वहे कर्मानियोगिकम् । नार्जयिष्यामि स इव कृतं यो युक्तिकल्पनैः ॥ १४० ॥
 ततः कर्मउत्स्यूषे हे नाथ कर्मजानन । मानादमदाकुनिवन्ना त्वं माहमिको जय ॥ १४१ ॥
 तथा त्रिकः पुमान्देशान्तरे दुर्जिह्वपीकितः । चचाउ स्वजनं हित्वा सार्थेन महता मह ॥ १४२ ॥
 एकस्मिं च महारथ्यां गाथं ध्यावन्ति मति । ध्यादतुं त्रयकाशादि म एकोऽपि विनिर्यया ॥ १४३ ॥
 तदा च मुषप्यायास्वात्स्येको वनगहरे । दन्तजानियत्तएडान्यादायारोहदंष्ट्रिणम् ॥ १४४ ॥
 सा गाहयन्ति मुहुः न जलब्जानत्वादकः । राकुनिनेन जगदे पुलोप सविम्मयम् ॥ १४५ ॥
 रोषि सा गाहनिति व्याघ्रास्थान्नाममन्त्रि च । मुषम्वं हरयेमे वाचोऽनुक्यं कुलो न च ॥ १४६ ॥
 हित्वा मादरुक्त्रमुषं तरहृष्टमुषेडया । त्वधिक्कीयुस्त्वमनि मामाहमखगोयमः ॥ १४७ ॥
 अमृतमिदंभे स्त्रिया न मुद्रामि जवक्षित । न हि ब्रह्मशाम्यहे न्यायाज्ञानानस्त्रिमुत्कथाम् ॥ १४८ ॥

१ अडसरतम्.

श्रुतिप्रतिष्ठे नगरे जितशत्रोर्महीपतेः । पुरोधाः सोमदत्तो ऽन्धसर्वत्राप्यधिकारकृत् ॥ १४९ ॥
 तस्य मित्रमच्छेदकं सहमित्रो ऽन्निधानतः । सर्वत्र मिश्रितः पानरादनादिर्जिस्त्वयान् ॥ १५० ॥
 पूर्वमित्रो ऽन्निधानेन तस्याच्छेदपरः सुहृत् । आगतेषूत्सवेष्वेव सन्मान्यो नान्यदा पुनः ॥ १५१ ॥
 प्रणाममित्रनामाच्छुद्धत्सस्य तृतीयकः । यथादर्शनमादापमात्रोपकृतिज्ञानम् ॥ १५२ ॥
 विज्ञाय तदन्निद्रायं रात्रावेव पुरोहितः । भुपित्तलं न्यजिर्धृष्ट्वापतिश्चण्डशासनः ॥ १५३ ॥
 हे मित्र रुधो राजेति कथयित्वा पुरोहितः । तमूचे त्वङ्गृहे मित्र गमयाम्यशुभां दशाम् ॥ १५४ ॥
 सहमित्रो जगादैवं मैत्री सम्प्रति नावयोः । स्वगृहे गोपयित्वा मां तन्मैत्री च कृतार्थम् ॥ १५५ ॥
 त्वं ममाप्यापदे राजद्वृपितो मङ्गृहे यसन् । तावदेवाययोर्मैत्री यावन्नाजजयं न हि ॥ १५६ ॥
 तैवकस्य कृते नाह्मत्मानं सकुडुम्बरम् । ऊर्णायुं ज्यखदूर्णं हि क्षिपेत्को ऽपि न वेदमनि ॥ १५७ ॥
 एवं च सहमित्रेण सोमदत्तो ऽपमानितः । अन्धे पातयिव्यामि ब्रजान्यत्रास्तु ते शिवम् ॥ १५८ ॥
 राक्षो ऽप्यसादद्युत्तान्तं पूर्वमित्रस्य स विजः । तथैव कथयामास तदाश्रयकृतासायः ॥ १५९ ॥
 पूर्वमित्रो ऽपि तत्पर्वमेज्या निष्क्रयकाम्यया । महत्या प्रतिपत्स्या तं ददशैवमुवाच च ॥ १६० ॥
 त्वया पर्वस्वनेकेषु तैर्लैः सम्न्नापणादिभिः । स्नेहमकार्मभ्याणा अपि क्रीताः सखे भुवम् ॥ १६१ ॥
 १ निगृहीतुमैच्छत् .

न ज्ञवामि तव प्रातर्यदि व्यसनजागजाह । फौडीनं मे कुडीगम्ब गदानीमुनिउने ॥ १६५ ॥
 किं तु त्वत्प्रीतिवियशोऽनर्थमप्यात्मनः महे । कुटुम्बमपि मेऽनये गच्छेदिति तु कुम्भहम् ॥ १६६ ॥
 कुटुम्बमपि मे प्रेयः प्रेयांस्त्वमपि हे सत्ये । किं करोमि क्षिपापिण ओष्यात्र नाम्मटी ॥ १६७ ॥
 किञ्चरूपैरहं ह्यस्मि सकीटकपलाशवत् । तस्मात्तेन्योऽनुकम्पस्य स्थनि तेऽन्यत्र मग्नयान् ॥ १६८ ॥
 सत्कृत्यापि हि तेनयं पुरोधाः स निराकृतः । निरयथां तद्गृहादंशे दुष्टे पुनोऽपि दुष्यते ॥ १६९ ॥
 आचत्वरं चानुगम्य पर्वमित्रे गते सति । दृश्यौ पुरोधा दुःशापरोषा व्यग्नगरिणिः ॥ १७० ॥
 मया ययोरुपकृतं परिणामलयोरयम् । तद्भवाम्यभुना दीनः कल्याहं पारिषाश्चिह्नः ॥ १७१ ॥
 अथ प्रणाममित्रस्य यामि मित्रस्य सन्निपां । तत्रापि नास्ति प्रत्याशा प्रीतिनाम्निध वाऽऽप्यी ॥ १७२ ॥
 यथा विकल्पः पर्याप्तमाप्तः सोऽप्यस्ति मे मनाह् । मेष्टे तमपि कस्यापि सोऽपि स्यादुपकारकृन् ॥ १७३ ॥
 इति प्रणाममित्रस्य मित्रस्य सदनं यथा । सोऽद्यान्यागतमात्रं तमन्युदस्यारहृन्नाऽऽदिः ॥ १७४ ॥
 उवाच च स्वागतं यः किमवस्था च ईदृशी । प्रयोजनं मया किं यो व्रत यत्करुणारयहम् ॥ १७५ ॥
 पुरोधा राजपृष्ठान्तमाख्याय तमदोऽयदत् । त्यक्ष्यामि सीमां राज्ञोऽस्य माहाव्यं कुह मे मग्ने ॥ १७६ ॥
 सोऽप्युवाच प्रियादापैरधमणोऽस्मि ते सखे । कृत्या ताहाय्यमभुना ज्ञप्रिव्याम्यनृएन्वव ॥ १७७ ॥
 मा ज्ञेयीरप्ये ते पृष्ठरष्टोऽहं मयि जीवति । न कश्चिदीश्वरः कर्तुं त्वद्योःसोऽपि हि विप्रियम् ॥ १७८ ॥
 पृष्ठोत्तंसिततूणीरोऽपिग्वीकृतशरासनः । प्रणाममियोऽप्ये चक्रे निःशकुलं पुरोहितम् ॥ १७९ ॥
 यथा पुरोहितस्तेन सह स्थानं समीहितम् । अन्प्यगृह्य निराशङ्कन्व वैरयिकं युज्यम् ॥ १८० ॥

अत्र चोपनयो जीवः सोमदत्तस्य सन्निजः । सहमित्रस्य मित्रस्य तुष्टयो जयति विग्रहः ॥ १०० ॥
 विग्रहोऽयं कर्मराजकृतायां मरणपदि । नक्तृतो ऽपि हि जीवेन सह नति मनागपि ॥ १०१ ॥
 पर्यमित्रसमानाश्च सर्वे स्वजनवन्धयः । इमदानचत्वरं गत्वा निवर्तन्ते हि तेऽसिद्धाः ॥ १०२ ॥
 प्रणाममित्रसहस्रो धर्मः शर्मनिवन्धनम् । यः परत्रापि जीवेन गच्छता सह गच्छति ॥ १०३ ॥
 तदहर्दोषिकमुखास्वादमूढो मनस्विनि । परलोकरुरां धर्मं नोपेक्षित्वे मनागपि ॥ १०४ ॥
 जयश्रीश्चान्यथादाय तुष्टुताण्डवधीनिधे । नागश्रीवन्मोहयसि परं कूटकथानर्कः ॥ १०५ ॥
 तथा हि रमणीयाख्ये पुरे राजा कथाप्रियः । वारं वारेण पारंन्योऽचीकथयत्यहं कथाम् ॥ १०६ ॥
 तत्र चासीत्पुरे विग्र एको दारिद्र्यविद्रुतः । व्रान्त्या व्रान्त्वाखिलदिनं सोऽजीयत्कणत्रिहया ॥ १०७ ॥
 अन्वदा तस्य विग्रस्य निरक्षरशिरोमणेः । कथाकथनयारोऽञ्जुचिन्तयामास चेतसि ॥ १०८ ॥
 सन्निपातवती वेषं स्वनामकथनेऽपि हि । जिह्वा स्तखति मे नित्यं का कथाकथने कथा ॥ १०९ ॥
 कथां कथयितुं नाहं जानामीति यदि वृषे । तत्कारामन्दिरं नीये का गतिर्मे ऋषिव्यति ॥ ११० ॥
 कुम्भारी इहिता तस्य तं चिन्तागल्पिताननम् । इदृष्य पप्रच्छ का चिन्ता तस्या हेतुं जगौ च सः ॥ १११ ॥
 इहितोवाच मा तात चिन्तासन्तानजाग्रन्न । ल्यदीये वारके गत्वा कथयिष्याम्यहं कथाम् ॥ ११२ ॥
 इति स्त्राल्या परिहितभ्येतवत्वा नृपान्तिके । गत्वा जयाशिपं दत्त्वा नृपं सोचे कथां शृणु ॥ ११३ ॥
 राजापि तस्यास्तादृशनिःक्षोभत्वेन विस्मितः । उत्कर्णो ऽञ्जुकथां श्रोतुं गीति मृग इवोचकैः ॥ ११४ ॥
 साय्यारंत्रे कथयितुमिहैव नगरे विजः । नागरार्माग्निहोत्र्यस्ति कणत्रिहैकजीविकः ॥ ११५ ॥

मोमश्रीरलि तद्भार्या तस्या उदरभूरहम् । नागश्रीर्नाम दुहिता क्रमेणासासि यौवनम् ॥ १९६ ॥
 पितृन्यां च प्रदत्ताहं चट्टाय विजसूनेवे । सम्पदामनुरूपो हि स्त्रीणां सम्पद्यते वरः ॥ १९७ ॥
 प्रयोजनेन केनाप्याप्राहिकेनान्यदा मम । अयातां पितरौ ग्रामं मां मुक्त्वैकाकिनीं गृहे ॥ १९८ ॥
 ग्रामान्तरं च पितरौ यस्मिन्नेव दिने गतौ । तस्मिन्नेव दिनेऽन्यागाद्विप्रचट्टः स मङ्गहे ॥ १९९ ॥
 स्वसम्पदनुसारेण विनापि पितरौ तदा । तस्याकार्पमहं स्नानजोजनादिन्निरौचितीम् ॥ २०० ॥
 लद्दामस्तारणं धेकं गृहमयस्वमात्मनः । शयनायार्पयामि स्म तस्याहं दिवसालये ॥ २०१ ॥
 ततो मया चिन्तितं च पर्यङ्कोऽस्य समर्पितः । गृहोर्वीं च लुडद्वर्षिकरा तस्यां शये कथम् ॥ २०२ ॥
 तद्विन्यतो ज्ञायनाष्टयेऽस्य शयनीयकं । निशि नीरन्ध्रतमसि न हि ज्ञयति कोऽपि माम् ॥ २०३ ॥
 अस्थाप्यमिति तत्रैव निर्विकारेण चेतसा । मदङ्गस्पर्शमासाद्य स त्यञ्जन्मदनातुरः ॥ २०४ ॥
 श्रिया दोनेण विषयनिरोधेन च तस्य तु । सद्यः शूलं समुत्पन्नं विपन्नस्तडुजा च सः ॥ २०५ ॥
 अचिन्तयं च चीताहं परामुमयडोक्य तम् । मम दोषेण पापायाः प्रापदेष मृत्तिं विजः ॥ २०६ ॥
 कस्याद्य कथयाम्येवं क उपायः करोमि किम् । एकाकिनी कथं चासुं गृहान्निःसारयाम्यहम् ॥ २०७ ॥
 इत्यहं खण्डशोऽकार्प कृष्णाण्डमिय तद्दुः । गर्तं खनित्या तत्रैव न्यधामथ निधानवत् ॥ २०८ ॥
 पृथिवित्या च तं गर्तं सुषमीकृत्य चोपरि । अमार्जयमद्विम्पं च क्षायते न यथा हि तत् ॥ २०९ ॥
 पुर्व्यर्गन्धेय धूपंश्च स्थानं तत्रासितं मया । ग्रामान्तराच्च पितरायागतौ स्तो ममाधुना ॥ २१० ॥
 राजाप्युवाच यद्विदं कुम्भारि कथितं त्वया । तत्सर्वमपि किं सत्यं ततः सा पुनरब्रवीत् ॥ २११ ॥
 १ प्रमर्षस्तर्पा ।

कथानकानि यानि त्वं शृणोष्यन्त्यानि पार्थिव । तानि मत्यानि चेदेतदपि मल्यं तदाहितम् ॥ २१२ ॥
 एवं नागश्रिया राजा यथा विस्मापितस्तथा । नाथ प्रतारयस्वस्मान्किं कश्चित्कथानकैः ॥ २१३ ॥
 जम्बूरुचे प्रियाः सर्वा नारं विषयलोडुपः । दक्षिताद्भवत्तथा चासि श्रीवगन्तपुरं पुरम् ॥ २१४ ॥
 तत्राचम्वर्विचूतीनां वज्रायुध इवाक्षया । राजा शतपुथो नाम रूपेण तुमुमायुधः ॥ २१५ ॥
 तस्याचम्वक्षिता देवी देवीय दक्षिताकृतिः । कदानां सकदानामप्येकं विश्रामधाम या ॥ २१६ ॥
 मचवारणमारुह्य स्वे धिनोदयितुं दृशी । सान्यदा अष्टुमारंजे सगरन्तसयो जनम् ॥ २१७ ॥
 धम्मिहेन धिर्मूर्धानमिव स्फारेण हारिणा । कस्तूरीपङ्क्तिवशमथुं सदानमिव दन्तिनम् ॥ २१८ ॥
 वृष्टकन्धं पृथूरकं पद्मोपमकरकमम् । मीयाकरवामामुक्ताल्यकायानभूयणम् ॥ २१९ ॥
 कर्पूरपूरिताम्बूडमपृञ्जमुखसौरजम् । सरजैवपताकाजं तिलकालङ्कृताङ्किम् ॥ २२० ॥
 अद्भरगङ्गलान्मूर्तं दास्यमिष विन्नतम् । धूपायितांशुकामोदमेडरीकृतवर्मकम् ॥ २२१ ॥
 यपुत्रिया श्रियो देव्या वित्तीयमिव नन्दनम् । पुमांसं सा ददर्शकं युवानं यान्तमभ्यनि ॥ २२२ ॥

॥ पंचजिः कुडकं ॥

तद्रूपालोकनोत्तलोचना सा सुलोचना । सन्ननावत्ततमनाः शाडञ्जुनीनिजाभवत् ॥ २२३ ॥
 दक्षी च सेवमन्योन्यदोर्षतावन्धनपुरम् । यथेव परिरन्थेत स्वीजन्म मफसं तदा ॥ २२४ ॥
 थदं मनोरमममुं स्वयं दूतीत्यपूर्वकम् । उड्डीय गत्याद्यु जज्ञे जयामि यदि पश्चिणी ॥ २२५ ॥

तयद्य तत्पार्थस्थिता चतुरचेटिका । नूनं यूयत्र रमते स्वामिन्या दृष्टिरुच्चैः ॥ २२६ ॥
 ऊचे च स्वामिनि तव यूयस्मिन् रमते मनः । न चित्रमत्र कल्येन्दुर्नानन्दयति लोचने ॥ २२७ ॥
 ललितोचे मनोकासि साधु साधु मनीषिणि । जीवामि तद्यदि जजे मनोरमममुं नरम् ॥ २२८ ॥
 को ऽस्तविति क्षापय मां क्षापयित्वा तथा कुरु । यथा हि सङ्गमय्यामुं निर्वापयसि मे वपुः ॥ २२९ ॥
 गत्वा शाल्वा च सा चेटी पुनरागत्य सत्वरम् । राश्यै व्यङ्गपर्यङ्गैर्यनोऽकैकमहानटी ॥ २३० ॥
 वास्तव्यः पत्तने ऽत्रैव ललितान्दो ऽयमाख्यया । समुद्रप्रियसङ्गस्य सार्थवाहस्ये नन्दनः ॥ २३१ ॥
 सौभाग्यमन्मथश्चायं वासस्तिककवानिधिः । कुलीनश्च युवा चेति स्थाने स्वामिनि ते मनः ॥ २३२ ॥
 अस्याकृत्यनुसारेण गुणानपि हि निश्चिनु । यत्राकृतिस्तत्र गुणा इति लोकेऽपि गीयते ॥ २३३ ॥
 नारीव्येकासि गुणिनी त्वं यथैप तथा नृपु । तद्द्वयोर्युष्णिनोर्योगं घटयामि समादिश ॥ २३४ ॥
 एवं कुर्विति राश्यूचे तस्या हस्ते च तत्कृते । लेखं प्रेमाङ्कुराम्नोदपयःश्लोकाङ्कुमार्षयत् ॥ २३५ ॥
 सद्यो दास्यपि सा गत्वा दूतीकर्मैककोविदा । जगद ललितान्दोऽय ललितोपकृवाचिकम् ॥ २३६ ॥
 प्रवर्त्य तद्विरसायां ललितान्दं चट्टकिन्निः । अर्पयामास तं लेखं तस्य प्रीणयितुं मनः ॥ २३७ ॥
 स सद्य उद्यत्पुत्रकः कदम्ब इव पुष्पितः । तं प्रेमव्यङ्गकं लेखं वाचयामास तद्यथा ॥ २३८ ॥
 यथा दृष्टो ऽसि सुजग तदाद्यपि वराक्यहम् । पश्यामि त्वन्मयं सर्वं योगेनानुगृहाण माम् ॥ २३९ ॥
 वाचयित्वेति तं लेखं सो ऽवादीदयि कोविदे । क्व च सान्तःपुरेवासा वणिग्मात्रः क्व चास्म्यहम् ॥ २४० ॥

न छेतःकथ्यते धनु इदये प्रियतेऽथवा । न वपुं नाक्यते तर्हि यद्वस्ये नृपयोषिता ॥ २४१ ॥
 नाक्यते यदि हि स्मष्टुं भूत्येन शशिनः कखा । तदान्यपुंसां सम्भोगविषयो राजपत्यपि ॥ २४२ ॥
 दास्युवाचागहायस्य समस्तमपि दुष्करम् । तव त्यहं सदायास्मि चिन्तां सुन्दर मा कृयाः ॥ २४३ ॥
 अन्तरन्तःपुरमपि महुदया त्वमवहितः । पुष्पमध्ये स्थित इव सद्यरिग्यस्पलं त्रिया ॥ २४४ ॥
 आह्वयैः ममये मां सा तेनेत्युक्ता च चेटिका । सद्यो गत्वा तदाचल्यौ राक्ष्ये हर्षेषुस्रष्टुये ॥ २४५ ॥
 तमद्रमं चिन्तयन्त्या वद्वितायास्तदाद्यपि । अन्यदा पत्नेने कांमुद्युत्सवोऽभून्मनोहरः ॥ २४६ ॥
 नास्यप्रशस्यद्वैत्रायां दुग्धगुद्धसरोग्नामि । बहिर्जमौ ययौ राजा तदाखेटकडीखया ॥ २४७ ॥
 तदा च विजनीचूत्रे परितो राजवसेमनि । तयेव चेत्रा वद्विता वद्विताद्वं समाहुयत् ॥ २४८ ॥
 देव्या त्रिनोदमुद्दिरय सा दास्यन्तःपुरे नरम् । नवीनयश्चप्रतिमाव्याजेन तमवीविशत् ॥ २४९ ॥
 वद्विता वद्विताद्वं तौ विराजातमद्रमौ । सस्वजाते मिश्रो गाढं वद्वीविटपिनाक्वि ॥ २५० ॥
 विविदुः मंत्रिदाधैगमनुमानादिकोविदाः । निश्चितं पत्सुहयमयंशोऽन्तःपुरेऽजवत् ॥ २५१ ॥
 मुद्रिताः स्मो ययमिति तेषां चिन्तयतामपि । समाप्याखेटकक्रीडामाययो मेदिनीपतिः ॥ २५२ ॥
 ते च गणे व्यक्रयप्रभुंडादानपूर्वकम् । आशङ्कास्माकमत्यन्तःपुरे परपुमानिति ॥ २५३ ॥
 नाग्नायमाने पभ्रंके विद्याय निचुतक्रमम् । प्रगियेश विनां नायः शुब्जान्ते परिमोषिवत् ॥ २५४ ॥
 मा चेटी शयुरा चारदसद्वमंदिनीपतिम् । ददती दूरादायान्तं राक्ष्यो शापयति स्म च ॥ २५५ ॥

अथ चन्तयच्च तत्पार्थ्वस्थिता चतुरचेदिका । नूनं यूयत्र रमते स्वामिन्या दृष्टिरुद्यकैः ॥ २२६ ॥
 ऊचे च स्वामिनि तव यूयस्मिन् रमते मनः । न चित्रमत्र कस्येन्दुर्नानन्दयति लोचने ॥ २२७ ॥
 ललितोचे मनोकासि साधु साधु मनीषिणि । जीयामि तद्यदि जजे मनोरमममुं नरम् ॥ २२८ ॥
 को ऽसाविति ज्ञापय मां ज्ञापयित्वा तथा कुरु । यथा हि सङ्गमस्यामुं निर्यापयसि मे ययुः ॥ २२९ ॥
 गत्वा शत्या च सा वेदी पुनरागत्य सत्यरम् । राह्यै व्यज्ञपयर्च्यैर्नाटकैकमहानदी ॥ २३० ॥
 वास्तव्यः पत्तने ऽत्रैव ललितान्तो ऽयमाख्यया । समुद्रप्रियसङ्घस्य सार्थवाहस्यं नन्दनः ॥ २३१ ॥
 सौजायमन्मथथायं चासप्ततिकव्वानिधिः । कुडीनश्च युवा चेति स्थाने स्वामिनि ते मनः ॥ २३२ ॥
 अस्याकृत्यनुसारेण गुणानपि हि निश्चिनु । यत्राकृतस्तत्र गुणा इति लोकेऽपि गीयते ॥ २३३ ॥
 नारीष्वेकासि गुणिनी त्वं यथैप तथा नृपु । तद्द्वयोरुणिनोर्योगं घटयामि समादिश ॥ २३४ ॥
 एवं कुर्विति राह्यूचे तस्या हस्ते च तत्कृते । खेलं प्रेमाङ्कुराभ्रोदपयःश्रेकाङ्कमार्पयत् ॥ २३५ ॥
 सद्यो दास्यपि सा गत्या दूतीकर्मैककोविदा । जगद ललितान्नाय ललितोपज्ञयाचिकम् ॥ २३६ ॥
 प्रवर्त्य तद्विरसायां ललितान्नां चट्टक्तिनिः । अर्पयामास तं खेलं तस्य प्रीणयितुं मनः ॥ २३७ ॥
 स सद्य उद्यत्पुलकः कदम्ब इव पुष्पितः । तं प्रेमव्यञ्जकं खेलं वाचयामास तद्यथा ॥ २३८ ॥
 यथा हृष्टो ऽसि सुजग तदाद्यपि धराक्यहम् । पश्यामि त्यन्मयं सर्वं योगेनानुगृहाण माम् ॥ २३९ ॥
 वाचयित्वेति तं खेलं सो ऽयादीदयि कोविदे । क्व च सान्तःपुरेवासा यणिग्मात्रः क्व चास्म्यहम् ॥ २४० ॥

१ प्रथान्तं करोषि

न होतव्यते धर्तुं हृदये प्रियतेऽथवा । न वारुं शक्यते तर्हि यक्षस्ये नृपयोपिता ॥ २४१ ॥
 शक्यते यदि हि स्पष्टं भूत्येन शशिनः कला । तदान्यपुंसां सम्नोगविययो राजपत्न्यपि ॥ २४२ ॥
 दारयुपाचासहायस्य समस्तमपि दुष्करम् । तय त्यहं सहायास्मि चिन्तां सुन्दर मा कृथाः ॥ २४३ ॥
 अन्तरन्तःपुरमपि मद्बुद्ध्या त्वमखण्डितः । पुष्पमध्ये स्थित इव सयस्वियस्यत्वं त्रिया ॥ २४४ ॥
 आह्वयेः समये मां सा तेनेत्युक्ता च चेटिका । सद्यो गत्वा तदाचल्यौ राश्यै हयोमृसञ्जुत्रे ॥ २४५ ॥
 तत्पद्मं चिन्तयन्त्या खडितायास्तदाद्यपि । अन्यदा पत्तने कौमुद्युसवो ऽधुमनोहरः ॥ २४६ ॥
 शस्यप्रगल्भदोत्रायां दुग्धदुग्धसरोग्जसि । बहिर्द्वेमी ययी राजा तदाखेटकडीत्रया ॥ २४७ ॥
 तदा च विजनी जूते परितो राजवेदमनि । तथैव चेत्रा खडिता खडिताद्रं समाह्वयत् ॥ २४८ ॥
 देव्या विनोदमुद्दिश्य सा दास्यन्तःपुरे नरम् । नवीनयज्ञप्रतिभाव्याजेन तमकीचिशत् ॥ २४९ ॥
 खडिता खडिताद्गुध तो चिराज्जातमद्गमौ । सस्वजाते मियो गाढं वल्लीविटपिनात्रिव ॥ २५० ॥
 विविदुः सौपिदाश्रेयमनुमानादिकोविदाः । निश्चितं परपुरुषप्रयेनोऽन्तःपुरेऽजयत् ॥ २५१ ॥
 मुक्ताः स्मो वयमिति तेषां चिन्तयतामपि । समाप्यातंटेककीडामार्या मेदिनीपतिः ॥ २५२ ॥
 तं च राक्षं व्यरूपयस्रुंवादानपूर्विकम् । आराङ्कास्माकमस्यन्तःपुरे परपुमानिति ॥ २५३ ॥
 नाप्यायमानं पतंके विहाय निचूतकमम् । प्रविवेश विशां नाश्रः शुज्जान्ते परिमोषिवत् ॥ २५४ ॥
 मा चेटी यतुरा बारदसहमेदिनीपतिम् । ददर्श दूरादायान्तं राश्यौ क्षापयति स्म च ॥ २५५ ॥

अपि तं जारमुत्पाद्योपरिवर्त्मना । वहिश्चिद्विपतुस्तूष्णं गृहावकराशियत् ॥ २५६ ॥
 तौक्तसः पश्चात्प्रदेशस्थे महाघटे । निलीय चास्थ्यात्तत्रैव गुहायामिव कौशिकः ॥ २५७ ॥
 कूपे तत्रानुचिस्थाने दुर्गन्धानुजवप्रदे । स तस्थौ नरकावास इव पूर्वसुखं स्मरन् ॥ २५८ ॥
 अचिन्तयच्च यद्यस्मात्कथञ्चिदयटादहम् । निर्यास्यामि तदीदृशोदकंजोगरुतं मम ॥ २५९ ॥
 राक्षी दासी च तस्यानुकम्पया तत्र चावटे । नित्यं चिद्विपतुः फेलां तथा श्वेव जिजीय सः ॥ २६० ॥
 प्रावृष्युपस्थितायां च गृहप्रस्रवणग्रन्था । स कूपो विनराग्रं पातकेनेव द्रुपथीः ॥ २६१ ॥
 रावयत्सोऽग्रन्था तेन यादयित्वातिरंहासा । यमघ्नरिक्तया बाह्यपरिखायामपात्यत् ॥ २६२ ॥
 लज्जाद्वय वारिपूरेणालांबुफवमिचोचकः । सोऽद्वेषि परिखातीरे नीरेणतो मुमृशु च ॥ २६३ ॥
 देवादागतया तत्र कुञ्जदेवतयेव सः । धात्र्या दृष्टश्च नीतश्च सङ्क्षोष्य निजसद्यनि ॥ २६४ ॥
 पाट्यमानः कुटुम्बेनान्यङ्गल्लानाशानादिभिः । विघ्नप्ररुढशास्त्रीव स यत्रैव पुनर्नवः ॥ २६५ ॥
 अत्र चायमुपनयो यथा हि लखिताङ्गकः । कामजोगेव्यनिविण्णस्तथा जीवः शरीरिणाम् ॥ २६६ ॥
 यथा देवीपरिजोगस्तथा वैपयिकं सुखम् । आपातमात्रमधुरं परिणामेऽतिदारुणम् ॥ २६७ ॥
 कूपवासनिजो गर्जः फेलाहारसमं हि तत् । मात्रा जग्धान्नपानार्द्यैर्ऋत्रपरिपोषणम् ॥ २६८ ॥
 योऽब्दाम्बुपूरिताषिष्टाकूपत् खात्वेन निर्गमः । पुञ्जलोपचिताऋत्रार्द्योन्या निर्गमनं हि तत् ॥ २६९ ॥
 पतनं परिखोत्सङ्गे यत्प्राकाराद्दहिःस्थिते । गर्जवासान्निपतनं सृत्तिकात्रवने हि तत् ॥ २७० ॥

१ उच्छिष्टं २ अलातुफलं बुंबिका

या मूर्धा सखिषापूष्णैपरिखातीरतरस्थुपः । जराव्यसृग्मयात्कोशाप्तद्बहिःस्यस्य मूर्धेनम् ॥ २३१ ॥
 या धात्रिका यथा चाचूद्देहोपप्रदकारिणी । मा हि कर्मपरीणाममन्तसिद्धायतामयि ॥ २३२ ॥
 भूयो राक्षी खलिताङ्गं यदि तद्रूपमोहिता । चंढ्या प्रवेशयेदन्तःपुरान्तः प्रविशंस्त्व किम् ॥ २३३ ॥
 पश्यः प्रोचुः कथं नाम प्रविशेत्सो ऽल्पधीरपि । अनुजृतं स्मरन्तुः गं विष्टावटनिपातजम् ॥ २३४ ॥
 जम्बूरूपाच सो ऽज्ञानवशेन प्रविशेदपि । अहं तु नातृतिष्ठामि गर्जमद्भ्रान्तिकारणम् ॥ २३५ ॥

जम्बूनान्नो ऽथ ताः पश्यो विज्ञातदृढनिश्चयाः । प्रतिषोधमुपेयुष्यः क्षमयित्वैयमूर्ध्विरे ॥ २३६ ॥
 निस्तारयास्मानपि त्वं यथा निस्तरसि स्वयम् । नात्मकुद्भिर्नजरित्येन गन्तुष्यन्ति महारायाः ॥ २३७ ॥
 जम्बूनान्नो ऽथ पितरौ श्वशुरा बन्धवो ऽपि च । ऊचुः मापूकःपमोमि प्रप्रग्या नो ऽप्यतः परम् ॥ २३८ ॥
 प्रत्रवो ऽप्यन्यधान्मित्र पिबन्तापृष्टथ सत्यरम् । परिप्रग्यासहायस्त्वं ज्ञविष्यामि न संशयः ॥ २३९ ॥
 अविम्रमस्तु ते मा स्म प्रतिबन्धं कृथाः सते । इति जम्बूकुमारो ऽपि प्रजवं प्रत्यज्जापत् ॥ २४० ॥
 विजातायां विजावर्या जम्बूनामा महामनाः । स्वयं संवहति स्मोर्धरधिनिक्रमणोत्सवम् ॥ २४१ ॥
 खाल्या कृत्याङ्गरागं च सर्वाङ्गीणं च पर्यधात् । अलङ्कारान्दसमयान्कृष्टोऽयमिति कक्षपयित् ॥ २४२ ॥
 जम्बूरुनाहतेनाथ देयेन कृतसन्निधिः । लघाष्टां नृसहस्रेण शिशिकामारोह च ॥ २४३ ॥
 (निनन्दन्मद्भ्रजातोद्यः पठन्मद्भ्रजपातकः । उस्तायमाणलवणः स्वकीयमानमद्भ्रजः ॥)
 दानं विश्वजनीनं स ददानः कल्पवृक्षयत् । प्रदास्यमानो लोकैक जम्बूः काश्यपगोत्रजः ॥ २४४ ॥

वृत्त्यादपद्मपवित्रितम् । जगाम तं यनोद्देशं धाम कट्याणसम्पदानम् ॥ २०९ ॥ युग्मं ॥
 नितोपानघारेदेशे स ईयिष्यान् । याप्यथानाडुदतारीत्संसारादिव निर्ममः ॥ २०६ ॥

त्वामिनः पादानापदानोपितारकान् । पद्माङ्गस्पृष्टनूपीठः स प्रणम्य व्यजिह्वपत् ॥ २०७ ॥
 परमेश्वर । मम सस्वजनस्यापि देहि धेहि कृपां मयि ॥ २०८ ॥

न्यर्थितस्तदा । तस्मै सपरिवाराय ददी दीक्षां यथाविधि ॥ २०९ ॥

यो ऽपि समागतः । जम्बूकुमारमनुयान्परिग्रयामुपाददे ॥ २१० ॥

बामरावः प्रपद्यो ऽन्नवत् । शिष्यत्वायेन तस्यैव दत्तः स गुरुणा यतः ॥ २११ ॥

मंगणजुपदाभ्युजोपासनप्रमरतां समुच्छरन् ।

रीपदानार्पञ्चिर्बिहरति स्म भेदिनीम् ॥ २१२ ॥

विरचिते परिशिष्टपर्वणि स्यविरावलीचरिते

खिन्दिकथाजात्याश्च किशोरकथामामकूटसुतकथासोद्व-

राकुनिकयात्रिसुहृत्कथाविप्रडुहितुनागश्रीकथासुखिता-

राजम्बुप्रज्याप्रन्नवप्रज्यावर्णनो नाम तृतीयः सर्गः ॥

चतुर्थः सर्गः

अन्यदा श्रीगणेशः सुधर्मा विश्वरुचि । जगाम धर्मां नगरीं जम्बूध्वाम्यादिशिष्ययुक् ॥ १ ॥
 पुरीशरिपरोषाने गणनृपरोषधरः । ममयानरदुर्भूलथर्मकष्टपद्मभोपमः ॥ २ ॥
 गुप्यंभ्यामियादाग्जयन्दनाय पुरीजनः । गन्तुं प्रवृत्ते जन्मया इध्रैलोलकरैर्जगन्मनाः ॥ ३ ॥
 नाग्यैः गार्धारांगं जगगन्धिननपुराः । काश्चिद्भ्राम्युः श्रुथीभूतयस्मिन्नंशिरर्जकाः ॥ ४ ॥
 काश्चिद्यथमागद्यं नाग्यैः पतिचिः मद् । वैश्रतः प्राजयामामुस्त्वरितत्वरितं रथात् ॥ ५ ॥
 काश्चिद्यथमागद्यं नाग्यैः पतिचिः मद् । वैश्रतः प्राजयामामुस्त्वरितत्वरितं रथात् ॥ ६ ॥
 यथाभूदा ययुः के अपि महेन्याश्चत्रयुषदद्याः । श्वेतातयत्रैः कुर्वन्तो दिवमुत्पुण्णरीक्षिणीम् ॥ ७ ॥
 श्रीमतां गच्छतां पूर्णं मियःमहुरंगारुनाम् । हारमुष्ठाकृष्टैर्व्रंष्टेर्दंनुरा मार्गंनूरचूत् ॥ ८ ॥
 मदा गम्यां नाग्यैः ष कृत्तिकः पृथिवीभतिः । दद्या यान्तं तथा लोकमिति पयत्र वेप्रिणम् ॥ ९ ॥
 किं याप्राद्य पुंगेगान्नें देव्याः कस्याश्चिदुद्यता । कस्यापि दि महेन्यस्य किमुषापनिकोत्सवः ॥ १० ॥
 किं महागर्भंमृदीनायो मद्भो या कश्चिद्भ्राम्युः । पूजायिनेषो यदि योषानर्षेत्ये प्रवर्तते ॥ ११ ॥
 किं या अंनमुनिः को अपि महाग्ना ममगामत् । यदेरमन्विद्यो यानि त्वरितं नगरीजनः ॥ १२ ॥
 विनिर्दिशेरकम् ॥

वैथी मर्दय गिदाय नंग्नाय प्यञ्जिह्वत् । इतो अस्मि ममवयुतः गुधर्मां गगनचूरः ॥ १३ ॥

सुधर्मस्वामिगणचृत्पादपद्मपवित्रितम् । जगाम तं वनोद्देशं धाम कट्याणसम्पदाम् ॥ २०५ ॥ युग्मं ॥
 गणचृत्पितोद्यानघारेदेशे स ईयिवान् । याप्ययानाद्दतारीत्संसारदिव निर्ममः ॥ २०६ ॥
 सुधर्मस्वामिनः पादानापदान्जोधितारकान् । पद्माङ्गस्पृष्टच्छपीठः स प्रणम्य व्यजिह्वपत् ॥ २०७ ॥
 संसारसागरतरीं प्रव्रज्यां परमेश्वर । मम सखजनस्यापि देहि धेहि कृपां मयि ॥ २०८ ॥
 पद्ममः श्रीगणधरो ऽव्येयमन्यर्थितस्तदा । तस्मै सपरिवाराय ददौ दीक्षां यथाविधि ॥ २०९ ॥
 पितृनाष्टय चान्येद्युः प्रजवो ऽपि समागतः । जम्बूकुमारमनुयान्परिब्रज्यामुपाददे ॥ २१० ॥
 श्रीजम्बूस्वामिपादाब्जमरावः प्रजवो ऽजवत् । शिष्यज्ञावेन तस्यैव दत्तः स गुरुणा यतः ॥ २११ ॥

श्रीसुधर्मगणचृत्पादाम्बुजोपासनव्रमरतां समुद्रहन् ।

दुःसहानगणयन्परीषद्दानार्पञ्चिविहरति स मेदिनीम् ॥ २१२ ॥

इत्याचार्यश्रीद्वैमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्यविरावलीचरिते
 महाकाव्ये सिद्धिस्तुक्तिकथाजात्याश्वकिशोरकथाप्रामकूटसुतकथासोह्र-
 ककथामासाहसशकुनिकथात्रिसुहृत्कथाविप्रदुहि तृनागश्रीकथासखिता-
 न्नकथासपरिवारजम्बूप्रव्रज्याप्रजवप्रव्रज्यावर्णनो नाम तृतीयः सर्गः ॥

१ शिविकातः

चतुर्थः सर्गः

अन्यथा श्रीगणपतः सुधर्मा विहरन्नुवि । जगाम धर्मां नगरी जम्बूवाभ्यादिशिष्ययुक् ॥ १ ॥
 पुरीपरिमरोघाने गण नृत्परमेश्वरः । ममयामरदुर्भ्रूतधर्मकष्टपट्टमोपमः ॥ २ ॥
 सुधर्मभ्यामिपादाब्जवन्दनाय पुरीजनः । गन्तुं प्रवृत्ते जत्स्या इष्वेलोत्कर्षे जागमनाः ॥ ३ ॥
 नागयैः पादधारंण जलणक्तगितनूपुराः । काश्चिद्भाग्युः श्वश्रीनूतधम्मिष्ठत्रंशिर्गर्नकाः ॥ ४ ॥
 काश्चिद्यथा रथमाश्रयं नागयैः पतिन्निः मद् । उस्ततः प्राजयामागुस्त्वरितत्वरितं रथात् ॥ ५ ॥
 काश्चिर्यथान्यकमाणुः श्राविका नियंयुर्गृहात् । कथारोपितशिष्यः कपिमत्यादपोपमाः ॥ ६ ॥
 मन्थाकटा ययुः के अपि महेन्याश्चञ्चलुलदृडाः । श्वंतातयत्रैः दुर्वन्तो दिवमुत्पुण्णरीकिष्णीम् ॥ ७ ॥
 श्रीपता गमनां गूर्ण मियःमह्वंताफनात् । हारमुष्णाकडैर्ब्रंष्टैर्दन्तुरा मार्गञ्चरन्त ॥ ८ ॥
 नदा नग्यां नगर्यां च नृपिकः पृथिवीपतिः । दृष्ट्वा यान्तं तथा लोकमिति पप्रथ वेत्रिणम् ॥ ९ ॥
 किं यात्राद्य पुरोयान्ते देव्याः कन्याश्चिद्रुघता । कस्यापि हि महेन्यस्य किमुष्णपनिकोत्सवः ॥ १० ॥
 किं मद्भाग्यं मुदीप्रायो महो या कश्चिद्भागतः । पूजाविनेयो यदि बोधानचित्ये प्रवर्तते ॥ ११ ॥
 किं या त्रनमुनिः को अपि मद्भागमा ममरायणम् । पदेवमन्त्रिडो याति त्वरितं नगरीजनः ॥ १२ ॥
 त्रिन्निर्निरोत्तरम् ॥

देवी तदयं पिताय नरेन्द्राय व्यजिज्ञातम् । इतो अस्ति ममरगृतः सुधर्मां गणनृत्परः ॥ १३ ॥

वम्बितुं गणनृपादानसर्वोऽयं याति पूजनः । एकातपत्रार्हृषमराग्यं विजयते तव ॥ १४ ॥
 राजा प्रोपाच हं पंचिन्धन्योऽयं नगरीजनः । य एवं त्वरते हन्त सुधर्मस्यामियन्दने ॥ १५ ॥
 अथो आमदपस्योऽपि सुमुत्पापस्यतामगाम् । यदद्य गणनृदेवमपि न क्षातवानहम् ॥ १६ ॥
 तत्रथा गणनृपादान्यन्देऽहमपि सत्वरम् । तिष्ठन्ति ते हि नैकत्राप्रतिपक्षाः समीरवत् ॥ १७ ॥
 रसुरुपायामगाघाजा संरराजीषलोचनः । चन्द्रांशुचिरिव व्यूते पर्यधाञ्छुतवासती ॥ १८ ॥
 व्यागुषत्कर्षुतवयोरथ मंकिक्कुण्डले । सुपाकुरने इव स्यमुष्कांशुचयपूरिते ॥ १९ ॥
 इदि षाडभयामास हारं विमलमौक्तिकम् । खावण्यमरितः फेनरेखामिव तटस्थिताम् ॥ २० ॥
 अन्यान्यपि हि सर्पाङ्गं रजाडङ्कुरणानि सः । वज्रा नृजाराधरः कल्पद्रुम इवापरः ॥ २१ ॥
 व्याघरात्पटिकस्युष्टं पर्यपादय चोडकम् । नृत्यन्त्वमिव तत्पशांसमीरतरखायलम् ॥ २२ ॥
 सुगन्धिपुमनोदासगजितं कजाडमुषिम् । प्रलेन्दुमावृद्धम्राजं धमिष्ठं मूर्धर्यवन्धयत् ॥ २३ ॥
 प्रघाणं शारणं प्रड्यारणं मोऽरिवारणः । आरोहदारोहंकरात्पश्चास्य इव पर्यतम् ॥ २४ ॥
 विपुत्रैश्चामिव प्योस्त्रि पाणिन्यां नर्तयन्सृष्टिम् । पादान्यां प्रेरयामास करिणं त्रिमिवासयः ॥ २५ ॥
 निन्नतः पादपार्श्वे मा नृदूतंशुरेति सः । मन्यरं मन्यरं गन्तुं कूपयेव प्रचक्रमे ॥ २६ ॥
 गजंशतपूजितं परंमदपारि निरन्तरम् । जनेनाडुष्टिं स गजः पर्जन्य इव जूएतः ॥ २७ ॥
 नृएतन् इव वश्यन्तो मुत्ताप्रस्यारोजानवः । श्रायमुषुष्टतोऽश्वानं गजमारुढमादिनः ॥ २८ ॥
 १ निनिन्नं २ निकेदितः

पुरो विजयशंसीनि पूर्यवर्षाण्यनेकराः । अयापन्त तदागुर्कैर्मिथःसंवदितस्वनम् ॥ २९ ॥
 शब्दायमानमचितस्तूर्याणां प्रतिशब्दितैः । अर्पीरूपेयमुद्यामं याद्यान्तरमभून्नजः ॥ ३० ॥
 सुधर्मस्वामिगणचृत्पादपद्मेरधिष्ठितम् । आससाद वनोर्देशं नृपो ऽथ सपरिशुदः ॥ ३१ ॥
 कुम्भोपरि सृष्टिदण्नायानेन स्थायितादथ । कक्षां गृहीत्वायातारीरुश्ररात्राजकुजुरः ॥ ३२ ॥
 सत्यकपात्रुको दुरीकारितप्रलचामरः । वेत्रिबाहुमपि त्यक्त्या महाबाहुर्महीपतिः ॥ ३३ ॥
 जतथा स्वमपि मन्थानः सामान्यजनसन्निभम् । वन्दारुश्रायकापश्यश्रुद्यद्योर्मात्राकशुकम् ॥ ३४ ॥
 आबन्धाञ्छलिना कुर्वन्मुकुटं मुकुटोपरि । सुधर्मस्वामिनं हृष्टा दूरादपि नमो ऽकरोत् ॥ ३५ ॥

त्रिजिर्विंशत्कम् ॥

नत्वा च निपसादाग्रे ऽग्नेसरो च्चकिकाखिनाम् । तत्रषत्रदत्तहमाजा तद्विष्यपरमाणुवत् ॥ ३६ ॥
 ततश्च गणचृद्देयः सुधर्मा धर्मदेरानाम् । प्राणिकारुणिकश्चक्रे श्रोतुश्रोत्रमुयाप्रयागम् ॥ ३७ ॥
 देरानान्ते च गणचृष्टिव्याग्यरथद्वारेभ्यः । जम्बूस्वामिनमुद्दिश्य पप्रञ्च परमेश्वरम् ॥ ३८ ॥
 जगधन्नमुतं रूपमिदं सौभाग्यमद्भुतम् । तेजो ऽप्यश्रुतमेतस्य महर्षेः सयमद्भुतम् ॥ ३९ ॥
 तथा हि यमुतावीचिकुटिलइयामलाः कचाः । नेत्रे कर्णान्तविश्रान्ते नासानाद्याम्बुजे इव ॥ ४० ॥
 अयसी नेत्रसरसीतीरस्थं इय शुक्तिके । कण्ठः कम्बुविटम्ब्येय वह्नो ऽररिसंहोदरम् ॥ ४१ ॥
 आयतां सरावी बाहुदण्डाबाजानुलम्बिनौ । मुष्टिग्राह्यो मध्यदेशः सर्क्रेष्ठी चादानसन्निजे ॥ ४२ ॥

१ कपाटसदृशम् २ जानुद्वयम्

पञ्चमः सर्गः

ततश्च प्रजयश्वामी कात्यायनकुलोद्भवः । तीर्थप्रभावनां कुपेष्टुर्वीतद्वमपाययत् ॥ १ ॥
 अग्न्यदापरयकः प्रान्तमुक्तायां शिष्टपर्यदि । निरीथे योगनिडास्यः प्रजयश्वाम्यचिन्तयत् ॥ २ ॥
 जामी को मे गणपरो ऽर्हन्मोग्नोजनास्तरः । सहस्र यः स्यालंमारमागरे पोतसन्निजः ॥ ३ ॥
 अग्नया चिन्तयादीदो गणे सह्ये ऽपि च स्वके । उपयोगं चकारेष्टज्ञेयाखोकप्रदीपकम् ॥ ४ ॥
 त स्नानानुनादित्यतेजसेव प्रमारिणा । नाचाक्षीत्ताहृत्तं कश्चिदद्वयुञ्जित्तिकरं नरम् ॥ ५ ॥
 उपयोगं ततश्चादात्परंपामपि दर्शनं । तादृश्रथार्थी पङ्कादप्युपादेयं हि पङ्कजम् ॥ ६ ॥
 ददर्श च पुरं राजगृहे शय्यग्नयं बिजम् । यज्ञं यजन्तमासन्नन्नव्यं वत्सकुलोद्भवम् ॥ ७ ॥
 अग्नयापि विहृतव्यं श्रमणैरनयस्थितैः । इत्यगाल्प्रजयश्वामी तत्रैव नगरोत्तमे ॥ ८ ॥
 आदित्याद्य षयोर्मुन्योर्गम्यतां यज्ञवाटके । तत्र त्रिदशार्थिनौ व्रतं धर्मलान्नाशिपं युवाम् ॥ ९ ॥
 अदित्यापादिनिस्तत्र यज्ञवाटबिजादित्रिः । अपि प्रस्थाप्यमानान्यां गुवान्यां वाच्यमीदृशम् ॥ १० ॥
 अहो कष्टमहो कष्टं तत्त्वं विज्ञायते न हि । अहो कष्टमहो कष्टं तत्त्वं विज्ञायते न हि ॥ ११ ॥
 अयं पन्दनमाडाङ्गुचारमुत्तग्नित्रतथ्यजम् । चांमुष्काचामनादावं समिध्याशृतमाणयम् ॥ १२ ॥
 वर्षांशुयजुगुणं वेदिस्येन्द्रपावकम् । दोमत्रव्यञ्चृतानेकपात्रमृत्विग्नित्राकुडम् ॥ १३ ॥
 मामिधेन्पर्येषुप्यप्राथम्युमथरप्याटकम् । तां मुनी जगमुर्निश्वासमये गुर्वनुकृया ॥ १४ ॥ त्रिजिधियशेषकं ॥

१. पश्चात्तादितिगान्धात् २. बबालो पद्ममंसः ३. इन्द्रः प्रदीपः ४. मामिधेनी मंत्रः

१५ ॥

कृष्णमिन्द्रियं त्रिंशत्प्रसिद्धाय तौ मुनी । गुणां द्विष्टमहो कष्टमित्याद्युच्युर्गुरुः ॥ १६ ॥

द्विष्टः । यद्वाटाटारं देहास्थितो उश्रीषीच्चक्षयोः ॥ १७ ॥

न मृषायाश्चिन् इति तस्ये सन्देह्य मे मनः ॥ १८ ॥

न मृषायाश्चिन् इति तस्ये सन्देह्य मे मनः ॥ १९ ॥

किं तत्त्वमिति पप्रतोपाध्यायं गुधियां वरः ॥ २० ॥

उपरं तत्त्वमिति तत्त्वविदो विदुः ॥ २१ ॥

न वेदं न्यो उपरं तत्त्वमिति तत्त्वविदो विदुः ॥ २२ ॥

यद्वा द्विष्टिः शिष्टो नो नैव यद्वन्नि नित्यं वृद्धिः ॥ २३ ॥

नान्ता नद्वयो नैव यद्वन्नि नित्यं वृद्धिः ॥ २४ ॥

नित्यं नित्यमिति तत्त्वमिति तत्त्वविदो विदुः ॥ २५ ॥

नो वेदं न्यो उपरं तत्त्वमिति तत्त्वविदो विदुः ॥ २६ ॥

नान्ता नद्वयो नैव यद्वन्नि नित्यं वृद्धिः ॥ २७ ॥

नित्यं नित्यमिति तत्त्वमिति तत्त्वविदो विदुः ॥ २८ ॥

नो वेदं न्यो उपरं तत्त्वमिति तत्त्वविदो विदुः ॥ २९ ॥

नान्ता नद्वयो नैव यद्वन्नि नित्यं वृद्धिः ॥ ३० ॥

१ पूषमुपाध्यायस्तमुत्पाद्य यथास्थितान् । तामर्हत्प्रतिमां राक्षीं दर्शयित्वैवमब्रवीत् ॥ ३१ ॥
 इयं हि प्रतिमा यस्य देवस्य श्रीमदर्हतः । तत्त्वं तद्वदितो धर्मो यज्ञादि तु विरुन्धना ॥ ३२ ॥
 श्रीमदर्हत्पणीतो हि धर्मो जीवदयात्मकः । पशुहिंसात्मके यज्ञे धर्मसम्भ्रान्तानपि का ॥ ३३ ॥
 जीयामो ययमेयं तु हन्त दग्नेन चूयसा । तत्त्वं जानीहि मां मुद्यन्नय त्वं परमार्हतः ॥ ३४ ॥
 चिरं प्रतारितो ऽसि त्वं मया स्वोदरपूतैय । नातः परमुपाध्यायस्तवास्मि स्वस्ति ते ऽनघ ॥ ३५ ॥
 सद्यन्भवो ऽपि ते नत्या यज्ञोपाध्यायमब्रवीत् । त्वमुपाध्याय एवासि सत्यतत्त्वप्रकाशनात् ॥ ३६ ॥
 इति शध्यन्भवस्तस्मै सर्वमत्यन्ततोपचाक् । सुवर्णताम्रपात्रादि यज्ञोपकरणं ददौ ॥ ३७ ॥
 स्वयं तु निर्जगामाशु महर्षो तौ गवेषयन् । ययौ च तत्पदरेय प्रन्नवस्वामिसन्निधौ ॥ ३८ ॥
 ययन्दे प्रन्नवस्वामिपादान्सर्वान्गुनीश्वरसः । धर्मदाज्ञाशिषा तैश्चात्तिनन्दित लपाविशत ॥ ३९ ॥
 कृताञ्जलिश्च प्रन्नयाचार्यपादान्व्यजिज्ञपत् । जगयन्तो धर्मतत्त्वं ब्रुध्वं मे मोक्षकारणम् ॥ ४० ॥
 प्रन्नयस्वाम्यथाचल्यायार्हिंसा धर्मश्चादिमः । चिन्तनीयः शुभ्रोदको यथात्मनि तथापरे ॥ ४१ ॥
 याच्यं प्रियं मितं तथ्यं परस्यावाधकं च यत् । तत्तथ्यमपि नो वाच्यं परवाधा ज्ञवेद्यतः ॥ ४२ ॥
 अदत्तं नाददीतार्थं नित्यं सन्तोषभागजवेत् । इहापि मोक्षसुखजागिय सन्तोषजाग् जनः ॥ ४३ ॥
 ऊर्ध्वरेता जयेत्प्राङ्गः सर्वतो भैथुनं त्यजन् । भैथुनं खलु संसारधिपादपदोद्दहः ॥ ४४ ॥
 मुक्त्वा परिग्रहं सर्वं स्वशरीरं ऽपि निःस्पृहः । आत्मारामो जयेद्विद्वान्यदीक्षेदपुनर्जवम् ॥ ४५ ॥
 आर्हिंसासृतालोयब्रह्माकिञ्चन्यददृशेणः । व्रतैः पञ्चचिरप्येवं जवादात्मानमुच्चरेत् ॥ ४६ ॥

शाल्या शय्यग्न्यस्तस्त्वं श्रयोविभ्रः क्षणादच्युत् । प्रत्रयस्वामिनः पादाश्रया शैवं व्यञ्जिष्णुषत् ॥ ४७ ॥
 अस्तसुस्तिगिरा मे ऽच्युदत्तस्ये तस्यधीश्विरम् । मृत्पिण्डमपि हेमैव पीतोन्मत्तो हि पश्यति ॥ ४८ ॥
 तदद्य ज्ञाततत्त्वस्य प्रव्रग्या दीयतां मम । जपयूपे निपततो हस्तान्नग्नमन्निजा ॥ ४९ ॥
 ततश्च प्रत्रयस्वामी शय्यग्न्यमवहाद्विजम् । संसारवैरिणो श्रीतं परिप्राजयति स्म तम् ॥ ५० ॥
 परीपहेन्व्यो नार्त्नपीत्स तपस्यन्महारायः । दिव्या कर्म क्षियामीति प्रत्युतोद्भुपितो ऽजयत् ॥ ५१ ॥
 तुर्यपष्ठाष्टमादीनि दुःस्रपानि तपोसि सः । तेषेतरां तपनयत्तेजोचिरतिभासुरः ॥ ५२ ॥
 कुर्वीणो गुरुनुभूयां गुरुपादप्रसादितः । महाप्राज्ञः क्रमेणानृस धनुर्दशापूर्वच्युत् ॥ ५३ ॥
 श्रुतज्ञानादिना तुष्टयं रूपान्तरमिवारमनः । प्रत्रयस्त्वं पदे न्यस्य परलोकमसाधयत् ॥ ५४ ॥

शय्यग्न्यजयो यदा पर्यत्राजीह्वोक्तस्तदाखिलः । तन्नार्था युयति दृष्टानुगोचन्निदमन्यधात् ॥ ५५ ॥
 अहो शय्यग्न्ययो श्रेष्ठो निष्ठुरेन्व्योऽपि निष्ठुरः । स्वां प्रियां यौवनवतीं मुशीव्यामपि यो ऽस्यजत् ॥ ५६ ॥
 पुत्राशयैव जीवन्ति योषितो हि पतिं विना । पुत्रो ऽपि नाचूदेतस्याः कथमेषा ऋविष्यति ॥ ५७ ॥
 पृथ्वति स्म च लोक्तस्वामयि शय्यग्न्यन्नवप्रिये । गर्त्तसग्नावना कापि किं नामास्ति तयोदरे ॥ ५८ ॥
 मनागित्यन्निधातव्ये सापि प्राकृतन्नापया । उवाच मण्यमिति हृस्वगर्त्तो ह्यभूच्चदा ॥ ५९ ॥
 तस्याश्च ययुधे गर्त्तः प्रत्याशेष शनैः शनैः । समये च सुतो जज्ञे तन्मनोऽन्तोधिचन्द्रमाः ॥ ६० ॥
 ब्राह्मण्या मण्यमिति तदानीं कृतमुत्तरम् । इति तस्यापि बावस्यान्निधा मणक इत्यभूत् ॥ ६१ ॥

ये मात्रा स्वयं धान्या ब्राह्मण्या सो ऽर्जकस्तथा । पाट्यमानः क्रमेणार्जुपादचक्रमण्डमः ॥ ६२ ॥
 अवीतं बाधेनै पथं पप्रच्छेति स मातरम् । क नाम मे पिता मातर्वेणविधवा ह्यसि ॥ ६३ ॥
 मातापि कथयामास प्रयत्नाज पिता तव । तदा त्वमुदरस्यो ऽञ्जुः पाखितो ऽसि मयार्जक ॥ ६४ ॥
 अष्टपूर्वी पितरं त्वमायुष्मन्यथा ह्यसि । त्वामप्यष्टपूर्व्येयं तथा जनयिता तव ॥ ६५ ॥
 तत्र राय्यग्नयो नाम पिता यज्ञरतो ऽजवत् । प्रतार्यं धूर्तेश्रमणैः पर्यग्राग्यत क्रैरपि ॥ ६६ ॥
 पितुः राय्यग्नवस्वर्षेर्दानायोत्सुकः सुतः । निरियाय गृहाद्वालो वञ्चयित्वा स्वमातरम् ॥ ६७ ॥
 तदा राय्यग्नयाचार्यधर्म्यायां विहरन्नृत् । वालो ऽपि तत्रैव यथायाकृष्टः पुष्यराशिना ॥ ६८ ॥
 कायपिन्तादिना सूरिः पुरीपरिसरे व्रजन् । ददर्श दूरादायान्तं तं बालं कमलेक्षणम् ॥ ६९ ॥
 राय्यग्नवस्य तं बालं परयतो ऽन्धेरियोरुपम् । श्लेहातिरेकाडुद्वाप्तस्तदाद्भृदधिकाधिकः ॥ ७० ॥
 मुनिपन्डमं दूरात्तं दृष्ट्वा बालको ऽपि हि । विकसत्तदनः सो ऽभूत्तद्यः कुमुदकोपवत् ॥ ७१ ॥
 आचार्यो ऽपि हि तं बालं पप्रञ्चालुञ्जर्षन्नाक् । को ऽसि त्वं कुत थायासीः पुत्रः पीत्रो ऽसि कस्यया ॥ ७२ ॥
 सो ऽर्जको ऽजिदधे राजगृहादवाहमागतः । सूनुः राय्यग्नवस्यासि यत्सगोत्रद्विजन्मनः ॥ ७३ ॥
 मम गर्नस्थितस्यापि प्रप्रग्यामाददे पिता । तं गवेषयितुमहं वग्त्रमीमि पुरात्पुरम् ॥ ७४ ॥
 राय्यग्नयं मे पितरं जानते यदि तन्मम । पूज्यपादाः प्रसीदन्तु क सो ऽस्तीति वदन्तु च ॥ ७५ ॥
 पितरं यदि परयामि तदा तत्पादमन्त्रिथो । परित्रजाम्यहमपि या गतिस्तस्य सैव मे ॥ ७६ ॥
 सूरिः प्रोयास तातं ते जानामि स मुदन्मम । शरीरेणाप्यन्निन्नश्चायुष्मन्तमिव विद्धि माम् ॥ ७७ ॥

नन्मैव मरुतो एवं परित्रयो गुत्रागय । प्रतिपद्य को नाम जेदः पितृपितृव्ययोः ॥ ७० ॥

गृह्ये वाद्रमादाय जगामाय प्रतिश्रयम् । अथ ज्ञानः मचित्तो ऽच्छिदिति चात्रोच्यत्स्वयम् ॥ ७१ ॥

मन्मैव वाद्रमादाय जगामाय प्रतिश्रयम् । अथ ज्ञानः मचित्तो ऽच्छिदिति चात्रोच्यत्स्वयम् ॥ ७२ ॥

मन्मैव वाद्रमादाय जगामाय प्रतिश्रयम् । अथ ज्ञानः मचित्तो ऽच्छिदिति चात्रोच्यत्स्वयम् ॥ ७३ ॥

मन्मैव वाद्रमादाय जगामाय प्रतिश्रयम् । अथ ज्ञानः मचित्तो ऽच्छिदिति चात्रोच्यत्स्वयम् ॥ ७४ ॥

मन्मैव वाद्रमादाय जगामाय प्रतिश्रयम् । अथ ज्ञानः मचित्तो ऽच्छिदिति चात्रोच्यत्स्वयम् ॥ ७५ ॥

मन्मैव वाद्रमादाय जगामाय प्रतिश्रयम् । अथ ज्ञानः मचित्तो ऽच्छिदिति चात्रोच्यत्स्वयम् ॥ ७६ ॥

मन्मैव वाद्रमादाय जगामाय प्रतिश्रयम् । अथ ज्ञानः मचित्तो ऽच्छिदिति चात्रोच्यत्स्वयम् ॥ ७७ ॥

मन्मैव वाद्रमादाय जगामाय प्रतिश्रयम् । अथ ज्ञानः मचित्तो ऽच्छिदिति चात्रोच्यत्स्वयम् ॥ ७८ ॥

मन्मैव वाद्रमादाय जगामाय प्रतिश्रयम् । अथ ज्ञानः मचित्तो ऽच्छिदिति चात्रोच्यत्स्वयम् ॥ ७९ ॥

अनुः शिष्या नमस्त्रीया यशोभजादयस्ततः । पूज्यैरपत्यसम्बन्धः किमादौ ज्ञापितो न नः ॥ ९४ ॥
 मणककुम्भको ऽस्माकमयं हि तनुञ्चरिति । अज्ञापयिष्यन्त्यस्मान्गुरुपादा मनागपि ॥ ९५ ॥
 गुरुवशुत्पुत्रे ऽपि वर्तेतेति वचो वयम् । अकरिष्याम हि तदा सत्यं तत्पर्युपासनात् ॥ ९६ ॥ युगमम् ॥
 मूर्ध्निरिमुदित्यूचे तस्याञ्जसुगतिप्रदम् । तपोवृञ्जेषु युष्मासु वैयावृत्त्योत्तमं तपः ॥ ९७ ॥
 ज्ञातास्त्वपुत्रमम्बन्धा यूयं हि मणकान्मुनेः । नाकारयिष्यतोपास्ति स्वार्थं सो ऽथ व्यमोदयत ॥ ९८ ॥
 थमुमह्णायुषं ज्ञात्वा कर्तुं श्रुतधरं मया । सिद्धान्तसारमुद्भृत्य दशवैकालिकं कृतम् ॥ ९९ ॥
 मणकार्ये कृतो ग्रन्थस्तेन निस्तारितश्च सः । तदेनं संवृणोम्यद्य यथास्थाने निवेशनात् ॥ १०० ॥
 यशोभजादिमुनयः मद्वायाख्यन्निदं तदा । दशवैकालिकं ग्रन्थं संवरिष्यन्ति सूरयः ॥ १०१ ॥
 गदो ऽप्यन्यथयात्रके सूरिमानन्दपूरितः । मणकार्यो ऽप्ययं ग्रन्थो ऽनुगृह्णात्वखिलं जगत् ॥ १०२ ॥
 अतः परं प्रविष्यन्ति प्राणिनो ह्यदप्येभ्यसः । कृतार्थास्ते मणकवद्भवन्तु त्यत्रसादतः ॥ १०३ ॥
 श्रुताग्नोजस्य किञ्जल्कं दशवैकालिकं ह्यदः । आचम्याचम्य मोदन्तामनगारमधुम्रताः ॥ १०४ ॥
 इति नदोपरोधेन श्रीशायम्भवसूरिभिः । दशवैकालिकग्रन्थो न संवमे महात्मभिः ॥ १०५ ॥
 श्रीमान्शायम्भवः सूरिर्यशोभञ्जं महामुनिम् । श्रुतसागरपारीणं पदे स्वस्मिन्नतिष्ठिपत् ॥ १०६ ॥

कृत्या मरणं समाधिनागा- दथ शायम्भवसूरिरूर्ध्वलोकम् ।

श्रुतकयखिनो निजे ऽपि कार्ये किं मुह्यन्ति जगत्प्रदीपकट्टपाः ॥ १०७ ॥

इत्याचार्यश्रीहंमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्यविरावलीचरिते

प्रजवदेवत्वशयम्भवचरितवर्णनो नाम पञ्चमः सर्गः समाप्तः ॥

पठः सर्गः
पठः सर्गः ॥ १ ॥

कृताहारो विजहार वसुधराम् ॥ २ ॥

तुंयोत्रिभिः कृताहारो विजहार वसुधराम् ॥ ३ ॥

विश्वमप्रीणयद्विभं जीमूत इव वारिणा ॥ ४ ॥

चतुर्दशपूर्यते तस्य शिष्यो वभूवतुः ॥ ५ ॥

स्वमाचार्यत्वमारोप्य परलोकमसाधयत् ॥ ६ ॥

इमाश्रमणसद्वन राजनराजगृहं ययौ ॥ ७ ॥

उद्यानदुमववृद्धि जग्मिंसांसः सहैव हि ॥ ८ ॥

प्रतिबोधं च क्षेत्रे ॥ ९ ॥

जगत्प्राज्ञासारं प्रतिबोधं च क्षेत्रे ॥ १० ॥

कयाप्राज्ञासारं प्रतिबोधं च क्षेत्रे ॥ ११ ॥

प्रप्रयामासु जगद्गृह्यासपराज्मुखाः ॥ १२ ॥

महीतले ॥ १३ ॥

सन्तोषदास्त्रिनः ॥ १४ ॥

त्रिजिबिज्ञेपकं ॥ १५ ॥

॥ १६ ॥

तुंयोत्रिभिः कृताहारो विजहार वसुधराम् ॥ १ ॥
विश्वमप्रीणयद्विभं जीमूत इव वारिणा ॥ २ ॥
चतुर्दशपूर्यते तस्य शिष्यो वभूवतुः ॥ ३ ॥
स्वमाचार्यत्वमारोप्य परलोकमसाधयत् ॥ ४ ॥
इमाश्रमणसद्वन राजनराजगृहं ययौ ॥ ५ ॥
उद्यानदुमववृद्धि जग्मिंसांसः सहैव हि ॥ ६ ॥
प्रतिबोधं च क्षेत्रे ॥ ७ ॥
जगत्प्राज्ञासारं प्रतिबोधं च क्षेत्रे ॥ ८ ॥
कयाप्राज्ञासारं प्रतिबोधं च क्षेत्रे ॥ ९ ॥
प्रप्रयामासु जगद्गृह्यासपराज्मुखाः ॥ १० ॥
महीतले ॥ ११ ॥
सन्तोषदास्त्रिनः ॥ १२ ॥
त्रिजिबिज्ञेपकं ॥ १३ ॥
॥ १४ ॥
॥ १५ ॥
॥ १६ ॥

तुंयोत्रिभिः कृताहारो विजहार वसुधराम् ॥ १ ॥
विश्वमप्रीणयद्विभं जीमूत इव वारिणा ॥ २ ॥
चतुर्दशपूर्यते तस्य शिष्यो वभूवतुः ॥ ३ ॥
स्वमाचार्यत्वमारोप्य परलोकमसाधयत् ॥ ४ ॥
इमाश्रमणसद्वन राजनराजगृहं ययौ ॥ ५ ॥
उद्यानदुमववृद्धि जग्मिंसांसः सहैव हि ॥ ६ ॥
प्रतिबोधं च क्षेत्रे ॥ ७ ॥
जगत्प्राज्ञासारं प्रतिबोधं च क्षेत्रे ॥ ८ ॥
कयाप्राज्ञासारं प्रतिबोधं च क्षेत्रे ॥ ९ ॥
प्रप्रयामासु जगद्गृह्यासपराज्मुखाः ॥ १० ॥
महीतले ॥ ११ ॥
सन्तोषदास्त्रिनः ॥ १२ ॥
त्रिजिबिज्ञेपकं ॥ १३ ॥
॥ १४ ॥
॥ १५ ॥
॥ १६ ॥

द्रुमापिरुद्वर्षाढावर्षतापः कपिजिरुन्मुखः। मनुकामीकृताघ्न्यो हिमर्तुरज्रवद्भृशम् ॥ १५ ॥ त्रिजिविशेषकं ॥
निह्यं कृत्वा निवृत्तास्ते दिवा यामे तृतीयके । उपचक्रमिरे गन्तुमुपवजारपर्वतम् ॥ १६ ॥

तेषां गिरियुहाघारे पुरोघाने तदन्तिके । पुरान्यणे च तुर्योऽञ्चूडतां प्रहरः क्रमात् ॥ १७ ॥

गृतीयामे कुर्वीत जिह्वां गमनमेव वा । इति ते तुर्ययामेऽस्थुलथैव प्रतिमाधराः ॥ १८ ॥

योऽन्द्रडियुहाघारे शीतं तस्याज्रवद्भृशम् । किञ्चिन्मन्दमञ्चत्तस्य य उद्याने तु तस्थिवान् ॥ १९ ॥

य उद्यानममीपेऽस्यात्तस्य मन्दतरं त्यञ्चत् । यस्तु तस्यो पुरान्यणे तस्याल्यङ्गं पुरोष्मणा ॥ २० ॥

पत्नारोऽपि हि शीतेन विषय त्रिदिवं ययुः । आद्यद्वितीयतृतीयतुर्ययामेषु ते क्रमात् ॥ २१ ॥

इतश्च पुर्यां चग्यायां कृणिके श्रेणिकात्मजे । आखेलेत्यशेषे ऋषोऽञ्चूडदायी नाम तत्सुतः ॥ २२ ॥

पितृव्ययगुचाक्रान्तो दुर्दिनेनैव चण्डमाः । निगूढतेजा राग्येऽपि प्रमदं न वजार सः ॥ २३ ॥

उयाप च बुडामालयानमुन्मिन्नगरेऽखिले । पश्यतो मे पितुः क्रीडास्थानानि व्यथते मनः ॥ २४ ॥

दयं हि चैव परिपद्यसां तातः दक्षे दक्षे । सिंहासनमसेषिष्ट मामङ्गादपरित्यजन् ॥ २५ ॥

अनुषंदाक्रीडदिहारंस्नेहानां चैह यत् । पिता ममेति पश्यामि तं सर्वत्र जलेन्दुवत् ॥ २६ ॥

परपत्न्यातपादान्मे दशोरमे स्थितानिव । राग्यद्विद्वञ्चतः सातिचारं स्याद्विनयव्रतम् ॥ २७ ॥

पिता इदि स्थितो नित्यमिहस्यस्येति मे सुखम् । सदा शश्वमिवास्त्रोकः शोको दुःखाकरोति च ॥ २८ ॥

अनात्पा अपि तेऽत्यांघा यदुदृष्टा यदुदृष्टाः । शोकराङ्कजिह्वा प्रोचुर्यांश्च वाचंयमा इव ॥ २९ ॥

१ गृते २ अतिरितेच्छनः

स्वभा च अथनिंद्यासिवा नाम वामरिका । बभूव सः संभ्रं प्रयुंता कृत्वा नमः ॥ ४५ ॥
 अथनिंदोऽभ्यधा आंगिमसिकागदिरसिञ्जाम् । ममिचोऽप्यप्य दोरयेऽहं दिव्यां रमयती मुग् ॥ ४६ ॥
 र-मुक्त्वा अथनिंदेन देवदशो निमग्निकः । छागः च नहुंहे नोऽं नोऽं नोऽं नोऽं नोऽं नोऽं ॥ ४७ ॥
 अथादरा जइव जेदान्दुसाखादमुदरान् । छयोरद्वसिका ना तु मुंसा पयंवेयत् ॥ ४८ ॥
 ती मर ना प्रीट विमुगपावर्जुं च महिकाः । पुन्वनी व्यजनं चकं कर्मकं द्रयंकारि मा ॥ ४९ ॥
 एष र द्वापुवउषी व्यजनान्दोऽनेन ताम् । पसरसिन्धुमुवो देवदनः कामवशोऽनवत् ॥ ५० ॥
 स धीदगाएसां बाजां हावप्यजउदीयिकात् । तडिरंमारवशो नोऽभ्यान्वादं विवेद न ॥ ५१ ॥
 तस्य र गिरइषे तस्यागापादतडनस्तकन् । आरोहनवरोहं च खनायामिव धानरी ॥ ५२ ॥
 गा नेदनेऽपीप-पुसो रररत्नामिति बुद्धिनात् । म स्थितोऽपि स्थितं बुनुजे गत्रत्रीयया ॥ ५३ ॥
 देवदशोऽपि चिपीषेऽहि अदसिदस्य मसिधो । प्रथमानाम चरकांनेसिकावाचनाकृते ॥ ५४ ॥
 ते मका प्रोपुरन्दले कर्मविदप्यम् ननु । यदि दान्ति नदले त्रंदि वंम्यं यादृताः ॥ ५५ ॥
 स इत्तव पुडिलोऽपं ककुपोऽपं मुधीयन् । पुगायं किं बहृकं न गवे वरगुणा इह ॥ ५६ ॥
 किं तु अग्निं दराभ्यां नि तले सो नहुंहात् क्वचित् । न दान्ति स्थितं वात्र तं द्रदयाम्यात्मनः ममम् ॥ ५७ ॥
 एष मगनाएदने एत्तस्यप्यथो यो योपि मुन्दरः । किं नाथोऽपुविदनाम्यः प्रायेण हि गमिष्यति ॥ ५८ ॥
 मत्पिपिषेऽपि गिगी स्य उक्तेः सिंक्कमि । तदिनां न दहेऽभ्यामि विवेकं गुपि वेऽन्ननि ॥ ५९ ॥

१ अग्निं दे देवदशं २ मुक्त्वा ३ एतिसिञ्जः

अपत्यजन्मावधि नो यथेवं कर्तुमीश्वरः । तदुबहत्तु मे जामिं देवदत्तो ऽन्निकामिमाम् ॥ ६० ॥
 देवदत्तानुज्ञया ते ऽप्योमिति प्रतिषेदिरे । देवदत्तो ऽपि तां कन्यां परिणिन्ये नृजे ऽहनि ॥ ६१ ॥
 तत्र तस्यान्निकामेतन्तुवद्भस्य तिष्ठतः । शंभुदग्मथुरास्थान्यां पितृन्यां तेषां ऽह्दशः ॥ ६२ ॥
 आवां हि बहुयिंकलौ चलुश्चिन्वियतां गतौ । जराजर्जरमर्षाद्वावासन्नयमशासनी ॥ ६३ ॥
 आयुष्मन्यदि जीवन्तौ कुडीनस्त्वं दिदृक्षसे । तदेतुष्वापय हृशावाययो रुद्रतोः सतोः ॥ ६४ ॥ युगमम् ॥
 सो ऽयाचयच्च तं खेवं श्रेद्वाग्भोधिनिशाकरम् । निरन्तरश्चरन्नेत्रनीरपात्रीचकार च ॥ ६५ ॥
 अचिन्तयच्च धिग्भिगमां पितरौ विस्मृतां हि मे । थहं विपयमग्नौ ऽस्मि पित्रोः पुनरियं दशा ॥ ६६ ॥
 किं करोमि कथं यामि पत्नी नापत्यहृश्वरी । निजवाक्पादावब्रह्म का गतिमै प्रविष्यति ॥ ६७ ॥
 अन्निकापि हि तद्वेत्रमार्जनेन स्वमंशुकम् । हेन्दयन्ती जगादैवं सद्यस्तदुःखदुःखिता ॥ ६८ ॥
 केनैव महितो खेखो धत्ते चान्ध्रमसी कलाम् । वाययन्वारि दुर्धरं त्वमेवचन्द्रकान्तयोः ॥ ६९ ॥
 दिवेन्दुनिजमाखोक्थ निष्कटापं मुखं तव । निश्चिभोम्यश्रुपूरो ऽयं दुःखजो न तु ह्येजः ॥ ७० ॥
 दुःखाख्यानप्रसादेन तत्सन्नायव मामपि । ममाप्यस्तु जवहुःससंधिन्नागधुरीणता ॥ ७१ ॥
 नादात्प्रत्युत्तरं किञ्चिदुःखजागन्निकापतिः । तस्थी तु स्त्रपयन्नेव तं खेवं नयनोदकैः ॥ ७२ ॥
 अन्निकापि हि तं खेखमादायावाचयत्स्वयम् । तदुःखकारणं सद्यो विवेद च जगाद च ॥ ७३ ॥
 त्वथा सा कृथा दुःखमार्यपुत्राचिरादहम् । प्रातरं वोधयिष्यामि कारयिष्ये त्वदीक्षितम् ॥ ७४ ॥
 । घोचे प्रातरं स्यं नितरं दुपितेव सा । इदं विवेकिन्दे प्रातरर्जवता किमनुष्ठितम् ॥ ७५ ॥

स्वप्ना च जयगिहस्ताक्षिका नाम कुम्भारिका । पन्त्र च्छातेषु स्वस्वप्नाना रूपसम्पदा ॥ ४५ ॥
 जयगिहोऽन्यदा जामिमक्षिकामादिशिक्षाम् । समिधोऽप्यथ ज्ञोक्ष्येऽहं दिव्यां रसवतीं कुरु ॥ ४६ ॥
 रजुकरया जयगिहेन देवदत्तो निमन्वितः । आगाद्य तद्गृहे ज्ञोक्षुं तौ वात्रपि नियेदतुः ॥ ४७ ॥
 अष्टादश ज्ञयनेदान्द्रुमास्वादमुन्दरान् । षयोरप्यक्षिका सा तु सुवेपा पर्यवेपयत् ॥ ४८ ॥
 तौ मरुता मीणयितुमपाकर्तुं च महिकाः । धुन्यती व्यजनं चक्रे फमकं क्ष्यर्थकारि सा ॥ ४९ ॥
 प्रणयद्वाद्रुपदया व्यजनान्दोषनेन ताम् । पश्यक्षिन्धुमुखीं देवदत्तः कामवशोऽजयत् ॥ ५० ॥
 स गीहमाण्ठां यात्रां लावण्यजलदीपिकाम् । तच्चिरंमापरयशो ज्ञोग्यास्वादं विवेद न ॥ ५१ ॥
 तस्य हृदिदधे तस्यानापादतलमस्तकम् । आरोहमवरोहं च खतायामिव वानरी ॥ ५२ ॥
 सा नैवमत्रीप्रत्यूहो नृदस्यामिति युञ्जिमान् । स स्थितोऽपि स्थितरं वुजुजे गजलीलया ॥ ५३ ॥
 देवदत्तोऽपि द्वितीयेऽह्नि जयनिहस्य सक्षिपां । प्रेपयामास चरकान्निष्क्रियायाचनाकृते ॥ ५४ ॥
 ते गत्वा प्रोपुरन्यस्मै कस्मैचिदप्यमूं ननु । यदि दास्यमि तदस्मै देहि वेत्स्येप यादृशः ॥ ५५ ॥
 न तथाच बुद्धीनोऽयं कडाशोऽयं सुधीरयम् । युवायं किं वद्भूकेन नये वरगुणा इह ॥ ५६ ॥
 किं तु ज्ञानि प्रदास्यामि तस्मै यो मद्गृहात् कश्चित् । न यास्यति स्थितं चात्र तं द्रक्ष्याम्यात्मनः समम् ॥ ५७ ॥
 एष मग्नाप्यते याम्यत्रच श्वो यापि सुन्दरः । किं नाश्राणुर्विदरास्थः प्रायेण हि गमिष्यति ॥ ५८ ॥
 नाण्विषयेषु प्रगिनी मन खड्गीरियांश्चमि । तदिमां न प्रहृष्यामि विद्योदुरपि वेदमनि ॥ ५९ ॥

१ मणिनी २ मरुकर ३ तुल्यन् ४ मणिनिः

तपोभिनातिदीप्रेण दग्ध्वा कर्ममहामलम् । अग्निशीचांशुकमिव स आत्मानमशोषयत् ॥ ९१ ॥
 स क्रमेण परिणतचरित्रज्ञानदर्शनः । आचार्यवर्यधुर्योऽञ्जस्वग्नान्मोज्ञाकरः ॥ ९२ ॥
 स मुनिः सपरीवारो वृद्धत्ये विहरन्त्यौ । नगरं पुष्पज्ज्वाल्यं गङ्गातटविभ्रूयणम् ॥ ९३ ॥
 तत्राभ्रभूपतिः पुष्पकेतुस्तस्य तु वदन्ना । मीनकेतोरिव रतिः पुष्पवत्यभिधानतः ॥ ९४ ॥
 पुष्पवत्या अचूतां च पुत्रः पुत्री च युग्मजौ । पुष्पचूडः पुष्पचूडा चेति नाम तयोरञ्जत् ॥ ९५ ॥
 सदैव पर्वमानी तौ रममाणौ सदैव च । परस्परं प्रीतिमन्ताडुजावपि वञ्चयतुः ॥ ९६ ॥
 दृश्यौ च राजा यथेलौ दारकीं श्रेह्वी मियः । वियुग्येते तदा नूनं मनागपि न जीयतः ॥ ९७ ॥
 वियोगमनयोश्चाहमपि सोढुमनीश्वरः । मिथस्तदनयोरेव युक्तं पीयाहमद्भयम् ॥ ९८ ॥
 मित्राणि मन्त्रिणः परानथ पप्रञ्च भूपतिः । अन्तःपुरे यद्भुत्पदं रत्नं तस्य क ईश्वरः ॥ ९९ ॥
 ते प्रीचुर्देशमच्ये ऽपि रत्नमुत्पद्यते हि यत् । तस्येश्वरो नरपतिः का कथान्तःपुरे पुनः ॥ १०० ॥
 यद्यदुत्पद्यते रत्नं स्वदेशे तदिदामपतिः । यथेष्टं विनियुञ्जीत को हि तस्यास्तु वाधकः ॥ १०१ ॥
 तेषां ज्ञानानिज्ञानामात्मन्य वचनं नृपः । सम्बन्धं पटयामास निजदारकयोस्तयोः ॥ १०२ ॥
 तस्य राज्ञी पुष्पवती आधिकाञ्जस्तया नृपः । अवार्यत तत्रा कुर्वन्न तु तामप्यजीगणत् ॥ १०३ ॥
 ततश्च पुष्पचूडश्च पुष्पचूडा च दम्पती । गृह्णित्वा सिंघाते नितान्तमनुरागिणी ॥ १०४ ॥
 क्रमेण पुष्पकेतौ तु कथारोपत्वमीयुषि । पुष्पचूडोऽजयव्राजा राजमानोऽमर्षयुषेः ॥ १०५ ॥
 तदकृत्यं वारयन्ती तदा पत्यापमानिता । राज्ञी पुष्पवती जालनिर्वेदा व्रतमाददे ॥ १०६ ॥

स्वपुत्रुग्पियोगेन द्विरयते तय ज्ञांयुक्तः । श्वश्रुश्चशुरपादानामहमुक्तष्वितास्मि च ॥ ७६ ॥
 अत्रुमन्यस्व मे नाथं स्वस्यानगमनं प्रति । तमन्येव्याम्यहमपि तस्यायत्ता यतो ऽसवः ॥ ७७ ॥
 स्थासत्येवैष याप्यद्भः प्रणेतुं श्वशुरौ त्यहम् । एकाकिन्यपि यास्यामि किं कार्यं तदनेन ते ॥ ७८ ॥
 इति साम्रहमुष्णतु जयसिंहो मुहुर्मुहुः । प्रयातुमनुमेने च तमुदगमथुरां प्रति ॥ ७९ ॥
 नगर्यां निर्ययौ तस्यास्ततश्च स यण्णिक्सुतः । तमन्वगादन्निकापि यामिनीत्र निशाकरम् ॥ ८० ॥
 अशिकाञ्जसदा गुर्वी नेदीयःप्रसयापि च । इति मार्गे ऽपि सासूत सुतं लक्षणधारिणम् ॥ ८१ ॥
 स्वपितरौ पितरौ नामकृतिं यूनोः करिष्यतः । इति तौ दम्पती नैव चक्रतुः स्वमनीषया ॥ ८२ ॥
 तयोरन्वंद्भू परिजनलं बाधं छात्रयन्मुदा । अन्निकापुत्र इत्येवोद्घापनेन जगी पथि ॥ ८३ ॥
 उत्तरामन्निकाणायो जगाम मथुरामथ । तौ वयन्दे च पितरौ तान्यां मूर्धन्यचुम्बि च ॥ ८४ ॥
 देवान्तरोषार्जनेयं ममोपादीयतामिति । युवाणः सो ऽर्नकं पित्रोरर्पयामास हृद्योः ॥ ८५ ॥
 इयं यधूर्यः पुत्रो ऽयं मर्मतकुट्टिसम्भवः । इत्याचख्यौ च सम्बन्धं त्रक्तिवन्धुरया गिरा ॥ ८६ ॥
 पितरौ चमन्तुलस्य निशोः सन्धीरणाजिधाम् । अन्निकापुत्र इति तु लोकनाम्ना स पप्रथे ॥ ८७ ॥
 छाद्यमानः कुटुम्बेन वर्षमानो ऽन्निकासुतः । चतुर्वर्गार्जनेसुखं श्रपेदे मध्यमं वयः ॥ ८८ ॥
 ज्ञोगानपास्य तृणपर्द्यायेन ऽपि न धीघनः । जयसिंहाचार्यपार्श्वे परित्रग्यामुपाददे ॥ ८९ ॥
 न लक्ष्मणारतीःशेन प्रतेन प्रतिनां वरः । आत्मनो दारयाभास दारुणान्कर्मकण्टकान् ॥ ९० ॥

१ भगिनीरतिः २ बन्धुवच्छन्

तथा प्रनातिदीप्य दग्धा कर्ममदामात्मम् । अग्निशीचाङ्गुलमिव स आत्मानमसोधयत् ॥ ९१ ॥
 स क्रमेण परिगतचरित्रज्ञानदर्शनः । आचार्यवर्षयुयोऽञ्जल्यगद्गान्जो जचारकरः ॥ ९२ ॥
 स मुनिः मसरीमारो वृज्जत्वे विहरन्त्ययी । नगरं पुष्पजत्राल्यं गद्गत्तटविज्जूरणम् ॥ ९३ ॥
 तत्रामूर्ध्वपतिः पुष्पकेशुस्तस्य तु वदन्ना । मीनकेशोरिव रतिः पुष्पवत्यन्निधानतः ॥ ९४ ॥
 पुष्परत्या अचूतां च पुत्रः पुत्री च सुमन्त्री । पुष्पचूडः पुष्पचूडा चेति नाम तयोरञ्जत् ॥ ९५ ॥
 मर्द्वे च गर्जा यथेती दारकी श्रेहडो मियः । त्रियुग्येते तदा नूनं मनागपि न जीवतः ॥ ९६ ॥
 दृष्यो च गजा यथेती दारकी श्रेहडो मियः । त्रियुग्येते तदा नूनं मनागपि न जीवतः ॥ ९७ ॥
 श्रियोगमनयोश्चाहमपि गौदुमनीश्वरः । मिथस्तदनयोरेव युक्तं वीवाहमद्गुप्तम् ॥ ९८ ॥
 मित्राणि मन्त्रिणः पौरानथ पप्रञ्च चूततिः । अन्तःपुरे यद्दुस्तरं रत्नं तस्य क ईश्वरः ॥ ९९ ॥
 नै प्रोत्तुं दंरापथे ऽपि रक्षमुत्पद्यते हि यत् । तस्येश्वरो नरपतिः का कथान्तःपुरे पुनः ॥ १०० ॥
 पश्यदुत्पद्यते रत्नं स्वदंते नदिद्वाररतिः । यथेते त्रिनियुज्जीन को हि तस्यास्तु वायकः ॥ १०१ ॥
 तेषां नाराजत्रिहानामागुप्तस्य यथेते नृपः । मन्मन्थं घटयामास निजदारक्योस्तयोः ॥ १०२ ॥
 तत्राथ पुष्पचूडश्च पुष्पचूडा च दग्गती । अथायंते तथा कुंभे तु तामप्यजीगणत् ॥ १०३ ॥
 क्रमेण पुष्पकेशो नृ कथानोरगमीयुनि । पुष्पचूडो ऽनराजजा निनान्तमनुराणिषां ॥ १०४ ॥
 अदृश्यं पारयन्ती गदा गत्यारमाजिगा । एषी पुष्पत्री जाननिरेदा प्रतमाददे ॥ १०५ ॥
 ॥ १०६ ॥

सा विपद्य सुरो जज्ञे प्रमृग्यायाः प्रजावतः । प्रमृग्या चेत्र मोक्षाय तत्स्वर्गाय न संशयः ॥ १०३ ॥
 स देवो व्यधिनाच्छास्तीसामकृत्यनियोजिताम् । निजां दुहितरं स्नेहादिति चाचिन्तयत्तराम् ॥ १०४ ॥
 इति तस्याः स्वप्नमध्ये नरकायासदारुणान् । हुंद्भेदादिदुःखार्त्तद्वारकिकाकुलान् ॥ १०५ ॥
 पातकेनेय संख्यान्यकारापदेशतः । हुंद्भेदादिदुःखार्त्तद्वारकिकाकुलान् ॥ १०६ ॥
 वतिकेय इयेनमुक्ता मृगीव द्वनिर्गता । सतीव परपुरुषकरस्पर्शपलायिता ॥ १०७ ॥
 मुसाध्वीयायाततपोतीचारविधुरीकृता । सा दृष्टनरका ज्ञीत्या प्रबुधापि ह्यकम्पत ॥ १०८ ॥
 विन्यती सा तु नरकं गतेव नरकेदृष्टात् । अखिलं कथयामास तं स्वप्नं पत्युरप्रतः ॥ १०९ ॥
 हेमेष्टुः पुष्पचूलायाः पुष्पचूलनृपो ऽपि हि । निपुणं कारयामास शान्तिकं शान्तिकोविदेः ॥ ११० ॥
 स तु पुष्पवतीजीवदेवस्तद्विदितकाम्यया । तादृशानेव नरकान्त्रौ रात्रायदर्शयत् ॥ १११ ॥
 अथ पापिण्डः सर्वानाहुहाव महीपतिः । परिपमृञ्च च ब्रूध्वं कीदृशा नरका इति ॥ ११२ ॥
 गर्जवासो गुप्तिवासो दारिद्र्यं परतन्त्रता । एते हि नरकाः साक्षादित्याख्यंस्ते ऽदृश्यमेधसः ॥ ११३ ॥
 सा दुर्गन्धमिवाप्राय कुर्वती मुखमोटनम् । निजस्वप्नविसंवादिवचनांस्तान्ब्यसर्जयत् ॥ ११४ ॥
 आहूय चाक्षिकापुत्रं राजापृष्ठसदेव हि । नरकान्स तथैवाख्यहृष्टाः स्वप्ने यथा तथा ॥ ११५ ॥
 राष्ट्रप्युवाच जगवन्किं जयन्निरपीदृशः । मयेव वीक्षितः स्वप्ने यथा तथा ॥ ११६ ॥
 सूरिः प्रोवाच ते ज्ञेयं निजस्वप्नविसंवादात् । निजस्वप्नविसंवादात्स्वप्नविसंवादात् ॥ ११७ ॥

पुष्पचूडामि पप्रञ्च जगयन्केन कर्मणा । ईदृशाप्ररक्तान्योरानामुचन्ति शरीरिणः ॥ १२३ ॥
 आख्याति स्मान्निकापुत्रो महारग्न्नपरिप्रदेः । गुरुप्रत्यनीकतया पद्येन्द्रिययथादपि ॥ १२४ ॥
 ततश्च जननीजीवदेयलस्यास्तदादि तु । स्वप्ने नरकयास्वर्गान्नाग्यसौख्यानदर्शयत् ॥ १२५ ॥
 मयुञ्जा कथयामास सा पत्ये स्वर्गदर्शनम् । सो ऽथ पापफिक्तो ऽदृष्ट्वा त्रय किं स्वर्गोऽदृश्यम् ॥ १२६ ॥
 तेष्वंके प्रोचिरे स्वर्गस्वरूपं प्रियसद्गमः । अन्ये त्याहुः स स स्वर्गो यद्यदि सुलकारणम् ॥ १२७ ॥
 एवं स्वर्गस्वरूपं च तदुक्तं पुष्पचूडिका । नामन्यत स्वमदृष्टस्वःस्वरूपा हि साजवत् ॥ १२८ ॥
 राक्षा दृष्टो ऽधिकामृदुः स्थितिमाख्यद्विवीकृताम् । मनश्चिन्तितकार्याणि सिद्धान्त्येव भवन्ति च ॥ १२९ ॥
 सकल्पदृशाधारामा घापयः स्वर्णपङ्कजाः । देव्यश्चिन्तापुत्रवर्तिन्यो रूपवत्यः कदाविदः ॥ १३० ॥
 यथादिदृशियपातारस्त्रिदशाश्चात्रियोगिकाः । इभ्रया दिव्यसद्गीतनाटकान्तिनयोत्सवाः ॥ १३१ ॥
 नाश्वत्थेण विमानेषु रम्यरत्नगृहाणि च । सर्वशक्तिचूडो नित्यं परियारे च नाकिनः ॥ १३२ ॥
 आनुत्तरविमानं यद्यच्चान्तरपुरावधि । मुलं किमपि देवानां तत्कियत्कथ्यते गिरा ॥ १३३ ॥

॥ चतुर्भिः कटापकं ॥
 तच्छ्रुत्या पुष्पचूडोचे घृयं वित्य यदीदृशम् । स्वर्गा युष्माञ्चिरपि किं स्वप्ने ददृशिरे ऽखिखाः ॥ १३४ ॥
 मुनिर्जगाद कथ्याणि जिनागममुधापिवाः । स्वःमुखानि वयं विद्मो विद्मो ज्ञेयान्तराख्यपि ॥ १३५ ॥
 प्रमाणं पपनं जैनमिति निश्चित्य राहयथ । रूपिं पप्रञ्च जगयन्स्वर्गासिः केन कर्मणा ॥ १३६ ॥

सा विपद्य सुरो जह्ने प्रमज्ज्यायाः प्रजावतः । प्रमज्ज्या चेत्र मोक्षाय तत्स्वर्गाय न संशयः ॥ १०७ ॥
 स देवो ज्यधिताज्जाहीत्तामकृत्यनियोजिताम् । निजां दुहितरं स्नेहादिति चाचिन्तयत्तराम् ॥ १०८ ॥
 इति तस्याः स्वप्नमध्ये नरकावासदारुणान् । ह्येदेजेदादिदुःखार्त्तारटद्वारकिकाकुडान् ॥ १०९ ॥
 पातकेनेय संरुञ्जानन्धकारापदेशतः । दुर्दर्शान्दर्शयामास नरकान्स सुरो ऽखिलान् ॥ ११० ॥
 वतिकेव इयेनमुक्ता मृगीव द्यनिर्गता । सतीव परपुरुषरस्पर्शपलायिता ॥ १११ ॥ युग्मं ॥
 सुसाध्वीवायातत्तपोतीचारविधुरीकृता । सा दृष्टनरका ज्ञीत्या प्रयुञ्जापि ह्यकम्पत ॥ ११२ ॥
 विन्यती सा तु नरकं गतेव नरकेदृश्यात् । अखिलं कथयामास तं स्वमं पत्युरग्रतः ॥ ११३ ॥ युग्मं ॥
 देमेधुः पुष्पचूलायाः पुष्पचूलनृपो ऽपि हि । निपुणं कारयामास शान्तिकं शान्तिकोविदेः ॥ ११४ ॥
 स तु पुष्पवतीजीवदेवस्तस्मिन्काम्यया । तादृशानेव नरकान्नात्रौ राज्ञावदर्शयत् ॥ ११५ ॥
 अथ पापरिन्नः सर्वानाजुहाव महीपतिः । परिपन्नश्च भ्रूध्वं कीदृशा नरका इति ॥ ११६ ॥
 गर्भवासो गुह्यिवासो दारिद्र्यं परतन्वता । एते हि नरकाः साक्षादित्याख्यंस्ते ऽष्टमेधसः ॥ ११७ ॥
 सा दुर्गन्धमिवाग्राय कुर्वती मुलमोटनम् । निजस्वप्नविसंवादिबचनान्स्तान्ब्यसर्जयत् ॥ ११८ ॥
 आहूय चान्निकापुत्रं राजापृष्ठत्तदेव हि । नरकान्स तथैवाख्यदृष्ट्याः स्वमे यथा तथा ॥ ११९ ॥
 राश्यपुवाच जगवन्किं भवन्निरपीदृशाः । मयेव वीक्षितः स्वप्नो वित्थैर्यं कथमन्यथा ॥ १२० ॥
 सूरिः प्रोवाच हे शब्दे विलापि स्वप्नदर्शनम् । भक्तारे नास्ति सपत्निकं न कायेन किञ्चनचित् ॥ १२१ ॥

पुण्यभूला तु विज्ञाय केवलज्ञानसम्पदा । सर्वं सम्पादयागक्रे सूरिर्यद्यदचिन्तयत् ॥ १५४ ॥
 सूरिः पप्रत् तां साध्वीं यत्से वेदित् कथं ननु । ममाभिप्रायमेवं यत्सम्पादयसि चिन्तितम् ॥ १५५ ॥
 उवाचं पुण्यभूतापि प्रकृतिं वेदित् यः सत्तु । यो यस्य नित्यमासन्नः प्रकृतिज्ञो हि तस्य सः ॥ १५६ ॥
 सार्थिकः विषदमान्दिन्द्रेऽन्यदा पर्यति चारिदे । सूरिरूचे श्रुत्वासि घृष्टथां किमिदमर्हति ॥ १५७ ॥
 साम्प्रथीघत्र मार्गेऽभूदपूकायोऽचित्त एव हि । तेनैवायासिसहं प्रायश्चित्तागमोऽत्र न ॥ १५८ ॥
 अविशापकायमध्यानं कथं वेत्सीति सूरिणा । उदिते पुण्यभूताख्यदुर्यध्नं मेऽस्ति केवलम् ॥ १५९ ॥
 भिष्या मेऽदुकृतं केवल्यान्नातित इति नुयन् । इत्यचिन्तयदाचार्यः सेत्स्यामि किमहं न वा ॥ १६० ॥
 केवल्ययूचे मा कृपीदुमधृतिं मुनिपुत्रयाः । गद्गामुत्तरतां योऽपि न विष्यत्येव केवलम् ॥ १६१ ॥
 ततो गद्गामुत्तरीयुं धोकेन वद सूरयः । तदेयारुरुच्छुर्नाथं को हि स्वार्थयुपेक्षते ॥ १६२ ॥
 निरमाद न आचार्यो दग यत्रापि नीतं । तत्र तत्र तटे सद्यः सा नीर्मदुं प्रचक्रमे ॥ १६३ ॥
 नीमध्यदेशासीने च तस्मिन्नाचार्यपुत्रये । समन्तान्भङ्गुमारोत्ते सा नीरय इवान्नसि ॥ १६४ ॥
 ततो नीस्थितलोकेन सूरिः सोऽद्वेषि चारिणि । शूले न्यथाल्पवचनप्रत्यनीकामरी च तम् ॥ १६५ ॥
 शूत्रप्रोतोऽपि गद्गान्तः सूरिरियमचिन्तयत् । द्यधो यपुर्ममानेकप्राण्युपद्रवकारणम् ॥ १६६ ॥
 अत्रूनायादिदयामारं स सूरिर्नाथयन्मृशम् । ह्यपकश्रेणिमारुढोऽन्तकृत्केवल्यजायत ॥ १६७ ॥
 सुरीयशुक्लध्यानस्थः सद्यो निर्वाणमाप सः । निर्वाणमहिमानं च तस्यासन्नाः सुरा व्यधुः ॥ १६८ ॥

सूरिभ्योऽर्हति देवे गुरो साधौ च निश्चयः । यस्य संसारिणस्तस्य स्वर्गोप्तिर्न दवीयसी ॥ १३० ॥
 पुनश्चारित्रधर्मे च मुनिना कथिते सति । सा राज्ञी लघुकर्मत्याघ्रयोविद्वैयमन्यधात् ॥ १३१ ॥
 जगवन्पतिमापृष्ट्य पादमूले तवैव हि । लपादात्ये परित्रज्यां मानुष्यकतरोः फलम् ॥ १४० ॥
 इत्युक्त्वा तमृषिं नत्वा पुष्पचूडा विद्युज्य च । आपमष्टे महीनाथं महीनाथोऽप्यदोऽचदत् ॥ १४१ ॥
 तदा त्वामनुमन्येऽहं व्रतार्थं वरवर्णिनि । ममैवौकसि चेन्निशामादत्से व्रतिनी सती ॥ १४२ ॥
 तथेति प्रतिपेदाना दानं कष्टपलतेव वा । अर्थिभ्यो ददती राज्ञा कृतनिष्कमणोत्सवा ॥ १४३ ॥
 स्त्रीचूडामणितां प्राप्ता पुष्पचूडा महाशया । अन्निकापुत्रपादान्ते गत्वा दीक्षामुपाददे ॥ १४४ ॥ युग्मे ॥
 गुर्वेदशाध्वपथिकी सा शिखामाददेऽखिलाम् । सामाचारीप्रधानं हि तपः शुक्लात्मनामपि ॥ १४५ ॥
 ज्ञात्वा ऋषिप्यहुर्निश्चमन्निकासुनान्यदा । गङ्गो देशान्तरे ऋषि स देशो यत्र जीव्यते ॥ १४६ ॥
 बादशान्दकमशिवं ज्ञावीति श्रुतसम्पदा । ज्ञात्वा गुरूपदेशाच्च गङ्गोऽगङ्गदशान्यतः ॥ १४७ ॥
 जङ्घावलयपरिद्वीणास्तत्रैवास्थुस्तु सूरयः । यिनापि हि परीवारमूरीकृतपरीपहाः ॥ १४८ ॥
 आनीयान्तःपुरात्रकपानादि प्रतिवासरम् । गुरवे पुष्यचूडादास्त्विवे पुत्रीव ऋकिचाक् ॥ १४९ ॥
 अग्नयमनसस्तस्यागुर्लणां पर्युपासनात् । ज्ञावयन्त्याश्च संसारासारतामेव सर्वदा ॥ १५० ॥
 अन्येद्युः पुष्पचूडाया अपूर्वकरणक्रमात् । केवलज्ञानमुत्पेदे निदानं मुक्तिसम्पदः ॥ १५१ ॥ युग्मे ॥
 पुष्पचूडा तु सञ्जातकेवलापि विशेषतः । वैयावृत्यं गुरोश्चक्रे प्रोक्तो ह्यर्थोऽयमागमे ॥ १५२ ॥
 पुरा ह्यर्च्यमयुञ्जानः कृत्यं यो यस्य तस्य सः । केवल्यपि च कुर्यात्त स यावेक्षति तं न हि ॥ १५३ ॥

पुण्यचूडा तु विज्ञाय केवलज्ञानमग्नपदा । सर्वे सगपादयागके सूरिर्षषदचिन्तयत् ॥ १५४ ॥
 सूरिः पमष्ठ तां साध्वीं वल्लो वेरिल कयं ननु । ममानिमायमेयं यत्सगपादयनि चिन्तितम् ॥ १५५ ॥
 अथायं पुण्यचूडापि प्रकृतिं वेमि यः तनु । यो यस्य नित्यमागमः प्रकृतिज्ञो हि तस्य सः ॥ १५६ ॥
 सायिका पिण्डमानिन्धे अन्यदा धर्षति यारिदे । सूरिरूधे श्रुतज्ञानि पृष्टयां किमिदमर्हति ॥ १५७ ॥
 साम्प्रतीघत्र मार्गे ऽभूदपूकायो ऽचित्त एव हि । तेनेयायागिपमहं प्रायश्चित्तागमोऽत्र न ॥ १५८ ॥
 अचित्तापूकायमध्यानं कथं येत्सीति सूरिणा । उदिते पुण्यचूडाल्यदुरयमं मे ऽस्ति केवलम् ॥ १५९ ॥
 मिथ्या मे दुःकृतं केवल्यदातित इति युवन् । इत्यचिन्तयदाचार्यः सेत्सामि किमहं न वा ॥ १६० ॥
 केवल्यदूषे मा कृपीद्वमथृतिं मुनिपुद्गयाः । गद्गामुत्तरतां यो ऽपि त्रयिव्यत्येव केवलम् ॥ १६१ ॥
 ततो गद्गामुचरीतुं लोकेन सह सूरयः । तर्दयारुण्डुर्नावं को हि स्वार्थमुपेक्षते ॥ १६२ ॥
 निपगाद न आचार्यो दत्त यत्रापि नीतटे । तत्र तत्र तटे सद्यः सा नीर्मदुं प्रचक्रमे ॥ १६३ ॥
 नीमथ्यदेशासीने च तस्मिन्नाचार्यपुद्गये । समन्तान्मद्गुमारजे सा नीरेय ऽव्याग्ननि ॥ १६४ ॥
 ततो नीस्थितदोकेन सूरिः सो ऽद्वेपि यारिणि । शूले न्यधात्यचनमत्यनीकामरी च तम् ॥ १६५ ॥
 शूजमोतो ऽपि गद्गान्तः सूरिरेवमचिन्तयत् । अहो यपुर्ममानेकमाणुपत्रवकारणम् ॥ १६६ ॥
 अपूकायादिदयासारं स सूरिर्नाथयन्नुत्साम् । द्रपकश्चेणिमारुढो ऽन्तकृत्केवल्यजायत ॥ १६७ ॥
 तुरीयशुक्लध्यानस्यः मद्यो निर्वाणमाप सः । निर्वाणमहिमानं च तस्यासन्नाः गुरा व्यधुः ॥ १६८ ॥

१ अयो लोहः

याणमहिमा तत्र देवनिमित्त इत्यञ्चूत् । प्रयाग इति तत्तीर्थं प्रथितं त्रिजगत्पि ॥ १६ए ॥
 करोटिरसिकायुनोर्यादोर्जिर्मकरादिभिः । श्रोत्र्यमाना नदीतीरमानीयत जलोर्मिभिः ॥ १७० ॥
 इतस्ततो युवन्ती च शुक्रिकेय नदीतटे । प्रदेशे गुप्तविपमे तस्थौ क्वापि विलग्य सा ॥ १७१ ॥
 करोटिकर्परस्यान्तस्तस्यान्यस्मिंश्च यासरे । न्यपत्तपाटलावीजं देवयोगेन केनचित् ॥ १७२ ॥
 करोटिकर्परं जिन्दंस्तदीयादृष्टिणाञ्जनोः । चक्रतः पाटखितरुर्विंशालोऽयमभूत्क्रमात् ॥ १७३ ॥
 पाटलाद्दुः पवित्रोऽयं महामुनिकरोटिञ्चूः । एकावतारोऽस्य मूलजीवश्चेति विशेषतः ॥ १७४ ॥
 तदत्र पाटखितरोः प्रभावमवलम्ब्य च । दृष्ट्वा चापनिमित्तं च नगरं सन्निवेशयताम् ॥ १७५ ॥
 एको नैमित्तिककथोचे सर्वनैमित्तिकाशया । दातव्यमाशिवाशब्दं सूत्रं पुरनिवेशने ॥ १७६ ॥
 प्रमाणं पूयमित्युक्त्या तान्निमित्तविदो नृपः । अधिनगरनिवेशं सूत्रपातार्थमादिशत् ॥ १७७ ॥
 पाटलीं पूर्यतः कृत्वा पश्चिमां तत उत्तराम् । ततोऽपि च पुनः पूर्वां ततश्चापि हि दक्षिणाम् ॥ १७८ ॥
 शिवाशब्दावधिं गत्वा तेऽथ सूत्रमपातयन् । चतुरस्रः सन्निवेशः पुरस्थैवमञ्चूत्तदा ॥ १७९ ॥ युग्मं ॥
 तत्राङ्किते षड्देशे नृपः पुरमकारयत् । तदञ्चूत्पाटलीनाम्ना पाटलीपुत्रनामकम् ॥ १८० ॥
 पुरस्य तस्य मध्ये तु जिनायतनमुत्तमम् । नृपतिः कारयामास शाश्वतायतनोपमम् ॥ १८१ ॥
 गजाभ्रशाळाचटुखं नृपभासादधुन्दरम् । विशालशाखमुद्दामगोपुरं सौधवन्धुरम् ॥ १८२ ॥
 पत्थशाळासन्नशाळापीपयागारञ्चपितम् । भ्रूजुजा तदलयक्रे शुभ्रेऽद्वन्द्युत्सवपूर्वकम् ॥ १८३ ॥ युग्मं ॥
 १ पिवुभ्य

राजा तत्राकरोजगम्यमुदायुदयनाहृ श्रिया । स्वं विक्रममिषासणं तन्यानो धर्ममार्हतम् ॥ १०४ ॥
 अर्हन्द्यो गुरुः माधुर्धर्मथार्हत इत्यञ्चत् । देवतत्त्वं गुरुतत्त्वं धर्मतत्त्वं च तद्बुद्धि ॥ १०५ ॥
 चतुष्पर्व्या चतुर्थार्थादितपसा स्वं विनोषयन् । पीपथं पौषथागारे स जग्राह महामनाः ॥ १०६ ॥
 स धर्मापाधया द्वात्रमपि तेजः प्रजावपन् । आत्मनः सेवकांश्चक्रे तुर्योपायेन चूपतीन् ॥ १०७ ॥
 राजानो अन्यन्तमाक्रान्तासे तु सर्वे उप्यचिन्तयन् । यावज्जीवत्युदाय्येप तावच्चाग्यमुसं न नः ॥ १०८ ॥
 इतश्च राज एकस्यागनि कस्मिंश्चिदागते । आग्नेद्युदायिना राग्यं प्राग्यविक्रमवज्जिणा ॥ १०९ ॥
 आग्निप्रराग्यो राजा न नश्यन्नैव व्यपद्यत । तत्सूतुरेकस्तु परित्रममुज्जायिनी ययौ ॥ ११० ॥
 राग्यग्रथकुमारस्य सोऽजन्तीशममेवत । अञ्चदसहस्रो नित्यमयन्तीशोऽप्युदायिनः ॥ १११ ॥
 स मंत्रको राजपुत्रो राजानं व्यजिज्ञपत् । वदायिनमहं देव साधयामि त्वदाज्ञया ॥ ११२ ॥
 त्वया तु मे चिन्तयेन नाव्यमव्यनिचारिण । को हि प्राणोऽस्थणीकृत्य साहसं कुरुते मुषा ॥ ११३ ॥
 नयेति प्रतिपेदानं उप्यन्तिनाथे न राजसुः । जगाम पाटलीपुत्रं सेवकोऽञ्चुदायिनः ॥ ११४ ॥
 उदायिपुत्रेनैत्यं त्रिजमात्रोक्तयन्नयि । व्यन्तरो मान्त्रिकस्येव इरात्मा नाससाद सः ॥ ११५ ॥
 उदायिनस्तु परमार्हतर्ग्याकृति मर्षदा । अरगवज्जमनाऽनमुनीनेव ददर्श सः ॥ ११६ ॥
 उदायिनो राजपुत्रे परंदाश्री ततश्च मः । उपादे परिक्रम्यां सुरेरेकस्य सन्निधी ॥ ११७ ॥
 मापयायननीषारं न व्रतं पात्रयन्मुनीन् । तथा ह्यारापयत्ते हि यथा तन्मयतां ययुः ॥ ११८ ॥
 दग्धप्रधानं श्रामण्यं न तस्यावृद्धिं केनचित् । गुमपुण्डस्य दग्धस्य ब्रह्माप्यन्तं न गत्वति ॥ ११९ ॥

ततश्च त्रवचरमप्रत्याख्यानं विधाय सः । तौ कङ्ककर्त्रिकां कण्ठे दत्त्वा मूर्तिर्भ्यर्पयत् ॥ २१६ ॥
 प्रातरन्तःपुरराध्यापादिकास्तत्र चागताः । पूञ्चक्रुर्वद्य आग्रस्त्यो निरीक्ष्य तदमद्गद्यम् ॥ २१७ ॥
 तत्कावं मिदित्तो राजखोकः सर्वोऽव्यचिन्तयत् । राजा गुरुश्च निहृत्तौ दुष्टकेन न संशयः ॥ २१८ ॥
 हन्तान्यो यदि तद्गुह्यः प्रथमं व्याहरेत्खलु । स महासाहसं कृत्वात् एवागाददर्शनम् ॥ २१९ ॥
 वैरी वा वैरिपुत्रो वा वैरिणा प्रहितोऽथवा । कोऽवि मायाप्रतीज्य विभ्यस्तस्मयपीश्रुपम् ॥ २२० ॥
 राजश्च पितृवत्सूरिः सूरं राजापि पुत्रवत् । नूनं स वरिणा धर्तुं निर्रेन्दुं वा प्रचक्रमे ॥ २२१ ॥
 तपःशामतनुः सूरिरपि तेन दुरात्मना । तथा कुर्वन्नुष्यपति न्यपाति च नरेन्द्रवत् ॥ २२२ ॥ युत्सं ॥
 विनयमना सूरिरपि तेन ह्यवशि सः । ततस्तस्मै ददौ दीक्षां धूर्तः को न हि यद्वयते ॥ २२३ ॥
 नष्टं निशायां तं प्रातः प्रापुर्नृपत्रया न हि । क्रमेणापि हि यस्त्यक्तस्त्यक्तः क्रमशतेन सः ॥ २२४ ॥
 ततः शरीरसंस्कारं राज्ञः सूरेश्च चक्रिरे । प्रधानगुरुषास्तारं विव्रपन्त उदश्रयः ॥ २२५ ॥
 उदायिमारकः पापः सोऽगादुज्जयिर्नी पुरीम् । आल्यचोद्गायिनीजतुर्युयोदायिषः कृतः ॥ २२६ ॥
 अपन्तीशोऽवदत्पाप यः काखेनेयतापि हि । परिग्रज्यां गृहीत्यापि स्थित्वापि मुनिस्तन्निधी ॥ २२७ ॥
 अहर्निशं च धर्मोपदेशान्छुत्वापि दुष्टधीः । अकार्षीरीदृशं कर्म स त्वं मे स्याः कथं हितः ॥ २२८ ॥ युत्सं ॥
 अत्रष्टव्यमुखोऽसि त्वं पापापसर सत्वरम् । इति निर्जैतस्यं तं राजा नगराद्विरपासयत् ॥ २२९ ॥
 तत्रचतुर्थेय मेदिन्यामत्रव्यानां शिरोमणिः । अञ्जिपानेन स ख्यात उदायिनृपमारकः ॥ २३० ॥
 इतश्च तत्रैव पुरे दिवाकीर्तेरचलुतः । एकस्य गणिकाकुह्निजन्मा नन्दोऽञ्जिपानतः ॥ २३१ ॥

त नापित्तुभारस्तु प्रजातसमये तदा । स्वैरन्तः पाटलीपुत्रं ददर्श परिवेष्टितम् ॥ २३३ ॥
 उपाध्यायय तं स्वप्नं नन्द आख्याप्रबोधपञ्चाक् । उपाध्यायो ऽपि तवेदी तं च निन्दे स्ववेष्टमनि ॥ २३३ ॥
 स प्रीतिनागल्यके नन्दमाज्ररणादिभिः । निजां द्रुहितरं तेन परिणाययति स्म च ॥ २३४ ॥
 नभं जामातरं नन्दं यापयाने ऽधिरप्य तम् । पुरे परित्रमयितुमुपाध्यायः प्रथक्रमे ॥ २३५ ॥
 छदार्यपुत्रगोत्री हि परलोकमगादिति । तत्रान्तरे पञ्चदिव्यान्यत्रिपिकानि मन्त्रिभिः ॥ २३६ ॥
 पट्टहस्ती प्रपानाभ्रमृतं कुम्भो ऽथ चामरी । पयाप्यमूनि दिव्यानि त्रेमू राजकुले ऽखिले ॥ २३७ ॥
 ततश्च तानि दिव्यानि बही राजकुलाद्ययुः । स नन्दो यापयानस्यो नवोढो ददृशे च तैः ॥ २३८ ॥
 पट्टहस्ती नारदाब्दराधसोदरगञ्जितः । सद्यो नन्दं पूर्णकुम्भेनान्यपियत्तमुत्करः ॥ २३९ ॥
 तमुत्पान्य निजरकन्धे सिन्धुरः सो ऽध्यरोपयत् । हयो ऽद्वेषत हर्षाच्च प्रस्तुयन्निय मङ्गलम् ॥ २४० ॥
 प्याकामीदातपत्रं च पुष्करीकमिवोपसि । स्फायमानौ चाद्रुवतां नृत्पन्ताधिव चामरी ॥ २४१ ॥
 ततः प्रपानपूरुर्षः पां र्जनपदेन च । चक्रे नन्दस्य सानन्दमन्त्रियेकमहोत्सवः ॥ २४२ ॥
 जनन्तरं यथमानस्वामिनिर्याणवास्तत् । गतायां पट्टियसयामिष नन्दो ऽन्नवद्वेषः ॥ २४३ ॥

ततश्च केशिलमन्त्रा मदेनान्पन्नविष्णवः । नन्दस्य न नतिं चक्रुस्मौ नापितयुरिति ॥ २४४ ॥
 नन्दो ऽपि तेषां सन्नावपरीक्षार्थमवदक्ष्यपीः । आस्थान्या निर्ययी चारि नालाया इव वारणः ॥ २४५ ॥
 नाता पात्री शाखचूषा यात्येव त्रिचुना सह । नन्देन तु समं को ऽपि नागाचर्युस्तथैव ते ॥ २४६ ॥

आग्न्य पुनरस्यान्यां सिंहासने निरय च । नन्दो जगाद स्वारहास्त्रिद्वयन्ताममी इति ॥ २४७ ॥
 आरहा अपि मे बहुभ्रंशं चक्रे मिथः । स्मितं च नाटयामासुर्चूतात्तमेक्षणादिव ॥ २४८ ॥
 आरहानपि विहाय नन्दमत्सममर्षोविक्रान् । बाग्ददर्श सदोषारषाःस्यौ खेप्यमयावपि ॥ २४९ ॥
 नन्दपुत्र्याहृष्टदंभ्या तौ कयाचिदधिष्ठितौ । प्रतीक्षतौ खेप्यमयावाकृष्टासौ दधावतुः ॥ २५० ॥
 ते दुर्मित्रीनाः मामन्तास्नान्यां कं ऽपि निजघ्नोरे । के ऽप्यनाश्रयन्त नन्दो ऽचूदत्सखडाकृततः परम् ॥ २५१ ॥

नन्दो राजा राजमानो महर्द्धां चसुत्रामा सूत्रिताज्ञो वचूव ।

प्रायः पुण्यं विक्रमश्च प्रमाणं ह्यीयं जन्म श्चापनीयेऽपि वंशे ॥ २५२ ॥

इत्याचार्यश्रीद्वैमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलीचरिते
 महाकाण्डे यशोव्रजदेवीजात्रचन्द्रचाटुशिष्यचतुष्टयवृत्तान्तश्च
 कापुत्रकथापाटलीपुत्रप्रवेशशत्रुपिमारककथानन्दराज्यलाजकीर्त-

नोनाम पष्ठः सर्गः ॥

सप्तमः सर्गः

इत्थ तत्रैव पुरे सर्नाथे नन्दभूजुजा । ब्राह्मणः कपिलो नामाधुवासैको वहिर्भुवि ॥ १ ॥
 एकदा तद्गृहोद्देशे परिवारसमन्वितः । आचार्यः कश्चिदप्यागात्संसारकरिकेशरी ॥ २ ॥
 तदाखिलनमःक्रान्तिखेदादिव दिवाकरः । जगाम पश्चिमान्तोधिखहरीजलद्वस्तिताम् ॥ ३ ॥
 प्रात्यग्रदाडिमीपुष्पवर्णवैभ्रवहारिणिः । पश्चिमाखदि सन्ध्यात्रैः कौसुम्भांशुकचागिव ॥ ४ ॥
 गृह्णादीपमावाञ्जिर्जामुराञ्जिः पदे पदे । व्योम्नः स्पर्धानुबन्धेन सनक्षत्रेव चूरभूत् ॥ ५ ॥
 आलोकजनकं विष्यक्खगाः कोलाद्वलद्यत् । ज्ञयसे क्व नु चूयो ऽपीत्यर्यमाणमिवोचिरे ॥ ६ ॥
 मन्ये ऽस्तं गञ्जताकैण वह्नौ न्यासीकृता रुचः । तस्मिन्काखे कथमभूदन्यथा सो ऽत्तिजासुरः ॥ ७ ॥
 नीरन्ध्रेणान्धकारेणञ्जनसन्नचारिणा । तदाञ्ज्जोदसीरन्ध्रं पाताद्विवरोपमम् ॥ ८ ॥
 नगरे दुर्बज्जो रात्रौ प्रवेश इति सूरयः । स्वैः पादैः पुपुबुस्तस्य ब्राह्मणस्य गृहाङ्गणम् ॥ ९ ॥
 ब्राह्मणं तमनुज्ञाप्याचार्यास्ते तां विजावरीम् । तदग्निहोत्रशाखायामवात्सुर्विश्वत्सलाः ॥ १० ॥
 जानन्ति किञ्चिदप्येते न वेति प्रत्यनीकधीः । जगामाचार्यवर्यस्य समीपे कपिलो निशि ॥ ११ ॥
 हृदयान्तःसमुन्नासिश्रुताब्धिखहरीनित्रैः । वचोत्रिविदधे सूरिस्तस्याग्रे धर्मदेशनाम् ॥ १२ ॥
 तस्यामेव हि तामस्यां धर्मदेशनया तथा । श्रावकः कपिलो जज्ञे ऽथाचार्या ययुरन्यतः ॥ १३ ॥

अन्यदा केचिदाचार्याः प्रावृद्धाखे तदोकसि । तस्थुस्तेनार्हतीचूलेनानुज्ञाता विजन्मना ॥ १४ ॥

१ सहिते २ आकाशं .

अन्वेष्युः युतुरूपेदे कथितस्य द्विजन्मनः । स पुनर्जातमात्रोऽपि र्वेतीतिरगृह्यत ॥ १५ ॥
 मुनिभिः कष्टमानानां ज्ञानानामपथश्च सः । वाञ्छो द्विजन्मना तेन दग्धे भ्रञ्चानशादिना ॥ १६ ॥
 तेषां मद्दामजायानामृषीणां यात्रवारिणा । अन्नपिक्तं शिशुं क्रूरव्यन्तयो मुमुक्षुर्दुतम् ॥ १७ ॥
 मुनिज्ञानकष्टान्नोन्निकृष्टस्यारुजः शिशोः । चक्रे कष्टपक इत्याह्वयं कपिलः श्रायकस्तदा ॥ १८ ॥
 तदादि व्यन्तरीदोपस्तदृहे न कदाप्यनूत् । ततश्च पुत्रसन्तानसमृद्धः कपिलो ऽजवत् ॥ १९ ॥
 कष्टपकः क्रमयोगेन विपन्नपितृकः पुरे । समस्तविद्यास्थानङ्ग एको ऽञ्जूकीर्तिज्ञानम् ॥ २० ॥
 सगर्नश्रायकत्वेन सदा सन्तोषधारकः । न परिग्रहञ्चूयस्त्वमनोरथमपि व्याधात् ॥ २१ ॥

कुडीना अपि धायस्त्वयती रूपवतीरपि । दीयमाना अपि प्रार्थ्यं नोपयेमे स कन्यकाः ॥ २२ ॥
 पुरे परित्रमन्नित्यं कष्टपको वदुन्निर्युतः । यौराणां पूजनीयो ऽञ्चद्विद्वान्सर्वत्र पूज्यते ॥ २३ ॥

इतश्च कापिखेस्तस्य गमनागमनाध्यनि । पर्ययात्सीद्विजन्मैकस्तस्य चैकाजवत् सुता ॥ २४ ॥
 तामत्यन्तं रूपवतीमप्युपायंस्त को ऽपि न । अखोदरेण तस्या हि रूपलक्ष्मीरिदुष्यत ॥ २५ ॥
 पयोचृतदृतिप्रायं तस्यास्तुन्दमजायत । कन्यापि साञ्जुर्धायाद्गमा चङ्क्रमणे ऽपि हि ॥ २६ ॥
 सा कन्यकापि पक्षीय समये पुष्पवत्यञ्चत् । विषणा तनु तन्माता कथयामास तल्पितुः ॥ २७ ॥
 प्राद्वरणो ब्राह्मणीमूचे प्रिये दोषो ऽयमावयोः । नोद्वाहितेयं याकन्या कन्याप्येषा हाञ्चूदयेः ॥ २८ ॥
 अस्याः पयुरञ्जतत्वात्पुम्पे मोपत्यमागते । उच्यस्थितं भ्रूणहत्यापायं तदिदमावयोः ॥ २९ ॥

१ व्यन्तरीभिः २ ऋजुपती ३ आर्तवे

किं पुनः को ऽपि पृणुते न जलोदरिणीमिमाम् । तद्वाक्छले पतिताय देया कस्मैचिद्व्यसौ ॥ ३० ॥
 याश्छलेनापि न प्राह्यः को ऽपि ना कष्टकं विना । सत्यसन्धः स एवैकस्तदर्थं प्रयतामहे ॥ ३१ ॥
 तेनापि कृपिकाखानि स्वगृहग्रे विजन्मना । कष्टपकागमयेखायां सा कन्याहेपि तत्र च ॥ ३२ ॥
 आयान्तं कल्पकं दृष्ट्वा पूरुकार च स विजः । य आकर्षति मे पुत्रीं तस्मायेव ददाम्यहम् ॥ ३३ ॥
 कल्पको ऽपि हि तत्कायं दयोल्लिखितमानसः । तामाचकर्षाश्रुत्यैव वाचं तत्पितुरुत्तराम् ॥ ३४ ॥
 तत्पितोवाच माकन्यामिमामुषह कष्टपक । कृपिकाकर्षकायोर्चर्मयैषा कष्टिपता यतः ॥ ३५ ॥
 एतस्याः सम्प्रदानं च श्रुत्वा संसोढवानसि । अनिषिञ्चं ह्यनुमतमिति न्यायो ऽपि वर्तते ॥ ३६ ॥
 म्रष्टेय विद्यास्थानानां त्वमेव न्यायवित्तमः । सत्यसन्धो ऽसि त्रातस्त्वं तत्कुरुष्व यदहेति ॥ ३७ ॥
 छवितो बुद्धिरात्तथाहं किं करोमीति कल्पकः । नितम्बिनीनिरीहो ऽपि तामुद्धेदुममन्यत ॥ ३८ ॥
 कवाकवापज्जयधिकुन्नजन्माय कष्टपकः । आयुर्वेदोदितौपथ्योर्ध्वोषीकृत्योऽुवाह ताम् ॥ ३९ ॥
 कष्टपकं परिकृतं बुद्धिसन्तं श्रुत्याय नन्दराट् । आहूय प्रार्थयाञ्चक्रे ममामात्यत्वमाश्रय ॥ ४० ॥
 जजह्य कष्टपको राजन्प्रासाद्यादनमात्रकम् । विहाय नान्यमधिकं वाञ्छाम्यपि परिग्रहम् ॥ ४१ ॥
 धार्मिकाणां संसूकानां न हि निर्वहति कश्चित् । राजन्नमात्यव्यापारः पर्याप्तं तदनेन मे ॥ ४२ ॥
 श्लुक्या राक्ष आशां तामवज्ञार्यैव कष्टपकः । जगाम चक्रे च नृपस्त्रिभ्रान्वेषणोद्यमम् ॥ ४३ ॥
 न नन्दः प्राप तन्निचं नित्यमन्वेषयन्नपि । महात्मनां निरीहाणां तद्भिः प्रायेण दुर्लभम् ॥ ४४ ॥

१ सत्यमतिरुः २ निरीरोपीष्ट्व ३ सद्पदानां

अथवा कहरको इबारथ्यानिवा मिनन् । राजा रजकमालीयं पप्रडाह्य धीनिधिः ॥ ४९ ॥

प्राप्तः कहरको नाम यन्त्र प्राविशेऽन्तिकः । यमनानि तदीयानि त्वं द्वायसि किं न या ॥ ४६ ॥

दात्रयामीनि मन्त्रोक्तं प्रोवाच ते नृपः । तदानीं तानि ब्रुवापि धतंभ्यान्वप्य स्म मा ॥ ४३ ॥

प्रमान्नादेन इति विद्वान् रजको यथा । राजनिर्वेकेनाद्य निर्वेज्य मनोरम ॥ ४८ ॥

कहरकं च गृह्णन्तुं यन्त्रकान्यहन् । पुरयित्वा परिदये कौमुदीपयामरे ॥ ५१ ॥

ययानिजयधोत्राणि मन्त्रायान्यनुकान्यहन् । अग्न्यस्य ऋट्टिञ्जेन रजको राज्येव्ये स्वयापिना ॥ ५२ ॥

कहरको उचिन्त्ययधैरमामथे परयामरे । ममंहेनं परिचवं तत्र केव्ये स्वयापिना ॥ ५३ ॥

अयंयदयथापि नायंयिच्यति मे तुनः । ममंहेनं परिचवं तत्र केव्ये स्वयापिना ॥ ५४ ॥

नियेचडोचनेनैवं प्रेष्टय प्रेष्टारतां यः । उयंष्टिट यचः पृथ्याः मीमुयाः कृत्तिलो न दि ॥ ५५ ॥

यथापप्रदृहीनन्तु तन्ना यामंमि कहरकः । रजको राजनियोगादन्वयो द्वि मः ॥ ५६ ॥

ममागने पथेष्टिने कहरकयोत्तरगुणः । यामंमि नायंयत्तस्य रजीप्रहो वडगान्तरु ॥ ५७ ॥

अथ यदि प्रागंभीयं प्रेष्टय प्रेष्टारतां यः । उयंष्टिट यचः पृथ्याः मीमुयाः कृत्तिलो न दि ॥ ५६ ॥

यथापप्रदृहीनन्तु तन्ना यामंमि कहरकः । रजको राजनियोगादन्वयो द्वि मः ॥ ५६ ॥

ममागने पथेष्टिने कहरकयोत्तरगुणः । यामंमि नायंयत्तस्य रजीप्रहो वडगान्तरु ॥ ५७ ॥

अथ यदि प्रागंभीयं प्रेष्टय प्रेष्टारतां यः । उयंष्टिट यचः पृथ्याः मीमुयाः कृत्तिलो न दि ॥ ५६ ॥

यथापप्रदृहीनन्तु तन्ना यामंमि कहरकः । रजको राजनियोगादन्वयो द्वि मः ॥ ५६ ॥

ममागने पथेष्टिने कहरकयोत्तरगुणः । यामंमि नायंयत्तस्य रजीप्रहो वडगान्तरु ॥ ५७ ॥

अथ यदि प्रागंभीयं प्रेष्टय प्रेष्टारतां यः । उयंष्टिट यचः पृथ्याः मीमुयाः कृत्तिलो न दि ॥ ५६ ॥

यथापप्रदृहीनन्तु तन्ना यामंमि कहरकः । रजको राजनियोगादन्वयो द्वि मः ॥ ५६ ॥

ममागने पथेष्टिने कहरकयोत्तरगुणः । यामंमि नायंयत्तस्य रजीप्रहो वडगान्तरु ॥ ५७ ॥

अथ यदि प्रागंभीयं प्रेष्टय प्रेष्टारतां यः । उयंष्टिट यचः पृथ्याः मीमुयाः कृत्तिलो न दि ॥ ५६ ॥

यथापप्रदृहीनन्तु तन्ना यामंमि कहरकः । रजको राजनियोगादन्वयो द्वि मः ॥ ५६ ॥

रञ्जयित्वा त्वदसृजा स्वानि वस्त्राण्यहं यदि । न हि गृह्णामि तन्नास्ति कष्टपको रजकाधम ॥ ६० ॥
 कष्टपको रजकागारं निशायां गन्तुमन्यदा । एकाकी निर्ययौ विद्यासाधनायेव साहसी ॥ ६१ ॥
 चण्डिकाचतुर्वेताखाद्यशेषमतपरिडतः । गुप्तां स दग्धे द्युरिकामन्तकस्येव देवताम् ॥ ६२ ॥
 फालोज्जत इव घीपी चतुर्द्विकटाननः । कष्टपको ऽनष्टपकोपो ऽथ गत्या रजकमन्यघात् ॥ ६३ ॥
 रे सेवक इवाभ्यागां दे वेषे तव वेश्मनि । वल्बाण्यर्पयसीदानीमथवा नेति कथ्यताम् ॥ ६४ ॥
 तं ब्रह्मराक्षसमिव ह्युधितं प्रेक्ष्य धायकः । ह्युन्नितो गृहिणीमूचे वासांस्यस्य समर्पय ॥ ६५ ॥
 रजक्यपि तथा चक्रे व्यक्तीकृत्याथ कष्टपकः । प्राक् बुरीं नर्तयामास लाङ्गूलमिव केसरी ॥ ६६ ॥
 चटचटति कुर्वाणं रजकस्याथ कष्टपकः । उदरं दीर्णवान्धुर्या कुशिकेनेव चूतलम् ॥ ६७ ॥
 असृजा निर्यता तुन्दान्निर्जरादिव वारिणा । वासांसि रञ्जयामास कष्टपकः सत्यसङ्करः ॥ ६८ ॥
 ध्याक्रन्दन्ती रजकयूचे निर्हंसि किमनागसम् । राजाङ्गयैप वस्ताणि गृहे चिरमधारयत् ॥ ६९ ॥
 तदाकर्ण्य तु सम्भ्रान्तः कष्टपकः समकष्टपयत् । अहो राक्षः प्रपश्यो ऽयं यत्त्रचो न कृतं मया ॥ ७० ॥
 तदद्य रजकवधापराधाद्रूपपूर्णेः । नीये न यावत्तावद्भि स्वयं यामि नृपान्तिकम् ॥ ७१ ॥
 कष्टपकश्चिन्तयित्वैवमुपनन्दं स्वयं ययौ । नन्दो ऽपि सद्यः सानन्दस्तं चक्रे गौरवारपदम् ॥ ७२ ॥
 साकाङ्गं कष्टपकं शाल्वा नन्दो ऽपीङ्कितचित्तमः । वज्रापे च्छुरामन्यर्थादस्त्वामाल्यपदं मम ॥ ७३ ॥
 स्वापराधमतीकारं चिकीर्षुरथ कष्टपकः । प्रतिपेदे नृपवचः स सुधीर्यो हि काञ्चिद् ॥ ७४ ॥
 नन्दो ऽपि कृतकृत्यं स्वं मन्यमानः प्रमोदज्जाक् । कष्टपकं वार्तयामास स्वमनोवर्दिणाम्युदम् ॥ ७५ ॥

ब्रष्टामात्याय सा चेटी कथयामास तत्तथा । लब्धो ऽवसर इत्याशु सो ऽपि श्रूयं व्यञ्जिज्ञपत् ॥ ९१ ॥
 न साग्रतममात्यो ऽस्मि न मान्यो ऽस्मि तथापि हि । कुड्वीनो ऽस्म्यतिजको ऽस्मीत्याख्यामि स्वाभिनो हितम्
 कटपकेन यदारब्धं शृणु त्वत्प्रियमन्त्रिणा । तत्रादिरज्यालङ्कारान्कारयशस्ति सो ऽधुना ॥ ९३ ॥
 श्यता कथितेनेराः स्वयं वेत्तु तदाशयम् । सिक्थेनापि क्षोणपाकं जानन्ति हि मनीषिणः ॥ ९४ ॥
 श्रासेन स्वामिदत्तेन वधितो ऽस्मीति वचम्यदः । न पुनः पदसापबयं मात्सर्यं मम कल्पके ॥ ९५ ॥
 फदाचिन्मत्सरेणाहमस्त्यमपि हि ह्रुये । सत्यं तत्तु चरैर्विञ्चि नृपा हि चरचक्षुपः ॥ ९६ ॥
 प्रेषिताश्च चरा राज्ञा गत्या कटपकसद्मनि । दृष्ट्वा च तत्तदाख्यातमाख्यान्ति स्म महीशुजे ॥ ९७ ॥
 ततश्च सकुटुम्बो ऽपि कटपको नन्दञ्छुजा । सद्यो ऽन्धकूपकारायामहेप्याहेपपूर्वकम् ॥ ९८ ॥
 कटपकाय सपुत्राय कोञ्चवौदनसेतिकाम् । पयःकरकमेकं च कूपके ऽक्षेपयन्नृपः ॥ ९९ ॥
 कटपको ऽष्टयं निरीहयानं कुटुम्बमिदमन्यधात् । सिक्थैर्हि संविज्ञागो ऽस्य कवलानां तु का कथा १००
 कयलैः शतसङ्घैर्ह्येहि प्रवेष्टुदरपूरणम् । तत्सिक्थमात्राण्यश्रन्तः सर्वे श्रूयं मरिष्यथ ॥ १०१ ॥
 तस्मान्शुक्लां स पूर्वकः समस्तं कोञ्चवौदनम् । यो ब्रष्टमन्त्रिणो वैरशोधनाय जवेदलम् ॥ १०२ ॥
 सन्नृपयोश्च कुटुम्बेन त्वं शुडश्व्य हेममस्तु ते । धैरनिर्यातनं कर्तुं तात नास्मासु को ऽप्यलम् ॥ १०३ ॥
 ततश्च कटपको ऽशुक्लं तदन्नं प्रतिवासरम् । अन्ये त्यनशनं कृत्वा विषघ त्रिदिवं ययुः ॥ १०४ ॥
 तदा च कटपकाज्जावं ज्ञात्वा सामन्तञ्छुजः । रुरुधुः पाटवीपुत्रं नन्देन्मूलनकाम्यया ॥ १०५ ॥

१०६ ॥
१०७ ॥
१०८ ॥

रुद्धात् प्रतिदिनां पाटवीपुत्रपत्नये । ज्ञापनं ज्ञात्वेन पुरकोट वीराणां तत्र नीशुगाम् ॥ १०६ ॥

अग्नीशो विक्षिपां तेयामामने शयने उपि वा । दाहगरापुर इव नन्दो न प्राग निर्निम् ॥ १०७ ॥

अचिन्तयच्च यायञ्चि कल्पको मन्त्रभूम्मम । तारुमिदगुदेदं पुरं नारुञ्चि केनचित् ॥ १०८ ॥

विना तं कल्पकमचूत्तगरस्येहदी दशा । अरुक्कं घृणयन् वसुधैव कुटुम्बकम् ॥ १०९ ॥

स जीयति यदि तदा तेनयोर्विद्यते पुरम् । प्रायेण कृष्यते वसुधैव कुटुम्बकम् ॥ ११० ॥

काराधिकारिणो राहा पृथार्धं व्यजिज्ञसन् । अन्वयहृगस्थिताः को उपि गृह्यत्ययद्यानि कोत्रगान् ॥ १११ ॥

द्विष्ट्या च मन्त्रिकां कूपे तत्रारोप्य च कल्पकम् । तदयारुणयामाग नन्दो निधिमिगाल्मनः ॥ ११२ ॥

अपि पकट्पुलानं निधिकामपिरोप्य तम् । यमस्योरपत्रमयश्रुपः पूर्वैश्वरामिव ॥ ११३ ॥

तं दृष्ट्वा वैशिणो दध्युर्नन्दो ऽचूदयद्यः सद्यु । यंदो ऽस्मान्नीयते दर्शयन् हृदकद्वयैः ॥ ११४ ॥

ततो वाढमुपश्रोतुं ते प्रायतन्त वैशिणः । अनुत्पन्नप्रया यन्तप्रतिपत्न्यत्पदि कद्वयैः ॥ ११५ ॥

ततश्च कल्पकः प्रेष्य द्रुतं तानेयमवधीत् । एतु यः को ऽप्यनिमतो ऽन्तर्गहं नायमास्थितः ॥ ११६ ॥

यथाहमपि नौयानो ज्ञाद्विपत्या तेन धीमता । करोमि सन्धिमन्यषा प्रयतां यदनीमितम् ॥ ११७ ॥

साग्निचिमिदिक्लेषां कल्पकश्चापि नास्त्वितौ । मिथितावाग्निमुख्येन यमगयकप्रशान्ति ॥ ११८ ॥

तत्र कस्यचिदकस्येष्टु कडापं करस्यितम् । निरीक्ष्य कल्पको मन्वी तमूषे ऽहृत्त्रिमन्त्रया ॥ ११९ ॥

तत्र कस्यचिदकस्येष्टु कडापं करस्यितम् । निरीक्ष्य कल्पको मन्वी तमूषे ऽहृत्त्रिमन्त्रया ॥ १२० ॥

विधिपिपसिका लो ऽथ विनागपि सुधीरिवि । न मदात्तदन्तर्ह्यैर्द्विदन्तु नदात्तयः ॥ १२१ ॥
 येनकर्मसिद्धिर्गतेन मांसेन च विमथेते । ह्यारारानेव स्निग्धो तथा ऽविशमन्मतिः ॥ १२२ ॥
 तत्र यथा मत्स्यमिषद्वेषेण सायसा जनेत् । मण्डलनिशसो ज्ञयया यः प्रदन्त्यते ॥ १२३ ॥
 अविश्वानेन लो नारे मन्दमग्नेर्गोषाः । मण्डलनिशसु कथं क्वारी यो मयि नन्दिदि ॥ १२४ ॥
 निमन्निषकपालानुपुषीयथा पाकिपथ । निषुसन्तुमान्केषुयष्टिवदन्तदरातेः ॥ १२५ ॥
 पुत्रेभ्यः कनरेराभ्यानीषो भूयन्तदस्येत् । दक्षकृता दधिस्थाली कृदन्धो दत्तमन्त्रया ॥ १२६ ॥
 मायन्तथाभंगसासीयथानुपुषो न सः । कृदन्धकान्तपदपत्न्याथो व्यमद्व्यातः ॥ १२७ ॥
 एवमन्तद्विस्थाडी मरोदककृता परि । तद्यः स्वच्छिदककृद्वै विधीर्तु दधिवद्व्ययम् ॥ १२८ ॥
 पुमा स्वनाया मण्डलः कश्यकः कश्चिद्व्यात । यकार कन्निनायं तत्रापि न विवेद मः ॥ १२९ ॥
 ज्ञायाभ्येतेषु मन्त्राणा दद्या नीरादृता तत्र । तत्रास्यसंज्ञता तेषो अत्रयानावशित्यन्ते ॥ १३० ॥
 मन्त्राभ्येते ऽपि तदप्यसंज्ञानकदृकस्य सः । कृदापोदपरन्तस्यो व्यानालः काक्योलवन् ॥ १३१ ॥
 स्वस्थोर्वा कश्यपो ऽद्यागात्कान्तिरिमद्विष्णुः स तु । तत्रावनविदन्तीर्वापद्यः स्वसिचिरं ययी ॥ १३२ ॥
 स मन्त्रिर्वाहदुग्मः सिकः पुष्टो विष्णुदत्तश्च । कृषोर्वादप्यसन्धन्तयतापी कृदन्धद्विजः ॥ १३३ ॥
 पुमाः पुत्रश्च सः पुष्टो न स विष्णुदत्तश्च । म हि जिहास तत्रात्रं नन्मन्त्रिमिति बुवन् ॥ १३४ ॥
 निःशुक्लः कश्यकः कृदापोऽपि बुद्धिनिष्ठाः । ते ऽथ मन्त्रान्मन्त्राजानः पठामन्त्र दिशो दिनाम् ॥ १३५ ॥

१ मन्त्रोपपत्तकः कश्चिद्व्यातश्च २ मन्त्रकः

वतः पडायमानानां तेषां कष्टप्रकरणामनात् । इत्थयभ्यरत्नकोशादि जप्राहासिपु नन्दराट् ॥ १३६ ॥
नन्दो ऽपि तं निजप्राह प्राफुनं दृष्टमन्तिपम् । जगत्प्र कष्टप्रकस्यायमनर्गहृदिति क्रुपा ॥ १३७ ॥

नन्दश्रियां रक्षणमैरिदृशः युधीर्नयोपायनशीनशीनः ।
एषां कष्टप्रको नन्दनरेभ्यराज्ञानियन्तितो मन्तिररथकार ॥ १३८ ॥

इत्याचार्यश्रीद्विमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्येषि स्वविरावडीचरिते
महाकाव्ये कष्टप्रकामाल्यसङ्कीर्तने नाम सप्तमः सर्गः ॥

१ नदीनःसमुद्रः

कथंको वनप्रसादकपुत्रो विद्या निधिः । मुखा नमसादश मुहाय्यासामन्तान् ॥ १ ॥
 भवत्येव वरुं कालेन नन्दः । भागवदस्युषाः । मेधा च नः कालो उदरन्दरंभः कृताहान्ययाः ॥ २ ॥
 सा ह्यस्यारभ्युभयैर्भक्तिः । पतिरिव भिक्षुः । समुत्थानदिव कन्धो नन्दो उदरयो नृपः ॥ ३ ॥
 विदुः ॥ भिक्षो कालो उदरुः । कालो पिपासुः । उदरु उदिति तस्य नन्द्यदृष्टयाहान्ययः ॥ ४ ॥
 तस्य उदरुपती नाम उदरुः । तस्यैव उदरुः । उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । ॥ ५ ॥
 तस्यैव उदरुः कालो विनयादकृते उदरुः । उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । ॥ ६ ॥
 अलि निधिः कालो उदरुः । उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । ॥ ७ ॥
 उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । ॥ ८ ॥
 उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । ॥ ९ ॥
 उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । ॥ १० ॥
 उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । ॥ ११ ॥
 उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । ॥ १२ ॥
 उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । ॥ १३ ॥
 उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । उदरुः उदरुः । ॥ १४ ॥

१ ॥ ७१ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

सन्तुष्टया तयान्येष्टुः कार्यं पृष्टो ऽद्वयीदिदम् । राज्ञः पुरस्तान्मे काव्यं तय जर्ता प्रशंसतु ॥ १५ ॥
 तया तडुपरोधेन तद्विज्ञो ऽयदस्पतिः । मिथ्यादष्टेरमुष्याहं प्रशंसामि कथं वचः ॥ १६ ॥
 तयोक्तः साम्रहं मन्त्री तत्तया प्रत्यपद्यत । अन्धस्त्रीयाद्यमूर्खोणामाग्रहो चडयान्त्वतु ॥ १७ ॥
 राज्ञः पुरस्तात्पठतः काव्यं वररुचेस्तवः । अहो सुजापितमिति वर्णयामास मन्त्रिराट् ॥ १८ ॥
 दीनारदात्तमद्ययं ततो ऽस्मै नुयतिर्ददी । राजमान्यस्य वाचापि लीब्यते ह्यनुकूडया ॥ १९ ॥
 दीनाराधोत्तरदाते दीयमाने दिने दिने । किमेतद्दीयत इति श्रूयं मन्त्री व्यजिज्ञपत् ॥ २० ॥
 अथोचे नृपतिर्मन्त्रिन्दमो ऽस्मै त्यत्प्रशंसया । वयं यदि स्वयं दमो दमः किं न पुरा ततः ॥ २१ ॥
 मन्त्र्ययूचे मया देव प्रशंसा नास्य निमिता । काव्यानि परकीयाणि प्राशंसिपमहं तदा ॥ २२ ॥
 पुरो नः परकाव्यानि स्वकीकृत्य पठत्ययम् । किमेतत्सत्यजावेनेत्यजापत नृपस्तवः ॥ २३ ॥
 पतत्पठितकाव्यानि पठन्तीर्षादिका अपि । दर्शयिष्यामि वः प्रातरिरयूचे सचिवो ऽपि च ॥ २४ ॥
 यद्वा यशुदत्ता ज्ञाता नृतादत्तैल्लिका तथा । वेणा रोणेति सप्तासन्महाः पुष्यस्तु मन्त्रिणः ॥ २५ ॥
 गृह्णाति ज्यायसी तामां सकृदुफे तथैतराः । विद्यादिवारक्रमतो गृह्णन्ति स्म यथाक्रमम् ॥ २६ ॥
 राज्ञः समीपं सचिवो द्वितीये ऽहि निनाय ताः । तिरक्करिष्यन्तरिताः समुपावेदायच सः ॥ २७ ॥
 अधोत्तरदातं श्लोकान्स्वयं निर्माय नैत्यकान् । ऊचे वररुचिस्तास्तु यथाज्येष्ठमनुचिरे ॥ २८ ॥
 वतो वररुचे रुष्टो राजा दानं न्यवारयत् । उपायाः सचिवानां हि निग्रहानुग्रहश्चमाः ॥ २९ ॥

प्रातर्गङ्गामसी स्तुत्या यन्त्रमाक्रामदंष्ट्रिणा । दीनारास्ते च तत्पाण्डुत्पत्य न्यपतंस्ततः ॥ ३० ॥
 स एवं विदधे नित्यं जनस्तेन विसिन्धिये । तच्च श्रुत्वा जनश्रुत्या राजारंसत मन्त्रिणे ॥ ३१ ॥
 इदं यद्यस्ति सत्यं तत्प्रातर्वीक्षामहे स्वयम् । इत्युक्तो मन्त्रिणा राजा तत्तथा प्रत्यपद्यत ॥ ३२ ॥
 दत्त्वा शिष्टां धरः सायं त्रेपितस्तत्र मन्त्रिणा । शरस्तम्बनिवीनो ऽस्थात्पक्षीयानुपलक्षितः ॥ ३३ ॥
 तदा वररुचिर्गत्वा धुन्नं गन्दाकिनीजले । दीनाराटोत्तरशतमन्थि न्यस्य ययौ गृहे ॥ ३४ ॥
 तर्ज्जीपितमिवादाय दीनारमन्थिमादरात् । धरः समर्पयामास प्रधुन्नं वरमन्त्रिणे ॥ ३५ ॥
 अथ गुप्तात्तदीनारमन्थिर्मन्त्री निशात्यये । ययौ राक्षा समं गङ्गामागावररुचिस्तदा ॥ ३६ ॥
 जटुकामं नृपं दृष्टोत्कृष्टमानी सवित्तरम् । स्तोत्रं प्रयचूते गङ्गां मूढो वररुचिस्ततः ॥ ३७ ॥
 स्तुत्यन्ते ऽचाख्यधन्त्रं यदा वररुचिः परम् । दीनारमन्थिरूपत्य नापतत्याणिकोटेरे ॥ ३८ ॥
 मन्थिं गवेषयामास पाणिना तज्जले ततः । सो ऽस्थादपशंस्तूष्णीको धूर्तो घृष्टो हि मौनजाक् ॥ ३९ ॥
 इत्युचे च महामात्यः किं ते दत्ते न जाह्नवी । न्यासीकृतमपि ब्रुव्यं गवेषयसि यन्मुहुः ॥ ४० ॥
 उपलभय गृहाणेदं निजब्रुव्यमिति सुयन् । सो ऽर्पयामास दीनारमन्थिं पररुचेः ॥ ४१ ॥
 दीनारमन्थिना तेनोत्सापिंद्मन्थिनेन सः । दशामासादयामास मरणादपि दुःसहाम् ॥ ४२ ॥
 विप्रतारयितुं लोकं सायमत्र क्षिप्रत्यसौ । ब्रुव्यं प्रातः पुनर्गृह्णातीत्युचे सचिवो नृपम् ॥ ४३ ॥
 साधु जातमिदं उन्नेत्याख्यपन्मन्त्रिपुङ्गवम् । विस्मयसोरनयनः स्ववेद्मगागन्महीयति ॥ ४४ ॥

अमर्षणो बरुहचिः प्रतीकारं विचिन्तयन् । गृहस्वरूपं सचिवस्यागृष्टोदिकादिकम् ॥ ४६ ॥
 तस्याथ कथयामास काचित्सचिवचेत्यदः । जूपतिः श्रीयक्षोब्जादे ज्ञोदयते मन्त्रिवेदमनि ॥ ४७ ॥
 सज्ज्यते घात्र शस्त्रादि दातुं नन्दाय मन्त्रिणा । शत्रुप्रियाणां राक्षं हि शरलमाद्युपायनम् ॥ ४८ ॥
 समासाद्य बलक्षस्तद्वदं बरुहचिस्ततः । चणकादि प्रदायेति डिग्भ्ररूपास्सपाठयत् ॥ ४९ ॥
 न वेत्ति राजा यदसौ शकटावः करिष्यति । व्यापाद्य नन्दं तत्राग्ये श्रीयकं स्यापयिष्यति ॥ ५० ॥
 स्थाने स्थाने पठन्ति स्म डिग्भ्रजा एवं दिने दिने । जनश्रुत्या तदश्रीयीदिति वाचिन्तयद्रूपः ॥ ५१ ॥
 बावका यद्य जापन्ते जापन्ते यद्य योपितः । उत्पत्तिकी च या जापा सा ज्वलन्त्यथा न हि ॥ ५२ ॥
 तत्प्रत्ययार्थं राक्षाय प्रेषितो मन्त्रिवेदमनि । पुरुषः सर्वमागत्य यथादृष्टं व्यजिज्ञपत् ॥ ५३ ॥
 ततश्च सेवायसरे मन्त्रिणः समुपेयुषः । प्रणामं कुर्वतो राजा कोपात्तस्यो पराङ्मुखः ॥ ५४ ॥
 तत्रावक्षो ऽथ वेदमीत्यामात्यः श्रीयकमवयीत् । राक्षो ऽस्मि ज्ञापितः केनाव्यजको विद्वियन्निव ॥ ५५ ॥
 असायकस्मादस्माकं कुलक्षय उपस्थितः । रक्षते यत्न कुल्ये यथादेशमिमं मम ॥ ५६ ॥
 नमयामि यदा राक्षो शिराङ्घ्रिग्यास्तदासिना । अत्रकः स्वामिनो वष्यः पितापीति वदेस्ततः ॥ ५७ ॥
 यिर्योसौ मयि जरसाप्येवं याते परामुंताम् । त्वं मत्कुलगृहस्तम्नो जघिष्यसि चिरं ततः ॥ ५८ ॥
 श्रीयक्षो ऽपि रुद्रेणमवदन्नदस्वरम् । तात पोरमिदं कर्म श्यष्यो ऽपि करोति किम् ॥ ५९ ॥
 अमात्यो ऽप्यवधीदेयमेवं कुर्वन्निचारणम् । मनोरथान्पुटयसि वैरिणामेव केवलम् ॥ ६० ॥

२ षोडशः सप्तदशं निरुन्ति माम् । यावत्तापन्मर्मकस्य ह्याच्छदं कुटुम्बकम् ॥ ६१ ॥
 मूले । एवं गात्रगुटं न्यस्य नैस्वामि नृपतिम् । शिरः परासोर्भे त्रिन्धाः पितृश्रुत्या न ते ततः ॥ ६२ ॥
 पित्र्यं बोधितस्माग प्रतिपेदे प्रकार ष । सुनोदकाय धीमन्तः कुर्वन्त्यापातदारुणम् ॥ ६३ ॥
 जगता क्तिमिदं पत्त धिदितं कर्म दुष्करम् । समग्रममिति प्रोप्नो नृपेण श्रीयको ड्यदत् ॥ ६४ ॥
 यदेव स्वामिना ज्ञातो बोधयं निरुत्सदा । अर्तृषित्तानुसारेण नृत्यानां हि प्रवर्तनम् ॥ ६५ ॥
 नृत्यानां युग्यते दोषे स्वयं ज्ञाने विचारणा । स्वामिज्ञाते प्रतीकारो युग्यते न विचारणा ॥ ६६ ॥
 मृतौर्धरेदिकं नन्दस्ततः श्रीयकमप्रयीत् । सर्वव्यापारगहिता मुञ्जयं गृह्यतामिति ॥ ६७ ॥
 अथ विह्वयामात प्रणय्य श्रीयको नृपम् । स्थूलजघानिपानो ऽस्ति पितृश्रुत्यो ममाग्रजः ॥ ६८ ॥
 पितृप्रगादातिर्यापं फोनायास्तु निकेतने । प्रोगानुपपनुजानस्य तस्याश्वा द्वादशागमन् ॥ ६९ ॥
 आहूयाथ स्थूलजश्चसमर्थं नृनुजोदितः । पर्यालोच्ययामुमर्थं नु करिष्यामीत्यज्ञापत् ॥ ७० ॥
 अथेयालोचयोर्युक्तः स्थूलजश्चो महीतुजा । अशोक्यनिकां गाया विमर्शति चेतसा ॥ ७१ ॥
 नापने नोजने द्वागमर्थं ऽपि सुखहेतवः । काळे ऽपि नानुन्रयन्ते रोरेरिय नियोगिनिः ॥ ७२ ॥
 नियोगिनां स्वान्यराष्ट्रचिन्ताप्यग्ने च भेतति । प्रेयसीनां नायकाशः पूर्णशुन्ने ऽन्तस्तामिव ॥ ७३ ॥
 त्यक्त्वा सर्वमपि स्यार्थं राजार्थं पुर्व्यतामपि । उपपन्नन्ति पिनुना छद्मज्ञानामिव द्विकाः ॥ ७४ ॥
 यथा स्वदेहचपिपव्येनापि प्रयाप्यते । राजार्थे तच्छदामार्थं यत्यते किं न धीमता ॥ ७५ ॥
 विचिन्त्येवं व्यपाकंरोत्पातने पञ्चमुदितिः । रत्नकम्यलदशाजी रजोहरणमप्यथ ॥ ७६ ॥

ततश्च स महाजागो गत्वा सदसि पार्थिवे । आखोचितमिदं धर्मज्ञानः स्नादित्यवोचत ॥ ७३ ॥
 ततः स राजसदनाच्छुद्धाया इव केसरी । निःप्रसार महासारः संसारकरिरोगुः ॥ ७४ ॥
 किमेव कपटं कृत्वा यायी धेन्नागृहं पुनः । इत्यमत्यपतः द्वापो गवाक्षेण निरंशुत ॥ ७५ ॥
 प्रदेशे शवडुर्गन्धे ऽप्यधिकृष्टितत्तासिकम् । यान्तं दृष्ट्वा स्थूत्रजङ्घं नरंजो ऽभून्वयञ्जिरः ॥ ७६ ॥
 जगवान्धीतरागो ऽसत्यस्मिन्धिभ्यो ह्युचिचिन्तितम् । इत्यात्मानं निनिन्दोद्यैर्नन्दसमञ्जितन्दयन् ॥ ७७ ॥
 स्थूत्रजङ्घो ऽपि गत्वा श्रीमन्मृत्तिविजयान्तिके । दीक्षां सामायिकोचारपूर्विकां प्रत्यपपत् ॥ ७८ ॥
 गृहीत्वा श्रीयकं दोष्णिं ततो नन्दः सगौरयम् । मुञ्जाधिकारे निःशेषव्यापारे सद्धिते न्यषात् ॥ ७९ ॥
 चकार श्रीयको राग्यचिन्तामवहितः सदा । साक्षादिव शकटावः प्रकृष्टनयपाटयात् ॥ ८० ॥
 स नित्यमपि कोशाया विनीतः सद्दने ययी । खेदाञ्जानुल्लसिप्यापि कुञ्जीर्नैर्यदुमन्यते ॥ ८१ ॥
 स्थूत्रजङ्घवियोगार्ता श्रीयकं प्रेक्ष्य सारुदत् । इष्टे इष्टे हि दुःसार्ता न दुःसं धर्तुमीशते ॥ ८२ ॥
 ततस्तां श्रीयको ऽवोचदार्यं किं कुर्महे वयम् । असौ वररुचिः पापो ऽपातयञ्जनकं हि नः ॥ ८३ ॥
 अक्वाण्णोत्थितवञ्जिप्रदीपनसहोदरम् । स्थूत्रजङ्घवियोगे च नवरया अकरोदयम् ॥ ८४ ॥
 त्वञ्जाम्यामुपकोशायां यापक्षफो ऽस्त्यसौ रावः । तावत्प्रतिक्रियां काश्चिद्विचिन्तय मतस्विनि ॥ ८५ ॥
 तदादिशोपकोशां यत्प्रतार्य कथमप्यसौ । विधीयतां वररुचिर्मद्यपानरुचिस्त्यया ॥ ८६ ॥
 प्रेयोवियोजनाद्वैरादाद्विषयादेवस्य च । तत्रप्रतिज्ञाय सा सद्यो ऽभ्युपकोशां समादिशत् ॥ ८७ ॥

षोडाश्याथ निदेशेनोपकोशा तं तथान्यथात् । यथा पपौ सुरामेष स्त्रीवशैः क्रियते न किम् ॥ ए२ ॥
 गुराणानं वररुचिः स्वैरं जट्टो ऽद्य कारितः । उपकोशेति कोशाये शशंसाथ निशात्यये ॥ ए३ ॥
 अथ षोडाश्याथालस्ये शुभ्राय श्रीयको ऽपि तत् । मेने च पितृवैरस्य विहितं प्रतियातनम् ॥ ए४ ॥
 राषट्टाजमदागमात्यात्यात्प्रचृति मो ऽव्यञ्जत् । जट्टो वररुचिर्भूषेवावसरतत्परः ॥ ए५ ॥
 स प्रत्यहं राजशुद्धे मेयाकाशे समापतन् । राज्ञा च राजशुद्धौकैश्च सगौरवमदृश्यत ॥ ए६ ॥
 अन्यदा नन्दराष्ट्रमग्निगुणसरणविह्वलः । सदसि श्रीयकामात्यं जगादैवं सगजदम् ॥ ए७ ॥
 त्रकिमान्तराक्षिमाश्रित्यं शकटावो महामतिः । अत्रवन्मे महामात्यः शक्रस्येव वृहस्पतिः ॥ ए८ ॥
 एषमेव विपन्नो ऽसौ देयादद्य करोमि किम् । मन्ये शून्यमिवास्थानमहं तेन विनात्मनः ॥ ए९ ॥
 एषापथ श्रीयको ऽप्येवं किं देवेह विदमहे । इदं वररुचिः सर्वं पापं व्यधित मद्यपः ॥ १०० ॥
 सत्यमेव गुरां जट्टः पिषतीति नृपोदिते । श्वो ऽमुं दर्शयितास्मीति श्रीयकः प्रत्यज्ञापत् ॥ १०१ ॥
 श्रीयकश्च द्वितीये ऽहि संघेषामीयुषां सदः । स्वयंसा शिहितेनाद्यं पद्ममेकैकमार्पयत् ॥ १०२ ॥
 तत्काशं मदनपटलमज्ञापनयाञ्चितम् । सुरात्मनो वररुधैरपयामास पङ्कजम् ॥ १०३ ॥
 पुत्रस्यमशुतानोदमिदमित्यज्रियालिनः । प्रातुं राजादयो निन्युर्नासात्रे स्वं स्वमम्बुजम् ॥ १०४ ॥
 सो ऽपि जट्टो अन्यदप्रांतुं प्राणाग्रं पङ्कजं निजम् । वन्धुहाससुरां सद्यो रात्रिपीतां ततो ऽव्यमत् ॥ १०५ ॥
 पिगनुं नीपुं प्रदंफनुं वन्धयथोचितम् । नर्दंरित्याकुश्यमानो निर्ययौ सदसो ऽद्य सः ॥ १०६ ॥

१ मद्यं २ अपनव्राह्मणम्

ब्राह्मणा याचितास्तेन प्रायश्चित्तमचीकथन् । तापितत्रपुणः पानं सुरापानापघातकम् ॥ १०७ ॥
मूत्रया तापितमय पपी वररुचिस्त्रपु । प्राणैश्च मुमुचे सद्यस्तानदाहत्रयादिय ॥ १०८ ॥

रघूत्तनञो ऽपि सञ्जनविलयाचार्यमश्रियी । प्रमर्षां पादयामास पारदश्या श्रुताभ्युधेः ॥ १०९ ॥
वर्षाकात्रे ऽन्यदायाते मन्मृतविजयं गुरुम् । प्रणम्य मूर्ध्ना मुनय इत्यगृह्णन्ननिप्रदान् ॥ ११० ॥
अहं सिद्धगुहाहारं कृतोत्सर्गं लपोषितः । अयस्यास्ये चतुर्मासीमेकः प्रत्यशृणोदिदम् ॥ १११ ॥
दृग्विपादिद्विद्वजारे चतुर्मासीमुपोषितः । स्यास्यामि कायोत्सर्गेण द्वितीयो ऽन्यप्रह्नीदिदम् ॥ ११२ ॥
छातर्गा कूरमाण्डूकामने मागचतुष्टयम् । स्यास्याभ्युपोषित इति तृतीयः प्रत्यपघत ॥ ११३ ॥
योगयन्मना गुरुः साधुन्यावत्तान्यमन्यत । स्यूडञ्जः पुरोचूय नर्त्तयं तावदब्रवीत् ॥ ११४ ॥
फोसोत्तिपायः वेम्नाया गृध्रे वा चित्रनादिका ॥ विचित्रकामशास्त्रोक्करणाखेड्यशाखिनी ॥ ११५ ॥
तत्र कृत्नपःकर्मविशेरः षट्प्रगादानः । स्यास्यामि चतुरो मासानिति मे ऽञ्जिप्रदः प्रञ्जो ॥ ११६ ॥ युग्मं ॥
हात्पोपयोगायोयं तं गुरुमत्रान्यमन्यत । साधनश्च ययुः सर्वे स्वं स्वं स्यानं प्रतिश्रुतम् ॥ ११७ ॥
शान्तांसीप्रनरोनिडाण्ट्या नाग्मुनिवत्तमान् । त्रयो ऽमी ज्ञेजिरे शान्तिं सिद्धसर्पापघट्टकाः ॥ ११८ ॥
रघूत्तनञो ऽपि गम्याप कोशायेर्यानिकेतनम् । अन्तुत्तार्थां तथा कोशाप्याहिताञ्जित्प्रतः ॥ ११९ ॥
मुमुभारः पट्ट्यामी रञ्जानमन इयोरुपा । प्रतनारेण विपुरो ऽत्रागादिति विचिन्त्य सा ॥ १२० ॥
छापप त्यागनं स्वामिन्गमादिश करोमि किम् । ययुर्धनं परिजनः सर्वमेतत्तथैव हि ॥ १२१ ॥
चतुर्मासी पमार्थे मे चित्रनाट्येयमर्ष्यनाम् । इयूचे स्पृष्टनहो ऽपि मा वृषे गृह्यतामिति ॥ १२२ ॥

तया च तस्यां प्रगुणीकृतायां जगवानपि । कामस्थाने ऽविशर्ज्मं इव स्ववद्वत्तया ॥ १२३ ॥
 अथ सा षड्सादारत्तोजनानन्तरं मुनेः । विशेषकृतशृङ्गारा क्षोत्राय समुपाययौ ॥ १२४ ॥
 सोपविष्टा पुरस्तस्योत्कृष्टा काचिदियाप्सराः । चतुरं रचयामास ह्यवज्ञावाधिकं मुहुः ॥ १२५ ॥
 करणानुचक्रन्नीनोदामानि सुरतानि च । तानि तानि प्राक्तनानि स्मारयामास सासकृत् ॥ १२६ ॥
 यद्यत्क्षोत्राय विदधे तथा तत्र महामुनी । तत्तन्मुधात्रवद्रे यथा नलखिलेखनम् ॥ १२७ ॥
 प्रतिवासरमभ्येवं तरक्षोत्राय चकार सा । जगाम स तु न क्षोत्रं मनागपि महामनाः ॥ १२८ ॥
 तयोपसर्गकारिण्या प्रत्युत्तास्य महामुनेः । अदीव्यत ध्यानवह्निर्मेघवह्निरिवाम्भसा ॥ १२९ ॥
 त्वयि पूर्वेभिर्पाशानाद्रन्तुकामां धिगीश माम् । आत्मानमिति निन्दन्ती सापतत्तस्य पादयोः ॥ १३० ॥

मुनेस्तस्येन्द्रियजयप्रकर्षेण चमत्कृता । प्रपेदे श्रावकत्वं सामहीचैवमजिग्रहम् ॥ १३१ ॥

तुष्टः कदापि कस्मैचिद्ददाति यदि मां नृपः । विना पुमांसमेकं तमन्यत्र नियमो मम ॥ १३२ ॥
 गते तु वर्षासमये ते त्रयो ऽपि हि साधवः । निर्व्यूढान्जिग्रहा एयुर्गुरुपादान्तिकं कमात् ॥ १३३ ॥
 आयान्तिंद्गुहासाधुरदो दुष्करकारक । तत्र स्वागतमित्यूचे किंचिदुत्थाय सूरिणा ॥ १३४ ॥
 सूरिणा आपितां तददायान्तावितरावपि । समे प्रतिज्ञानिर्यादे समा हि स्वामिसत्किया ॥ १३५ ॥
 स्थूलत्रयमथायान्तमभ्युत्थायाव्रवीद्गुरुः । दुष्करदुष्करकारिन्महात्मन् स्वागतं तव ॥ १३६ ॥
 सासूयाः साधवस्ते ऽथाचिन्तयन्नित्यदो गुरोः । इदमामन्त्राणं मन्त्रिपुत्रताहेतुकं खडु ॥ १३७ ॥
 यद्यसौ षड्सादारत्तकृतदुष्करदुष्करः । इदं वर्षान्तरे तर्हि प्रतिज्ञास्यामहे वयम् ॥ १३८ ॥

एवं मनसि संस्थाप्य मामर्पयति मदर्पयः । कुर्याणः संयमं मागानष्टागमयन्प्रमात् ॥ १३९ ॥
 उत्तमर्ण इव प्राप्ते काष्ठे हृष्टः पुरो गुरोः । साधुः सिद्धगुहायामी चक्रोरेति प्रतिश्रवम् ॥ १४० ॥
 कोशायेद्यागृहे नित्यं पद्मसाहारजोजनः । जगवन्ममवस्यारथे चतुर्मासीमिमामहम् ॥ १४१ ॥
 स्थूडनत्रेण मात्सर्पादेतदद्वीकरोरथयम् । विचार्येत्युपयोगेन ज्ञात्वा च गुरुरादिशत् ॥ १४२ ॥
 पत्स भान्निमहं कार्ष्णिस्तिडुष्करडुष्करम् । स्थूडनत्रः कृमः कर्तुमबिराज इव सिराः १४३ ॥
 न हि मे डुष्करो डप्येव कथं डुष्करडुष्करः । तदवश्यं करिष्यामीत्युयाच स पुनर्गुरुम् ॥ १४४ ॥
 गुरुरूचे डमुला ज्ञाची प्रंजाः प्राफपमो डपि ते । आरोपितो डतिजारो हि गात्रजद्राय जायते ॥ १४५ ॥
 गुरोर्वचो डवसत्याथ चीरम्भन्यो मुनिः स तु । उन्मीनकेतनं प्राप कोशायालत्रिकेतनम् ॥ १४६ ॥
 स्थूडनत्रवरपरधेहायाति मन्ये तपरव्यसौ । जये पतन् रक्षणीय इत्युत्थाय ननाम सा ॥ १४७ ॥
 यस्तथै याचितां तेन मुनिना चित्रशादिकाम् । कोशा समर्पयामाम स मुनिस्तत्र चाविशत् ॥ १४८ ॥
 तं डुष्कपइलाहारं मध्यादे तु परीक्षितुम् । कोशापि तत्र धापयकोसानूता समाययी ॥ १४९ ॥
 सुशौच स पुनर्मडु पङ्कजाक्षीमुदीक्ष्य ताम् । स्त्री तादृगजोजनं तादृग्विकाराय न किं ज्ञेयत् ॥ १५० ॥
 स्मरार्थ्या याचमानं तं कोशाप्येवमयोचत । वयं हि जगवन्नेरथा यस्याः सो धनदानतः ॥ १५१ ॥
 व्याहार्पिन्मुनिरप्येवं प्रसीद मृगडोचने । अस्मात्तु जयति इत्थं किं तैत्रं याडुकास्त्रिव ॥ १५२ ॥
 नेपावत्रूपो डपूर्यसै साधये रत्नकम्यडम् । दत्ते तमानयेत्यूचे सा निर्वेदयितुं मुनिम् ॥ १५३ ॥
 ततश्चचाव नेपावं प्राचृडावे डपि वावयत् । पङ्किलायामिडायां स निजाप्रत इव स्वडवन् ॥ १५४ ॥

तत्र गत्या महीपादाव्रतकम्बलमाप्य च । स मुनिर्वक्षितो वर्त्मन्यासंत्सिंश्च दस्यवः ॥ १५५ ॥
 आयाति तद्वमित्याख्यदृश्यूनां शकुनिस्ततः । किमायातीत्यपृष्ठ्य दस्युराङ् द्रुस्थितं नरम् ॥ १५६ ॥
 आगच्छन्निन्दुरेको ऽस्ति न कश्चित्तादृशो ऽपरः । इत्यशंसद्गुमारुढश्चौरसेनापतेः स तु ॥ १५७ ॥
 साधुस्त्रवाथ सम्प्राप्तस्तंविधृत्य निरूपितः । किमप्यर्थमपरयद्भिर्मुमुचे च मखिम्बुचैः ॥ १५८ ॥
 पतद्बद्धं प्रयातीति व्याहरद्भक्तुनिः पुनः । मुनिं चीरपतिः प्रोचे सत्यं ब्रूहि किमस्ति ते ॥ १५९ ॥
 वेश्याकृते ऽस्य वंशस्यान्तः द्विसौ रत्नकम्बलः । अस्तीत्युक्ते मुनिश्चौरराजेन मुमुचे च सः ॥ १६० ॥
 स समागत्य कोशायै प्रददौ रत्नकम्बलम् । चिक्षेप सा गृहस्रोतःपङ्के निःशङ्कुमेव तम् ॥ १६१ ॥
 अजदपन्मुनिरप्येवमद्देश्यदुचिकर्दमे । महामूढ्यो ह्यसौ रत्नकम्बलः कम्बुकण्ठि किम् ॥ १६२ ॥
 अथ कोशाप्युवाचैवं कम्बलं मूढ शोचसि । गुणरत्नमयं श्वेत्रे पतन्तं स्वं न शोचसि ॥ १६३ ॥
 तच्छ्रुत्वा ज्ञातसंवेगो मुनिस्तामित्यवोचत । बोधितो ऽस्मि त्वया साधु संसारात्साधु रक्षितः ॥ १६४ ॥
 अथान्यतीचारत्रवान्युन्मूलयितुमात्मनः । यास्यामि गुरुपादान्ते धर्मलाजस्तवानये ॥ १६५ ॥
 कोशापि तमुवाचैवं मिथ्या मे द्रुष्कृतं त्वयि । ब्रह्मप्रतस्थयाप्येवं मया यदसि खेदितः ॥ १६६ ॥
 आशातनेयं युष्माकं बोधहेतोर्मया कृता । ह्यन्तव्या सा गुरुवचः श्रयध्वं यात सत्वरम् ॥ १६७ ॥
 इद्वामीति यदन् गत्या सम्भ्रूतविजयान्तिके । गृहीत्यालोचनां तीक्ष्णमाचचार पुनस्तपः ॥ १६८ ॥
 समाधिमन्सो मरणं साधयित्वा परेष्वपि । सम्भ्रूतविजयाचार्यपादाः स्वर्गं प्रपेदिरे ॥ १६९ ॥

राज्ञा प्रदद्या कोनापि मुष्टेन रथिनेऽन्यदा । राजायचेति शिश्राय विना रागेण सा तु तम् ॥ १७० ॥
 स्थूत्रनर्तं विना नाग्यः पुमान्कोऽपीत्यहर्निशम् । सा तस्य रथिनोऽन्येषु वर्षेणामास वरिणी ॥ १७१ ॥
 रथी गत्वा गृहोघाने पर्यङ्के च निपद्य सः । तन्मनोरञ्जनयेति स्वधिनानमदर्शयत् ॥ १७२ ॥
 माकन्ददुग्धी बालेन विव्यप्य तमपीपुणा । पुष्टेऽन्येन तमप्यन्येनेत्याहलं शराध्यञ्चूत् ॥ १७३ ॥
 वृत्तं निरत्रा क्षुरमेण वापुश्रेपिमुलस्यिताम् । दुग्धी स्वपाणिनाकृप्यासीनस्तस्यै समर्पयत् ॥ १७४ ॥
 ददाणां मम धिनानं पदयेत्याद्यप्य मापि हि । व्यपत्त मर्पपं राशिं तस्योपरि ननर्त च ॥ १७५ ॥
 गृधी क्षिता तत्र राशौ पुष्पपत्रैः पिषाय ताम् । सा ननर्त च नो सूच्या विद्या राशिश्च न हतः ॥ १७६ ॥
 ततः ग ऊचं मुष्टोऽस्मि दुष्करेणामुना तव । याचस्य यन्ममायत्तं ददामि तदहं ध्रुवम् ॥ १७७ ॥
 मोराष किं मयाकारि दुष्करं येन रक्षितः । इदमप्यधिकं नास्मात्किमन्यासेन दुष्करम् ॥ १७८ ॥
 किं चाथदुग्धीर्देशोऽयं नृत्तं वेदं न दुष्करम् । अक्षिहितं स्थूत्रजडो वचके तत्तु दुष्करम् ॥ १७९ ॥
 अत्रुक्त्वाद्दानि जोगान्यत्र ममं मया । तत्रैव चित्रनाडायामस्यात्सोऽह्निरुत्प्रतः ॥ १८० ॥
 दुग्धं नपुत्रगभारादिव स्त्रीणां प्रचारतः । योगिनां दुष्यते चेतः स्थूत्रजडमुनिं विना ॥ १८१ ॥
 दिनमंकमपि म्यानुं कोऽत्रं स्त्रीमन्निधी तया । चतुर्मासी यथातिष्ठत्तस्थूत्रजडोऽहत्प्रतः ॥ १८२ ॥
 आहारः पद्मश्रियनाडायानोऽन्नान्तिके । अर्घ्येकं प्रतजोपायान्यस्य खीहृतनोरपि ॥ १८३ ॥
 निष्ठीयन्ते धानुमयाः पार्श्वे बह्वैरिव स्त्रियाः । न तु यत्रमयो मन्ये स्थूत्रजडमहामुनिः ॥ १८४ ॥
 स्थूत्रनर्तं महापर्वं ग्लानुष्करदुष्करम् । व्यावर्त्यं गुफा मुद्रैव मुते वर्षेयितुं परम् ॥ १८५ ॥

रथिको ऽप्यथ पप्रष्ट य एव वर्ण्यते त्यथा । को नाम स्थूलजज्ञो ऽयं महासत्त्वशिरोमणिः ॥ १०६ ॥
 सायूचे शकटाखस्य नन्दभृपाखमन्त्रिणः । तनयः स्थूलजज्ञो ऽयं तवाग्रे वर्णयामि यम् ॥ १०७ ॥
 तच्छ्रुत्वा सो ऽपि सम्प्रान्त इत्युवाच कृताञ्जलिः । एषो ऽस्मि किङ्करस्तस्य स्थूलजज्ञमहामुनेः ॥ १०८ ॥
 संधिप्रं नाथ तं ज्ञात्वा विदधे धर्मदेरानाम् । प्रत्यबुध्यत सद्बुद्धिमोहनिजामपास्य सः ॥ १०९ ॥
 मतिबुद्धं च तं बुद्ध्या साख्यन्नजमन्निग्रहम् । तच्छ्रुत्वा विसस्योत्फुल्ललोचनः सो ऽब्रवीद्विदम् ॥ ११० ॥
 योषितो ऽहं त्यया जज्ञे स्थूलजज्ञगुणोक्तिभिः । यास्यामि तस्य पन्थानं प्रवत्यैवाद्य दर्शितम् ॥ १११ ॥
 कथ्याणमस्तु ते जज्ञे पाख्य स्वमन्निग्रहम् । छक्तैवं सद्गुरोः पार्श्वे गत्वा दीक्षां स आददे ॥ ११२ ॥
 जगयान्स्थूलजज्ञो ऽपि तीक्ष्णं व्रतमपाद्य यत् । छादशाब्दप्रमाणश्च दुष्कालः समञ्जत्तदा ॥ ११३ ॥

इतश्च गोहविषये मामे चाणकनामनि । ब्राह्मणो ऽब्रुच्चणी नाम तक्षार्या च चाणेश्वरी ॥ ११४ ॥
 वज्रज्जन्मप्रचृति श्रायकत्यचणश्चणी । ज्ञानिनो जैनमुनयः पर्यवात्सुश्च तद्गृहे ॥ ११५ ॥
 अन्यदा तूज्जैतदन्तैश्चणेश्वर्या सुतो ऽजनि । जातं च तेभ्यः साधुभ्यस्तं नमोऽकारयचणी ॥ ११६ ॥
 तं जातदन्तं जातं च मुनिभ्यो ऽकथयचणी । ज्ञानिनो मुनयोऽप्याख्यन्भ्रावी राजैप वाखकः ॥ ११७ ॥
 राश्वररन्त्रेण मत्पुत्रो मा च्छरकजागिति । अर्घपर्यत्तस्य दन्तान्पीडामगण्यंश्चणी ॥ ११८ ॥
 स मुनिभ्यस्तदप्याख्यन्मुनयो ऽप्येवमूचिरे । भ्राव्येप विभ्वान्तरितो राजा रदनर्षणात् ॥ ११९ ॥
 चणी चाणक्य इत्याख्यां ददौ तस्याङ्गजन्मनः । चाणक्यो ऽपि श्रायको ऽब्रूसर्वविद्याधिपारगः ॥ १२० ॥
 श्रमणोपासकत्वेन स सन्तोषपतनः सदा । युद्धीनब्राह्मणस्यैकाम्भेन कन्यामुपायात् ॥ १२१ ॥

षाण्णधनार्या त्वन्येद्युर्मातृधाम जगाम सा । वच्य तत्र तद्ब्रातुलादोषाहमहोत्सवः ॥ २०२ ॥
 तस्मिन्महोत्सवे तस्याः स्वसरो ऽन्याः समाययुः । यखाडङ्कारशाखिन्यो भेदेन्यपतिका हि ताः ॥ २०३ ॥
 ताश्चित्रवाहनाः सर्वाः सर्वा दासीचिरावृताः । सद्यत्रप्रक्रियाः सर्वाः सर्वाः प्रगुक्तमीदृशः ॥ २०४ ॥ युग्मं ॥
 सर्वा दिव्याङ्गराण्यः सर्वास्मान्मूखपाण्यः । सर्वा अपि श्रियो देव्या वैक्रिया इव मूर्तयः ॥ २०५ ॥
 षाण्णधगृहिणी त्वेक्येराशिर्निशि चाहि च । विशुच्युत्ससरिकाजराणा जीर्णकन्युका ॥ २०६ ॥
 जीर्णकौमुन्नेत्तरीया ताम्बूखविकलानना । यपुर्मखकसद्गताङ्गरागा त्रपुकुण्डला ॥ २०७ ॥
 कर्मणा कर्कशाकरा सदा मखिनकुन्तला । तात्तिः श्रीमङ्कदूढानिर्त्तगिनीभिरहस्यत ॥ ॥ २०८ ॥

॥ त्रिचित्रविशेषकं ॥
 विवाहमिहितो ऽन्यो ऽपि लोकः सर्वो जहास ताम् । सा तु जिहियती कोणप्रविष्टोषाहमत्यगात् २०९
 गतथ षाण्णधगृहे विषादमखिनानना । सास्यात्तिलकयन्ती ह्नां साङ्गनैरश्रुविन्दुभिः ॥ २१० ॥
 तां तु म्यानमुर्ती दृष्ट्वा प्रातः कैरविणीमिव । तद्गुःखदुःखी षाण्णक्यो ऽभिदधे मधुराह्वरम् ॥ २११ ॥
 किं मत्कृतो ऽपमानस्ते प्रतिवेशिकृतो ऽथवा । पिष्टवेशमकृतो यथा यदयं ताम्यसि प्रिये ॥ २१२ ॥
 सा त्याख्यानुमनीशाचदपमानकदर्थिता । पत्युरत्यन्तनिर्वन्धादाख्याति स्म तथापि तत् ॥ २१३ ॥
 षाण्णक्यो ऽपि हि विष्ठातगृहिणीदुःखकारणः । ह्रविणोपार्जनोपायं निरपायमचिन्तयत् ॥ २१४ ॥
 पाटवीपुत्रनगरे नन्दराजो विजन्मनाम् । विशिष्टां दक्षिणां दत्ते तदर्थं तत्र याम्यहम् ॥ २१५ ॥

१ एकस्थूलवसा २ धनिकपरिणीताभिः

इ त नेद्वित्य तत्रागात्प्रविश्य च नृपौकसि । अग्रे दत्तेव्वासनेषु निपसादादिमासने ॥ २१६ ॥
 चाणक्येन तदाक्रान्तमासनं प्रथमं सदा । नन्द एव ह्यलशक्रे तस्य त्रधासनं हि तत् ॥ २१७ ॥
 नन्देन च सहायातो नन्दपुत्रस्तदावदत् । ब्राह्मणो निपसादैप गायामाक्रम्य ऋपतेः ॥ २१८ ॥
 राज्ञो दास्यकया प्रोचे चाणक्यः सामपूर्वकम् । निपीदास्मिन्त्रितीयस्मिन्मासने त्वमहो विज्ज ॥ २१९ ॥
 कमरुण्डुर्मदीयो ऽत्र स्थास्यतीत्यजिधाय सः । कमरुण्डुं न्यधात्तत्र नौज्जत्प्रथममासनम् ॥ २२० ॥
 एवं तृतीयं दरुणेन चतुर्थं जपमावया । पञ्चमं षोषधीतेनोत्थाप्यमानो रुरोध सः ॥ २२१ ॥
 दास्यवोचदहो घृष्टो न मुञ्चत्याद्यमासनम् । विशेषो ऽयं यदन्यान्यप्यासनानि रूणक्ष्यसौ ॥ २२२ ॥
 तत्किमेतेन घृष्टेन यातुलेन विजन्मना । पादेनाहत्य चाणक्यमित्युत्थापयति स्म सा ॥ २२३ ॥
 चाणक्यस्तददणाद्घृष्टो दरुघृष्ट इवोरगः । पश्यतः सर्वलोकस्य प्रतिहामकरोदिमाम् ॥ २२४ ॥
 सकोरशचृत्यं ससुहृषुत्रं सवलवाहनम् । नन्दमुन्मूलयिव्यामि महायायुरिव द्रुमम् ॥ २२५ ॥*
 आध्मातताद्यताद्यास्यो ज्यलन्वह्निरिव क्रुधा । नगराक्षिरगान्मद्भु सञ्चक्षेपं चणिप्रसूः ॥ २२६ ॥
 धीमतां मौखिमाणिक्यं चाणक्यश्चास्सरत्किव । यद्विभ्वान्तरितो ऽह हि त्रविष्यामि महीपतिः ॥ २२७ ॥
 स राग्याहै नरं कंचित्पश्यामीत्यत्रमञ्जुवि । अपमानाधापमानं विस्मरन्त्यजिमानिनः ॥ २२८ ॥
 चणेश्वरीकुक्षिजन्मा विजन्मा सो ऽन्यदा ययौ । मयूरपोपका यत्रायात्सुर्नन्दमहीपतेः ॥ २२९ ॥
 मयूरपोपकग्रामे तस्मिश्च चणिनन्दनः । प्राविशत्कणजिह्वार्थं परिभ्राजकवेपचृत् ॥ २३० ॥

* असंहृत्य नृपं नन्दमखर्वगर्वपर्वते । छुटिष्यति शिला नैपा काठरात्रिव द्विपां ॥ इत्थं गद्यापइलं कुणमाणो सो गठे गद्वैरुणं । जं रोयद तं कुजा इय भणिरनेदि निचूढो ॥

मयूरयोपकमहत्तरस्य दुहितुस्तादा । अचूदापक्षसत्यायाश्चन्धपानाय दोहदः ॥ २३१ ॥
 तत्कुटुम्बेन कथितश्चाणक्याय स दोहदः । पूरणीयः कथमसाविति वृष्टो ऽयदद्य सः ॥ २३२ ॥
 यघेतस्या जातमात्रं दारकं मम दत्तय ज्ञोः । तदाहं पूरयाम्येव शशाचृत्यानदोहदम् ॥ २३३ ॥
 अपूर्णे दोहदे गर्जनारो ऽस्या मा जयत्विति । तन्मातापितरौ तस्यामंसातां यषनं हि तत् ॥ २३४ ॥
 चाणक्यो ऽकारयघ्राथ सद्भिदं वणमणरूपम् । पिधानधारिणं गुप्तं तद्दूर्ध्वं चामुचन्नरम् ॥ २३५ ॥
 तस्याथो ऽकारयामाम स्यालं च पयसा नृतम् । ऊर्जराकांनिशीघ्रे च तत्रेन्द्रुः प्रत्यविभ्य्यत ॥ २३६ ॥
 गुर्विथ्यास्तत्र सद्गान्तं पूर्णेन्द्रं तमदर्शयत् । पिवेलुक्ता च सा पालुमारंजे विकसन्मुखी ॥ २३७ ॥
 मापापघा यथा गुप्तगुरुरण तथा तथा । न्यधीयत पिधानेन तद्भिदं तार्णमणरूपम् ॥ २३८ ॥
 पृरिते दोहदे धवं समये ऽसूत सा सुतम् । चन्द्रगुस्तान्निधानेन पितृन्यां सो ऽन्यधीयत ॥ २३९ ॥
 चन्द्रयचन्द्रगुप्तो ऽपि व्यवर्धत दिने दिने । मयूरयोपककुलोत्पत्तिनीयनज्ञासक्तः ॥ २४० ॥
 सुमर्णोपार्जनधिया चाणक्यो ऽपि परित्रमन् । गवेपयितुमारंजे धातुवादविशारदान् ॥ २४१ ॥
 इतश्च चन्द्रगुप्तो ऽर्न रममाणो दिने दिने । विद्रेजे नृपतिरिव तेज्यो ग्रामादिकं सदा ॥ २४२ ॥
 हस्तीकृत्य हयीकृत्य चारुरोह स यावकान् । प्रायो हि जाविनी लक्ष्मीरिद्धीतरपि सुस्यते ॥ २४३ ॥
 क्रमयोगेन चाणक्यस्तत्रैवागात्परित्रमन् । चन्द्रगुप्तं तथाचेष्टं दृष्ट्वा चातिविसिधिमये ॥ २४४ ॥
 चाणक्यस्तत्परीक्षार्थमेपमात्रापते स्म तम् । हे राजन्मह्यमपि हि किंचनापि प्रदीयताम् ॥ २४५ ॥

१ कार्तिकीपूर्णिमामघ्यराशौ.

चन्द्रगुप्तो ऽपि ब्रह्मन् प्रामगधीरिमाः । यथारुचि गृह्णाण त्वं महत्ताः को निरेत्यति ॥ २४६ ॥
 त्या प्रोपाच चाणक्यः कथं गृह्णामि गा इमाः । गोस्वामिन्यो विजेभ्युच्चैर्मारयिव्यन्ति ते हि माम् ॥ २४७ ॥
 प्रोपाच चन्द्रगुप्तो ऽपि मा त्रैपीर्ननु ते मया । गावः प्रदत्ता गृह्णन्तां वीरभोज्या वसुन्धरा ॥ २४८ ॥
 पाणस्यो ऽचिन्तयदसावहो पिज्ञानयानपि । अतः पप्रञ्च को ऽसाधित्यर्चकांस्तत्समीपगान् ॥ २४९ ॥
 निम्नकाः कथयामासुः परिव्राजकपुत्रकः । असी मात्रोदरस्थो ऽपि परिव्राजकसात्कृतः ॥ २५० ॥
 चाणक्यो ऽपि स्वयं लब्धं तं ज्ञात्वोवाच वाक्कम् । स एषो ऽस्मि यदीयस्त्वमेहि राज्यं ददामि ते ॥ २५१ ॥
 राग्यार्थो चन्द्रगुप्तो ऽपि लगति स्म तदद्भुतौ । चाणक्यो ऽपि तमादाय ज्ञाक् पलायिष्ट दस्युवत् ॥ २५२ ॥
 धातुवादोपाजितेन द्रविणेन चण्णिस्रसूः । चक्रे पत्न्यादिसामग्रीं नन्दमुञ्चेत्तुमुद्यतः ॥ २५३ ॥
 ततः सर्वात्रिसारेण तथा पत्न्यादिमेनया । पाटलीपुत्रनगरं चतुर्दिशमेष्टयत् ॥ २५४ ॥
 तददृपसारं चाणक्यशिधिं नन्दञ्चरतिः । निर्गत्य कुट्टयामास सर्वमाजकवीलया ॥ २५५ ॥
 सचन्द्रगुप्तश्चाणक्यः समयज्ञः पलायत । नन्दपि रक्षेदात्मानं सत्यात्मनि पुनः श्रियः ॥ २५६ ॥
 चन्द्रगुप्तं प्रहीतुं च नन्दो ऽपि यत्सादिनः । आदिशान्न सहन्ते हि राजानो राज्यकाङ्क्षिणम् ॥ २५७ ॥
 जितकाशिनो नन्दे च पुनर्नगरमीयुपि । नागरैरुत्सवथक्रे ऽनुरूपः स्वस्वसम्पदाम् ॥ २५८ ॥
 तेषां च सादिनामेकः साद्यभ्येन तरस्विना । अदधीयसि देशे ऽगाचन्द्रगुप्तस्य गडतः ॥ २५९ ॥
 चाणक्यो ऽपि तमायान्तं दूरादालोक्य सादिनम् । प्रत्युत्पन्नमतिश्चन्द्रगुप्तायैवं समादिशत् ॥ २६० ॥

१ अजानां मारणं आजकं

सरसः पद्मिनीपररुमरिफतस्यास्य वारिणि । आतिथीव्रायितं वृत्ता मज्जोन्मज्जेश्च मज्जित ॥ २६१ ॥
 ममजा चञ्चुसो ऽथ हागगापे ऽपि वारिणि । धीरो वारिमाग्ननिक्तं विद्यां गाधितगानिर ॥ २६२ ॥
 स्वयं तु सरसस्तीरे चाणक्यः सुस्विरामनः । समाधिनाटनं कृत्वा तस्यां योगीय निममः ॥ २६३ ॥
 स पत्रञ्च च चाणक्यं जदन्त कथयामु मे । किं त्वयाप पुमान्हो ऽपि ह्यो ऽजिनरयोनिः ॥ २६४ ॥
 समाधिजद्गन्त्रीरुत्वाजिनयेन चणिससूः । अद्वुडीमन्द्या तस्य श्रुत्वा न्यार्यदरायत् ॥ २६५ ॥
 चञ्चुसार्कणाय स सादी मङ्कमग्नसि । आमुकं मोक्षुमारेने चञ्चनीमिप नतंही ॥ २६६ ॥
 तस्यैवादाय निं खिरं निखिरंश्चणिराय । अम्बुदेव्या यडीकृतुमिप चित्रेद तद्विरः ॥ २६७ ॥
 एहि वत्सहि वत्सेति चाणक्येनोदिते क्षणात् । सरसो निर्ययी चञ्चुसश्चन्द्र इयोदये ॥ २६८ ॥
 चञ्चुसो ऽत्रवीदार्यं मयैतच्चिन्तितं तदा । इदमेव सञ्चु श्रेयो जानात्वार्यो हि न तदहम् ॥ २६९ ॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयन्नूनं सर्वदापि वरांवदः । न हि मे व्यञ्चिचार्येप यन्नुज्ज्व इय व्रिपः ॥ २७० ॥
 तयोश्च गडतोः पृष्ठे यमदृत् इयोद्भटः । धाययी नन्दसाधन्यो यायुवाजेन वाजिना ॥ २७१ ॥
 वमापतन्तं दृष्ट्वा च चाणक्येनोदितः पुनः । चञ्चुसः सरोमध्ये न्यमहीन्महा इंसवत् ॥ २७२ ॥
 रत्नकं वारितीरस्यं चणिससूरुवाच च । त्वञ्चणिरुपितो राजा नश्य चेत्त मुमूर्षसि ॥ २७३ ॥
 १ वायुवेगेन २ सद्गं ३ निर्दयः

जको ऽप्यश्वारं तं दृष्ट्वा दूराडुदायुधम् । सत्यमेवेति निश्चित्य पलायिष्टात्तज्जीवितः ॥ २७६ ॥
 गृह्णीशासनैर्वखशाखने ऽपि कृतश्रमः । तत्रस्त्राणि तु निर्नेकुमारेभ्रे चणिसुः स्वयम् ॥ २७७ ॥
 तं च सादिनमायान्तं पृञ्चन्तं पूर्वसादिवत् । तथैव मारयामास चणिपुत्रः कुशाग्रधीः ॥ २७८ ॥
 चाणक्यचञ्चगुप्तौ तु ततः स्थानात्प्रचेलतुः । चिखिदे चञ्चगुप्तो यान्क्षामकुक्षिर्बुधुक्षया ॥ २७९ ॥
 चञ्चगुप्तं बहिर्मुक्त्वा चाणक्यो ग्रामसन्मुखम् । चचाड जक्रमानेतुं जक्रं ग्रामं विना न हि ॥ २८० ॥
 ग्रामाद्गृहं च निर्यान्तं तत्कालकृतभोजनम् । मन्दमन्दपदं तुन्दपरिमार्जं ददर्श सः ॥ २८१ ॥
 पप्रञ्च चेद् विप्रस्य पाखिलगतिं वा न वा । जट्टो ऽप्याख्यद्वगत्येव लम्ना मम हि सम्प्रति ॥ २८२ ॥
 पुनः पप्रञ्च चाणक्यो बुभुजे जट्ट किं त्वया । स श्याख्यत्सरसदग्ना कृतशालिकरन्वकम् ॥ २८३ ॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयद्ग्रामे जक्रार्थं प्रमत्तो मम । विदम्बः स्यात्कथं ज्ञावी चञ्चगुप्तस्तु मां विना ॥ २८४ ॥
 एककी खलु नन्दाश्वयैर्दुर्वारविक्रमैः । कुकुरैः सूकर इव चञ्चगुप्तो ग्रहीष्यते ॥ २८५ ॥
 कुमारधञ्चगुप्तश्च गृहीतो नन्दसादिभिः । तदा मनोरथो ज्ञावी स्वप्तराज्यसप्तो मम ॥ २८६ ॥
 छदरादस्य जट्टस्य तदाकृष्य करन्वकम् । ददामि तस्मै तत्राणा रक्षणीया यथा तथा ॥ २८७ ॥
 इति जट्टस्य चाणक्यस्तस्योदरमदारयत् । सद्यो रसवतीकार इव कृष्माणिकाफलम् ॥ २८८ ॥
 चाणक्यस्तस्तरूपं जट्टजवरात् पित्रेरादिव । स्वयं करन्वमाकृष्य चञ्चगुप्तमभोजयत् ॥ २८९ ॥
 सचञ्चगुप्तश्चाणक्यस्ततो ब्रान्यन्दिनात्यये । आससाद ग्राममेकं कुलायैमिव विक्रैः ॥ २९० ॥

१ शालपिप्लुं २ तपेली नामकपात्रादिव. ३ नीहं ४ पक्षी.

तदा प्रविष्टो निहार्यं प्राये तस्मिन्परिव्रमन् । चाणस्यो रोरुद्धाया ययो फलाब्धिशोक्तसि ॥ २९१ ॥
 वायुसानां तथा चोष्णा रव्याश्रयविविक्ता । तत्रैको पाक्षकः प्राणिं चिष्टेपातिवुष्टुद्वितः ॥ २९२ ॥
 दग्धाहुतीकं तं पाखं रुदन्तं स्थविराययत् । न किञ्चिदपि जानासि चाणस्य इव पाक्षकः ॥ २९३ ॥
 चाणस्यसत्त्वचः श्रुत्या प्रविश्य च तदोक्तमि । पपुषु वृज्जो चाणस्यदृष्टान्तः कोऽयमत्रैके ॥ २९४ ॥
 जरयुवाच चाणस्यो यदिदंशममापयन् । आदी नन्दपुरं रुन्धन्विगोपं प्रापदहस्यधीः ॥ २९५ ॥
 नामैः पार्श्वेष्वनुजानो मभ्य पत्र द्विपन्करम् । तथा प्राञ्जोऽप्ययं दग्धोऽहुतीप्यत्युष्णद्वयया ॥ २९६ ॥
 अहो त्विया अय्येतस्या धीमत्त्वमिति चिन्तयन् । चाणस्यो हिमयत्कूटं ततोऽगात्सन्निवेशनम् ॥ २९७ ॥
 तत्र पर्यतक्वाण्येन नृपेण गार् मीहृदम् । चञ्जुसगुरुक्षत्रे तत्प्राहाण्यककाम्यया ॥ २९८ ॥
 तमन्यदोषे चाणस्यो नन्ददुग्धुस्य पाथियम् । तद्वाग्यं संविजग्यायां गृह्णाव व्रातरायिषि ॥ २९९ ॥
 ततः पर्यतकंनापि प्रत्यपद्यत तत्त्वचः । म हि चाणस्ययुक्तोऽनुगतसद्व इव केसरी ॥ ३०० ॥
 चाणस्यश्वञ्जुसग्ध म च पर्यतको यहिः । छपशक्रमिरे नन्ददेशं साथयितुं ततः ॥ ३०१ ॥
 परकं गु तैः पुरं रुन्धमपि अनुमशाकि न । निहार्यं निष्ठुयेपेण चाणस्यस्तत्र चाविदात् ॥ ३०२ ॥
 तत्र विदग्धी चाणस्यः पुरमध्ये परिव्रमन् । ददर्शानादिक्राः सप्त सकटा मानुदेयताः ॥ ३०३ ॥
 चाणस्योऽचिन्तयदिमाः सकटाः पांद्दि देयताः । नूनमासां प्रजापेण पुरमेतन्न जग्यते ॥ ३०४ ॥
 मानसः कथमुत्थाप्या इति धायदचिन्तयत् । चाणस्यः पुररोधार्तः पौरिच्छायदपुष्टयत ॥ ३०५ ॥

१ अत्रिचयेन पागतीति वादि

कदा हि जगदभेतपुरमुषेष्टयिष्यते । आख्याहि जानन्ति खलु प्रायः सर्वे प्रवाहशाः ॥ ३०६ ॥
 चन्द्रगुरुः साह इंद्रो दृणुत नागराः । मातरो यावदेतैस्तावदुषेष्टनं कुतः ॥ ३०७ ॥
 बागयोत्पाटयामासुः पौरास्तन्मातृमण्डलम् । किं नाम कुरुते नातौ धूर्तवश्यो विशेषतः ॥ ३०८ ॥
 चाणक्यदचसङ्केतौ चन्द्रपर्वतकौ तदा । पलायितां जहृपुश्चात्यन्तं ते तु नागराः ॥ ३०९ ॥
 व्यापृत्य यार्थिवेव्येव दुर्धरौ पुनरेव तौ । अचिन्तितौ विविशतुः पुरे तत्र परन्तपौ ॥ ३१० ॥
 ततश्च तरुरं जइक्या तौ दावपि महारथी । साधयामासतुर्नन्ददेशं चाणक्यसारथी ॥ ३११ ॥
 चाणक्यबुद्ध्या सन्नद्धौ तौ रुद्रः स्मामितैर्वैतः । परितः पाटलीपुत्रनगरं गुरुविक्रमौ ॥ ३१२ ॥
 क्षीणकोशः क्षीणवधः क्षीणधीः क्षीणविक्रमः । नन्दः पुष्याद्येणाञ्छूद्यावपुष्यं हि क्रुध्यः ॥ ३१३ ॥
 चाणक्यपार्थ्वे नन्दो ऽथ नासामारूढजीवितः । धर्मघारमयाचिष्ट प्रेयः कस्य न जीवितम् ॥ ३१४ ॥
 अज्ञापयच्च चाणक्यस्त्वमेकेन रथेन ज्ञोः । निर्याहि तत्र चामेष्टं यथाशक्त्यधिरोपयेः ॥ ३१५ ॥
 न हि ते को ऽप्युपजोता रथेनैकेन गद्यतः । समाश्वसिहि मा त्रैषीर्विजन्मेव न हन्यसे ॥ ३१६ ॥
 ज्ञार्थे वै कन्यकां चैकां यथाशक्ति वसूनि च । रथमारोप्य निरगाधगरादथ नन्दराट् ॥ ३१७ ॥
 समायान्तं चन्द्रगुप्तं दृष्ट्वा चागनुरागजाक् । रथस्था नन्ददुहिता देवीवानिमिपाहयच्छत् ॥ ३१८ ॥
 मुलचन्द्रमयूतैश्च कटाक्षैर्नन्दनिन्दनी । चन्द्रगुप्तस्य सम्भोगसत्यङ्कारमिवाप्ययत् ॥ ३१९ ॥
 नन्दो जगाद तां वरसे ज्ञाय स्वैरं स्वयंवरा । प्रायः छत्रियकन्यानां शस्यते हि स्वयंवरः ॥ ३२० ॥

१ शुभुतापकरो

३२१ ॥
 पयमुक्ता तु सा तस्माद्ग्राह्युत्तीर्य सत्वरम् । चान्द्रगुप्तं रथवरमारोदुमुपचक्रमे ॥ ३२२ ॥
 आरोहन्त्यां तदा तस्यां चन्द्रगुप्तरथस्थ तु । नवारका अत्रगन्त यन्मार्गान्तेमुपदृष्टिवत् ॥ ३२३ ॥
 असावमद्भ्रुवकरी केयमायाति मञ्चकम् । रथारुरुद्धुमिति तां चन्द्रगुप्तो न्यवारयत् ॥ ३२४ ॥
 चाणक्यो ऽप्ययदन्मो वन्द्रगुप्तं निवारय । शकुनं हि शुजायेदं मा स मंस्यास्त्रमन्यथा ॥ ३२५ ॥
 शकुनेनायुना यत्त वृद्धिमेवाधिकाधिकाम् । गोभी पुरुषयुगाणि नव यायत्तवान्ययः ॥ ३२६ ॥
 ततश्च नन्दसदने प्रपिष्टौ चक्रपर्यवती । आरोजाते संवित्तफुं विपुत्रां नन्दसम्पदम् ॥ ३२७ ॥
 तदाचूकन्यका बैका सर्वस्वमिव रक्षिता । नन्दचरुतिराजन्म तामुपाजीजिवद्वियम् ॥ ३२८ ॥
 तस्यां पर्यतकस्याचूदनुरागस्तदा तथा । यथा तां हृदये सो ऽपाध्यातव्यामिव देवताम् ॥ ३२९ ॥
 तां च पर्यतकार्येण चन्द्रगुप्तगुरुर्ददी । तदेव पाणिप्रहणमद्भ्रुव च प्रचक्रमे ॥ ३३० ॥
 सशक्राम पिपं तस्यास्तदा पर्यतकेऽपि हि । होमाभित्वापसन्नूततत्स्येदजससद्भ्रुमात् ॥ ३३१ ॥
 सङ्क्रान्तविष्येगार्तस्तदा पर्यतको ऽजयत् । शिथिलीचूतसर्वाद्भ्रुवश्चगुप्तमुयाच च ॥ ३३२ ॥
 अदं पीतविष इव वपुमच्युसहे न हि । परित्रायस्व हे यत्त म्रियते ऽद्य न संशयः ॥ ३३३ ॥
 मान्निका मान्निका येषा येषा श्यनुजापिनम् । चाणक्यश्चन्द्रगुप्तं चाकर्णे चूतैयमन्वशात् ॥ ३३४ ॥
 विनोयपं हि ते व्यापिर्षदि धारयेण यातु तत् । कुरु मीनमुपेक्षस्व स्वस्ति ते स्तादमुं विना ॥ ३३५ ॥

१ प्राप्सति २ विषेण तामुपाजीवत्

अर्धराज्यहरं मित्रं यो न हन्यात्स हन्यते । इति मार्योऽयं स्वयं चेन्म्रियते पुण्ड्रयानसि ॥ ३३६ ॥
 अनुशिर्यपमुरिहस्तचूडटीजङ्गस्तङ्कया । चाणक्यो वारयामास मौर्यं धुर्यो मनीषिणाम् ॥ ३३७ ॥
 ततश्च हिमवत्कूटपार्थिवः प्राप पश्चताम् । तच्चन्द्रगुप्तसाम्राज्यप्रमप्यजयत्तदा ॥ ३३८ ॥
 एवं च श्रीमहावीरमुक्तैर्यर्षशते गते । पश्चपश्चासादधिकं चन्द्रगुप्तोऽजयद्रुपः ॥ ३३९ ॥

चन्द्रगुप्तस्य राज्ये तु केऽपि नन्दानुजीविनः । अकार्युः पुरुषार्थोयं प्रदशे यिपमे स्थिताः ॥ ३४० ॥
 पुररक्षाहमं कंचिद्वीक्षमाणोऽथ पूरुषम् । चाणक्योऽम्रजदेकस्य कौटिकस्य निकेतनम् ॥ ३४१ ॥
 मरकोटकदरीष्वग्निं क्षिपद्वासीत्तदा च सः । तं पप्रभु च चाणक्यः किं करोष्यथ सोऽब्रवीत् ॥ ३४२ ॥
 मयुत्रोपचयकरान्दुष्टान्मरकोटकानमून् । मूलाद्गुन्मूलयन्नसि दुष्टानां नान्यदर्हति ॥ ३४३ ॥
 अहो धीव्यवसायान्यां कौटिकोऽयं प्रकृष्यते । चिन्तयन्निति चाणक्यश्चन्द्रगुप्तान्तिके ययो ॥ ३४४ ॥

आह्वय्य कौटिकं तत्र चन्द्रगुप्ताच्चणिप्रसूः । कारयामास नगराध्यक्षं शिष्टाविचक्षणः ॥ ३४५ ॥
 ते नन्दपुरुषाश्चौरा विविधैर्जोजनादिभिः । विभ्यास्य जग्निरे तेन चाणक्यस्य गुधा न पीः ॥ ३४६ ॥

इत्थं मौर्यस्य गुरुर्यसिन्ग्रामे पुरा कित्त । निशां न प्राप्तस्तत्रासानानुहाय कुटुम्बिनः ॥ ३४७ ॥
 जातकोपस्तदा तेषां ह्युच्युद्धा चणिप्रसूः । आघ्राणां कुरुत वृत्तिं वंशीनामिति चादिशत् ॥ ३४८ ॥
 चाणक्यस्य निदेशेन तैस्तत्रामकुटुम्बिभिः । वंशीनिवृत्या वृत्तिधेके सहकारमहीरुहाम् ॥ ३४९ ॥
 रे रे मर्यतदादिष्टं वंशीनां क्रियतां वृत्तिः । आचैरिति घटनमौर्यगुरुः कोपमगाटयत् ॥ ३५० ॥
 उत्पाद्य कृत्रिमं दोगमिमं तेषां कुटुम्बिनाम् । तत्रालवृक्षं चाणक्यो प्राममग्यालयदृष्ट्या ॥ ३५१ ॥

अयं यद्युधन्वगुप्तस्य कोटी नाम्नीति चिन्त्रया । दीनारैः स्यादमापूर्यं चाणक्यो लोकाप्रवर्षीत् ॥ ३५२ ॥
 मया महादेदीव्यगु यो मां जेष्यति तेन हि । दीनारपूरितं स्यादमिदं खन्यमसौ पणः ॥ ३५३ ॥
 जेष्यामि यं पुनरहं तस्य पार्श्वोद्दो जनाः । दीनारमेकमादासे ग्राहिण रेखेव वागियम् ॥ ३५४ ॥
 ततश्च रन्नुमारेने जनैः मह दिगनिशम् । चण्डगुप्तगुरुः कूटपाराकैस्तु जिगाय तान् ॥ ३५५ ॥
 एषो उद्योपार्जनोदायः मविद्यन्वो उदरको ऽपि च । इयुपायान्तरं कर्तुं पीरानाहास्त सो ऽस्तिजान् ॥ ३५६ ॥
 ततश्च भोजयित्वा तानपीष्यवरयाक्रीम् । पानगोष्ठ्यां च बंदिष्ठानुचताजानवीयदत् ॥ ३५७ ॥
 इगने नतनं गानमन्यच्च दीर्घचेष्टितम् । चाणक्यो ऽजिनयन्त्रुचे ऽर्थार्जनोपायपरिक्तः ॥ ३५८ ॥
 एतरे इ धानुरहं मे त्रिदण्डं स्वर्गमुष्णिका । नृपतिर्मेदायती च तच्चादयत कुम्बरीम् ॥ ३५९ ॥
 ततश्च कुम्बरी राष्टं कौञ्जिकैयांदिने मति । व्याजहार परे मत्तः कस्मुदिष्ट्य नागरः ॥ ३६० ॥
 योजनमहद्वयाने यालीनस्य पदान्यदो । तानि स्वर्गमद्वेष प्रत्येकं पूजयाम्यहम् ॥ ३६१ ॥ युग्मं ॥
 प्रागत्रादितकुम्भयोमगरः कश्चिद्व्रवीत् । तिजानामाढके तुते प्ररुटे फडिते चुराम् ॥ ३६२ ॥
 तिडा त्रयनि यावन्त्यमारन्ति मम ममनि । कांतेस्वरमहद्यापि सन्ति मद्गथान विद्यते ॥ ३६३ ॥ युग्मं ॥
 प्रागत्रादितकुम्भयोमन्यो उगादीदनागमे । प्रसङ्गत्या गिरिनघा यास्तिरूप ज्यसा ॥ ३६४ ॥
 यदृतेनैकद्विगोत्रेनापि गयामहम् । मरंरं विरष्योद्यैः सखय्यामि पयोरैयन् ॥ ३६५ ॥ युग्मं ॥
 प्रागत्रादितकुम्भयोमन्यो उयदददं मनु । ज्ञान्यनरकितोरागामेकगामरज्जमनाम् ॥ ३६६ ॥

१ इत्यनपदेशम् २ पुत्रार्जणस्मृति ३ ३६५गीतेन ४ पात्रीम् ५ अलयेगम्

तमुद्धृतेः रश्मिपकेनैर्वेष्टयामि समन्ततः । पाटलीपुत्रनगरं वृहत्ं लूतेव तन्नुच्चिः ॥ ३६७ ॥ शुग्मं ॥
 प्राग्ब्रह्मदितकुम्भर्यामूषेऽन्यो मम वेदमनि । शक्तिरंको चित्रचिन्नशाखिवीजप्रसूतिमान् ॥ ३६८ ॥
 अन्यो गर्दत्रिकाशाखिः स पुनर्दानदनकः । पुनः पुनः फललेवेत्येतन्नक्षत्रं च नः ॥ ३६९ ॥ युग्मं ॥
 प्राग्ब्रह्मदितकुम्भर्यां स्नाहान्यो मदविह्वलः । सहस्रसङ्ख्यं ह्रियिणं विद्यते मम सद्मनि ॥ ३७० ॥
 अन्वेषोऽहं युगन्धिध्रुवात् जाल्यचन्दनचर्चितः । सदापि वक्ष्या मे त्रार्या मे तुह्यो नापरः सुखी ॥ ३७१ ॥
 प्राग्ब्रह्मदितकुम्भर्यां मतिज्ञानमहानिधिः । चणिसूर्यमज्ञासीत्सर्वेषां श्रीमतां श्रियम् ॥ ३७२ ॥
 पृथ्वीजनगामी जपदम्रमितिकाञ्चनम् । तथैकतिलजतिलमिताः स्वर्णसहस्रकाः ॥ ३७३ ॥
 प्रतिमासं पैकदिननयनीतज्यं घृतम् । एकस्मिन्दिवसे जातास्तथा जाल्यकिशोरकाः ॥ ३७४ ॥
 कोषागाराणां ऋणप्रमाणाः शाडयोऽपि च । तैश्चाणक्याय दक्षिरे तन्मर्मविदचञ्चि सः ॥ ३७५ ॥

॥ त्रिचिविशेषकं ॥
 शक्रे सन्पर्यमर्षेण तेन मौर्ये चक्षिप्रयुः । धियां निधिरमाल्यो हि कामधेनुर्महीशुजाम् ॥ ३७६ ॥
 इतथ तस्मिन्नुष्काखे कराखे वादशाब्दके । आचार्यः सुस्थितो नाम चन्द्रगुप्तपुरेऽवसत् ॥ ३७७ ॥
 असादोऽस्येन निर्याहाजायाद्विजगणं स तु । देशान्तराय व्यसृजत्त्रैवास्यात्स्वयं पुनः ॥ ३७८ ॥
 ज्यापुत्र्य शुद्धकौ ह्यौ तु तत्रैवाजगन्तुः पुनः । आचार्यश्च किमायातादिति पृष्टावशंसताम् ॥ ३७९ ॥
 पियोगं गुरुरादानां न ह्यायां मोदुमीश्वरे । तत्रः पार्श्वे जीवितं वा मरणं वाक्योः शुभम् ॥ ३८० ॥
 द्याचार्यः स्नाह न कृतं पुत्रान्यां साध्यः त्र हि । अगाधे द्वेन्द्रजलधौ र वां ऽ ग्धौ पतिष्यथः ॥ ३८१ ॥

ततो इन्द्रिन्द्रमाहात्म्याङ्घ्रियात्यद्वयव्यथा । प्रत्या शुश्रूषमाणो तं तपदान्नोजपद्रुपदी ॥ ३०२ ॥
 अपूर्यमाणहारी तौ ह्यीयमाणौ बुधुदया । बुधुकावपुर्हृदीं मन्त्रयामासतुभिथः ॥ ३०३ ॥
 प्रकाश्यमानं गुरुणा गीतार्थान्मयतान्प्रति । अश्रीव्यावामहस्यत्वकारकं दिव्यमञ्जनम् ॥ ३०४ ॥
 तत्प्रयोज्य प्रयोगो ऽयमावाच्यां कुक्षिपूर्तये । पूर्णकुक्षी च निश्चिन्ती गुरुपादानुपास्वहे ॥ ३०५ ॥
 अहश्यमानौ तौ बुधुं चञ्चगुप्तस्य प्राजने । बुधुजाते यथाकामं बन्धू माणप्रियाविव ॥ ३०६ ॥
 एवं दिने दिने तान्यां बुधुं चञ्चगुप्तस्य प्राजने । बुधुजाते यथाकामं बन्धू माणप्रियाविव ॥ ३०७ ॥
 कृष्णपद्मरुपाजांनिरिव शमः शनैः शनैः । जनोदरत्पेनोदस्यात्तपस्वीव जितेन्द्रियः ॥ ३०८ ॥
 निजामतृप्तिं कस्यापि तथाप्यकथयन्न सः । नित्यं दुत्पीभितो ऽप्यस्थान्मदवानिव वारणः ॥ ३०९ ॥
 अशुद्धदेकैकान्ते मीर्यं मीर्यगुरुः सुधीः । प्रत्यहं ह्यीयमाणो ऽसि वत्स ह्यरुजैव किम् ॥ ३१० ॥
 तदस्थिता विदन्त्यार्या मां पूर्णहृद्धारजो जनम् । किं तु को ऽपि मेत इवाञ्छिनत्ति मम भोजनम् ॥ ३११ ॥
 पाण्डव्यो ऽयोचदद्यापि किमेवमसि मुग्धधीः । न त्वर्धमपि बुद्धे ऽहं न जाने किञ्चिदप्यदः ॥ ३१२ ॥
 तत्रत्विवदानीमपि हि युक्तमारुत्यातवानसि । मुमुक्षुण्येयातत्त्वज्ञेनात्मा यत्लेदित्तिधिरम् ॥ ३१३ ॥
 नेत्रप्रदकरदितम् द्वापेवेतियावत् २ क्षयाजानिः चन्द्रः । तव भोजनदुष्टाकमादास्ये न चिरादहम् ॥ ३१४ ॥

शयुषया चण्डगुप्तस्य ज्ञोजनस्थानचतुर्वे । प्रातस्तरुषोष्टचूर्णे मसृणं चिकेसादपि ॥ ३९७ ॥
 ज्ञोषुं निषण्णे च नृपे ज्ञोषुमागतयोस्तयोः । पदानि प्रत्यविग्न्यन्त सचूर्णे तत्र चतुर्वे ॥ ३९८ ॥
 राज्ञि शुक्लोत्थिते तत्र चतुर्वे चण्णिनन्दना । पदपङ्क्तिं तयोर्दृष्ट्वा चिन्तयामास चेतसि ॥ ३९९ ॥
 नानुषः को ऽपि ज्ञन्यस्तपादः सिञ्चाज्ञनः खडु । हरते ज्ञोजनं स्यात्पाददृश्यीञ्जस्य वीक्षया ॥ ४०० ॥
 इति द्वितीयदियमे चाणक्यो ज्ञोजनौकसि । ज्ञोजनावसरे धूमं सूचिनेद्यमकारयत् ॥ ४०१ ॥
 प्राग्पज्ञानं सदैकत्र स्यादे शुज्ञानयोलयोः । वाष्पायन्ते स्म नेत्राणि धूयस्तोमेन मूर्धता ॥ ४०२ ॥
 नेत्राज्ञानं तयोः गर्वमदृश्यीकारकारणम् । वाष्पयारिञ्जिराकृष्य छागनीयत पङ्कवत् ॥ ४०३ ॥
 अत्राज्ञानदृशौ तौ तु शुज्ञानौ तत्र ज्ञाजने । दृष्टौ नरेच्छलोकेन कोपाद्भृकुटिकारिणा ॥ ४०४ ॥
 नाजदपरको ऽपि चाणक्यत्रयाभ्यकारकृत्तयोः । चाणक्यस्तु प्रवचनोद्वाहञ्जीरुदो ऽवदत् ॥ ४०५ ॥
 पितरावृषिरूपेण युवां हि परमेश्वरौ । कृत्या प्रसादमस्मासु स्वस्मै स्थानाय गद्यतम् ॥ ४०६ ॥
 तयोर्गतयतो राजा सविपादमदो ऽवदत् । अत्रयोरहमुष्टिष्टज्जोजनेनास्मि दूषितः ॥ ४०७ ॥
 चाणक्यः स्नाह मा कार्षीदोपत्वारोपणं गुणे । आहारसंविज्ञागेन मुनीनां पुष्ययानसि ॥ ४०८ ॥
 पन्थः सो ऽपि हि यो जिज्ञामनगाराय यद्यति । एकस्थात्वातिथीचतुमुनिस्त्वं तु किमुच्यसे ॥ ४०९ ॥
 एवं च मौर्ये सम्बोध्याचार्याणां पार्श्वमेत्य च । चाणक्यो ऽदाडुपावन्नं धुञ्जान्यायं प्रकानायन् ॥ ४१० ॥
 आचार्यः स्नाह को दोषः धुञ्जयोरनयोर्ननु । स्वकुक्षिग्नरयः सद्गुरुषु यज्ञयादृशाः ॥ ४११ ॥

बाणक्यो ऽपि तमाचार्यं निष्याञ्चकृतपूर्वकम् । घन्दिरवाञ्जिदधे सायु निहितो ऽस्मि प्रमत्तरः ॥ ४१२ ॥
 अथप्रचृति यज्ञफपानोपकरणदिकम् । साधूनामुपपुल्लते तदादेयं मदीकसि ॥ ॥ ४१३ ॥
 इत्यचिप्रहमादाय बाणक्यो हृदनिश्चयः । तदादि पाठयामाग स्वगाहैरथ्यं कृतायेयन् ॥ ४१४ ॥
 चञ्चयुसं तु मिष्याहृक् पाषण्डिमतजाधितम् । अनुशासितुमारेने हितस्तस्य पितेय मः ॥ ४१५ ॥
 असंयता हामी पापाः प्रकृत्स्या खीउ लम्पटाः । अपि सञ्जापितुं नार्हास्तपूजायां तु का कथा ॥ ४१६ ॥
 कषायपदिबृष्टेऽपु कृतम्रेऽपु डुरारामसु । एतेऽपु निष्कलं दानमूपरेष्यन्मुष्टुष्टियत् ॥ ४१७ ॥
 आत्मानमाश्रितं चापि राज्ञोद्दतरंरुवत् । पातयत्सु नयाम्नोथी तन्नफिं तेऽपु मा कृत्याः ॥ ४१८ ॥
 मौषीं ऽथादीन्मम हीदं त्वहृषो गुरुसम्मितम् । नेते संयमिन इति प्रत्यापय तत्रापि माम् ॥ ४१९ ॥
 पुरे प्रयोपं बाणक्यस्ततश्चैवमकारयत् । धर्म श्रोष्यति सर्वेषामपि पाषण्डिनां नृपः ॥ ४२० ॥
 ततश्चाहूय तान्सर्वान्शुभ्रान्तस्यादयीषसि । देशे नियेनायामास स चिषिके चिषिकधीः ॥ ४२१ ॥
 शुभ्रान्तासन्नदिग्जगे बाणक्येनाप्रतो ऽपि हि । अशेष्यलक्ष्यं श्लेषणं च लोष्टचूर्णं महीतले ॥ ४२२ ॥
 तत्रोपदेशनार्थं ते बाणक्येन प्रयेक्षिताः । श्लाघा विषिकं स्थानं तदुभ्रान्तान्निमुखं ययुः ॥ ४२३ ॥
 खीखोखाले स्वप्नावेन नृपखेणमसंयताः । गवाहविवरैर्ऽपुमुपचक्रमिरे ततः ॥ ४२४ ॥
 ते राजपत्नीः परयन्तस्तावदशुर्ऽरानायाः । न यावदापयो राजा निषेडुस्तु तदागमे ॥ ४२५ ॥
 ततश्च चञ्चयुसाय धर्ममाह्वयाय ते ययुः । पुनरागममिहन्तो ऽन्तःपुरखीदिहृदया ॥ ४२६ ॥

१ लोहनौकावत् २ सुहृमं

गतेषु चाणक्यश्चञ्चगुप्तमजापत । पश्य स्त्रीलोलताचिह्नं वत्स पापकिन्तामिह ॥ ४२७ ॥
 यायस्यदागमं तैर्हि त्वदन्तःपुरमीद्वितम् । गवाहविवरक्षिसखोचनैरजितेन्धियैः ॥ ४२८ ॥
 पदपङ्क्तिमिमां तेषां सुव्यक्तं प्रतिविम्बिताम् । गवाहविवराधस्तादृष्टा प्रत्ययमुब्रह् ॥ ४२९ ॥
 सञ्जातप्रत्यये राज्ञि द्वितीये ऽहनि तद्गुरुः । धर्ममाख्यातुमाहासत् तत्र जैनमुनीनपि ॥ ४३० ॥
 निरपेक्षस्ते प्रथमतो ऽप्यासनेष्वेव साधवः । स्वाध्यायावश्यकैनाथ नृपगममपालयन् ॥ ४३१ ॥
 ततश्च धर्ममाख्याय साधवो वसतिं ययुः । श्यांसमितिखीनत्यात्पश्यन्तो ह्रुवमेव ते ॥ ४३२ ॥
 गवाहविवराधस्तादृष्टचूर्णं समीक्ष्य तम् । चाणक्यश्चञ्चगुप्ताय तद्यथास्थमदर्शयत् ॥ ४३३ ॥
 ऊचे च नैते मुनयः पापकिरुवदिहाययुः । तत्पादप्रतिविम्बानि न दृश्यन्ते कुतो ऽन्यथा ॥ ४३४ ॥
 उत्पन्नप्रत्ययः साधून् गुरुन्मेने ऽथ पार्थिवः । पापकिरुपु विरक्तो ऽञ्चद्विपयेष्विव योगवित् ॥ ४३५ ॥

एवं चानेकराः संविधानैः प्रथितधीगुणः । चाणक्यश्चिन्तयामास मौर्यश्रीवह्निमरूपः ॥ ४३६ ॥
 साधयामि विपाहारं चञ्चगुप्तं शनैः शनैः । रसायनं यथास्य स्याज्जदः प्रजनेन च ॥ ४३७ ॥
 मौर्यो ऽथ मौर्यगुरुणा गुरुणैव महाधिया । अज्जोग्यत विपाहारं दिनं प्रत्यधिकाधिकम् ॥ ४३८ ॥
 अन्येषुश्चञ्चगुप्तेन सह जोक्तुं प्रचक्रमे । रागोक्ततया राज्ञी दुर्धरा नाम गुर्विणी ॥ ४३९ ॥
 दृष्ट्वा विपन्नं सुज्ञानां तां गर्जापायशङ्कया । व्याहरत्किं कृतमिति डाक् चाणक्यो ऽन्यथावत ॥ ४४० ॥
 विपाद्नास्वादमात्रेण राज्ञी सा प्राप पञ्चताम् । दध्यौ चणिसूर्मो स गर्जो ऽप्यस्याः प्रखीयताम् ॥ ४४१ ॥
 इति तस्या विपद्नापास्तदोदरमदारयत् । तस्माज्जर्ममाचक्यं मुक्तां शुक्तिपुटादिव ॥ ४४२ ॥

विन्दिष्य सक्रान्तस्तस्य वादस्य मूर्धनि । ततश्च गुरुत्रिविन्दुसार इत्यत्रिषायि सः ॥ ४४३ ॥
 विन्दुमारे प्रपेदाने वयो मन्मथवद्वजम् । समाधिमरणं प्राप्य चन्द्रगुप्तो दिवं ययी ॥ ४४४ ॥
 घाण्ण्यो ऽथ न्यषाज्जाग्ये विन्दुसारं सुसारधीः । सविधायतसिद्धिश्च तदाज्ञाकृद्भूय सः ॥ ४४५ ॥
 इतश्च मौर्यमाज्ञाप्य पूर्वं हि चण्डियूनना । सुवन्धुर्नाम दाक्षिणात्सचियः कारितो ऽजयत् ॥ ४४६ ॥
 स्यात्प्रथमश्चित्ताद्रिपुथाणक्ये मत्सरी स तु । तद्भुञ्जेदाय रहसि विन्दुसारमदो ऽवदत् ॥ ४४७ ॥
 नाहं प्रमाणवृत्तो ऽस्मि यद्यपीदं तथापि ते । परिणामदितं वच्मि कुञ्जीनानां क्रमो ह्ययम् ॥ ४४८ ॥
 विश्वामपातकस्यास्य मा चापम्यस्य विश्वसीः । एष त्वन्मातुरुदरं दुरात्मा खल्वदारयत् ॥ ४४९ ॥
 पप्रष्ट धात्रीराष्ट्र्य विन्दुमारस्तदंय तत् । तथैव तत्रिरप्युक्ते चाणक्याय सुकोप च ॥ ४५० ॥
 राजानं वृषितं शाल्या चाणक्यो ऽचिन्तयत्स्वयम् । सुवन्धुना कृतमेन राजा मख्यन्ययाकृतः ॥ ४५१ ॥
 अयं हि प्रागमात्यते कारितो ऽन्धर्मयैव हि । तन्मे प्रत्युपकाराय गुह्यमस्य कुञ्जोचितम् ॥ ४५२ ॥
 तदस्यापप्रमृत्योर्मे पर्याप्तं राग्यचिन्तया । कृते प्रतिकिचीवृद्धिं प्रयोदये ऽहं तथापि हि ॥ ४५३ ॥
 मन्डीनिराषिकामलः मो ऽपि मा राग्यमश्रुनाम् । इति तस्यापकारेण करिष्ये समयोचितम् ॥ ४५४ ॥
 मंगोय योगमन्त्रार्थैरगन्धान्ममुक्ते । व्रित्तितादृशरन्नेन सह सो ऽद्रिपद्रुमधीः ॥ ४५५ ॥
 ममुजं जन्तुनाद्रिप्य पेदायं ग सुधीर्नृपात् । तादयामास तां पेदां तादृकानां शतेन च ॥ ४५६ ॥
 गेहान्गन्धस्य तां गेहगन्धमिव पेटिकाम् । दीनानायाद्रिपात्रेन्यश्वाणस्यो न्यददाद्धनम् ॥ ४५७ ॥

गतकरीषस्यसमूर्षनि । निषयातरानं चक्रे चाहक्यो नित्ररोघतः ॥ ४५० ॥
 यथाविपत्सज्जननीपूजानंतं धाविकागुलात् । विश्वाय विन्दुसारोऽनुशौयानस्रत्र चाययौ ॥ ४५१ ॥
 सथाश्च हगविधा च बालक्यं चन्द्रगुप्तसूः । पुनर्वतय मे राज्यं तवादेराकृद्दरस्यहृम् ॥ ४६० ॥
 भीर्षाषादोऽन्त्यधञ्जास्तकृतं प्रार्थयमानया । शरीरं ऽपि निरीक्षो ऽस्मि माम्प्रतं कित्यया मम ॥ ४६१ ॥
 क्वचक्षुर्न प्रतिहाया गयादाया इवाहवम् । चन्द्रगुप्तगुरुं ज्ञात्वा विन्दुसारो ययौ गृहम् ॥ ४६२ ॥
 पुरोपे गणगाडो ऽपि विन्दुनाटः सुबन्धुवे । सुबन्धुरपि शीतार्तं श्योचं कन्धमुद्धहन् ॥ ४६३ ॥
 द्रष्टुं सस्पर्णविहाय बालक्यो दृषितो मया । गत्वा तं हनयाम्यय यावत्चावत्यमीद मे ॥ ४६४ ॥
 उत गान्धा सुबन्धुसं हनयामास मायया । अचिन्तयच्च ना प्रयोऽप्यसौ ब्रजतु पत्नने ॥ ४६५ ॥
 कन्दुना बुधिवत्त्वेन स राजानं व्यजिह्वपत् । बालक्यं पृथयिष्यामि तस्यापकृतिकायहृम् ॥ ४६६ ॥
 कन्दुज्ञानस्यो राक्षसुबन्धुराणवन्धुयुतं विरूष्य च । धूपाद्धारं करीषान्तश्चिद्दयान्यैरवद्विष्टः ॥ ४६७ ॥
 वृत्तं सुबन्धुराणवन्धुयुतं विरूष्य च । धूपाद्धारं करीषान्तश्चिद्दयान्यैरवद्विष्टः ॥ ४६८ ॥

धूपाद्धारं करीषान्तश्चिद्दयान्यैरवद्विष्टः तु ।

राज्यायो देवस्य च विविक्तेन ऽप्यकन्यो मौर्याचार्यो देव्यगूत्रव मूल्या ॥ ४६९ ॥

राज्याचारी देवस्य च विविक्तेन ऽप्यकन्यो मौर्याचार्यो देव्यगूत्रव मूल्या ॥ ४६९ ॥

राज्याचारी देवस्य च विविक्तेन ऽप्यकन्यो मौर्याचार्यो देव्यगूत्रव मूल्या ॥ ४६९ ॥

राज्याचारी देवस्य च विविक्तेन ऽप्यकन्यो मौर्याचार्यो देव्यगूत्रव मूल्या ॥ ४६९ ॥

नयमः सर्गः

॥ १ ॥

व्यग्नयत्प्रदग्नेयुर्विन्दुमारागुन्युना । वस्तुं यथाये सन्नाल्यचाणव्यद्व्यष्टिपुना ॥ १ ॥

व्यग्नयत्प्रदग्नेयुर्विन्दुमारागुन्युना । वस्तुं यथाये सन्नाल्यचाणव्यद्व्यष्टिपुना ॥ २ ॥

गन्नादिष्टः प्रदिष्टश्च सुवन्दुन्त्र घेन्मनि । तां पेटां ताडकृतावज्जघारां ददर्सी च ॥ ३ ॥

अचिन्त्यश्च चापस्वयमभ्यमिह विघते । नान्यथा ताडकृतातेन्दरी स्यान्नियन्त्रणा ॥ ४ ॥

वेदायान्गान्यन्नयन्न ताडकृतानि सुवन्दुना । काराष्टम्भमाकृष्टवन्धाः पादाङ्कुका इव ॥ ५ ॥

मज्ये दृष्टा ममुक्तं तं विन्गयामाम घेन्त्रमि । नियतं रत्नकोनो ऽयं यस्य रक्षेयमीदृशी ॥ ६ ॥

नमनि श्कोटयामाम ममुक्तं नाङ्किंरयत् । श्लोकोत्तरमद्भाग्यान्मथ्ये गन्धान्दर्दरी च ॥ ७ ॥

गन्गामुगन्धीनाज्जम्भी गन्धदुर्गो जिरेकयत् । मूर्धानं मूलयदुर्घीः सुवन्दुर्जातिसिन्धुः ॥ ८ ॥

मनायमद्दर्द्रीर्त्रेमात्र सत्र दृदरी च । स्याद्भ्रूयवीजकमिति वाचयामाम च स्वयम् ॥ ९ ॥

गन्धानामाय य इमात्र निष्ठेन्मुनिपर्यया । अन्तकस्य स तत्काजमतिचित्तं गमिष्यति ॥ १० ॥

वाचयित्वाद्वाग्नेयानीत्र रिग्माद सः । चापस्वस्य प्रयोगो ऽयं न मुपेति सनिश्चयः ॥ ११ ॥

नयाति नृत्तंनोष्णायन्वयार्थं सुवन्दुना । गन्धानामाय तान्को ऽपि दिव्याहारमजोग्यत ॥ १२ ॥

दाम्पते तुम्हे नत्र सुवन्दुमुंनिमन्त्रिनः । बन्धु विरयाद्यादमनिमुग्मनमपि दि ॥ १३ ॥

अत्रत्य द्यविराजो नष्टिको त्रीणिनाया । सुवन्दुर्वन्दुहिलो रिजहार यमुग्धयाम् ॥ १४ ॥

मन्त्रममा गन्धोक्थीर्विन्दुमाग्न वाचयत् । विन्दुमारे विवेदाने मो ऽच्छरनिशाग्नः ॥ १५ ॥

ततश्च नगरासन्नकरीरिस्थलमूर्धनि । निपद्यानशनं चक्रे चाणक्यो निर्जरोद्यतः ॥ ४५० ॥
 यथापिप्रजननीगृहान्तं धात्रिकामुखात् । विज्ञाय विन्दुसारोऽनुशोयानस्तत्र चाययौ ॥ ४५१ ॥
 उवाच हर्मयित्वा च चाणक्यं चञ्चुससूः । पुनर्वर्तय मे राज्यं तवादेशकृदस्म्यहम् ॥ ४६० ॥
 मौर्याचार्योऽन्यथाज्ञानकृतं मार्यनयानया । शरीरेऽपि निरीहोऽस्मि साम्प्रतं किं त्वया मम ॥ ४६१ ॥
 अप्यन्तं प्रतिज्ञाया मर्यादाया इयार्णवम् । चञ्चुसगुरुं ज्ञात्वा विन्दुसारो ययौ गृहम् ॥ ४६२ ॥
 सुक्रोप गतमात्रोऽपि विन्दुसारः सुबन्धये । सुबन्धुरपि शीतार्त इवोचे कम्पमुच्चहन् ॥ ४६३ ॥
 देव सम्यग्विज्ञाय चाणक्यो दृषितो मया । गत्वा तं ह्यमयाम्यद्य यावत्तावत्प्रसीद मे ॥ ४६४ ॥
 इति गत्वा सुबन्धुस्तं ह्यमयामास मायया । अचिन्तयच्च मा ऋयोऽप्यसौ व्रजतु पत्तने ॥ ४६५ ॥
 अमुना बुधिकल्पेन स राजानं व्यजिज्ञपत् । चाणक्यं पूजयिष्यामि तस्यापकृतिकार्यहम् ॥ ४६६ ॥
 अतुज्ञातस्ततो राज्ञा सुबन्धुश्चण्डिजन्मनः । पूजामनदानस्यस्य विधातुमुपचक्रमे ॥ ४६७ ॥
 पूजां सुबन्धुरापातवन्धुरां विरचय्य च । धूपाद्धारं करीपान्तश्चिह्नेष्वान्यैरलक्षितः ॥ ४६८ ॥

धूपाद्धारोणनिद्रास्फाखितेन मोघज्याले जाकरीपस्थले तु ।

दारुप्रायो दह्यमानोऽप्यकम्पो मौर्याचार्यो देव्यञ्जित्त्र मृत्या ॥ ४६९ ॥

इत्याचार्यश्रीह्येवचञ्चविरचिते परिशिष्टपर्यणि स्यविरावलीचरिते महाकाव्ये शकटाडमरणस्थूलञ्ज-
 दीशामतपर्यासन्मूलविजयस्यगमनचाणक्यचञ्चुसकथाविन्दुसारजन्मराज्यवर्णनो नामाष्टमः सर्गः ।
 १ करीरिं शुष्कगोनपम् २ पद्मात्तापं कुर्वन् ३ अणकारकृषां

विज्ञाय तमशोक्रीमंदासाहसकारकम् । धिक्छेदकोऽस्मीति निनिन्द्यात्मानमात्मना ॥ ३० ॥
 अचिन्तयच्च दुर्देयाधिष्ठितोऽहं हृताशयः । कुमारो यदच्छेदं प्रमादत्रिधितेन मे ॥ ३१ ॥
 राग्यं वा मण्डत्रित्यं वा वक्तव्यं नाद्यायमर्हति । मयि यस्येहृदी त्रिफिफस्येहनागतम् ॥ ३२ ॥
 राग्यं वा मण्डत्रित्यं वा वक्तव्यं नाद्यायमर्हति । मनोरथेन पर्याप्तममुना साग्रथं मम ॥ ३३ ॥
 दीयराग्यममो तुस्तथा त्रिष्यति नृत्योऽप्यमो । तत्मापन्नमुमाय ददाबुद्धयिनी पुनः ॥ ३४ ॥
 कुगात्रायैत्यशोकश्रीर्दो प्राप्ते महच्छिक्त्म् । अत्ररत्रिष्यं पक्ष्यां पुनः सम्पूर्णदृष्टः ॥ ३५ ॥
 कुगात्रायै तु तं प्राप्ते तुज्ञानस्य परेद्यधि । दत्त्वा महोत्सवं चक्रे पुत्रजन्मनिवन्धनम् ॥ ३६ ॥
 यमोपिकान्त्यो दाम्नीन्यः कुमारः पारितोषिकम् । इत्यागात्पाटडीपुत्रं कुणाडो राग्यत्रिष्यया ॥ ३७ ॥
 मागुमनोरथं वृष्या पृथगाद्यं करोम्यहम् । प्रयान्चन्य लोकास्य गान्धर्वपातितुम्बुः ॥ ३८ ॥
 ततो गीतनिर्दोषेन श्रेष्ठया म पुरे ब्रमन् । पौत गीताहृष्टाः कुरङ्गवत् ॥ ३९ ॥
 पाटडीपुत्रनगरे यत्र यत्र जगौ म तु । तत्र तत्र ययुः पौत गीताहृष्टाः कुरङ्गवत् ॥ ४० ॥
 गान्धर्वोपाश्रुते श्रुत्या तमन्व इति पात्रियः । श्राद्धय जयनीगुलं कृत्वा गातुं ममादिशत् ॥ ४१ ॥
 यथास्थानं गन्धमय्यतारेः रइजात्रिनिः स्वर्गः । पद्यत्रन्यमीहृदं जगौ रागे म पोषयत् ॥ ४२ ॥
 पौत्रध्वन्नुगस्य विन्दुमाग्यं नैजुकः । एतोऽजोकात्रियः मूलुरन्धो मार्गति काकिषीम् ॥ ४३ ॥
 यद्यमयम्यमन्धेन गीयमानं मदीयतिः । श्रुत्या पत्रप्र को नाम तमसराख्यादि गायन ॥ ४४ ॥
 म लयाच्च गर्भयाम्नि गुणाडो नाम नन्दनः । तसाराशेगमीशिला योऽन्धः स्यमजायत ॥ ४५ ॥

पुण्ड्रो नाम तनुनूरनोकस्याप्यजायत । कुमारशुकी राजादात्तस्मायुज्जायिनीं पुरीम् ॥ १५ ॥
 उज्जायिन्यां स्थितो राजनियुक्तैर्वाख्यार्कैः । रथ्यमाणो जीवितवत्सो ऽच्छ्रत्साप्राष्ट्रहायनः ॥ १६ ॥
 राक्षे च तावद्वयसं तमाल्यन्याखधारकाः । दध्यावध्ययनार्हो ऽयमिति राजापि हर्षञ्जाक् ॥ १७ ॥
 ततो राजा कुमारयात्रिलक्षेले स्वयं त्विदम् । प्राकृतं सुखबोधाय यत्कुमारो अधीयत ॥ १८ ॥
 तपस्वी जननी तत्र कुणालस्य निपेन्द्रपी । राक्षः पार्श्वानुपादाय तं तु खेलमवाचयत् ॥ १९ ॥
 मासुतस्यैव राज्यं स्नात्कुणालस्य तु नेति सा । अन्यचित्ते नरपतायकरोत्कूटमीदृशम् ॥ २० ॥
 निष्ठीयनार्हकृतया नेत्राञ्जनशलाकया । आकृष्य कज्जलं नेत्रादकारे विन्दुकं ददौ ॥ २१ ॥
 अशोको ऽपि प्रमादेन नानुयाचितमेव हि । तं खेलं मुञ्जयामासो ज्ञायिन्यां प्राहिणोदथ ॥ २२ ॥
 तं खेलं पितृनामाङ्गं मुञ्जालङ्कृतमस्तकम् । पाणिन्यामाददे ङान्यां कुमारो मूर्ध्नि च न्यधात् ॥ २३ ॥
 तं खेलं वाचयामास कुमारो खेलकादथ । वाचयित्वा च तूष्णीको विपणो खेलको ऽप्यञ्जत् ॥ २४ ॥
 तस्मिन्नुदश्रुत्यने खेलार्थं वस्तुमदमे । ततश्च तत्कराद्वेलं कुमारः स्वयमाददे ॥ २५ ॥
 दर्शनोत्प्रेक्षार्थेर्षणनिपि वाचयितुं ह्यमः । वाचयामास तं खेलमशोकतनयः स्वयम् ॥ २६ ॥
 अंधीपठ इति प्रेरयारुहाराण्युज्जायिनीपतिः । दध्यौ मीर्यान्वये को ऽपि गुर्वाशाखदुको न हि ॥ २७ ॥
 खोप्यसामि राज्ञो यदाज्ञामदमेयाप्रतः स्थितः । तदा मत्कृत ष्याधान्येपामपि चविष्यति ॥ २८ ॥
 ततश्च नाइमनिधिर्मर्यायंशाधिचञ्चमाः । अत्रचि स्म स्वयमपि नेत्रे तप्तशलाकया ॥ २९ ॥

१ अष्टवर्षेभ्योऽधिकः

विज्ञाय तमदोकश्रीर्महासाहसकारकम् । पिफूटलेखकोऽस्मीति निनिन्द्यात्मानमात्मना ॥ ३० ॥
 अचिन्तयच्च दुर्दैवाधिष्ठितोऽहं हताशयः । कुमारो यदचूदेवं प्रमादद्विहितेन मे ॥ ३१ ॥
 राग्यं वा मारुद्वित्यं वा धत्सो नाघायमर्हसि । मयि यस्येदृशी प्रकिर्धिफस्येदशमागतम् ॥ ३२ ॥
 वीघराग्यमसौ पुक्त्वा अविष्यति नृपोऽव्यसौ । मनोरथेन पर्याप्तममुना साम्प्रतं मम ॥ ३३ ॥
 कुषाढायैत्यशोकश्रीर्ददी प्राप्तं महाङ्गिकम् । तत्सापयकुमाराय ददायुङ्गायिनीं पुनः ॥ ३४ ॥
 कुषाढस्य तु तं प्राप्तं पुत्रानस्य परेद्ययि । अचूडरम्रियां पत्न्यां ससुः सम्पूर्णेखरुणः ॥ ३५ ॥
 वर्धापिकाभ्यो दासीभ्यः कुमारः पारितोषिकम् । दत्त्वा महोत्सवं चक्रे पुत्रजन्मनिषन्धनम् ॥ ३६ ॥
 मानुर्मनोरथं त्वय्या वृथैवाप्य करोम्यहम् । इत्यागात्पाटलीपुत्रं कुषाढो राग्यद्विष्वया ॥ ३७ ॥
 ततो गीतविनोदेन स्वैद्यया स पुरे व्रमन् । प्रैयान्धचूय लोकस्य गान्धर्वेणातितुन्धुः ॥ ३८ ॥
 पाटलीपुत्रनगरे यत्र यत्र जगौ स तु । तत्र तत्र ययुः वीर गीताकृष्टाः कुरङ्गवत् ॥ ३९ ॥
 गान्धर्वेणाश्रुतं श्रुत्वा तमन्ध इति पार्थिवः । आहूय ज्वनीगुप्तं कृत्वा गातुं समादिशत् ॥ ४० ॥
 यथास्थानं मन्धमध्यतारैः पङ्कजादिभिः स्वरैः । पद्यप्रबन्धमीदृहं जगौ रागं स पोषयन् ॥ ४१ ॥
 प्रपौत्रध्वन्धुगतस्य विन्धुसारस्य नंसृकः । एवोऽशोकश्रियः सूनुरन्धो मार्गति काकिलीम् ॥ ४२ ॥
 पद्यप्रबन्धमन्धेन गीयमानं महीपतिः । श्रुत्वा पमद्भ को नाम त्वमस्याख्यादि गापन ॥ ४३ ॥
 स त्वाच तर्षवासि कुषाढो नाम नन्दनः । त्वदाज्ञावेत्समीक्षित्वा योऽन्धः स्वयमजायत ॥ ४४ ॥

ततो जपनिकां वेगादपसार्य नरेश्वरः । दृष्टोपलक्ष्य स्वं सूनुमुदश्रुः परियस्वजे ॥ ४५ ॥
 ऊचे च राजा तुष्टो ऽस्मि वत्स तुभ्यं ददामि किम् । व्यजिह्वपङ्कुमारो ऽपि याचे ऽहं देव काकिलीम् ॥ ४६ ॥
 किमेतद्याचितमिति राक्षि व्रुवति मन्त्रिणः । ऊचिरे राजपुत्राणां काकिली राज्यमुच्यते ॥ ४७ ॥
 राजा प्रोवाच हे वत्स किं राज्येन करिष्यसि । तत्ते स्यादन्यसादेव दैयापहृतचक्षुषः ॥ ४८ ॥
 व्यजिह्वपङ्कुमारो ऽपि तात जातो ऽस्ति मे सुतः । पौत्रेण वर्धसे दिष्ट्या राज्ये ऽस्मिन्सो ऽञ्जिपिच्यताम् ॥ ४९ ॥
 पप्रच्छाशोकराजो ऽपि कदोत्पेदे युतस्तव । सम्प्रत्येवेत्यकथयत्कुणालो ऽपि कृताञ्जलिः ॥ ५० ॥
 तदैव तमशोकश्रीः समानाययदर्शकम् । नामापि सम्प्रतिरिति तस्याकृत कृतोत्सवः ॥ ५१ ॥
 अमोघयागशोकश्रीसं दशाहादनन्तरम् । सम्प्रति स्तन्यपमपि निजे राज्ये न्यवीविशत् ॥ ५२ ॥
 वृद्धिमासादयामास वयसा विक्रमेण च । श्रिया च सम्प्रतिरञ्जूचाजन्म परमार्हतः ॥ ५३ ॥
 क्रमेण साधयामास चरतार्थं सदक्षिणम् । प्रचणफशासनथाञ्जूपाकशासनसङ्घिनः ॥ ५४ ॥

इतश्च तस्मिन्नुष्काले कराले कालरात्रियत् । निर्वाहार्यं साधुसङ्घस्तीरं नीरनिधेर्ययौ ॥ ५५ ॥
 अगुण्यमानं तु तदा साधूनां विस्मृतं श्रुतम् । अनन्यसनतो नश्यत्यधीतं धीमतामपि ॥ ५६ ॥
 सङ्घो ऽथ पाटलीपुत्रे डुष्कालान्ते ऽखिलो ऽभिलत् । यदङ्गाध्ययनोद्देशाद्यासीद्यस्य तदाग्दे ॥ ५७ ॥
 ततश्चैकादशाङ्गानि श्रीसङ्घो ऽमेत्यत्तदा । दृष्ट्यादनिमित्तं च तस्यौ किञ्चिद्विचिन्तयन् ॥ ५८ ॥
 नेपाखदेशमार्गस्थं नञ्जवाहुं च पूर्विणम् । झाल्वा सङ्घः समाह्वानुं ततः प्रैयीन्मुनिचयम् ॥ ५९ ॥
 गत्या नत्या मुनी तौ तमित्यूचाते कृताञ्जली । समादिशति यः सहस्रस्तत्रागमनहेतवे ॥ ६० ॥

सो ऽप्युवाच महाप्राणं ध्यानमारभ्यमस्ति यत् । माप्यं क्षारराजिर्वीर्नागमिव्याम्यदृं तनः ॥ ६१ ॥
 महाप्राणे हि निष्पन्ने कार्ये कस्मिंश्चिदागते । सर्वपूर्वाणि गुण्यन्ते गूत्रार्थान्यां मुहूर्ततः ॥ ६२ ॥
 तत्रचस्ती मुनी गत्या सहस्रांशं सत्तामथ । सङ्घे ऽप्यस्मद्गूत्रादिदेवोति मुञ्चिष्यम् ॥ ६३ ॥
 गत्वा वाच्यः स आचार्यो यः श्रीमद्भुस्य शासनम् । न करोति ज्ञेयस्य दण्डः क इति शंभ नः ॥ ६४ ॥
 सहचालः स कर्तव्य इति वक्ति यदा न तु । तर्हि तद्दण्डयोग्यो ऽसीत्याचार्यो वाच्य उच्यते ॥ ६५ ॥
 तान्यां गत्वा तत्रैवोक्त आचार्यो ऽप्येवमूचियान् । मेयं करोतु नगयागसङ्घः किं तु करोत्यदः ॥ ६६ ॥
 मयि प्रसादं कुर्याणः श्रीसङ्घः प्रक्षिणोरियद् । शिष्यान्मेपाविनहोन्त्यः मत्त दास्यामि वाचनाः ॥ ६७ ॥
 तत्रैकां वाचनां दास्ये चिदाचर्यात् आगतः । तियपु काव्यवेद्यातु शिष्यो ऽन्या वाचनास्तया ॥ ६८ ॥
 सायाहप्रतिक्रमणे जाते तिस्रो ऽपराः पुनः । नेत्यस्येयं सङ्घकार्यं मत्कार्यस्यात्रिनाथया ॥ ६९ ॥
 तान्यामेत्य तथाख्याते श्रीसङ्घे ऽपि प्रसादनाह । प्राक्षिणोत्सङ्घत्रादिसापुत्रपुत्रपुत्राती ततः ॥ ७० ॥
 तान्पुरियाचियामास ते ऽप्यष्टा वाचना इति । उन्नयेयुर्मिजं स्थानं स्थूत्रन्नस्ययास्थित ॥ ७१ ॥
 श्रीनञ्जयादृपादान्ते स्थूत्रन्नञ्चो महामतिः । पूर्याणामष्टकं र्यरपावीदष्टचिन्तुसाम् ॥ ७२ ॥
 किमुन्नस्यमित्युक्तः सूरिणा सो ऽप्रवीदिदम् । नोन्नये नगवन्किं तु ममाष्टा एव वाचनाः ॥ ७३ ॥
 सूरिश्च मम ध्यानं पूर्णमायमिदं ततः । तदन्ते वाचनारतुन्यं प्रदास्यामि त्यदिमया ॥ ७४ ॥
 स्थूत्रन्नञ्जस्ततः प्रोचे ऽधीतरोपं च मे कियत् । सङ्घां गुरुस्तदा चाल्यद्विन्दुदधुपमानतः ॥ ७५ ॥

पूर्णे ध्याने महाम्राणे स्थूलजज्ञो महामुनिः । द्विवस्तूनानि पूर्वोणि दत्ता यावत्समापयत् ॥ ७६ ॥

विहारक्रमयोगेन पाटवीपुत्रपत्तनम् । श्रीजज्ञवाहुरागत्य बाह्योद्यानमशिश्रियत् ॥ ७७ ॥
 यथादयो ऽपि विहाय व्रतिन्यो ऽत्रान्तरे तु ताः । जगिन्यः स्थूलजज्ञस्य वन्दनाय समाययुः ॥ ७८ ॥
 यन्दित्वा गुरुमूचुस्ताः स्थूलजज्ञः क्व नु प्रजो । वधुदेवकुले ऽस्तीह तासामिति श्रांस सः ॥ ७९ ॥
 ततस्तमन्नि चेत्तुस्ताः समायान्तीधिंलोक्य सः । आश्चर्यदर्शनकृते सिद्धरूपं विनिर्ममे ॥ ८० ॥
 दृष्ट्वा सिद्धं तु त्रीतास्ताः सूरिमेल्य व्यजिज्ञपन् । ज्येष्ठार्यं जग्रसे सिंहस्तत्र सो ऽद्यापि तिष्ठति ॥ ८१ ॥
 ज्ञाल्पोपयोगादाचार्यो ऽप्यादिदेशेति गद्यत । वन्दध्वं तत्र वः सो ऽस्ति ज्येष्ठार्यो न तु केशरी ॥ ८२ ॥
 ततो ऽयुस्ताः पुनस्तत्र स्वरूपस्थं निरूप्य च । वचन्दिरे स्थूलजज्ञं ज्येष्ठा चाल्यन्नित्वा क्वयाम् ॥ ८३ ॥
 श्रीयकः सममस्मान्निर्दीक्षामादत्त किं त्वसौ । ह्युधावान्सर्वदा कर्तुं नैकजकमपि ह्यमः ॥ ८४ ॥
 मयोरुः पर्युपणायां प्रत्याख्याह्यद्य पौरुषीम् । स प्रत्याख्यातवानुक्तो मया पूर्णे ऽग्रधौ पुनः ॥ ८५ ॥
 त्वं प्रत्याख्याहि पूर्वार्धं पर्वदमतिदुर्लभम् । श्यान्कादः सुखं चैत्यपरिपाठ्यापि यास्यति ॥ ८६ ॥
 प्रत्यपादि तथैवासौ समये ऽन्निहितः पुनः । तिष्ठेदानीमस्वपार्धमित्यकार्षीत्तथैव सः ॥ ८७ ॥
 प्रत्यासन्नाधुना रात्रिः सुखं सुप्तस्य यास्यति । तत्प्रत्याख्याह्यजकार्षीत्तुक्तः सो ऽकरोत्तथा ॥ ८८ ॥
 ततो निशीथे सम्प्राप्ते स्मरन्देवगुल्मसौ । ह्युत्पीरुया प्रसरन्त्या विपद्य त्रिदिवं ययौ ॥ ८९ ॥
 शृण्वितो मयाकारीत्युत्ताम्यन्ती ततस्त्वहम् । पुरः श्रमणसङ्घस्य प्रायश्चित्ताय ढौकित्ता ॥ ९० ॥
 सङ्घो ऽप्याख्यध्यायीदं जयत्या शुञ्जनावया । प्रायश्चित्तं ततो नेह कर्तव्यं किञ्चिदस्ति ते ॥ ९१ ॥

ततो ऽहमित्येषं च साक्षादाख्याति चेज्जिनः । ततो हृदयसंघित्तिर्जायते मम नान्यथा ॥ ९२ ॥
 अत्रार्थे सकलः सङ्घः कायोत्सर्गमदादय । पत्य शासनदेव्योक्तं ब्रूत कार्यं करोमि किम् ॥ ९३ ॥
 महो ऽप्येयमज्ञापित् जिनयार्थमिमां नय । साख्यभिर्विघ्नगत्यर्थं कायोत्सर्गेण तिष्ठत ॥ ९४ ॥
 सङ्घे तत्प्रतिपेदाने मां मानिषीज्जिनान्तिके । ततः सीमन्धरः स्वामी प्रगवान्यन्दितो मया ॥ ९५ ॥
 अरतादागतायेवं निदोषित्ययदज्जिनः । ततो ऽहं छिन्नसन्देहा देव्यानीता निजाश्रयम् ॥ ९६ ॥
 श्रीसङ्घायोपदां त्रैयीन्मन्तुलेन प्रसादनाक् । श्रीमान्सीमन्धरस्वामी चत्वार्यैथ्ययनानि च ॥ ९७ ॥
 नायना च त्रिसुक्चिद्य रतिकक्षयमथापरम् । तथा विचित्रचर्यो च तानि चैतानि नामतः ॥ ९८ ॥
 अप्येकया वाचनया मया तानि धृतानि च । उज्जीतानि च सङ्घाय तत्तथाख्यानपूर्वकम् ॥ ९९ ॥
 आचारादस्य चूले द्वे आघमभ्ययनद्वयम् । दशैकैकाधिकस्यान्यदथ सङ्घेन योजितम् ॥ १०० ॥
 इत्याख्याय स्यूत्रत्रयानुश्रुता निजमाश्रयम् । ता ययुः स्यूत्रत्रयो ऽपि वाचनार्थमगाङ्गुरुम् ॥ १०१ ॥
 न ददौ वाचनां तस्यायोग्यो ऽसीत्यादिसङ्घुः । दीक्षादिनात्प्रचृत्येषो ऽप्यपराधान्यव्यचिन्तयत् ॥ १०२ ॥
 चिन्तयित्वा च न ह्यागः स्मरामीति जगाद च । कृत्वा न मन्यसे शान्तं पापमित्यवदद्गुरुः ॥ १०३ ॥
 स्यूत्रत्रयस्ततः स्मृत्या पपात गुरुपादयोः । न करिष्यामि शूलो ऽदः क्षम्यतामिति चाबधीत् ॥ १०४ ॥
 न करिष्यति श्रयस्यमकार्णैर्विदिदं पुनः । न दास्ये वाचनां तेनेत्याचार्यास्तमनूचिरे ॥ १०५ ॥
 स्यूत्रत्रयस्ततः गर्वसङ्घेनामानयद्गुम् । महतां कुपितानां हि महान्तो ऽधं प्रसादने ॥ १०६ ॥

गूरिः गहं यज्ञांशे ऽथ विचक्रे ऽसौ यथाधुना । तथान्ये विकरिष्यन्ति मन्दसत्त्वा श्रुतः परम् ॥ १०७ ॥
 अयनिष्टानि पूर्वाणि सन्तु मात्पार्श्व एव तु । अस्यास्तु दोषदफो ऽयमन्यशिष्टाकृते ऽपि हि ॥ १०८ ॥
 न गहंनाप्रहाडुफो पियेदेत्युपयोगतः । न मत्तः शेषपूर्वाणामुद्धेदो ज्ञाव्यतस्तु सः ॥ १०९ ॥
 अन्यस्य शेषपूर्वाणि प्रदेशानि त्वया न हि । इत्यजिग्राह्य जगयान्स्थूलजडमयाचयत् ॥ ११० ॥
 सर्वपूर्वपते ऽथासीत्स्थूलजडो महाभुनिः । न्यवेशि चाचार्यपदे श्रीमता जडवाहुना ॥ १११ ॥
 वीरमोहादर्षशते सप्तत्यग्रे गते सति । जडवाहुरपि स्वामी ययौ स्वर्गं समाधिना ॥ ११२ ॥

ततः प्रयोधं जनयद्भुजानां नीलोत्पलानामिव शीतरश्मिः ।

सर्वश्रुतरकन्धनिधानकोशः श्रीस्थूलजडो ब्यहर्त्यशिव्याम् ॥ ११३ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्यविरावलीचरिते विन्दुसारश्री-
 कुण्डकयासम्प्रतिजन्मराज्यप्रातिस्थूलजडपूर्वग्रहणश्रीजडवाहुस्वर्गगमनवर्णनो नाम

नवमः सर्गः ।

दशमः सर्गः ।

आचार्यः स्थूलजज्ञोऽपि श्रापस्त्यामन्यदा ययौ । वायोघाने च गमशामाद्दिनित्रिगुप्तः ॥ १ ॥
 सर्वोऽपि लोकाः श्रापस्तीयास्तच्चलं विरगिरिपुः । दर्शनं यमितोरमाद्दन्नात्रोघानं गमारयो ॥ २ ॥
 जगवान्स्थूलजज्ञोऽपि जगन्नङ्कुरस्तदा । पितृत्वात्तं गुधागारमपुरां धर्मदेवानाम् ॥ ३ ॥
 स्थूलजज्ञः स्वसुहृदं श्रापस्तीयामितं निजम् । धनदेवमनायातं विद्वाथैवमन्त्रित्यत् ॥ ४ ॥
 स मे प्रियसुहृद्भूतमिदं नास्ति कुतोऽन्यथा । पूडोकाः मरुतोऽप्यागात्तं पुनः स्नेहलोऽपि नः ॥ ५ ॥
 गतो देवान्तरं वा स्याद् गत्रानो वा स्यादिति स्वयम् । गमामि तद्दृष्ट्वापि गोऽनुमायो विरोत्तः ॥ ६ ॥
 इति निश्चित्य जगवान्स्थूलजज्ञस्ततो यत्नात् । यन्दारुत्तरिनिर्मुदीधर्च्यमानपदान्भुजः ॥ ७ ॥
 सममोदं पुरस्वीक्रियमानतपोगुणः । जपानां श्रीमतां वल्लभैरुत्पाप इव स्थितः ॥ ८ ॥
 आधृतवृन्तपद्मान्जयिवल्लक्तन्पराननैः । अमैसैः श्रावर्जनैः प्रैयमाणमुगगान्भुजः ॥ ९ ॥
 नगरीमभ्यर्षेत्यानि यन्दमानः पदे पदे । जगाम पूर्यसुहृदो धनदेवस्य समनि ॥ १० ॥

पतुर्निः कटायकं ॥

तत्राविशच्च जगवान्कष्टपशासीव जङ्गमः । ददरो च धनेश्वर्यो धनदेवगृहस्थया ॥ ११ ॥
 समुदायापासनात्सद्यो धनेश्वर्येनवसथीः । स्थूलजज्ञमयन्दिष्टं ज्ञातुन्न्यस्तमलका ॥ १२ ॥
 ततः सा स्थूलजज्ञाय दापयन्महदासनम् । सतां ज्ञत्तयनुसारेण सुरैश्चि मत्तिपचयः ॥ १३ ॥
 जगवानप्यलयाक्रे प्रतिलिख्य तदासनम् । तां धर्मदणनिर्वाहोदन्तेनाम्यमहीदय ॥ १४ ॥

तप्रयासविधुरां पप्रञ्च च धनेश्वरीम् । ज्ञावसारे पतिः किं ते धनदेवो न दृश्यते ॥ १५ ॥
 धनेश्वर्यप्यदो ऽद्यादीत्पतिर्हि जगवन्मम । व्ययते स्म धनं सर्वं यद्गृहे ऽन्नद्वहिःस्थितम् ॥ १६ ॥
 सो ऽर्थहीनः पुरे ऽत्राचञ्चलधुरेव तृणादपि । अर्थ्याः सर्वत्र पूज्यन्ते न शरीराणि देहिनाम् ॥ १७ ॥
 न चापत्पूर्वपुरुषनिधीनन्वेपयन्नपि । निर्जाग्यस्यान्तिकस्थापि श्रीर्हि क्षीपान्तरस्थिता ॥ १८ ॥
 स यणिग्व्यवहारेण ह्यधिणोपार्जनेद्यया । गतो देशान्तरं को हि विदेशो व्यवसायिनाम् ॥ १९ ॥
 ज्ञात्वा श्रुतवलेनाथ निधिस्थानं तदोकसि । आख्यातुं चिन्तयामास तस्यै सूरिः कृपानिधिः ॥ २० ॥
 धर्मोपदेशव्याजेन जगवान्हस्तसङ्गया । अधःस्थितनिधिं स्तम्भं मुनिस्तस्यै प्रदर्शयन् ॥ २१ ॥
 व्याहार्गीदयि संसारस्वरूपं पश्य कीदृशम् । गृहमीदृक्कव न्तुर्वर्षाणिष्यं तच्च तादृशम् ॥ २२ ॥ युग्मं ॥
 एवमाख्याय जगवान्धनेश्वर्या मुहुर्मुहुः । यर्या विहर्तुमन्यत्रार्हतं धर्मं प्रजावयन् ॥ २३ ॥
 धनदेवस्ततो ज्ञाजोदयकर्मविवर्जितः । यादृगतस्तादृगागाक्षरेव वसनैरपि ॥ २४ ॥
 स्थूलजज्ञागमोदन्तं तस्य चाख्यञ्जनेश्वरी । सहर्षं सो ऽपि पप्रञ्च किमूचे जगवानपि ॥ २५ ॥
 साप्याख्यत्स्थूलजज्ञेण विहिता धर्मदेशना । अस्य स्तम्भस्याज्जिमुखहस्ताजिनयपूर्वकम् ॥ २६ ॥
 धनदेवो ऽप्यदो दध्यौ तस्य ज्ञानाम्बुवारिधेः । न ह्यजिप्रायरहिता चेष्टा जवति जातुचित् ॥ २७ ॥
 स्तम्भमुद्दिश्य हस्ताजिनयो यद्विदधे मुहुः । तन्नूनमस्य स्तम्भस्याधस्तात्सन्नाव्यते निधिः ॥ २८ ॥
 इति बुद्ध्या धनदेयः स्तम्भमूलमचीलनत् । तत्र चाधिरचञ्चल्यं तत्पुण्यमिव पुष्कलम् ॥ २९ ॥
 धनदेवो ऽन्नवत्सेन धनेन धनदोषमः । स्थूलजज्ञप्रसादो ऽयमिति च व्यसरन्न हि ॥ ३० ॥

स्यूत्रत्रयस्य वन्दस्य ययस्यस्योपकारिणः । वन्दनायान्यदा सो ऽगात्पाट्टीयुग्रपत्तनम् ॥ ३१ ॥

ततश्च वसतौ गत्वा स्यूत्रत्रयं महामुनिम् । वयन्दे सपरीवारं धनदेयः प्रमोदजाह् ॥ ३२ ॥

छुचे च स्यूत्रत्रयी धनदेयः कृताञ्जलिः । त्यक्तमादेन दारिद्र्यमुद्रं तीर्णवानहम् ॥ ३३ ॥

नानृणस्त्वग्रसादस्य त्रयामि जगयन्नहम् । त्वं गुरुत्वं च मे स्वामी तदादिश करोमि किम् ॥ ३४ ॥

अयास्यमार्दव इति स्यूत्रत्रयेण शिष्यो व्रायपि दीक्षितौ । आर्यमहागिरिश्चार्यमुद्गन्तिनी ॥ ३५ ॥

स्वामिना स्यूत्रत्रयेण मात्रेव पादितौ । इत्यार्योपपदो जातो महागिरिमुद्गन्तिनी ॥ ३६ ॥

तौ हि यद्वार्ययावाह्यादपि मात्रेव पादितौ । इत्यार्योपपदो जातो महागिरिमुद्गन्तिनी ॥ ३७ ॥

खड्गधारेय तीव्रं तापती चारवियजितम् । परीपेहन्यो निनीको पात्रयामामतुर्गतम् ॥ ३८ ॥

तौ स्यूत्रत्रयादाबसेयामधुकरावुजौ । साद्रानि दश पूर्वाणि महाप्रज्ञायधीयतुः ॥ ३९ ॥

ज्ञान्तौ दान्तौ छविमन्तायधीतावायुष्मन्तौ वागिमनौ दृष्टत्रयी ।

आचार्यत्वे न्यस्य तौ स्यूत्रत्रयः काञ्चं कृत्वा देयन्द्यं प्रपेदे ॥ ४० ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्यधिरावलीचरिते महाकाव्ये आर्यम-

हागिरिश्चार्यमुद्गन्तिदीक्षास्यूत्रत्रयस्त्वगंगमनकीर्तनो नाम दशमः सर्गः ॥

पूजादशः सर्गः

त्रयिकाननुगृह्णन्तौ बुधार्णौ धर्मदेशनाम् । मदीं विहरतः सार्थी महागिरिसुदन्तिनी ॥ १ ॥
 काउकमेण प्रगवाद्भगद्धन्धुर्महागिरिः । शिष्याशिष्यादयोगाम पाषणानिरत्नेकृताः ॥ २ ॥
 महागिरिनिजं गच्छमन्यदादासुहस्तिने । विदुर्तु जिनकक्षपेन त्वेकोऽगुन्मनसा स्वयम् ॥ ३ ॥
 व्युञ्जेदाजिनकक्षपस्य गच्छनिश्रास्थितोऽपि हि । जिनकक्षपाईया वृत्त्या विजहार महागिरिः ॥ ४ ॥
 ते धर्मदेशनावारि वर्षन्तो वारिदा इव । विहरन्तोऽन्यदा त्रामुः पाट्टीपुत्रपत्नम् ॥ ५ ॥
 यमुच्यतिरिति श्रेष्ठी तत्र चार्यमुहस्तिना । सम्नोधिषतः श्रावकोऽनृच्छीयात्रीसादिनस्त्वचित् ॥ ६ ॥
 सुहृत्त्याख्यातधर्मानुवादेन स्वजनानपि । प्रबोधयितुमारजे यमुन्तिर्दशानिरम् ॥ ७ ॥
 प्रबोधयमाना अपि ते सादरं यमुच्यतिना । नाबुध्यन्त विना धर्माचार्यमित्यक्षयमपमः ॥ ८ ॥
 यमुच्यतिगुरोराख्यत्रगयन्स्वजना मया । न पारिता बोधयितुं तान्बोधयितुन्देनि ॥ ९ ॥
 इति तत्प्रतिबोधाय सुहस्ती तद्गृहं ययी । सुधातरङ्गिणीश्रायां शारणे धर्मदेशनाम् ॥ १० ॥
 प्राचिरात्तत्र जिज्ञार्थं तदा चार्यमहागिरिः । तमभ्युदस्यादाचार्यः सुहस्ती वन्दते स्म च ॥ ११ ॥
 श्रेष्ठयप्युवाच युष्माकमपि कोऽप्यस्ति किं गुरुः । युष्मानिर्यन्तं विश्वयन्धैर्ष्यदयमागतः ॥ १२ ॥
 सुहस्ती साह जोः श्रेष्ठिन्ममंते गुरवः खडु । त्यागार्हन्तःपाणादिनिदानाद्दत्ते मदा ॥ १३ ॥
 ईदृञ्जिज्ञाशाना हांतेऽपरथा स्युरलोपिताः । गुणहीतं च नामैषो यन्धं पादरत्नोऽपि हि ॥ १४ ॥

१ अन्यथा

एवं महागिरिं श्रुत्वा प्रतिशोष्याग्नित्रांश्च तान् । पुनरेव नितं म्यानें मुहूर्त्नी जगताङ्गयो ॥ १२ ॥

एवमपि स्वजनानूचे हृदयप्रतिनिवेनः । उद्वेगे तस्यैव मुनिं यदा त्रिदशान्यमाणम् ॥ १३ ॥

श्रेष्ठ्यमानं दर्शयित्वा जफयानादिकं तदा । तस्मै देवे तदादत्तं तद्वि यः श्याम्भुः ॥ १४ ॥

स्वजनैर्युञ्जतेस्तु प्रत्यपद्यत तत्रयः । त्रिदशैश्च न त्रिदशैश्च तस्मै नक्षत्रमुच्यते ॥ १५ ॥

महागिरिं ममायान्तं हृद्यते श्रेष्ठिग्रन्थः । अनादायैव यमनि गता चोपै मुहूर्त्तमन्त्रम् ॥ १६ ॥

उपयोगेन विज्ञाय तदद्युक्तं महागिरिः । अनादायैव यमनि गता चोपै मुहूर्त्तमन्त्रम् ॥ १७ ॥

त्यया ह्यो नित्यं कृत्वा नैव कृत्वा नैव कृत्वा । अनादायैव यमनि गता चोपै मुहूर्त्तमन्त्रम् ॥ १८ ॥

नैवं ज्ञयः करिष्ये उद्वेगमिति जहपन्मुहूर्त्तमन्त्रम् । अनादायैव यमनि गता चोपै मुहूर्त्तमन्त्रम् ॥ १९ ॥

इत्थञ्च मन्त्रतिष्ठो ययापुञ्जयिनी पुरीम् । अनादायैव यमनि गता चोपै मुहूर्त्तमन्त्रम् ॥ २० ॥

जीवन्तस्याभिप्रतिमारयवात्रां निरीक्षितुम् । अनादायैव यमनि गता चोपै मुहूर्त्तमन्त्रम् ॥ २१ ॥

पृथक्पृथक्त्वमत्लां तौ तस्यतुः मपरिदो । अनादायैव यमनि गता चोपै मुहूर्त्तमन्त्रम् ॥ २२ ॥

निर्ययो चोत्सवंनाय जीवन्तस्याभिनो रघः । अनादायैव यमनि गता चोपै मुहूर्त्तमन्त्रम् ॥ २३ ॥

तान्यामाचायययोग्यां श्रीमदुनासिञ्जेन च । अनादायैव यमनि गता चोपै मुहूर्त्तमन्त्रम् ॥ २४ ॥

गते राजकुलचारं रये स्य पृथिवीपतिः । अनादायैव यमनि गता चोपै मुहूर्त्तमन्त्रम् ॥ २५ ॥

दृश्यो देवं मुनीन्धो स्यं मन्मनःकुञ्जदोषः । अनादायैव यमनि गता चोपै मुहूर्त्तमन्त्रम् ॥ २६ ॥

अनादायैव यमनि गता चोपै मुहूर्त्तमन्त्रम् ॥ २६ ॥

एवं विमर्षं कुर्वन्तो मूर्खितो न्यपतन्मृपः । आः किमेतदिति वदन्धधोवे च परिहृदः ॥ ३० ॥
 व्यजनेर्योग्यमानध सित्यमानध चन्दनैः । जातिस्मरणमासाद्योदस्थ्यादवनिशासनः ॥ ३१ ॥
 स प्राग्जन्मगुरुं ज्ञात्वा जातिस्मृत्या मुहस्तिनम् । तदेव वन्दितुमगाधिसृत्तान्यप्रयोजनः ॥ ३२ ॥
 पद्माङ्गरुष्टुपीठः स नत्वार्यमुहस्तिनम् । पप्रञ्च जिनधर्मस्य जगवन्कीदृशं फलम् ॥ ३३ ॥
 मुहस्ती जगयानाख्यन्मोहः स्वर्गश्च तत्फलम् । अष्टद्वन्द्वपतिर्च्युः सामायिकफलं च किम् ॥ ३४ ॥
 सामायिकस्याव्यक्तस्य राजन्राज्यादिकं फलम् । मुहस्तिनं वमाख्याते ज्ञाक् प्रत्येति स्म चूपतिः ॥ ३५ ॥
 नराष्टोटनिकां कृत्वा प्रत्ययव्यञ्जिकां मुहुः । एवमेतन्न सन्देह इत्यजापत चूपतिः ॥ ३६ ॥
 मुहस्तिनं नमस्कृत्य ततः प्रोवाच पाण्डिवः । किं नाम मां यूयमुपलक्ष्यथे ऽथवा न हि ॥ ३७ ॥
 आषार्यो ऽप्युपयोगेन ज्ञात्योचे त्वां नरेश्वर । सम्यगुपलक्ष्ये ऽहं स्वां प्राग्भवकथां शृणु ॥ ३८ ॥
 महागिर्याचार्यमिध्रं विहरन्तो वयं पुरा । मह गण्डेन कौशाम्भ्यामागङ्गाम नरेश्वर ॥ ३९ ॥
 मङ्कीर्ण्येन वसतेः पृथक्पृथगवस्थितौ । तत्रावां परिवारो हि महानन्नवदाययोः ॥ ४० ॥
 उत्रानृदतिष्ठन्निहं तथाप्यस्मामु ज्ञत्किमान् । लोको ज्ञत्कादिकं दातुमुपाकृन्त विशेषतः ॥ ४१ ॥
 तत्रेन्द्राश्वरमयोदां विविधां मोदकादिभिः । विविधैः पृष्टतस्तेषां रङ्ग एको विवेश च ॥ ४२ ॥
 मापृणामात्तनिशाणां वमतिं प्रति गच्छताम् । सापयो क्षेत्रे जिहो तस्य पश्यत एव ते ॥ ४३ ॥

ते साधयो ऽन्निदधिरे जानन्ति गुरवः सद्गु । वयं गुरुपराधीना न किञ्चिद्गुरामीश्वरं ॥ ४५ ॥
 ततः स रक्षुः साधूनामन्वेद्य धमतिं यथी । दीनारामा तत्र दृष्टस्मानयाचत च जोजनम् ॥ ४६ ॥
 साधयः कथयन्ति स्म भगवधमुना पथि । याचिता धयमप्युद्ये जोजनं दीनमूर्तिना ॥ ४७ ॥
 विदितं धैवमस्मान्निरुपयोगपरायणैः । ज्ञाथी प्रयचनापारो यत्कुरो ऽयं तयान्तरे ॥ ४८ ॥
 ततः स ह्रमको ऽस्मान्निः मियपूर्वमज्ञाप्यत । यथादत्से परियग्यां ज्ञानसे जोजनं तदा ॥ ४९ ॥
 रक्षो ऽपिन्तयदमे ऽपि सर्वकष्टमयो ह्यदम् । तद्धरं प्रतज्ञं कष्टमिष्टजोजनज्ञानकृत् ॥ ५० ॥
 प्रतिपन्नं परियग्यां ततो रक्षु तदेव तम् । प्रमाग्यायूतुजानेष्टं मोदकादि यथाहचि ॥ ५१ ॥
 स स्वादे स्वादुमाहारं तथा ह्यारुणमाशवान् । पन्थाः श्यासानिखस्यापि यथा दुःसज्जरो ऽन्यत् ॥ ५२ ॥
 तद्दिनस्यैव यामिन्यां तेनादारेण प्रयसा । रुद्रश्यामो विपन्नः स श्यासत्रीया बि देहिनः ॥ ५३ ॥
 स्थितो माभ्यस्थज्जावेन रक्षुमाधुर्विपद्य सः । गुणाद्यस्यायन्तिपतेः यूतुस्यमुदपद्यथाः ॥ ५४ ॥

पुनर्विहृपयामास मुहस्तिनमिच्छापतिः । जगवंस्यत्प्रसादेन प्राप्तो ऽहं पदवीमिमाम् ॥ ५५ ॥
 खया प्रमाजितो न स्यां तदाहं जगवन्यदि । अस्तृष्टजिनधर्मस्य का गतिः स्यात्ततो मम ॥ ५६ ॥
 तदादिशत मे किञ्चित्प्रसीदत करोमि किम् । जवामि नानृणो ऽहं वः पूर्वजन्मोपकारिणाम् ॥ ५७ ॥
 जन्मन्यत्रापि गुरवो यूयं मे पूर्वजन्मवत् । अतुगृहीत मा धर्मगुत्रं कर्तव्यं शिष्टया ॥ ५८ ॥
 कृपादुष्टादिदेशार्यमुहली जगवाहृपम् । जिनधर्मं प्रपद्यस्य परत्रेह च शर्मणे ॥ ५९ ॥
 स्वर्गः स्वादपयगो पामुत्रार्हं धर्मशास्त्रिनाम् । इह हस्त्यश्वकोशादिमग्यदधोचरोत्तराः ॥ ६० ॥

अन्यग्रहीदथ नृपस्तदग्रे तदनुज्ञया । अर्हन्देवो गुरुः साधुः प्रमाणं मे ऽर्हंतो वचः ॥ ६१ ॥
 अणुप्रतगुणप्रतशिशाप्रतपवित्रितः । प्रधानश्रावको जज्ञे सम्प्रतिस्तत्प्रचृत्यपि ॥ ६२ ॥
 त्रिनन्धमप्यवन्ध्यश्रीजिनार्चामर्चति स्म सः । साधर्मिकेषु वात्सल्यं वन्धुष्विव चकार च ॥ ६३ ॥
 स सर्वदा जीवदयातरङ्गितमनाः सुधीः । अथदानरतो दानं दीनेभ्यो ऽन्यधिकं ददौ ॥ ६४ ॥
 आवैताढ्यं प्रतापाढ्यः स चकाराधिकारधीः । त्रिखणं भरतक्षेत्रं जिनायतनमरिक्तम् ॥ ६५ ॥
 सुहरत्याचार्यपादानामवन्त्यामेव तस्थुषाम् । धैल्ययात्रोत्सवश्चक्रे सङ्गेनान्यत्रयत्सरे ॥ ६६ ॥
 मणरुपं धैल्ययात्रायां सुहस्ती जगवानपि । एत्य नित्यमलशक्रे श्रीसङ्गेन सम्न्यतः ॥ ६७ ॥
 सुहस्तिस्वामिनः शिष्यपरमाणुरियाप्रतः । कृताञ्जलिस्तत्र नित्यं निपसाद च सम्प्रतिः ॥ ६८ ॥
 यात्रोत्सवान्ते सङ्गेन रथयात्रा प्रचक्रमे । यात्रोत्सवो हि प्रवति सम्पूर्णे रथयात्रया ॥ ६९ ॥
 रथो ऽथ रथशाखाया दिवाकररथोपमः । निर्ययौ स्वर्णमाणिक्यद्युतियोतितदिङ्मुखः ॥ ७० ॥
 श्रीमदर्हत्प्रतिमाया रथस्थाया महर्द्धिन्निः । विधिज्ञैः स्नात्रपूजादि श्रावकैरुपचक्रमे ॥ ७१ ॥
 क्रियमाणे ऽर्हतः स्नात्रे स्नात्राम्नो न्यपतद्भथात् । जन्मकल्याणके पूर्वं सुमेरुशिवरादिव ॥ ७२ ॥
 श्राद्धैः सुगन्धिनिर्घन्धैः प्रतिमाया विदोपनम् । स्वामिविहीःसुजिरियाकारि वक्राहितंशुकैः ॥ ७३ ॥
 माखतीशतपलादिदामनिः प्रतिमार्हतः । पूजितात्रात्कलेवंदोर्वृता शारदवारिदैः ॥ ७४ ॥
 दक्षमानागरुत्थात्रिधूमलेखाचिरापृता । अशुभप्रतिमा नीलयासोजिरिय पूजिता ॥ ७५ ॥
 थारात्रिकं जिनार्चायाः कृतं श्राद्धैर्ज्वलद्विलम् । दीप्यमानौपधी चक्रशैलशृङ्गधिरुम्बकम् ॥ ७६ ॥

यन्दित्या श्रीमदह्वन्तमथ तैः परमार्द्धतैः । रथैरियामतोन्व स्ययमान्यहो रथः ॥ ७७ ॥
 नागरीचिरुपरकान्तमह्वीमकरसकः । चतुर्विधातोयवादसुन्दरमंशुलीयकः ॥ ७८ ॥
 परितः श्राविकाडोकगीयमानोग्मद्गलः । प्रतीड्विन्यविधां पूजां प्रत्यटं प्रतिमन्दिरम् ॥ ७९ ॥
 बह्वेवैः कुङ्कुमाग्नौजिरजिषिकाप्रचलतः । सम्प्रतेः मदनचारमगयाद दाने रथः ॥ ८० ॥

॥ त्रिन्त्रिंशोऽथक ॥

राजापि मग्नतिरथ रथपूजार्थमुपसः । आगाल्यगन्सफत्रयस्मर्वाद्भोद्भिन्नकरटकः ॥ ८१ ॥
 रथाचिरुदां प्रतिमां पूजयाष्टप्रकारया । अपूजयन्नयानन्दमरोहंनोऽयनीपतिः ॥ ८२ ॥
 तदानीमेव सामन्तानाहूय नित्तिखानपि । सम्बस्यं प्राहयित्वेवमादिदेश विसांपतिः ॥ ८३ ॥
 मन्यपथमपि सामन्ताः सम्यग्मां स्वामिनं यदि । तत्रयन्तु सुविहितश्रमणानामुपासकाः ॥ ८४ ॥
 बर्त्येऽपि न मे किञ्चिद्युष्महसैः प्रयोजनम् । एवं कृते हि सामन्ताः प्रियं जयति मे कृतम् ॥ ८५ ॥
 पयमाहाप्य सामन्ता विवृष्टाः स्वत्येनीवृत्ति । गत्या चक्रुः स्वामिनस्तथा श्रमणानामुपासनाम् ॥ ८६ ॥
 प्रायर्तयन्त्यपात्रां तत्रानुगमनं तथा । रथाग्रे पुष्पवृष्टिं च र्बत्यपूजां च ते व्ययुः ॥ ८७ ॥
 इत्यादि श्रावकाचारं ते सर्वे चक्रिरे तथा । प्रान्तदेशा अपि साधुविद्वारार्हा यथाजयन् ॥ ८८ ॥
 सम्प्रतिश्चिन्तयामास निरीश्वमगयेऽन्यदा । अनायेंच्यपि माषूनां विहारं यतर्याम्यहम् ॥ ८९ ॥
 इत्यनार्यानादिदेश राजा दध्यं करं मम । तथा तथास्मत्पुरुषा मार्गयन्ति यथा यथा ॥ ९० ॥

१ गृह २ स्वस्वदेशे

ततः प्रैषीदनाथेषु साधुवेपथराश्रयान् । ते सम्प्रत्याज्ञायानार्थानेवमन्वशिषन्नुशाम् ॥ ६१ ॥
 क्षिप्त्यारिदाता दोषैरेजिरेन्निर्विवर्जितम् । बह्वपात्राप्रपानादि देयमस्मास्वहो स्वयम् ॥ ६२ ॥
 अथेतन्व्यं चेदमिदं ततो युष्मासु तोपत्राक् । जघिता सम्प्रतिस्वामी कोपिव्यत्यन्यथा पुनः ॥ ६३ ॥
 सतः सम्प्रतिराजस्य परितोपार्थयुद्यताः । ते तु तत्पुरुषादिष्टमन्वतिष्ठन्दिने दिने ॥ ६४ ॥
 एवं साधूचिताचारचतुरेषु कृतेषु तु । अनार्येषु सम्प्रतिना विज्ञप्ता गुरवः पुनः ॥ ६५ ॥
 कदापि श्रमणा एते जगवन्नार्यदेशवत् । अनार्येष्वपि देशेषु विहरन्ति कुतो न हि ॥ ६६ ॥
 व्याजहुः सूरयोऽनार्यदेशेष्वज्ञानतः सदा । ज्ञानदर्शनचारित्राण्युत्सर्पन्ति न पाथिव ॥ ६७ ॥
 राजा प्रोवाच जगवन्ननार्येष्वपि सम्प्रति । श्रमणान्प्रेष्य जानीध्वं तेषामाचारचातुरीम् ॥ ६८ ॥
 एवं राज्ञोऽतिनिर्वन्धादाचार्यैः केऽपि साधवः । विहर्तुमादिदिशिरे ततोऽन्ध्रमिद्रादियु ॥ ६९ ॥
 अनार्याः प्रेक्ष्य तान्साधून्सम्प्रतेः पुरुषा इति । ह्यात्वा प्राक्शिक्षया तंग्यो ऋक्षपानादिकं ददुः ॥ ७० ॥
 निरवचं श्रावकत्वमनार्येष्वपि साधवः । दृष्ट्वा गत्या स्वगुरवे पुनराख्यन्सविस्मयाः ॥ ७१ ॥
 एवं सम्प्रतिराजेन स्वशक्त्या बुद्धिर्भया । देशाः साधुविहारार्हा अनार्या अपि चक्रिरे ॥ ७२ ॥
 राज्ञा प्राजन्मरङ्कल्यं वीजत्सं स्मरता निजम् । महासन्नाप्यकार्यन्त पृथारेषु चतुर्ध्वपि ॥ ७३ ॥
 अयं निजः परो धायमित्यपेक्षविवर्जितम् । तत्रानिवारितं प्रापुर्नोजनं जोजनेद्वयः ॥ ७४ ॥
 यदवाशिष्यतान्नादि शुक्कयसु बुभुक्षुः । तच्चिजग्योपाददिरं महानंसनियोगिनः ॥ ७५ ॥

को गृह्यन्वयनिष्ठाप्रमितिं पृथा महीतुजा । श्राव्यन्महानमायुकाः स्वामिष्ठादग्ने वयम् ॥ १०६ ॥
 आदिदेव च तान्नाजा यदप्रमयनिष्यन्ते । अकृताकारितार्थिन्यः मायुन्यो देयमेव तव ॥ १०७ ॥
 इधं द्रव्यमि रमन्ते मनियाहा त्रिष्यय । न हि केचपि कायैरु मीदति इव्ययाजूनः ॥ १०८ ॥
 ने उयनिष्ठाप्रगानादि तदायपि तदाज्या । मायुन्यो दक्षिरे ते उपि स्वीचक्रुः सृष्टिदरानात् ॥ १०९ ॥
 अमंगोरागको गजा वान्द्रिकानथादिनात् । तंजाय्यदधित्रिकेरुव्यत्वविकयकानपि ॥ ११० ॥
 यद्विषिदुररुन्ते मायुतां देयमेव तव । तन्मूद्यं यः प्रदास्यामि मा स शङ्कयमन्यथा ॥ १११ ॥
 ने नयांतिरे कर्तुं ज्ञानदत्तां विनेतः । विक्रीयमाणे पश्यं हि यपिजानुमयो महान् ॥ ११२ ॥
 तपयांगुहमी तु दोरयुक्तं विदन्नपि । मंहे निष्यानुगोण्य विम्वचित्तो वडीयमा ॥ ११३ ॥
 मुह्यन्मिनश्चायमहागिग्मत्तान । अनेरनीवं राजानं किमादत्ते विदन्नपि ॥ ११४ ॥
 मुह्यन्तुगाप तगरन्वया गजा तया प्रजाः । गजानुबन्तवगः पौरा विश्राएरन्त्यदः ॥ ११५ ॥
 मायेयमिति वृषितो जगादायमहागिग्मिः । ज्ञानं वारं विमन्त्रोगः गन्तवः परमाययोः ॥ ११६ ॥
 मामाशरीणमानाई मायुक्तिः मायु गदूतम् । मामाशरीरिन्तितस्य त्रिभो उच्यतः परं तर ॥ ११७ ॥
 येयमानो त्रिया यात्र उय त्रयः मुह्यन्तपि । आयेमहागिरितादान्मिग्मयेचे कृताजुक्तिः ॥ ११८ ॥
 मायाधो ऽपि तगरन्मिग्मादुःकृतमपु मे । एतन्मायवगते उं ररिच्ये नेरसं पुनः ॥ ११९ ॥
 अये महागिग्मिश्च दोरः षो नाम ने उच्यत । युग तन्तप वीग्ममिभैरलि नातिम् ॥ १२० ॥

ततः प्रेरीदनायैषु साधुयेपथराजराजन् । ते सम्प्रत्याज्ञायानार्यनिवमन्वशियन्वृशम् ॥ ९१ ॥
 क्षिप्रगारिणिता दोषैरेनिरेत्रिविचरितम् । पशुपात्राद्रापानादि देयमस्मास्वहो स्वयम् ॥ ९२ ॥
 अश्वेत्ये चंदमिदं ततो युष्मासु तोषत्राक् । ऋषिता सम्प्रतिस्वामी कोपिव्यत्यन्यथा पुनः ॥ ९३ ॥
 सतः सम्प्रतिराजस्य परितोषार्यमुपताः । ते तु तत्पुरुषादिएमन्यतिष्ठन्दिने दिने ॥ ९४ ॥
 एवं साधुषिताचारचतुरेषु कृतेषु तु । अनार्येषु सम्प्रतिना विज्ञप्ता गुरवः पुनः ॥ ९५ ॥
 कदापि श्रमणा एते जगवद्भार्यदेशयत् । अतार्येष्वपि देशेषु विहरन्ति कुतो न हि ॥ ९६ ॥
 व्याजहुः गुरयोऽनार्यदेशेष्यज्ञानतः मदा । ज्ञानदर्शनचारित्राण्युत्सर्पन्ति न पाथिव ॥ ९७ ॥
 राजा शोवाष जगयन्ननार्येष्वपि सम्प्रति । श्रमणाग्नेष्य जानीधं तेषामाचारचातुरीम् ॥ ९८ ॥
 एवं राज्ञोऽतिनिर्भन्थादाचार्यैः केऽपि साधवः । विद्वंतुमादिदिशिरे ततोऽन्मद्भिमितादिषु ॥ ९९ ॥
 अनार्याः प्रेश्य तान्नापृन्मग्मंतेः पुरुषा इति । ज्ञात्या प्राकृशिश्या तैन्यो ऋकपानादिकं ददुः ॥ १०० ॥
 निरपयं श्रायकृत्यमनार्येष्वपि साधवः । दृष्ट्वा गत्वा स्वगुरवे पुनगल्यन्सविससाः ॥ १०१ ॥
 एवं सम्प्रतिराजेन स्वराक्ष्या बुद्धिगर्जया । देशाः साधुविहागहो अनार्या अपि चक्रिरे ॥ १०२ ॥
 रामा प्राग्जन्मरुद्वयं वीजलं सरता निजम् । महामत्राल्यकायन्त पृथारेषु चतुर्व्यपि ॥ १०३ ॥
 अयं निजः परो यापनित्यपद्मविवर्जितम् । तत्रानियारितं प्रापुर्जो जने जोजनेऽयवः ॥ १०४ ॥
 यदयाशिष्यताप्रादि तुक्यसु बुतुलुतु । तच्चिजग्योपाददिरं महानंसनियोगिनः ॥ १०५ ॥

को गृह्यात्ययनिष्ठाप्रमितिं पृथा महीनुजा । स्वाल्प्यग्महानसायुकाः स्वामिन्नादग्ने देयम् ॥ १०९ ॥
 आदिदेश च तान् राजा यदन्नमयनिष्यते । अकृताकारितार्थिन्यः सायुन्यो देयमेव तत् ॥ १०७ ॥
 इयं दास्यामि वस्तेन मनिराहा त्रिष्विय । न हि केव्यपि कार्येषु सीदति इव्यवाजुनः ॥ १०८ ॥
 ते अत्रनिष्ठाप्रपानादि तद्राद्यपि तदाज्ञया । तेष्वान्यदधिचिक्रेवृग्वस्त्रविक्रयकानपि ॥ ११० ॥
 तेषु अत्रनिष्ठाप्रपानादि तद्राद्यपि तदाज्ञया । तेष्वान्यदधिचिक्रेवृग्वस्त्रविक्रयकानपि ॥ १११ ॥
 तेषु अत्रनिष्ठाप्रपानादि तद्राद्यपि तदाज्ञया । तेष्वान्यदधिचिक्रेवृग्वस्त्रविक्रयकानपि ॥ ११२ ॥
 तेषु अत्रनिष्ठाप्रपानादि तद्राद्यपि तदाज्ञया । तेष्वान्यदधिचिक्रेवृग्वस्त्रविक्रयकानपि ॥ ११३ ॥
 तेषु अत्रनिष्ठाप्रपानादि तद्राद्यपि तदाज्ञया । तेष्वान्यदधिचिक्रेवृग्वस्त्रविक्रयकानपि ॥ ११४ ॥
 तेषु अत्रनिष्ठाप्रपानादि तद्राद्यपि तदाज्ञया । तेष्वान्यदधिचिक्रेवृग्वस्त्रविक्रयकानपि ॥ ११५ ॥
 तेषु अत्रनिष्ठाप्रपानादि तद्राद्यपि तदाज्ञया । तेष्वान्यदधिचिक्रेवृग्वस्त्रविक्रयकानपि ॥ ११६ ॥
 तेषु अत्रनिष्ठाप्रपानादि तद्राद्यपि तदाज्ञया । तेष्वान्यदधिचिक्रेवृग्वस्त्रविक्रयकानपि ॥ ११७ ॥
 तेषु अत्रनिष्ठाप्रपानादि तद्राद्यपि तदाज्ञया । तेष्वान्यदधिचिक्रेवृग्वस्त्रविक्रयकानपि ॥ ११८ ॥
 तेषु अत्रनिष्ठाप्रपानादि तद्राद्यपि तदाज्ञया । तेष्वान्यदधिचिक्रेवृग्वस्त्रविक्रयकानपि ॥ ११९ ॥
 तेषु अत्रनिष्ठाप्रपानादि तद्राद्यपि तदाज्ञया । तेष्वान्यदधिचिक्रेवृग्वस्त्रविक्रयकानपि ॥ १२० ॥

मदीये शिष्यगन्ताने स्थूत्रजडमुनेः परम् । पतप्रकर्षा साधूनां सामाचारी ऋविष्यति ॥ १२१ ॥
 स्थूत्रजडमुनेः पद्यादायां तीर्थप्रवर्तकीं । अत्रूल तदिदं स्वामिवचः सत्यापितं त्वया ॥ १२२ ॥
 स्थापयितोत्पगन्नोगिफल्पमार्यमहागिरिः । जीवन्तरगामितिमां नखावन्त्या विनिर्ययो ॥ १२३ ॥
 पूरं हि नमययुतौ ध्रीमतधरमारुतः । दशार्णजप्रसन्नोपसमये यानि जह्निरे ॥ १२४ ॥
 गजेन्द्रयाप्रपदानि नमायाते दिपस्पती । तथैवास्थुश्च तत्रागाचीर्षे चार्यमहागिरिः ॥ १२५ ॥ युग्मं ॥
 स्याते तत्र महातीर्थे गजेन्द्रपदनामनि । त्यक्तदेहो ऽनरानेन ययौ स्वर्गे महागिरिः ॥ १२६ ॥
 पार्थिवः सग्नतिरपि पात्रयन्प्रायकक्रतम् । पूर्णायुर्देव्यत्रलिङ्गि क्रमेण च गमिष्यति ॥ १२७ ॥
 अत्र विद्वान्यन्प्राययुहस्त्युद्गीयिनी पुनः । जीवन्तस्यामिप्रतिमावन्दनार्थं समाययौ ॥ १२८ ॥
 पापोपाने च त्रगयान् मुहल्ली समयात्तरत् । वसतिं याचितुं प्रैपीत्पूमध्ये वी मुनी च सः ॥ १२९ ॥
 तौ तु ऋञ्जिपान्तयाः श्रेष्ठिन्या जग्मतुर्गृहे । सापि पप्रष्टु तौ नत्या किं नामादिशथो युवाम् ॥ १३० ॥
 तापपूषगुरायां हि शिष्यावार्यमुद्लिनः । तदादेशेन कड्याणि वसतिं प्रार्थयामहे ॥ १३१ ॥
 पिताडो पाहनकुटी वसतिं सार्ययत्ततः । मुहल्ली सपरीवारो ऽप्यत्रयंके ततश्च ताम् ॥ १३२ ॥
 परार्थान्नुमारंने प्रदोषममये ऽन्यदा । आचार्यंनिखिनीगुल्मात्रिमध्ययनं वरम् ॥ १३३ ॥
 ऋञ्जायाश्च मुने ऽग्रन्तिमुज्ज्मात्रः सुरोपमः । तदा च विव्रसत्रासीत्सत्त्रञ्चिगृहोपरि ॥ १३४ ॥
 आश्रितता कडुर्वः स क्रीप्न् स्वःखीनिर्भरपि । तस्मिन्नध्ययने कर्णे ददौ कर्णरसायने ॥ १३५ ॥
 तत्सन्बगाकल्पितुं ऋञ्जायुत्तरनूतधीः । प्राग्मादाद्दुत्तमुत्तीर्य वमत्त्रिचारमाययौ ॥ १३६ ॥

अत्रुच्यते मया केदमिति चिन्तापरः न तु । तज्जातजातिस्मरपो ययायाचार्यमश्रिभो ॥ १३७ ॥
 नत्या चोयाच जगयन्त्रजायास्तनयो ह्यहम् । पुरा च नखिनीगुहमभिमाने त्रिदशो ऽनरम् ॥ १३८ ॥
 विमानं नखिनीगुहं जातिस्मृत्वा मया स्मृतम् । तत्रैव गन्तुं त्रयो ऽथ परिविश्रजिगाम्यहम् ॥ १३९ ॥
 ततः प्रार्थयमानं तं प्रजाजयत मामिति । आचार्यमिश्रा जगद्भुः सुकुमारो ऽमि दारक ॥ १४० ॥
 सुखदा लोहचण्डिकाः सुस्पर्शा बहयो ऽपि हि । दुष्करं तु जिनोपहं तपो ऽतीचार्यजितम् ॥ १४१ ॥
 ज्ञात्रेयो ऽज्जिदधे बाढं प्रमग्योत्कण्ठितस्यहम् । गामाचारी पिरतरं न च पात्रयितुं ह्यमः ॥ १४२ ॥
 आदावेव परिप्रग्यां तरमादनदानान्वितम् । आदास्ये मरमात्रग्व्य स्नोकं कष्टमिदं गतु ॥ १४३ ॥
 गुरुरूचे महाज्ञाग प्रमग्यां चेज्जिपृहसि । तदनुज्ञापय निजान्वग्न्यूनिह हि कर्मणि ॥ १४४ ॥
 अत्रन्तिसुकुमाढो ऽपि गृहे गत्वा कृताञ्जलिः । थापप्रष्टे निजान्वग्न्यनुनेके तु तेने हि ॥ १४५ ॥
 ज्ञात्राष्टनुस्ततः केशांस्तत्रैयोदलनस्ययम् । स्वयं चोपाददे साधुखिहं गृहपराञ्जुराः ॥ १४६ ॥
 तादृमूपो ययाचार्यसुहस्ताचार्यसन्निधौ । अत्रन्तिसुकुमाढो ऽथ निर्ममः स्वयपुष्यपि ॥ १४७ ॥
 स्वयमेवोपाचखिहो मा च्छदिति सुहस्त्यपि । तं परिभ्राजयामास प्रत्रग्यायिधिसुचरन् ॥ १४८ ॥
 चिरकावं तपःकष्टनिर्जरां कर्तुमहमः । गुरूणापृष्टय सो ऽन्यत्र ययायनरानं चिकीः ॥ १४९ ॥
 चके ऽत्रन्तिसुकुमाढः सुकुमाढपदष्यात् । निर्गुहचकष्टपतेः तेन्त्रगोपामिवायनिम् ॥ १५० ॥
 स्थाने स्थाने चित्तात्रस्मपूवरीकृतच्छतवम् । सो ऽगात्पितृवंतं क्रीनास्थानं पितृपतेस्त्रिव ॥ १५१ ॥
 कन्यारिकाकुडङ्गन्तस्तस्यायनरानेन सः । समाहितः स्मरन्पञ्चपरमेष्ठिनमस्त्रिकयाम् ॥ १५२ ॥

तत्पदान्यगुणासायपियाणि सिधुनिर्गता । विहाना जम्बुकी कापि तत्रोद्देशे समाययी ॥ १५३ ॥
 तत्पादमहच्छरण्यङ्गुणधेन प्रयसा । सशिशुः सा विधेशाय मय्येकन्यारिकायनम् ॥ १५४ ॥
 शोषपत्नी च सा प्राप सत्यादरफण्डितम् । तं च खादितुमारेते कृतान्तस्यैव सोदरा ॥ १५५ ॥
 शरत्पटिति सा धर्म प्रदत्तदिति जङ्गलम् । भगञ्जगिति मेदश्च कटकटिति फीकसम् ॥ १५६ ॥
 गदपत्नी पारमेकं तस्य सा निरसंपयत् । तद्विज्जरूपाल्पपरं प्रथमे प्रहरे निशाः ॥ १५७ ॥ युग्मं ॥
 तदापि न चकम्पं स प्रायुतामंल सात्त्विकः । अयि तां पादखादिवी पादगंवाहिकासिव ॥ १५८ ॥
 एव छितीये प्रहरे तदूरु च चखाद सा । मायु तृप्यतु जीवो ऽयमित्यकार्पोकृपां तु सः ॥ १५९ ॥
 तमुन्दं गदयामास तृतीयप्रहरे च सा । न तु दृष्यौ मयत्येवा न तुन्दं किं तु कर्म मे ॥ १६० ॥
 पूर्वै च सोमे यानिन्ना महासत्वो विपद्य सः । विमाने नखिनीगुहमे महच्चिरमरोऽजयत् ॥ १६१ ॥
 एतौ महानुजायो ऽयं महामर्च्यो ऽयमित्यथ । तद्वरीस्य तस्माञ्च महिमा निर्ममे ऽमरेः ॥ १६२ ॥
 तत्रासत्सपरपन्त्यः पृथुन्नि स्म सुदस्तिनम् । आख्याहि जगयस्रस्रमत्पतिः कथमनदिति ॥ १६३ ॥
 तस्सोमेन विहाय सुहस्रत्यपि हि तच्चया । तदीयं सर्वमाचर्ष्यो तान्यो मधुरया गिरा ॥ १६४ ॥
 अरन्ध्रियुवुनाडस्य पश्यो गत्याय सप्तनि । नडायाः पुरतः सर्वं तं वृत्तान्तं न्ययीविदन् ॥ १६५ ॥
 अरन्ध्रियुवुनाडस्य मात्रा नडा निशात्यंय । रमसानं प्रययी तत्र कन्यारीधनडाञ्चिते ॥ १६६ ॥
 तत्राकुटे दिति गंरुत्वा दृष्ट्वा मृतोः कञ्चंबरम् । ह्येतेद धाल्यमिपत्रो पारिदानोचनेव मा ॥ १६७ ॥

अत्रा वधूत्तिः सहिता रुदती विखटाप च । प्राणानपि किमत्याह्वीररमानिय किमीदृशः ॥ १६० ॥
 वरस प्रमजितो ऽपि त्यभेकस्मिन्नपि वासरे । किं नाम नाखमकृथा विहारेण गृहाद्गणम् ॥ १६१ ॥
 का नाम रात्रिः कक्ष्याणी सा ऋषियत्यतः परम् । या स्यसे दर्शयित्वा त्वामस्मान्सुप्रीययिव्यति ॥ १७० ॥
 निर्मोही न्यय यद्यस्मान्पर्यहार्षीप्रतेज्या । तद्गुरुष्वपि निर्मोहः किमत्रस्ते यदुज्जिताः ॥ १७१ ॥
 विखल्यैवं बहुतरं अत्रा शिमानदीतटे । तस्यार्धदेहिकं शके रुदती समयोचितम् ॥ १७२ ॥
 अत्रासूनेर्गृहिल्यो ऽपि पिखल्य च विखल्य च । शिप्रायां चक्रिरे शङ्खेन्रणं क्रिमयाससः ॥ १७३ ॥
 सुतमृत्युमसुवृत्तशोकानखकराखिता । अत्रा तदेवप्रक्रय्यां शमाभृत्तरङ्गिणीम् ॥ १७४ ॥
 अत्रात्र सदने गत्या मुक्त्वैकां युर्विणीं यधूम । वधूत्तिः सममन्यात्तिः परिग्रग्यामुपाददे ॥ १७५ ॥
 गुर्व्यां जातेन पुत्रेण चैके देवकुलं महत् । यवन्तिमुकुमाखस्य मरणस्थानभूतडे ॥ १७६ ॥
 तद्देवकुलमद्यापि विद्यते ऽवन्तिभूरणम् । महाकाळाच्चिथानेन लोकं प्रथितमुचकैः ॥ १७७ ॥

अग्रयानार्यसुहृत्स्यपि गङ्गं समये वरनिष्याथ समर्थ्य ।

विहितानशनरत्यक्त्वा देहं सुरलोकातिश्रितां प्रतिपेदे ॥ १७० ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते महाकाव्ये
 सम्प्रतिराजचरित्रथार्यमहागिरिस्वर्गगमनथवन्तिमुकुमाखनखिनीगुल्म-

गमनथार्यसुहृत्तिस्वर्गगमनवर्णनो नाम एकादशः सर्गः ॥

छादशः सर्गः

सुररिणो ऽग्रये पञ्चसामी च मगयोगतः । अन्तप्रचनापारस्तक्या च प्रपश्यते ॥ १ ॥
 ऽरेष जगृहीषे ऽपाग्रजतार्थविचक्षणम् । अचन्तिरिति देशो ऽस्ति स्वर्गदेशीय इन्द्रिजिः ॥ २ ॥
 तत्र तु भवन्मिनि पिद्यते मलिवेशनम् । निवेशनमिव श्रीणां युगदामपि ह्यर्पदम् ॥ ३ ॥
 बरुष आषकस्तत्र त्रियो देव्या प्र्यात्मजः । इत्युत्रो धनगिरिगिरीकृतधनोद्ययः ॥ ४ ॥
 मायगेनापि पयसा तस्य नृषितयम्नयः । हृदये नाविरात्कामः प्रसमन्वाःस्वरक्षिते ॥ ५ ॥
 पार्श्वे दक्षो जयतीति न्यायसारं प्रधीयते । सो ऽर्थादपि व्यपाञ्चमे पात्रेन्यो ऽश्रं नियोजयन् ॥ ६ ॥
 दक्ष एव पुत्रे बन्दां धनगिर्यर्धमारतो । इत्येव कन्या नोषोढुं सो ऽर्हन्मपरायणः ॥ ७ ॥
 तत्र तत्र धनगिरिगंया स्वयमधीकृतम् । अर्हं हि प्रत्रत्रिप्यामि दोयो ऽस्ति मे न जटपतः ॥ ८ ॥
 इत्यथ धनसास्य मदेन्दस्य तु गन्दना । मुनन्दोचं धनगिरिदेवाहं सो ऽस्तु मे धरः ॥ ९ ॥ युग्मे ॥
 कहेन्दो धनसासो ऽपि स्वयंशरपरायणम् । दददो धनगिर्ये दीक्षामपि त्रिपृच्छये ॥ १० ॥
 द्वागदन्तमिषो नाम मुनन्दायाः पुत्रमदीत् । परित्रयां मिहगिरिचार्यस्यां द्विमत्रिषौ ॥ ११ ॥
 ज्जन्दरा तु ऽनुभ्रातां मुनन्दा मज्जधीरपि । जेजे धनगिरिन्नो गफां कर्म हि नान्यथा ॥ १२ ॥
 इत्यथारपदगिरी मीतन्मयाभिना किञ्च । प्रकृतिं तु लफरीकृत्ययनं एवपादितम् ॥ १३ ॥
 पुरा देव देवन्ल्लान्निबन्दिशोभना । य प्रष्टुयाथाश्रुतगार मुनन्दायाल्लोदेहे ॥ १४ ॥ युग्मे ॥

अल्पवक्षी धनगिरिस्तां शाल्योषं विच्युब्धीः । एष गर्भो ऽद्वितीयस्ते जविता प्रयजाभ्यहम् ॥ १६ ॥
 अमनीशित एयानुमन्वन्धो ऽपि त्वया मह । प्रमर्ग्येय प्रेयमी मे ऽतः परं स्वस्ति ते पुनः ॥ १७ ॥
 मो ऽय ह्यारिंशतमपि महमानः परीरहान् । सुहृन्मपं तपस्तेपे स्वसारीरे ऽपि निःस्पृहः ॥ १८ ॥
 ग श्रेयांजयविनयादितिः निष्यगुर्गुर्वृतः । द्युतमारं गुरोः पार्श्वरूपयः कूपाद्विवादे ॥ २० ॥
 नरमाग्यां ध्यनीतायां मुनन्दापि हि नन्दनम् । अजीजनज्ञानानन्दं सरसीव सरोरुहम् ॥ २१ ॥
 यदि ज्ञान न ते तानः नात्रजिष्यच्छदोऽयुक्तः । जानकमौल्यः श्रेयानज्रविष्यत्ततः लज्जु ॥ २३ ॥
 म गु वाडो ऽपि मष्टाराण्डानारण्डायरात् । तामामार्कपयामाम तं मंडापं समाहितः ॥ २५ ॥
 अशिन्यद्य मघानः परिभ्रयायुगदं । एवं च चिन्तयन्नेव जातिस्मरणमाप सः ॥ २६ ॥
 ममानजानिगमगः मंगामगारतां रिदन् । श्रेय हीरकण्ठो ऽपि पिब्ये ऽप्यन्यधनीनताम् ॥ २७ ॥
 कथमुच्चिन्त्य मो माता त्यदयनीति विचिन्त्य कः । मातुरङ्कस्वितो ऽप्युच्चै रोदिति स्म दिवानिसाम् ॥ २८ ॥
 न रागमर्षुर्माननं श्रीहनकरदर्शनीः । न वरदोडानेद्वाजिनं चाडुवचनैरपि ॥ २९ ॥
 नोगमद्रग्यष्टीडाजिनं मुग्धलोपरादनीः । न शिरधुर्यनेनापि विराध्राम म रोदनात् ॥ ३० ॥ गुप्तं ॥
 १ मारंपय गृहीत प्रीतिव ।

एवं च रुद्रतल्लय शिशोर्माताः पद्मत्यगुः । आससाद मुनन्दशपि निर्वेदं तेन सूनुना ॥ ३१ ॥
 अग्रयदा तु सिंहगिरिस्त्रागात्सन्निवेशने । विनेयर्धनगिर्यार्यशमितादिजिरावृतः ॥ ३२ ॥
 पगलां तस्थियांसं च नत्वा सिंहगिरिं गुरुम् । धनगिर्यार्यशमितावन्यजिज्ञापतामिति ॥ ३३ ॥
 स्वयनाः सन्ति नायस्मिन्नगवन् सन्निवेशने । यौष्माकेण नियोगेन तान्विवन्दयिषावहे ॥ ३४ ॥
 तयोश्च वृष्टतोरेयं शत्रुनं शुनसूचकम् । दृष्ट्वा सिंहगिरिगुरुरूचेऽनूचानपुङ्गवः ॥ ३५ ॥
 महोष्ठाजो ऽप्य वां प्राधी लज्जेये यद्युवां मुनी । सचिचं वाच्यचित्तं वा तदादेयं मदाज्ञया ॥ ३६ ॥
 मदने ऽप्य मुनन्दाया जग्मतुलौ महामुनी । तस्यास्त्वावन्यनारीजिघर्षार्यायातौ निवेदितौ ॥ ३७ ॥
 महिषाधोषिरे रयाः मुनन्दे नन्दनस्त्वया । अर्पणीयो धनगिरिः क नेप्यत्येप दृश्यताम् ॥ ३८ ॥
 निरानन्दा मुगन्दापि तमादाय स्तनन्धयम् । तेन निर्वेदितोदस्यादूचे धनगिरिं च सा ॥ ३९ ॥
 रूप्यं काष्ठमात्मैव यावकः पात्रितो मया । नटिताहं त्वनेनोच्चै रोदित्येप दिवानिराम् ॥ ४० ॥
 यत्पयमि प्रमज्जितलथाप्येनं स्वमात्मजम् । गृहाण मामिव त्याहीर्मा स्मैनमपि सम्प्रति ॥ ४१ ॥
 रिमला पनगिरिषि प्रोवाच वदतां वरः । एवं करिष्ये कल्याणि पश्चात्तापं तु यास्यसि ॥ ४२ ॥
 ना कृपाः सर्वेष्येहदं कुरुष्वं वा कुरुष्व तत् । समदं साक्षिणां जडे पुनर्होतं न लप्स्यसे ॥ ४३ ॥
 ततश्च माक्षिणः कृत्वा सनिर्वेदं मुनन्दया । नन्दनो धनगिरये ऽर्पितस्तेनाददे च सः ॥ ४४ ॥
 सो ऽनेके पनगिरिणा पात्रयन्धे न्यथायि च । गृहीतसंकेत इव विरराम च रोदनात् ॥ ४५ ॥

१ कुरन्तिर्धेष्टः ।

ततः सुनन्दासदनादृषी तायात्तवावकी । गुर्वाक्षापावकी चूयो ऽपेयतुर्गुरुगच्छिधी ॥ ४६ ॥
 महासारस्य जारेण पुत्ररदस्य तस्य तु । नमद्वाहुं धनगिरिं हृष्टा गुरुरजापत ॥ ४७ ॥
 आयासित इवासि त्वे त्रिदशजारेण तं मम । समर्पय महाज्ञाग विश्राम्यतु शुजस्तव ॥ ४८ ॥
 इयुयादाय यत्नेन साधुः श्रीपात्रमर्जकम् । कान्त्या गुरुकुमारात्रमर्पयामास तं गुरोः ॥ ४९ ॥
 देदीप्यमानं तेजोन्निरधिपं तेजसागिव । आचार्यैर्व्यस्तं बालं पाणिन्यां स्वयमाददे ॥ ५० ॥
 शिनोस्तस्यात्तिजारेण सद्यः त्रिदशगिरिगुरोः । नमति स्म महीपीठं वार्यादित्सोरिवाजुद्विः ॥ ५१ ॥
 तत्रारचद्वरकरो गुरुकृचे तयिस्सयः । अहो पुरुषचृषप्रमिदं धर्तुं न शक्यते ॥ ५२ ॥
 आधी प्रवचनाधारो महापुण्यः पुमानयम् । यद्वन रथयो रत्नं हि प्रायेणापायद्वज्रम् ॥ ५३ ॥
 साध्वीनामिति ते बालं पावनार्पयैर्यद्वरुः । यन्नसारस्य तस्यादावन्न इत्यन्निधामपि ॥ ५४ ॥
 गत्वा शय्यातरकुण्डे ऋके तं बालमार्थिकाः । स्वमात्मानमिवाख्याय पावनार्पयैर्यद्वज्रम् ॥ ५५ ॥
 पुमारचृत्याकुशलाः शय्यातर्यो ऽपि तं शिशुम् । स्वस्वपुत्राधिकं प्रीत्या पश्यन्त्यः पर्यपात्रयन् ॥ ५६ ॥
 शय्यातरपुरन्धीणां स सौभाग्यनिधानचूः । अद्वादहं सद्यचार हंसो ऽभ्युज्जिमिवाम्युजात् ॥ ५७ ॥
 उष्णपथगत्यस्तं बालं मन्मनोद्वेषपूर्वकम् । शय्यातरकुडुम्बिन्यो हर्षवानुवतां ययुः ॥ ५८ ॥
 शय्यातर्यो महाज्ञागाः स्नानपानारानादिभिः । स्पर्धमाना इवान्धोऽन्यं चकुर्यन्नस्य सत्क्रियाम् ॥ ५९ ॥
 ययोवृक्षपरीणामो यन्नो बालो ऽपि संयमात् । न बालचापलं चक्रे किञ्चित्तासामसौख्यदम् ॥ ६० ॥
 ययुजे प्रासुकं यन्नः प्राणयात्राकृते सुधीः । जातिस्मरणसञ्जातविवेकः कष्टपदिद्वि सः ॥ ६१ ॥

विषीर्षति स पादो एषि नीहारादि यदा च सः। चक्रे तदा मदा मन्द्रां सुव्यक्तां श्रावधारिणु ॥ ६२ ॥
साश्वतरयुगाराणां सर्वेषां जन्मन्वृत्तिव । यत्रोऽन्यत्र्यीतिगुणं समानं तेषु दर्शयन् ॥ ६३ ॥
ज्ञानोपकरणदानंर्वाङ्मयीर्णं प्रपद्यन् । यत्रः प्रमोदयामास प्रतिवामरस्मार्यिकाः ॥ ६४ ॥

यत्रं हृष्टा गुनन्गपि मुरूपं रीडराखिनम् । राध्यातरेन्यो ज्याचिष्ट मत्सुनिरिति यादिनी ॥ ६५ ॥
जगनीपुत्रगमन्यं तयागुप्यानकस्य च । न विद्मः किं त्वमो न्यामो गुरुष्णामिति तेऽवदन् ॥ ६६ ॥
ऽपुत्रत्वा नापयामानुलस्यं राध्यातराः सुतम् । ततश्चंष्टिष्ट मा यत्रं दूरस्थं व परस्वयत् ॥ ६७ ॥
गदना मूपरोपेन सा तेषामेव वेदमनि । पात्रीव द्वावयामास सन्ययानादिना सुतम् ॥ ६८ ॥

इतो एषि पाचडपुरविषयश्रीचिन्मपे । कस्या पूषां चेति नयां विद्येते प्रथितान्निधे ॥ ६९ ॥
दग्गराडे तपोनंघोरगामुः कं एषि तापमाः । पादयेषविदंकोऽनूत्तेषां मध्ये च तापमः ॥ ७० ॥
विषय पादयेषं च पादुके परिषाय च । ज्ञेये एषि स्वडवतादौ विम्यस्य सयचार मः ॥ ७१ ॥
एरे च पादुकारुदः स नित्यं जडवर्तनेना । पुरे गतागनं चक्रे जनयन्विसयं जने ॥ ७२ ॥

न हि यो दर्शने को एषि प्रजावोऽस्ति यथा हि नः । अमपोषामकानेयं प्रजहाम म तापसः ॥ ७३ ॥
तवागारादंरुनितानायादौ वज्रस्य मावुडः । विभ्रारद्वमयोगेन योगमिच्छो महानयाः ॥ ७४ ॥
तरारुदंरुनितानः सुतज्ञानं रुरत्वपि । शाल्या मतिवडेनापि जगाद स्यानुयामकान् ॥ ७५ ॥
नास्य क्वपि तरःरुदिस्रापमस्य तत्तन्निनः । केनाप्यमौ प्रयोगेषु प्रतारयति योऽन्विडान् ॥ ७६ ॥

यथा ह्यकाशपुष्पादि दर्शितं कीदृशकण्डम् । तत्रैतदपि विज्ञानं न तपःशक्तिगीहन्ती ॥ ७८ ॥
 छपदेशमात्रसिद्धे साध्ये शुभमादृशामपि । विज्ञाने विस्मयं कृत्या मा स्म श्रद्धा तागमान् ॥ ७९ ॥
 यदि वः प्रत्ययो नास्ति तापससन्निभमन्यताम् । गृहगतस्य तस्यांही प्रज्ञाद्यौ पादुके श्रुति ॥ ८० ॥
 श्रावकैस्तापसः सो ऽथ सायां कृताया न्यमन्व्यत । एकस्य श्रावकस्यैकस्यागालरित्तो ज्ञीः ॥ ८१ ॥
 श्रावकः सकुटुम्बो ऽपि दर्शयन्नक्तिनाटकम् । ते तापममन्तापिष्ट गृह्वारमुपगतम् ॥ ८२ ॥
 जगन्नजवतः पादपद्मी प्रशाउयाम्यहम् । ये श्लाघयन्ति त्परादायात्मानं श्लाघयन्ति ते ॥ ८३ ॥
 तदस्माननुगृहीवं निलारचितुमर्हसि । सरद्वयन्ति महामानो ज्ञिकं ज्ञिकमर्ता न हि ॥ ८४ ॥
 अनियुतो ऽपि तस्याथ श्रावकस्तापसस्य सः । श्लाघयामास पादौ च पादुके चोष्णवारिणा ॥ ८५ ॥
 तत्पादपादुकादौचमकार्योत्स तथा यथा । तत्र प्रसेपगन्धो ऽपि नास्थानीचे ऽनुरागवत् ॥ ८६ ॥
 महत्या प्रतिपत्त्या तं तापसं श्रावकाप्रप्लीः । अनोजयत्कार्यशाल्युग्या मिथ्यादत्तो ऽपि हि ॥ ८७ ॥
 तेन खेपापहारेण तापसो दुर्मनायितः । नावेदीज्ञो जनास्यादं विगोपगमशङ्कया ॥ ८८ ॥
 तापसो जोजनं कृत्वा सरिच्छीरे पुनर्ययौ । खोर्कृतौ जलसन्नकुतूहलदिदृष्ट्या ॥ ८९ ॥
 खेपाथयः स्यादद्यापि को ऽपीत्यद्वयमतिः स तु । श्लाघीकलाहलं कृत्या माग्याप्रामिशादन्नसि ॥ ९० ॥
 ततः कमण्डुरिव कुर्वन्नुडुडारवम् । मुनक्ति स्म सरिच्छीरे स तापसकुमारकः ॥ ९१ ॥
 धर्यं मायाविनानेन मोहिताः स्मः कियचिरम् । मञ्जिन्यन्वदिति मनलदा मिथ्यादृशामपि ॥ ९२ ॥
 दत्तताले च तत्काखं जने पुमुदकारिणि । आचार्यो अपि तत्रागुः श्रुतरकन्धपुवरन्धराः ॥ ९३ ॥

मत्प्रथिव्या स्वस्य दर्शनस्य प्रजापताम् । आश्यासि शिञ्जिषुषोमविशो मरिदन्तरं ॥ ९४ ॥
 पृथिवी पुत्र यथा दागो पर्य परतरे तय । इति सा तोषदाचार्यवयो पुष्यो मद्भारमनाम् ॥ ९५ ॥
 तस्यै मत्प्रथया मरिलो मिञ्जिने सति । आश्यायः मपरीशरः परतीरनुवं ययो ॥ ९६ ॥
 आश्यादेदोतं तं चातिरायं प्रेक्ष्य तापनाः । सर्वे इपि मञ्चिञ्जिरे तत्र म्भ्यासिष्यो जनः ॥ ९७ ॥
 आश्यादेदोतं तं मिनास्यानिरेके प्राप्रक्षस्य । सर्वे मदिदमिध्याश्यास्तापना एकञ्चनमः ॥ ९८ ॥
 ते मञ्चुषीपतासत्या इति आतासदन्त्ये । मञ्चुषीपिकनानकः श्रमणा श्रागमोदिताः ॥ ९९ ॥
 इत्यथ यशस्रदस्यः प्रमोत्पान्त्रिहादनः । तदा च पनगियांश्याम्त्र साधव श्राययुः ॥ १०० ॥
 आश्याइति एतमिनिर्मदीप्यामि स्वगान्मन्त्रम् । सुनन्दं च विन्मदन्ती तेष्यायातेष्वभोदत ॥ १०१ ॥
 सुनन्दोपि हरदिग्यः स्वनन्दनमदाशय । ते पुनर्नारश्यामसुः प्रत्यनायन्त चंद्राम् ॥ १०२ ॥
 ऊदाबिभस्यदा दसौ मुखे उम्भन्दमयं रिशुः । शान्तामन्त्रि को दत्तं पुनरादानुमिञ्जति ॥ १०३ ॥
 विधीदेदिग्य दंष्टु स्यः शिरनपण्डति । मा दः विद्याः सुतं दत्त्वा त्वयं परमाकृतः ॥ १०४ ॥
 एतदोरनशोरेदुदोषिषरमाभयोः । शोको द्यादीदनुं शरं गात्रा निशार्गयिष्यति ॥ १०५ ॥
 तत्रः सुगन्ता शोकेन सरित्वा नृपपरदि । उपास्य मरुत्कहिनाः श्रमणा अवि ने ययुः ॥ १०६ ॥
 एतरे नृपदीश्वरनेत सुगन्ता दहिनेन तु । श्रीनाम्नहः मन्मन्त्रे इपि यथाभ्याननपाररे ॥ १०७ ॥
 परिदस्य एतोरनशुल्कं शारदरुषः । देगाकृतः मनाकृति शान्तामन्त्र्य त्रयवर्गा ॥ १०८ ॥

तं निर्णयमंशतां ती तु पशुबुजावपि । इति बोचतुरादी कः सुनुमाहातुमर्हति ॥ १०९ ॥
 स्त्रीगृह्याः प्रोचिरे पीरा प्रतिनामेप वाद्यकः । चिरसद्दितमेमा तषचो नातिद्वहते ॥ ११० ॥
 मातैवाहुयतामादाधियं दुष्करकारिणी । नारीति चानुकम्प्यापि नयत्येतद्धि नान्यथा ॥ १११ ॥
 ततः सुनन्दा यद्गुणो वाद्यक्रीरुनकानि च । विविधानि च न्नदयाणि दर्शयन्त्येवमन्यथात् ॥ ११२ ॥
 हस्तिनो ऽमी अमी अश्याः पत्तयो ऽमी अमी रथाः । तथ क्रीडार्थमानीतास्तद्गृहार्णैहि दारक ॥ ११३ ॥
 मोदका मण्णका चाक्षाः शंकराश्चान्यदप्यदः । यदित्सिसि तदस्त्रेय गृह्यतामेहि दारक ॥ ११४ ॥
 तत्रायुष्मन्कृषीयाहं सर्वाद्भ्रमवतारणे । चिरं जीव चिरं नन्द सुनन्दामाशु मोदय ॥ ११५ ॥
 मम देवो मम पुत्रो ममात्मा मम जीवितम् । त्वमेवासीति मां दीनां परिष्वङ्गेण जीवय ॥ ११६ ॥
 विद्यशं मा कृथा वत्स मां लोकस्यास्य पश्यतः । हृदयं मे ऽन्यथा ज्ञापि पक्व्याद्युद्बुद्धिया ॥ ११७ ॥
 एहि हंसगते वत्स ममोत्सङ्गं परिष्कुरु । कुश्रियासायक्यो मे न ह्यन्यः क्रिमियानपि ॥ ११८ ॥
 एवं क्रीरुनकैर्नश्यप्रकारैश्चाटुकैरपि । सौनन्देयः सुनन्दाया नान्यगद्गुनमनागपि ॥ ११९ ॥
 न मातुरुपकाराणं को ऽपि स्यादनृणः पुमान् । एवं विदशपि सुधीर्वच एवमचिन्तयत् ॥ १२० ॥
 यदि सद्गुणेषुश्रित्ये कृत्वा मातुः कृपामहम् । तदा स्यान्मम संसारो दीर्घदीर्घतरः खलु ॥ १२१ ॥
 इयं च धन्या माता मे ऽल्पकर्मा प्रत्रजिष्यति । छपेदयमस्या ह्यापातंभावजं दुःखमप्यदः ॥ १२२ ॥
 दीर्घदर्शी विष्टुर्येवं वञ्चो वञ्चदृढाशयः । प्रतिमास्य इव स्थानात्त चचात्त मनागपि ॥ १२३ ॥

१ तेषाम्यंने एणच्छेदे कृन्त्याया मरणे तथा । आगतमावतो दुःखं स पश्चात्सुखमेवते ॥

राजापादीत्सुनन्दे त्वमपसर्प शिशुर्ह्यसौ । नागादाह्वयमानस्त्यामजानन्निव मातरम् ॥ १२४ ॥
 ततो राज्ञा पत्निरितिः प्रासावसरमीरितः । रजोहरणमुत्क्षिप्य जगादैवं मिताक्षरम् ॥ १२५ ॥
 प्रते भेद्वरगायस्ते तत्पद्मो ऽसि यदि स्वयम् । तत्रजोहरणं धर्मध्वजमादस्व मे ऽनघ ॥ १२६ ॥
 पद्मस्तद्वय कञ्चन श्योतिस्तकरो द्रुतम् । दधात्रान्निपनगिरि प्रकण्ठपादधर्षणः ॥ १२७ ॥
 गत्या च पितुल्लङ्घनधिरह्य विचुञ्चयीः । तत्रजोहरणं वीक्षासरोजवज्रुपाददे ॥ १२८ ॥
 यत्रेण पाणिपद्मान्यां रजोहरणमुदृतम् । विरराज रोमगुञ्ज एव प्रवचनश्रियः ॥ १२९ ॥
 उग्रमरुन्दकक्षिकाकारदन्तद्युतिसितः । स रजोहरणादृष्टिं नान्यत्रादान्मनागपि ॥ १३० ॥
 दिनात्यये पद्मिनीय गद्यो म्दानिमुपेयुषी । हस्तयिन्यस्तचिबुक्ता सुनन्दैयमचिन्तयत् ॥ १३१ ॥
 ज्ञात्वा मम प्रमलितो जर्ता प्रमलितो ऽथ मे । प्रमलित्यति पुत्रो ऽपि प्रमज्जाम्यहमप्यतः ॥ १३२ ॥
 न मे ज्ञाता न मे जर्ता न मे पुत्रो ऽपि सम्प्रति । तन्ममापि परित्त्रज्या श्रेयसी गृह्णवासतः ॥ १३३ ॥
 स्वयमेवेति निर्णीय सुनन्दा गदनं यथौ । वज्रमादाय वसतिं प्रययुर्मुनयो ऽपि ते ॥ १३४ ॥
 प्रतेमुनें पपी लन्यं वज्रस्तारधया थपि । इत्याचार्यैः परित्त्राग्य साध्वीनां पुनरार्थ्यत ॥ १३५ ॥
 उच्यन्नाग्यविशेषेण ज्वर्यैराग्यजन्तृसाम् । सुनन्दापि प्रयत्राज तद्भ्राचार्यसन्निधौ ॥ १३६ ॥
 पठदार्थागुणामृण्यमज्ञान्येकादसापि हि । पदानुसारी जगवान्यत्रो ऽधीयाय धीनिधिः ॥ १३७ ॥
 थष्टयथो ऽनघचभ्रौ यावदार्याप्रतिश्रेय । ततो यमत्यामानिन्ये हर्षज्जाग्निर्महर्षिन्निः ॥ १३८ ॥

धन्यदा यज्ञगुरवः प्रत्यवन्ती प्रतस्थिरे । धाराधरो ऽस्यगडधारमन्तराले यवर्ष च ॥ १३९ ॥
 प्राग्जन्मसुहृदो यज्ञस्यामरा जुगुप्तकालदा । आचार्यो यज्ञगुरवस्तो तस्थुः सपरिमुदाः ॥ १४० ॥
 उत्पर्याणितवज्राश्ववृषजं चरदौष्टिकम् । मण्डवीकृतसकटं सन्निवेशितकेणिकम् ॥ १४१ ॥
 तृणमावरणमुन्नसखरत्नकृञ्जानम् । राज्ञान्नोत्तीर्णपात्रीकं युञ्जानजनसङ्कुलम् ॥ १४२ ॥

वारिदे विरतप्राये तानाचार्यान्दिवीकसः । आयासं ते दिविपदो यणिप्रूया विचकिरे ॥ १४३ ॥
 निवृत्तामिव विज्ञाय वृष्टिमाचार्यपुङ्गवाः । न्यमन्त्रयन्त निशार्थं ह्रस्ववन्दनपूर्वकम् ॥ १४४ ॥

वज्रो ऽथावशियकी कृत्वा द्वितीयमुनिना सह । विहर्तुं निरगादीर्याशुञ्जिध्वनि चिन्तयन् ॥ १४५ ॥
 तुषारान्पततो दृष्ट्वा त्रसरेणुनिजानपि । वज्रो निववृते च ज्ञान्नीतो ऽष्कायविराधनात् ॥ १४६ ॥
 तुषारमात्रामप्यभ्युवृष्टिं देवा निरुध्य ताम् । आहासत पुनर्वज्रं वृष्टिर्नास्तीति ज्ञापिणः ॥ १४७ ॥
 यज्ञस्तुडपरोधेन वृष्ट्यन्नावेन चाचलत् । जगाम च तदायासं ऋकपानादिसुन्दरम् ॥ १४८ ॥
 ससन्त्रमेपु देवेषु तेषु ऋकादित्सया । इच्यदेश्चकालत्रावैरुपयोगमदत्त सः ॥ १४९ ॥
 कृष्णारुकादिकं इत्थं बुक्तो राज्ञमसन्त्रवि । इदमुक्तयिनीक्षेत्रं स्वजावादपि कर्कशम् ॥ १५० ॥

१ केणिकं बलगृहम् ।

१ ५२ ॥

प्रायुपि प्रथमायां च इव्यस्यास्य कथापि का । दातारो ऽध्यनिमेषाद्वा अचरुष्टृक्चरणा इति ॥ १५३ ॥
नियतं देवपिणो ऽयं साधूनां न हि कष्टपते । तस्मादनात्तपिणो ऽपि ब्रजामि गुरुसन्निधौ ॥ १५४ ॥

॥ १०३ ॥

इत्यनादाय तद्भिदां यज्ञस्वामी न्यवर्तत । प्रत्यहीच्युय तैश्चाथो जगदे विस्मितैः सुरैः ॥ १५५ ॥
वयं हि जृम्भका देवाः प्राग्जन्मसुहृदस्तव । त्वां इष्टुमागमामेह त्वमद्यापि हि नः सुहृत् ॥ १५६ ॥

अथ वैक्रियवब्ध्याल्यां विद्यां तोषन्तुो ऽमराः । निष्क्रयं ह्यसमायाया इय यज्राय ते ददुः ॥ १५७ ॥
ज्येष्ठे मास्यन्यदा वज्रो विहरंश्च वह्निर्बुवि । नैगमीञ्चूय तैर्देवैर्घृतपूरैर्यमन्व्यत ॥ १५८ ॥
यज्रो गत्वा तदावासे देवपिणं च पूर्ववत् । ज्ञात्वा न खलु जम्राहोपयोगविदुरो हि सः ॥ १५९ ॥

यज्राय पूर्वमुहृदे विद्यामाकारागामिनीम् । प्रददुस्तोपभाजस्ते स्वं स्वं स्थानमथो ययुः ॥ १६० ॥

ततो विहरतो गङ्गमध्ये यज्ञस्य चाजयत् । पदानुसारिखब्धात्ता सुस्थिरैकादशाक्षयपि ॥ १६१ ॥
अधीयमानमश्रीपीद्यत्पूर्वगताद्यपि । तत्तज्जग्राह जगवान्वज्रो मेधाविनां चरः ॥ १६२ ॥
यदा पतेति स्थविरा वज्रं स्माहुस्तदा हि सः । किञ्चिद्गुणगुणारावं निचालुरिव निर्ममे ॥ १६३ ॥

स्थविराशाजङ्गजीरुः स्वशक्तिं चाप्रकाशयन् । अव्यक्तमुद्गुणैकचित्तो ऽश्रीपीत्पठतो ऽपरान् ॥ १६४ ॥
अन्यस्मिन्नहि मध्याहे जिदार्थं साधवो ययुः । आचार्यमिथा अपि ते वह्निर्जसौ विनिर्ययुः ॥ १६५ ॥
तस्यौ तु वज्र एकाकी पश्चात्सतिरदृक्कः । स साधूनां मण्डलेन वेष्टिकाः सन्न्यवीविशत् ॥ १६६ ॥

१ उपधीन् ।

॥ १०३ ॥

सर्गः

आचार्य इव शिष्याणां तासां मध्ये निगद्य सः । वाचनां दातुमारेत्ते प्राकृन्मनोधरघ्ननिः ॥ १६७ ॥
 एकादशानामहानामपि पूर्वगतस्य च । वाचनां पुनरागच्छन् गुरुः सुश्रान दूरतः ॥ १६८ ॥
 यस्तत्पितृरमायातः श्रुत्वा गह्वरद्वारवम् । आचार्यो ऽचिन्तयत्किं नु साधयः शीघ्रमागताः ॥ १६९ ॥
 अस्मदागमनममी पाठयन्तो महर्षयः । स्वाध्यायं कुरुते त्रिशसुपाद्राय ममागताः ॥ १७० ॥
 आचार्याश्च विदाग्रकुः क्षणे स्थित्वा विमृश्य च । यथैष वज्रपात्रैर्यचनां ददतो ध्वनिः ॥ १७१ ॥
 असौ पूर्वगतस्यैकादशाह्ना अपि वाचनाम् । यद्दत्ते तत्किमर्थेष्ट गर्जस्थो विस्मयामहे ॥ १७२ ॥
 स्वविरैः पाठ्यमानो ऽयमत एवावसायते । वाइयात्प्रागाडस इति ज्ञात्वाशिष्य तदा वयम् ॥ १७३ ॥
 अस्मदाकर्णनाशङ्की लज्जितो मा स्म ऋदुसौ । रोमाञ्चितः शिष्यगुणैराचार्य इत्यपासस्तु ॥ १७४ ॥
 शब्देन महताचार्याश्चक्रुर्नैपिधिकीमय । गुरुणां शब्दमाकर्ण्योदस्याहञ्जो ऽपि विष्टरात् ॥ १७५ ॥
 उपेत्य जिह्मितगतिर्न यावत्प्राविशानुरुः । तावत्ता वेष्टिका यज्ञः स्वस्थस्थाने मुमोच च ॥ १७६ ॥
 अन्येत्य च गुरोर्दण्डरुमाददे ऽंही ममार्ज च । तत्रजोवन्दनेनोद्यैः स्वं श्रावमवगुण्डयन् ॥ १७७ ॥
 आसनस्यस्य च गुरोः पादौ प्रासुक्यारिणा । श्रावयामास शिरसा वयन्दे पादयारि च ॥ १७८ ॥
 आचार्याश्चिन्तयामासुर्महात्मा वाडको ऽप्यसौ । श्रुतसागरपारीणो रथ्यो वज्रास्पदीजघन् ॥ १७९ ॥
 अजानन्तो ऽस्य माहारम्यं वाडस्थाप्यन्यसाधयः । कुर्वन्ति न यथायज्ञां प्रयतिष्यामहे तथा ॥ १८० ॥
 इत्याचार्या विजावर्षा शिष्येभ्यो ऽकथयन्निति । यास्यामो ग्रामममुकं चित्रोहं तत्र नः स्थितिः ॥ १८१ ॥

प्राचुषि प्रथमायां च इत्यस्यास्य कथापि क्ता । दातारोऽप्यनिमेषाद्वा अन्वष्टुकचरणा इति ॥ १५३ ॥
 निर्यादेरविज्जोऽयं सापूर्णां न हि कल्पते । तस्मादनात्तपिण्णोऽपि प्रजासि गुरुसन्निधी ॥ १५४ ॥
 दायादाय तद्विज्ञं पञ्चस्यामी न्यवर्तत । प्रत्यह्नीन्य तैथायो जगदे विस्मितैः सुरैः ॥ १५५ ॥
 यथै हि जग्ज्जका देवाः प्राग्ज्जन्ममुद्दल्लव । त्वां इधुमागमामेह्द त्वमद्यापि हि नः सुहृत् ॥ १५६ ॥
 त्वच्च वैक्रियज्जगत्पाल्यां विद्यां तोरनृतोऽमराः । निष्कयं ह्युसमायाया इय यच्याय ते ददुः ॥ १५७ ॥
 इंधे मास्यन्यदा पञ्जो विहरंधं बहिर्नुवि । नंगमीन्य तदेवधृतपूर्त्यमन्त्यत ॥ १५८ ॥
 पञ्जो मायां तदायासे देवपिण्डं च पूर्ययत् । हात्या न सत्तु ज्ञमाहोपयोगविद्युरो हि सः ॥ १५९ ॥
 वज्जाय पूर्ययुरे विद्यामाकाशागामिनीम् । प्रदत्तलोपनाज्जलं स्वं स्वं स्थानमथो ययुः ॥ १६० ॥

ततो विहरतो गज्जमाये पञ्चस्य चान्नयत् । पदानुमारिखब्धात्ता मुस्थिरेकादशात्त्वपि ॥ १६१ ॥
 अशीषमागमध्रंशीषवत्पूर्यगताद्यपि । तत्तज्जमाह नगवान्ज्जो मयाविनां वरः ॥ १६२ ॥
 ददा येनेति त्वविग पञ्जं स्माहुलदा हि मः । किञ्चिद्गुणगुणारवं निज्जात्तुस्थि निर्ममे ॥ १६३ ॥
 स्वविद्यादान्ज्जनीकः स्वराकिं पात्रकारायन् । अद्य्यक्तुमुद्रुणन्किञ्चित्तोऽश्रंशीषत्वतोऽपरान् ॥ १६४ ॥
 अग्गस्मिमाहि माग्गहे निज्जार्यं माथयो ययुः । थाचार्यमिथा अपि ते बहिर्नमो विनिर्ययुः ॥ १६५ ॥
 मग्गी तु पञ्ज एकाधी पथात्तत्तिरिक्कः । स मापूर्णां मरुन्डेन वेष्टिक्काः मग्ग्ययीविदात् ॥ १६६ ॥

वञ्चश्चिरमवहातो ऽस्माच्चिराहाततच्छुषैः । इदानीं जगत्प्रत्यादा इय वाञ्छो ऽप्ययं हि नः ॥ १९७ ॥
 बावो ऽप्यस्त्वेष गम्यस्य गुरुर्गुरुगुणान्वितः । प्रदीपः सुन्दकलिकामात्रो ऽप्युद्योतये कृद्मम् ॥ १९८ ॥
 आचार्यवर्या जगद्दर्शयत्वेयं तपोधनाः । किं त्वमी नावमन्त्वयो विद्यायुञ्जो ऽर्त्तको ऽपि हि ॥ २०० ॥
 अगमाम वयं भ्राममाचार्यो ऽयं च यो ऽर्पितः । अत एव यथा पितृय यूयमस्त्वहशाङ्गुणान् ॥ २०१ ॥
 अन्यथा वाचनाचार्यपदवीं नायमर्हति । गुर्वदत्तं यतो ऽनेन कर्षंश्चुत्याददे श्रुतम् ॥ २०२ ॥
 स इहेषानुष्ठानरूपोत्सारकक्षपो ऽस्य संयताः । कार्यं आचार्यपदवीयोग्यो ह्येष ततो ज्ञयेत् ॥ २०३ ॥
 ततश्च प्रागपठितं श्रुतमर्थतमन्वितम् । शीघ्रमभ्यापयामास वञ्चं गुरुद्वारधीः ॥ २०४ ॥
 साध्विमात्रीकृतगुरुर्वञ्चो गुर्वर्पितं श्रुतम् । प्रतिविम्बमिवादर्शः सर्वं जगद्दृष्टीक्षया ॥ २०५ ॥
 श्रुतज्ञो ऽचूतदा वञ्चो यथा तस्य गुरोरपि । कुर्जेदधिरतन्देहलोष्टमुज्जरातां ययी ॥ २०६ ॥
 दृष्टिवादो ऽपि हृदये यावन्मात्रो ऽञ्जवद्गुरोः । तावानुपाददे वञ्चेणान्जश्चुकुञ्जीक्षया ॥ २०७ ॥
 अन्यदा विहरन्तस्ते भ्रामाद्भ्रामं पुरापुरम् । पुरं दशपुरं जग्मुराचार्याः सपरिभ्रदाः ॥ २०८ ॥
 तदा चोद्भवित्पुण्यां सम्पूर्णदशपूर्वचतु । आचार्यो ऽस्ति तदेतस्मादादेया दशपूर्व्यपि ॥ २०९ ॥
 एकादशाङ्गीपावो ऽपि येषां कष्टायते चूडाम् । ते स्म शिष्या दशपूर्व्यग्रहणे कथमीशताम् ॥ २१० ॥
 अथयास्त्वेष वञ्चः कृतमीदृशचिन्तया । पदानुसारिखन्ध्या हि दृष्टप्रत्यय एव सः ॥ २११ ॥
 इत्यादिशतद्वरुर्वञ्चं त्वं वत्सोद्भवित्पुण्यां व्रज । तत्राधीष्व दशपूर्वीं जग्मुरसगुरोर्मुखात् ॥ २१२ ॥
 अत्यदपमेधसः सर्वे न च सन्नहचारिणः । न ह्यखञ्जण्यो ऽमुत्र यत्राहमपि कुण्ठधीः ॥ २१३ ॥

*यच्छिष्यस्यैव ध्योगतिपसाद्य साधका । जगद्व्यापनाषादसन्धौ उस्माकं त्रयिष्यति ॥ १०२ ॥
 बभौ वो वाचनाशार्थो जगितेत्वादिसादुरः । जगत्त्वादविचार्यैव प्रत्ययघ्नन् ते तथा ॥ १०३ ॥
 माताकृत्वं कादोसर्गवाचनामदृष्टादिकम् । कर्तुं ते साधवो वज्रं निघटायां न्ययादयन् ॥ १०४ ॥
 गुर्वाभलीति वज्रो एषि निघटायागुपाविरात् । छाचार्यस्यैव विनयं नस्याकार्पुंथ साधवः ॥ १०५ ॥
 सर्वेसाग्वि साधूनामानुपूर्व्यां परिरुतान् । सद्गन्त्या वज्रंउपानान्वज्रो द्याद्यापरकान्द्रौ ॥ १०६ ॥
 ये द्योऽपगोपमाने एषि साधवो द्योऽयन्मगमन् । लपचक्रमिरे वज्रादादायादाय वाचताम् ॥ १०७ ॥
 छागोपशाब्दो वज्रो वनुरातिज्ञेकरुपि । तत्प्रत्यमञ्जुनं दृष्ट्वा गडः सर्वो विमिष्मिये ॥ १०८ ॥
 छात्रासान्तापका पूर्वमपीमान्पुरुरानपि । संवादाद्यमष्टुंथ वज्रो द्योऽव्याख्यनयेव तान् ॥ १०९ ॥
 साधैव वाचनया वज्राप्येनुमंरुपकः । आप्यनेकवाचनात्रियार्थावन्न गुरुमक्षिणौ ॥ ११० ॥
 ते द्योऽपुः साधवो उद्योन्वं गुरवेदि विजुम्बते । वज्रपाशे तदा नीजं श्रुतरकन्धः समाप्यते ॥ १११ ॥
 गुरव्यो द्योऽपिके वज्रे नेतिरे मुनयो गुणैः । एकगुरदीहिते हि मुगुपे मोदते गणः ॥ ११२ ॥
 छात्रादोऽद्विगुणदामागुोनादकिय धानतः । वज्रो उस्मन्तरिचारस्य नापी ज्ञानगुणः सद्यु ॥ ११३ ॥
 वज्रसाधुपदासौ उद्यानपीनं पट्टरस्य हि । लपेत्य पाठानां दानि गुरोः शिष्यो उमत्रेगुणैः ॥ ११४ ॥
 विष्णुविदेदमन्त्रादाः कदिने उद्दि मनापुनः । मुनयो वज्रमहिताल्पादांथ ववन्दिरे ॥ ११५ ॥
 किं वा स्मरसादनिर्गहो उद्यनीनि गुरुदिने । वज्ररिरे देवगुरव्यमानादिति साधवः ॥ ११६ ॥
 दन्दिस्त्वा गुरुरस्यसादोऽद्विगुणः सर्वे खच्चिन्वन् । अस्माकं वाचकाशार्थो वज्रो उन्मुप्यदाजया ॥ ११७ ॥

षष्ठीश्चिरमवहातो ऽस्माच्चिरहाततृष्टुषेः । इदानीं नागवत्पादा इव पादो ऽप्ययं द्वि नः ॥ १९७ ॥
 धादो ऽप्यस्त्वेष गद्यस्य गुरुर्गुरुगुणान्वितः । प्रदीपः तुन्दकद्विकामात्रो ऽप्युद्योतये कृद्म ॥ १९८ ॥
 आचार्यवर्या जगद्गुरुर्भवत्येवं तपोधनाः । किं त्वसी नागमन्तव्यो विद्याध्वजो ऽर्नको ऽपि हि ॥ २०० ॥
 अगमाम वयं ग्राममाचार्यो ऽयं च यो ऽपिंतः । अत एव यथा वित्त्य यूयमस्येहशान्गुणान् ॥ २०१ ॥
 अन्यथा वाचनाचार्यपदवीं नायमर्हति । गुर्वदत्तं यतो ऽनेन कर्णश्रुत्याददे श्रुतम् ॥ २०२ ॥
 सङ्केपानुष्ठानरूपोत्सारकश्यो ऽस्य संयताः । कार्यं आचार्यपदवीयोस्यो ह्येष ततो जयेत् ॥ २०३ ॥
 ततश्च प्रागपवितं श्रुतमर्थसमन्वितम् । शीघ्रमभ्यापयामास वचनं गुरुरुदारधीः ॥ २०४ ॥
 साष्टिमात्रीकृतगुरुर्वज्रो गुर्वपिंतं श्रुतम् । प्रतिविम्बमिवादर्शः सर्वं जग्राह वीज्या ॥ २०५ ॥
 श्रुतज्ञो ऽच्युतदा वज्रो यथा तस्य गुरोरपि । दुर्जेदचिरतन्देहखोष्टगुर्जरां ययो ॥ २०६ ॥
 दृष्टिवादो ऽपि हृदये यावन्मात्रो ऽज्रवहुरोः । तावानुपाददे वचेणान्नश्रुतुकवीज्या ॥ २०७ ॥
 अन्यदा विद्वरन्तस्ते ग्रामाद्ग्रामं पुरापुरम् । पुरं दशपुरं जम्पुराचार्याः सपरिष्ठदाः ॥ २०८ ॥
 तदा चोज्जयिनीपुर्यां सम्पूर्णदशपूर्वचतुः । आचार्यो ऽस्ति तदेतस्मादादेया दशपूर्व्यपि ॥ २०९ ॥
 पद्मादराक्षीपातो ऽपि येषां कष्टायते चृशम् । ते स्म शिष्या दशपूर्वमहणे कथमीशताम् ॥ २१० ॥
 अथयारस्त्रेयं दुं वज्रः कृतमीहशचिन्तया । पदानुसारिखिन्तया हि दृष्टप्रत्यय एव सः ॥ २११ ॥
 इत्यादिराहुर्ल्वञ्जं त्वं यत्सोक्तयिनीं व्रज । तत्राधीष्व दशपूर्वीं व्रजगुप्तगुरोर्मुखात् ॥ २१२ ॥
 अल्पदृश्यमेधसः सर्वे न च सत्रद्व्यधारिणः । न ह्यखम्भूष्णवो ऽप्युत्र यत्राहमपि कुल्वधीः ॥ २१३ ॥

भीत्य दत्ता पूर्वोणि शीघ्रमेहि मदाहत्या । तव सन्निहिताः सन्तु सौम्यंशासनदेवताः ॥ २१४ ॥
 त्रमुखाश्च प्रमरतु दत्तापूर्वो महर्षिषु । हे वत्स कृपाडुदकमियोपवनशाखिषु ॥ २१५ ॥
 एवं सिद्धगिरिरिचमयन्ती गन्तुमादिशात् । वर्तते स्वधिरः कष्टप इत्थृपी ह्यौ च तत्समम् ॥ २१६ ॥
 नोपागिगामादाय मूर्ध्ना सिद्धगिर्युरोः । वज्रो ऽगात्रजगुसां हिपूतामुक्त्वयिनीं पुरीम् ॥ २१७ ॥
 मासे षोडशदिनीपुर्यां सुनन्दानन्दने मुनी । निरिच्छिष्टं जङ्गुसाचार्यः स्वप्तं शुभे दृष्टे ॥ २१८ ॥
 यदादाय मम करात् ह्यीरपूर्णं पतङ्गं हम् । आगन्तुको ऽपि वत्कश्चिन्नृप्तिं च परमामगात् ॥ २१९ ॥
 सिष्येभ्यः कथयामास गुरुः स्वप्तं च तं प्रेगे । तस्यार्थं विविधं ते ऽपि यथाप्रज्ञं व्यचारयन् ॥ २२० ॥
 गुरुरूचे न जानीथातिथिः को ऽप्यागमिष्यति । स सार्थं युवप्रमत्तः सर्वमादास्यते सुधीः ॥ २२१ ॥
 पद्मो ऽपि नगरीक्षारे शर्वरीमतिवाह्य च । प्रजाते ऽगात्रजगुसाचार्यपर्यप्रतिश्रयम् ॥ २२२ ॥
 दूरतो पद्ममाख्योऽप्य गुरुरिन्दुमिवाण्यः । उद्व्रासं कलयामास परं परमया मुदा ॥ २२३ ॥
 आचार्यो ऽप्यायददो मे मौञ्जाग्येनास्य धीरिति । किमात्रिद्वान्नाभ्यहममुमङ्कमारोपयामि च ॥ २२४ ॥
 प्रसिद्धिप्रदानीं पद्मस्याकृतिं परिभाष्य च । वज्रो ऽयमिति निश्चिष्यं जङ्गुसो महामुनिः ॥ २२५ ॥
 पन्दनाजिमुपं पद्मं जङ्गुसो ऽथ सखजे । वलीयसी खल्लूकण्ठा वित्तयं न प्रतीकृते ॥ २२६ ॥
 द्यारोप्याङ्कं जङ्गुसाचार्यो पद्ममजापत । अधितवदनाम्भोजं स्वनेत्रे च्छुद्धतां नयन् ॥ २२७ ॥
 कष्टितुलविहारस्ते कश्चित्ते ऽद्भुतनामयम् । कश्चित्तपस्ते निर्विघ्नं कश्चित्ते कुशाली गुरुः ॥ २२८ ॥

१ पाठम् । २ पाठः ।

यन्दिवा प्रदुग्तापि पञ्चो विरचिताशक्तिः । उवाच वदतज्ञाद्विन्याममुग्रशक्तिः ॥ २२७ ॥
 अथ्यं दत्ता पूर्याणि त्वामागां गुर्वनुज्ञाया । तद्वाचनामदानेन प्रसीद नगरन्मयि ॥ २२८ ॥
 ततश्च दत्तापूरी तं त्रचयुतो ऽप्यजीगपत् । गुरोरत्ननिष्ठसो पञ्चो ऽत्र दत्तापूर्यन्त ॥ २२९ ॥
 यत्र चाथेनुमारब्धं प्राद्यानुज्ञापि तत्र हि । ऽति सिंहगिरेः पार्श्वे वज्रो गन्धुमचिन्नपत् ॥ २३० ॥
 इत्याद्यत्र च त्रचयुसं वज्रो दत्तपुरं पुनः । अर्पीतदत्तापूरो ऽगाप्रहीताग्नुरियाम्बुदः ॥ २३१ ॥
 दत्तापूर्यार्णवाग्लेखस्यान्यागतस्य तु । पूरांनुज्ञा कृता सिंहगिरिया गुरुणा तदा ॥ २३२ ॥
 वज्रस्य पूर्यानुज्ञायां विदधे ज्वरकामरः । महिमा दिव्यपुगुमप्रकरादिनिरनुतः ॥ २३३ ॥
 अर्पयित्वा सिंहगिर्याचार्यो वज्रमुनेर्गणम् । प्रत्याख्यायात्तयानादि काष्ठं कृत्यामरो ऽनन्त ॥ २३४ ॥
 यज्रस्वाम्यपि जगयान्मुनिपद्यसतीवृतः । विजहार मही नव्यजनकरयचन्त्रमाः ॥ २३५ ॥
 पुनानः स्थां विहारेण यज्रस्वामी महामुनिः । यत्र यत्र ययो तत्र तत्र ल्यातिरन्दिमम् ॥ २३६ ॥
 अहो अस्योज्ज्वलं शीघ्रमहो लोकोत्तरं श्रुतम् । अहो मौजाग्यमनयमहो ख्यपिमादुतः ॥ २३७ ॥
 इतश्च पाटलीपुत्रे धनो नाम महापथनः । श्रेष्ठी गुणगणश्रेष्ठो वन्द्य इति विश्रुतः ॥ २३८ ॥
 कन्या मुरुष्या तत्याच्छदत्रिधानेन रुक्मिणी । रुक्मिणीव पुनरपि रूपान्तरमुपेयुषी ॥ २३९ ॥
 तस्य च श्रेष्ठिनो याननावापाममवासायाः । प्रविन्यो निवसन्ति स्र श्रीवज्रस्य महामुनेः ॥ २४० ॥

तिन्यस्तास्तु वज्रस्य चक्रिरे गुणसंस्तवम् । स्वाध्यायावश्यकसमो गुरुणां हि गुणस्तयः ॥ २४५ ॥
 तां तां वज्रस्य सौजाग्यकथामाकर्ष्य रुक्मिणी । वज्रमेव पतीयन्ती प्रत्यक्षास्तीदिदं च सा ॥ २४६ ॥
 वज्रः स्याद्यदि मे प्रतां ज्ञोदये ज्ञोगानहं तदा । अन्यथा तु कृतं ज्ञोगं किं ज्ञोगैर्दयितं विना ॥ २४७ ॥
 तस्या वरधितारश्च ये केचिदुपतस्थिरे । सा प्रत्यपेक्षतान् सर्वान्मुखमोदनीलया ॥ २४८ ॥
 प्रव्रजिताश्च तां प्रोचुरपि मुग्धासि रुक्मिणि । वीतरागं प्रव्रजितं यद्द्वज्रं तं बुवूर्पसि ॥ २४९ ॥
 रुक्मिण्यज्जिदधे वज्रो यदि प्रव्रजितस्तदा । प्रव्रजिष्याम्यहमपि या गतिलस्य संव मे ॥ २५० ॥
 इतश्च जगवान्वज्रः पाटलीपुत्रपत्तने । विहारेण ययौ धर्मदेशनायाश्चिरिदः ॥ २५१ ॥
 श्रुत्वा च वज्रमायान्तं पाटलीपुत्रपार्थिवः । तत्कादं सपरीधरो ऽन्यगाहज्या गरिष्ठया ॥ २५२ ॥
 इतश्चेतश्च वज्रैर्वृन्दीचूलाभ्दामुनीन् । ददर्शागद्भुतो राजा राजमानांस्तपःश्रिया ॥ २५३ ॥
 दृष्ट्वा तांस्तु निदध्यौ च सर्वे ऽमी द्युतिशास्त्रिनः । सर्वे ऽपि मधुराकाराः सर्वे ऽपि विकसन्मुलाः ॥ २५४ ॥
 सर्वे प्रियंवदाः सर्वे करुणारससगराः । सर्वे ऽपि समतात्राजः सर्वे ऽपि ममतोज्जिताः ॥ २५५ ॥
 को नाम वज्रस्वामीति न जानामि करोमि किम् । स एव जगयानादौ वन्द्यो गद्भुस्य नायकः ॥ २५६ ॥

पप्रञ्च च क्षणं स्थित्वा जगदन्तो महर्षयः । श्राव्यान्तु वज्रः किमयं किमेव किमसाविति ॥
 मुनयः प्रोचिरे राजन्वज्रस्यान्तिपदो वधम् । मा चिन्तय तमस्मात् कर्कः क ज्योतिरिङ्गणाः ॥ २५७ ॥
 १ पतिमिच्छन्ती । २ शिष्याः । ३ स्वपोताः ।
 ॥ त्रिजियंशेषकम् ॥

वसुधैव कुटुम्बकम् । यत्र ददर्श मोहाद्विजने पथाज्ञो सिन्धुम् ॥ २५७ ॥
 सुनन्दापुत्राचार्योऽपि वसुधैव कुटुम्बकम् । किरीटक्रान्तुजज्ञे मत्स्ये ॥ २५८ ॥
 ततश्च जगदान्वसः सुधामपुरत्या गिरा । वकार देशानां मोहस्यान्तर्धमेन सुगन्धिना ॥ २५९ ॥
 ह्रीराक्षरखन्धिमतः श्रीवसुधामिनलया । धर्मदेशानां मोहस्यान्तर्धमेन सुगन्धिना ॥ २६० ॥
 याह्योद्याने कृतावामो वसुधामपुरत्या गिरा । गत्या च मध्यंशुज्वानं राक्षीनामित्यपीकृतम् ॥ २६१ ॥
 तं वन्दित्वा च हृष्टा च तस्य धर्म निराम्य च । मम गात्रं च नेत्रे च श्रोत्रे शालुः कृतार्थनाम् ॥ २६२ ॥
 इदमेव दिनं मन्ये दिनत्वेन सुखोचनाः । अत्ररघत्र यत्रोर्ध्वानादित्यस्य दर्शनम् ॥ २६३ ॥
 एतावतापि धन्योऽस्मि हृष्टो वसुधैव कुटुम्बकम् । किं पुनस्तानुगाज्वमश्रीगमहमाहृतम् ॥ २६४ ॥
 हे देव्यस्तानुयमपि वसुधैव कुटुम्बकम् । त्वरितं यात शरयो ज्ञेकृतस्याः समीर्यत् ॥ २६५ ॥
 राहयः शोभुः स्वयमपि तं विवन्दित्वा ययम् । त्वदासाप्यत्र यदनुत्तमासा वृषितैः सरित् ॥ २६६ ॥
 ततश्चातुल्या राज्ञो राहयो वसुधैव कुटुम्बकम् । याप्ययानाधिरुद्रास्तानुद्यानवरं ययुः ॥ २६७ ॥
 वसुधैव कुटुम्बकम् । तमेव विन्त्यन्यस्यादात्मानमिव योगिनी ॥ २६८ ॥

१ आशीनस्य ।

प्रतिन्यस्तागु पञ्चस्य चक्षिरे गुणसंस्तवम् । स्वाध्यायावश्यकसमो गुरुणां हि गुणस्तवः ॥ २४९ ॥
 तां तां पञ्चस्य लीनाग्रफथामाकर्ष्य रुक्मिणी । यच्चमेव पतीयन्ती प्रत्यङ्गासीदिदं च सा ॥ २४६ ॥
 पञ्चः स्याद्यदि मे प्रतां प्रोदये जोगानहं तदा । अन्यथा तु कृतं जोगैः किं जोगैर्दयितं विना ॥ २४७ ॥
 तथा यत्पितारथ ये केचिदुपतस्थिरं । सा प्रत्यपेक्षान् सर्वान्मुखमोदनवीक्षया ॥ २४८ ॥
 प्रप्रजिताथ तां प्रोचुरयि मुग्धानि रुक्मिणि । वीतरागं प्रप्रजितं यच्च तं बुधैरसि ॥ २४९ ॥
 रुक्मिण्यन्निदधे पथो यदि प्रप्रजितस्तदा । प्रप्रजिव्याम्यहमपि या गतिस्तस्य सैव मे ॥ २५० ॥
 इत्थं जगयान्यस्रः पाटवीपुत्रपत्तने । विहारेण ययी धर्मदेसनापारिवारिदः ॥ २५१ ॥
 झुत्या च यच्चनायान्वं पाटवीपुत्रपाथियः । तत्काञ्चं सपरीवारोऽन्यगाहद्ध्या गरिष्ठया ॥ २५२ ॥
 इत्थेत्थ पञ्चैर्पुंन्दीञ्जतान्महामुनीन् । ददर्शागञ्जतो राजा राजमानांस्तपःश्रिया ॥ २५३ ॥
 इद्वा सांस्तु निदध्यो च सर्वेऽमी द्युतिराखिनः । सर्वेऽपि मथुराकाराः सर्वेऽपि विकसन्मुखाः ॥ २५४ ॥
 सर्वे प्रियंवदाः सर्वे कर्णारससागराः । सर्वेऽपि समतात्राजः सर्वेऽपि ममतोज्जिताः ॥ २५५ ॥
 को नाम पञ्चस्वामीति न जानामि फतेमि किम् । स एव जगयानादौ वन्द्यो गञ्जस्य नायकः ॥ २५६ ॥

पञ्च च ह्यं स्थिरा जगपन्तो महर्षयः । ध्याल्यान्तु यत्रः किमयं किमेष किमस्त्वचित्ति ॥
 मुनयः प्रोचिरे राजन् राजस्वान्निपदो ययम् । मा विन्तय तमस्मात्तु फार्कः फ ज्योतिरिद्धिणाः ॥ २५७ ॥

१ रुक्मिण्यन्वी । २ शिष्याः । ३ लघोताः ।

एवं तु मुनिवृन्देऽप्युत्सवेषु रूपतिः । यत्र ददर्श मोहाद्विज्रं पश्चात्तत्र स्थितम् ॥ २५९ ॥
 यस्मिन्प्रकारकमथ वचन्दे यमुधाधयः । किरीटरत्नांशुजलैस्तपादौ क्षपयन्निव ॥ २६० ॥
 महीनाथोऽपि वज्रैर्निपचायां निर्गुणैः । आश्रित्य गपरीवारस्तस्त्रायाप्रतिश्रयम् ॥ २६१ ॥
 ततश्च जगवान्वज्रः सुधामपुराया गिरा । चकार देवानां मोहघ्नान्तर्धमेन गुणन्धिना ॥ २६२ ॥
 लीलाययत्स्थिमतः श्रीवज्रस्थामिनस्तया । धर्मदेवानया राजा हृतचित्तोऽजयत्तराम् ॥ २६३ ॥
 देवानान्ते मुनिं नत्वा राजा स्वमदनं ययौ । गत्वा च मध्येऽनुजान्तं राक्षीनामित्यचीकथत् ॥ २६४ ॥
 पाण्डोघाने कृतावागो वज्रम्याम्यधि सुसुवः । मयाच वन्दितो धर्मदेवानास्तीरसागरः ॥ २६५ ॥
 तं वन्दित्वा च हृष्टा च तस्य धर्म निराम्य च । मम गात्रं च नेत्रे च श्रोत्रे चायुः कृतार्थताम् ॥ २६६ ॥
 इदमेव दिनं मन्ये दिनत्वेन सुखोचनाः । अत्रवद्यत्र वज्रैर्देवानादित्यस्य दर्शनम् ॥ २६७ ॥
 पलायतापि धन्योऽस्मि हृष्टो वज्रमुनिर्मया । किं पुनस्तन्मुखाज्जर्ममश्रीपमहमाईतम् ॥ २६८ ॥
 हे देव्यस्तपूयमपि वज्राधिं हृष्टुमर्हस्य । त्वरितं याव शय्योऽनेकत्रस्थाः समीरयत् ॥ २६९ ॥
 राक्षयः प्रोचुः स्वयमपि तं विवन्दिष्यो वयम् । त्वदाकाप्यत्र यदन्तस्तप्तासा हृषितैः सरित् ॥ २७० ॥
 तत्रथाऽनुकया राक्षो वज्रविज्रयितम् । याप्ययानाधिकुडास्तास्तुघानवरं ययुः ॥ २७१ ॥
 यस्मिन्प्राणमारुण्यं वक्रिमण्यपि जनोक्तिः । तमेव चिन्तयन्त्यस्यादारमानमिव योगिनी ॥ २७२ ॥
 ! ध्यामीभ्यम् ।

मा ज्यं प्रार्थनीयो ऽहं लोकरथेति हि शङ्कया । सामान्यं ह्यस्तनं रूपं नूनं शक्तयेव निर्ममे ॥ २९० ॥
 राजापि व्याजहारं विरमयमेरमानसः । यथेष्टरूपनिर्माणत्रिविधं जमुनिः श्रुत्वा ॥ २९१ ॥
 धनश्रेष्ठपि तच्छब्दव्यतिरूपं निरूपयन् । स्वां पुत्रीं वर्णयामास सामह्यं तत्स्वयं चरे ॥ २९२ ॥
 धनस्य हृदये स्वार्थप्रार्थनां कर्तुमिष्टतः । न यत्प्रदेनार्थो ऽस्यादायुत्तान श्योदरुम् ॥ २९३ ॥
 देशनान्ते ऽयदक्षत्रं धनश्रेष्ठी कृत्वा ज्ञातिः । कृत्वा प्रसादं मत्पुत्रीमिमामुच्च मानद ॥ २९४ ॥
 क्व जवानमराकारः क्रेयं मानुषकीटिका । कुरीकुरु तत्रार्थेनां महत्सु न श्रयार्थेना ॥ २९५ ॥
 विवाहानन्तरं वच्च हस्तमोचनरर्चणि । इव्यकोटीरमद्गुणात्तारुन्यं दास्ये त्रयत्सदः ॥ २९६ ॥
 वज्रस्तमहं विज्ञाय स्मितोचे करुणापरः । पर्याप्तं इव्यकोटीजिः पर्याप्तं कन्यया च ते ॥ २९७ ॥
 नितम्बिन्यो हि विपयास्ते पुनः सुविंशोपमाः । आपतमात्रमपुराः परिणमे ऽतिदाश्रयाः ॥ २९८ ॥
 विवेच्यमाना विपया विशिष्यन्ति विपादपि । जन्मान्तरेऽव्यनर्थाय ये तत्रन्ति शरीरिणाम् ॥ २९९ ॥
 शाल्या डुरन्तान्प्रियान्कथमद्वीकरोम्यमूमू । ज्ञातार्थैरिसारो ऽपि प्रदीतुं न हि शक्यते ॥ ३०० ॥
 महानुजाया कन्या ते यदि मध्यनुतगिणी । प्रत्रग्यां तन्मयोपात्तामुपादत्तामसायपि ॥ ३०१ ॥
 श्येव माभेव यदि कुञ्जीना मनसाप्यसी । तदेवं युज्यते कर्तुं परलोकहितेभ्यथा ॥ ३०२ ॥
 विवेकपूर्वमथवाडुक्षयापि मदीयया । गृह्णात्तेषां परिस्रग्यां निर्वाणार्पणवन्निक्राम् ॥ ३०३ ॥
 विनीतेकतस्त्रयायामिवानर्थप्रदायिनीम् । मा कार्षीद्विषयासक्तिं त्यस्युत्री यन्मि तञ्चितम् ॥ ३०४ ॥

एवं जगयतो वज्रस्वामिनः पेशलोच्छिन्निः । प्रतिबुद्धा प्रयत्राजाष्टकर्म रुक्मिणी तदा ॥ ३०५ ॥
 पमोऽयमेव हि श्रेयान्यत्र निर्वोन्नतेदृशी । एवं विमृश्य बह्वयः प्रतियोधं जना ययुः ॥ ३०६ ॥
 (तथा गृहीता प्रमृग्या श्रीवज्रस्वामिनोऽग्रतः । तस्मात् स्थानान्मुनीन्बोऽपि विहारं चकुर्यास्ततः ।)
 अन्यदा जन्मसंस्मरणदानुयतिव्यञ्चना । ततो जगयता वज्रस्वामिनाकाशगामिनी ॥ ३०७ ॥
 महारिहाययनादाचाराज्ञान्तरस्थिता । वियोद्ध्रे जगयतः सद्दस्योपचिकीर्षुणा ॥ ३०८ ॥ युग्मं ॥
 यनाए यजो जगयाननया विधया मम । जन्मूदीपाञ्जमणे ऽस्ति शक्तिरामानुपोत्तरम् ॥ ३०९ ॥
 नमेयं परसीयैव विषा देया न करयचित् । अल्पर्षयो ऽष्टपसत्त्वाश्च ज्ञाविनो ऽन्ये ह्यतः परम् ॥ ३१० ॥
 अन्यदा पूर्वदिग्नागाधीयजो ऽगान्महामुनिः । यत्र्य नोजनश्रञ्चानुबन्धविधुरो जनः ॥ ३११ ॥
 तदा तत्र प्रयूते ह्युज्ज्वलतिनीपणम् । यत्र्य नोजनश्रञ्चानुबन्धविधुरो जनः ॥ ३१२ ॥
 गृह्णामत्तदारिद्र्यादहपनोजनकारिणाम् । यत्र्य नित्यमप्यनोदरता यतिनामिव ॥ ३१३ ॥
 मंत्रिरे गत्रनाडा गृहस्थैरीश्वरैरपि । सर्वत्राचूदविरलखरोडाकुर्वन् ज्ञः ॥ ३१४ ॥
 रडा पिक्वीयमायानि दधिनाएकानि चत्वरं । फोटं फोटं तद्वधीनि खिलिहुः कुकुरा इव ॥ ३१५ ॥
 अस्त्रिषर्मापरोपाद्गाः गुण्यफज्जायुमएभ्याः । रद्धाः सर्वत्र सर्वेरुः परेता इव दारुणाः ॥ ३१६ ॥
 अनगारेऽप्यत्रिदितामागतंत्वन्नृष्या । अदर्शयन्निह्लादोपानुपेल्य श्रावका अपि ॥ ३१७ ॥
 प्रामेउ सुन्वी नृतेषु पिप्यन्निर्धूमपामसु । अत्रयत्पादसयाराः पन्थानो ऽप्यत्रयन्निर्बेदाः ॥ ३१८ ॥

ततश्च वज्रो जगदान्विघातारुच्यो विदवतारस्य । सहस्रयोजने विघोपयोगो ऽपि न दुष्यति ॥ ३१९ ॥
 श्रीवज्रस्वामिना सहो निर्दिष्टः सकलस्तदा । पटं विचक्रे विपुलं चक्रचृचर्मरत्नयत् ॥ ३२० ॥
 तदा शय्यातरो दत्तनामा वज्रमहामुनेः । पते वणिक्सार्यं श्याधिलोह महापटे ॥ ३२१ ॥
 सद्येन सहितं वज्रस्वामिनं स्वर्गयाचिनम् । सप्तभुजे पटोव्योम्नि पवनोरिहसतवृक्षयत् ॥ ३२२ ॥
 शय्यातरो ऽहं युष्माकमजयं जगवन्पुरा । निरीक्ष्य मूर्धजान्शीघ्रमुल्लार्ययमुवाच सः ॥ ३२३ ॥
 शय्यातरस्य तां वाचं श्रुत्योपाद्यग्जगन्जिताम् । अथ सार्धमिको ऽप्यस्मि निल्लारयनि किं न माम् ॥ ३२४ ॥
 ये सार्धमिकचारसत्ये स्वाध्याये चरणे ऽपि वा । दृष्ट्वा च दलकेशं तं वज्रः सूत्रार्थमस्मरत् ॥ ३२५ ॥
 आगमार्थमिमं स्मृत्वा वज्रस्वामिमहर्षिणा । तीर्थप्रजायनायां बोधुकास्तांस्वारयेन्मुनिः ॥ ३२६ ॥
 विघापटोपविद्यास्ते यान्तः साद्विसरित्पुराम् । पटे तस्मिन्नध्यरोपि सो ऽपि शय्यातरोत्तमः ॥ ३२७ ॥
 जकिमहैः पूज्यमानो मार्गस्यव्यन्तरामरैः । सर्वे विद्वोकयामासुः करामदकयन्महीम् ॥ ३२८ ॥
 विघार्थरैर्वर्त्यमानः शक्तिसम्पन्नमहकृतैः । व्योम्नि प्रदीयमानार्षो जकेव्योतिषिकामरैः ॥ ३२९ ॥
 पटध्यायदरिंतास्रध्यायासौख्यो महीस्पृशाम् । सुहृदेवानुकृतेन वायुना ॥ ३३० ॥
 वन्दमानो नमःस्थो ऽपि मार्गचित्यान्यनेकराः ॥ ३३१ ॥

एवं जगत्तो पञ्चस्वामिनः पेशवोक्तिभिः । प्रतियुञ्जा प्रयत्राजाह्वपकर्मा रुक्मिणी तदा ॥ ३०५ ॥
 धर्मोऽयमेव हि श्रेयान्यत्र निर्वोक्ततद्दशी । एवं विमृश्य बहवः प्रतियोधं जना ययुः ॥ ३०६ ॥
 (तया गृहीता प्रमग्न्या धीवञ्चस्वामिनोऽग्रतः । तस्मात् स्थानान्मुनीन्त्रोऽपि विहारं चकृवांस्ततः ।)
 अन्यदा जन्मसंस्मरणपदानुसृतिवन्धिना । ततो जगवता वञ्चस्वामिनाकाशगामिनी ॥ ३०७ ॥
 महापरिक्लाप्यनादाचाराद्धान्तरस्थिता । विद्योद्देशे जगवतः सङ्घस्योपचिकीर्षुणा ॥ ३०८ ॥ युग्मं ॥
 यत्रापि जगवाननया विषया मम । जम्बूद्वीपाद्रुमणेऽस्ति शक्तिरामानुषोत्तरम् ॥ ३०९ ॥
 ममेवं परत्पीथेय विद्या देया न वस्यचित् । अल्पैर्ज्योऽह्यसत्त्वाश्च प्रायिनोऽन्ये ह्यतः परम् ॥ ३१० ॥
 अन्यदा पूर्वदिग्भागावृत्तौऽगान्महामुनिः । सूर्यो मकरसङ्क्रान्ताविषयाप्याच्या लदग्निशम् ॥ ३११ ॥
 तदा तत्र प्रवृत्तेऽञ्जिदमतिनीपणम् । यत्रैव जोजनश्रज्जानुबन्धविधुरो जनः ॥ ३१२ ॥
 गृहिलामगदरित्यादह्यनोजनकारिणाम् । यत्रैव नित्यमप्युनोदरता यतिनामिव ॥ ३१३ ॥
 मंत्रमिरे सप्रसादा गृहस्थैरीश्वरैरपि । सर्वत्राञ्जद्विरखरखरोत्ताकुर्वैव ज्ञः ॥ ३१४ ॥
 रद्गा त्रिकीयमाणानि दधिजाणानि चत्वरैः । फोटं फोटं तद्दधीनि त्रिविधुः कुकुरा इव ॥ ३१५ ॥
 अस्त्रिषमार्शरोपाद्गाः सुव्यक्तस्त्रायुमण्डलाः । रङ्गाः सर्वत्र सद्येरुः परंता इव दारुणाः ॥ ३१६ ॥
 अन्गारेऽप्यतिथितामागतं प्यन्नतृष्या । अदर्शयन्निश्चदोपानुपेत्य श्रावका अपि ॥ ३१७ ॥
 प्रांसु रन्वीञ्जतेषु विष्वन्निर्धूमयामसु । अजयत्पदादमग्रातः पन्थानोऽप्यजयन्निखैत्राः ॥ ३१८ ॥

१ दक्षिणतः । २ तथा । ३ संवत्सरोत्सवाः ।

ततश्च सकलः सद्बो दुष्कालेन कदाचित् । दीनो विक्रययामास सुनन्दानन्दनं मुनिम् ॥ ३१ए ॥
 अस्मान्दुःखार्पणदस्मात्कर्यचिदवतारय । सद्बुभयोजने विद्योपयोगो ऽपि न दुष्यति ॥ ३२० ॥
 ततश्च यत्रो जगयान्विघाशक्त्या गरिष्ठया । पटं विषकं विपुलं चक्रचूर्मरत्नवत् ॥ ३२१ ॥
 श्रीरञ्जस्यामिना मद्बो निर्दिष्टः सकलसदा । पोते वणिक्सार्यं ज्ञ्याधिरुहो महापटे ॥ ३२२ ॥
 पञ्चपिण्डा जगरता विद्याशक्त्या प्रयुक्त्या । छत्रपुत्रे पटोव्योञ्जि पवनोरिहसतवृत्तवत् ॥ ३२३ ॥
 तदा राध्यातरो दत्तनामा वज्रमहामुनेः । समाययी सहचारिमहर्णार्यं गतो ऽन्नवत् ॥ ३२४ ॥
 मद्बेन महितं वज्रस्वामिनं स्वर्गयापिनम् । निरीक्ष्य मूर्धजान्शीप्रमुखायैवमुवाच सः ॥ ३२५ ॥
 राध्यातरो ऽहं तुष्माकमजवं जगवन्पुरा । अथ साधमिको ऽप्यस्मि नित्सारयसि किं न माम् ॥ ३२६ ॥
 राध्यातरस्य तां याचं ध्रुवोपावृत्तगन्तिताम् । दृष्ट्वा च त्वनकेसं तं वज्रः सुत्वार्यमस्मरत् ॥ ३२७ ॥
 ये गार्धमिकयात्मत्ये स्वाध्याये चरणे ऽपि वा । तीर्थप्रजावनायां बोधुफालांस्तारयेन्मुनिः ॥ ३२८ ॥
 आगमार्थमिमं स्मृत्वा यन्नर्यामिमहर्षिणा । पटे तस्मिन्नध्यरोपि सो ऽपि राध्यातरोत्तमः ॥ ३२९ ॥
 विष्णयटोपविष्टान्मे यान्नः गात्रिरित्युताम् । मयं विद्वोक्त्यामासुः करामद्वकृन्महीम् ॥ ३३० ॥
 जगिन्मद्भिः पूर्यमानो मार्गस्वच्यन्तरार्मरः । व्योञ्जि मदीयमानार्थो जफेन्योतिविक्रमरः ॥ ३३१ ॥
 विघापरिर्वर्ण्यमानः शनिगण्यश्चमकृन्ः । आशुद्विद्भयमानः सुहृदेयानुहूतेन यायुना ॥ ३३२ ॥
 परम्रायादशितायत्रायार्मास्थो महीशूरानाम् । पद्ममानो ऽस्यो ऽपि मार्गचित्यान्यनेकराः ॥ ३३३ ॥

परं जगत्तो पञ्चस्वामिनः पेशडोक्त्रिभिः । प्रवियुञ्जा प्रयत्राजाह्वकर्मो रुक्मिणी तदा ॥ ३०५ ॥
 धर्मो उपमेव हि ध्रैयान्यत्र निर्वोन्नतेदही । एवं विमृदय बहवः प्रतियोधं जना ययुः ॥ ३०६ ॥
 (तथा गृहीता मन्त्र्या ध्रीयञ्चस्वामिनोऽग्रतः । तस्मात् स्थानान्मुनीन्चोऽपि विहारं चकृवांस्ततः ।)
 अन्यदा जन्मगंमिञ्चपदानुवृत्तिव्यिना । ततो जगवता यञ्चस्वामिनाकाशगामिनी ॥ ३०७ ॥
 महापरिह्रायनादाचारान्तरस्थिता । विद्योद्देशे जगवतः सद्स्योपचिकीर्षुणा ॥ ३०८ ॥ युग्मं ॥
 यत्राप पञ्चो जगवाननया विद्यया मम । जन्मूचीपाञ्चमणे ऽस्ति शक्तिरामानुषोत्तरम् ॥ ३०९ ॥
 ममेव परस्वीयं विद्या देया न कस्यचित् । अल्पर्ष्वयो ऽऽपमच्याश्च जायिनो ऽन्ये ह्यतः परम् ॥ ३१० ॥
 अन्यदा पूर्वदिग्जागात्रीयञ्चो ऽगान्महासुनिः । सूर्यो मकरसद्गान्ताविवापाच्या उदग्दिशम् ॥ ३११ ॥
 तदा तत्र प्रयवृते छुज्जिह्वमतिनीपणम् । वञ्चत्र जोजनश्रब्धानुबन्धविधुरो जनः ॥ ३१२ ॥
 गृह्णामसदास्मिदादस्पनोजनकारिणाम् । वञ्चत्र नित्यमप्यूनोदरता यतिनामिव ॥ ३१३ ॥
 मंत्रिरे मन्त्रसाडा गृहस्वैरीश्वरैरपि । सर्वत्राञ्चद्विरखरखरोत्वाकुञ्जैव ऋः ॥ ३१४ ॥
 रड्वा यिकीयमाणानि दधिनाएकानि चत्वरै । फोटं फोटं तदधीनि खिलिहुः कुकुरा इव ॥ ३१५ ॥
 अस्मिन्मर्षसोपाद्गाः सुव्यफुत्खायुमएफडाः । रड्वाः सर्वत्र सद्येरुः परेता इव दारुणाः ॥ ३१६ ॥
 अनगोरप्यतिचितामागतैव्यन्नवृष्या । अदर्शयन्निशादोषानुपेत्य श्रावका अपि ॥ ३१७ ॥
 प्राग्नेषु चुन्वीगुणेषु पिव्यन्निर्भूमथामसु । अनवत्पादसत्पाराः पन्थानो ऽव्यजयन्निर्लेखाः ॥ ३१८ ॥

१ इतिच्छः । २ यथाः । ३ संभारयोभ्याः ।

ततश्च सकलः सहो दुःकाखेन कदर्थितः । दीनो विक्षयामास मुनन्दानन्दनं मुनिम् ॥ ३१ए ॥
 अस्मान्दुःखार्णवादस्मात्कथंचिदवतारय । सहृदयोजने विद्योपयोगो ऽपि न दुष्यति ॥ ३२० ॥
 ततश्च बभ्रौ जगवान्बिद्यासत्तथा गरिष्ठया । पटं विचक्रे विपुलं चक्रचूर्चर्मखयत् ॥ ३२१ ॥
 श्रीवज्रस्वामिना सहो निर्दिष्टः सकलस्तदा । पोते यणिकूसार्थं इवाधिरुरोह महापटे ॥ ३२२ ॥
 वज्रपिंशा जगवता विद्यासत्तथा प्रयुक्त्या । छपुशुभे पटोव्योञ्जि पवनोत्क्षिप्तवूलवत् ॥ ३२३ ॥
 तदा शय्यातरो दत्तनामा वज्रमहामुनेः । समाययौ सहचारिप्रहृणार्थं गतो ऽजवत् ॥ ३२४ ॥
 सहेन सहितं वज्रस्वामिनं स्वर्गयायिनम् । निरीश्य मूर्धजान्दीप्रमुल्लार्यचमुवाच सः ॥ ३२५ ॥
 शय्यातरो ऽहं युष्माकमन्नवं जगवन्पुरा । अद्य सार्धमिंको ऽप्यस्मि नित्सारयसि किं न माम् ॥ ३२६ ॥
 शय्यातरस्य तां याचं श्रुत्वोपाखम्बज्जिताम् । दृष्ट्वा च खलुकेसं तं वज्रः सूत्रार्थमसरत् ॥ ३२७ ॥
 ये सार्धमिंकयात्सल्ये स्वाध्याये चरणे ऽपि वा । तीर्थप्रजायनायां बोद्युक्तास्तांस्वारयेन्मुनिः ॥ ३२८ ॥
 आगमार्थमिमं स्मृत्या वज्रस्वामिमहर्षिणा । पटे तस्मिन्नध्यरोपि सो ऽपि शय्यातरोत्तमः ॥ ३२९ ॥
 विद्यापटोपविष्टस्ते यान्तः साक्षिसरित्पुराम् । सर्वे विलोकयामासुः करामलकवन्महीम् ॥ ३३० ॥
 अकिम्बहूः पूज्यमानो मार्गस्थव्यन्तरामरैः । व्योञ्जि प्रदीयमानार्थो नचैज्योतिषिकामरैः ॥ ३३१ ॥
 विद्यापरिवर्त्यमानः शक्तिसम्पन्नमकृतैः । आखिन्नयमानः सुहृदेवानुकूलेन वायुना ॥ ३३२ ॥
 पटप्रायादसिंताघम्रायासीत्यो महीस्थराम् । वन्दमानो नजःस्यो ऽपि मार्गचैत्यान्यनेकराः ॥ ३३३ ॥

पटस्यो ऽपि पटस्येन्यस्तन्वानो धर्मदेशानाम् । वज्रपिराससादाथ पुरीं नाम महापुरीम् ॥ ३३५ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

तस्यां पनकणाद्यायां सुजिह्वमजवत्सदा । प्रायेण श्रावको लोको बुञ्जकस्तु पार्थिवः ॥ ३३५ ॥

तस्यां त्रैनाथ पीञ्जाथ स्पर्षमानाः परस्परम् । चक्रिरे देवपूजादि जैनैर्वैश्वस्तु जिग्यिरे ॥ ३३६ ॥

जैना हि यत्पुण्यादिपूजोपकरणं पुरे । ददन्तुस्तत्तदधिकमूह्यदानेन चिक्रियुः ॥ ३३७ ॥

नागरान्बुञ्जकस्तु पुण्याघादातुमीश्वराः । ततश्च बुञ्जायतनेष्वचूपूजा तनीयसी ॥ ३३८ ॥

बुञ्जकस्तु ते शीला बुञ्जकं महीपतिम् । विशप्य सर्वं पुष्पादि श्रावकाणां न्यवारयन् ॥ ३३९ ॥

पुष्पापण्डु सर्वेषु बहूमूह्यमदा अपि । अर्द्धह्रफास्ततः पुष्पवृन्तान्यपि न ह्वेन्नरे ॥ ३४० ॥

एषस्मिते पर्युपणापर्यवर्द्धुपासकाः । ततो रुदन्तो दीनास्या वज्रपिमुपतस्थिरे ॥ ३४१ ॥

ते श्रापका नेत्रज्वरैः हृदयन्तो महीतलम् । नत्या व्यजिह्वपन्यञ्चं खेदगज्जदया गिरा ॥ ३४२ ॥

अर्द्धसैत्येष्वरुहः पूजादि बभ्रुमदमैः । वीर्यैर्वयं पराञ्जता चतौरव सुरात्मजिः ॥ ३४३ ॥

यिन्नो पीञ्जोकेन वीञ्जो राजा न्यवारयत् । पुष्पाणि ददतो ऽस्माकं माखिकानखिवानपि ॥ ३४४ ॥

खनानर्द्धे पयं नाथ नागस्तिकुमुमान्यपि । किं कुर्मो ब्रुव्यवन्तो ऽपि राजाज्ञां को ऽतिलक्ष्यते ॥ ३४५ ॥

पुञ्जनीपपरीपूजापात्रतां प्रामयद्यत् । प्रयान्ति जिनविग्धानि हृदा किं जीधितेन नः ॥ ३४६ ॥

माहृत्सरोपपन्येते वज्रनेत्यजिनद्विभूतैः । वीर्यैः पुष्पं निषिद्धं नः केशयामकृते ऽपि हि ॥ ३४७ ॥

किं षानिनां गपयतां स्वामिप्रत्याकमद्रुवीः । आगारपर्युपणापर्यदिनं दिनमतेष्विका ॥ ३४८ ॥

१ दिपकभेष्टम्

परं यथाग्रं अस्मिन्व्ययं यन्निवर्द्धताम् । जारपूर्वां करिणामः पुष्पसम्यसिखचिताः ॥ ३५९ ॥
 परान्तर परान्तर वाञ्छितुञ्जिनियंयम् । जीवन्मृता इव कृताः स्वामिनि त्वयि सत्यपि ॥ ३५० ॥
 प्रिनतरचनम्यानिवृत्त्यास्य प्रज्ञारनाम् । विथाव जगद्वत्साम्नीयथिमुर्हसि ॥ ३५१ ॥
 ममाश्रयित्वा दे श्राज्जा यन्त्रिये वः सुजेज्जे । इन्दुकृत्वा जगवान्योमन्तुलपात सुपर्येयत् ॥ ३५२ ॥
 गामी निमंसांरायागान्नांदेयरीं पुरीम् । श्रवातारीडुयवने वैकस्मिन्वित्स्वयावहे ॥ ३५३ ॥
 दृगान्नातिगानय देग्योयवने च मत् । यो इन्दुदाराभिकस्तत्र मित्रं पनगिरेः स तु ॥ ३५४ ॥
 अश्मादागने यजे निरीश्वानत्रष्टिन् । आरामिकः प्रगे मद्यन्किताख्यो मुदायदत् ॥ ३५५ ॥
 निचिब्यन्ति यन्त्रेयं यत्र रमन्नित्रिमं । आत्मानं वायुना धन्यं मन्ये इदं यत्समृतस्त्वया ॥ ३५६ ॥
 द्विष्टया मृग्यमददं विषाकारवृत्तमया । मनागाम्बं यदनित्रिः किमात्रिष्यं करोमि ते ॥ ३५७ ॥
 यत्रगाम्ययत्रिद्रे मम मृगानयात्रक । पुषैः प्रयोजनं तानि प्रदातुं च त्वमीक्षिरे ॥ ३५८ ॥
 माडाकरो अयदगुप्तादानंनानुददात्त माम् । तत्रानि प्रत्यहं पुण्ड्र्या रिक्तितर हि ॥ ३५९ ॥
 त्रगयानादिनागर्हि तुल्यानि प्रगुनीपुत्र । आगताम इतो गन्ता यावदुयानरक्षक ॥ ३६० ॥
 एवमुक्त्वा वृद्धेभ्यः शोणव्य विहायमा । अद्भुतः तुच्छिमरजिति वज्रमुनिर्यथै ॥ ३६१ ॥
 गङ्गागिम्पुञ्जुञ्जरीशानगणपतुरागाम् । दानान्तरतुष्कानरमममनोरमम् ॥ ३६२ ॥
 गङ्गायददाग द्विषिषिमात्तयानमच्छिद्यम् । गादक्षिभुम्भीमी गनुचैरेणरुमरकम् ॥ ३६३ ॥

अनेकधानुमद्भूमिधृतसन्ध्यात्रिविभ्रमम् । त्राम्यदुन्मत्तचमरीजन्नाञ्जाङ्कारगहरम् ॥ ३६४ ॥
 नमेरुचूर्जितगरकिम्पाकाकुलमेखलम् । स तं हिमाञ्जिमञ्जिद्व्योमस्योऽन्य इयायमा ॥ ३६५ ॥
 स शाश्वताईत्यतिमाः सिञ्चायतनवर्तिनीः । ववन्दे वन्द्यमानां द्विविद्याधरकुमारकैः ॥ ३६६ ॥
 तरङ्गरङ्गशाखास्यलासकपङ्कजम् । पद्मसौगन्धवहनादिव मन्थरमारुतम् ॥ ३६७ ॥
 सञ्चरन्नीरंजमिव क्रीरुदप्सरसां मुलैः । उन्निद्रपङ्कजजोधिवाससुन्नगोदकम् ॥ ३६८ ॥
 श्रीदेवीदेवतागारप्रगायदमरीजनम् । पद्महृदं जगामाथ वस्रपिंढ्योमवल्मत्त ॥ ३६९ ॥ त्रिजिविशेषकम् ॥
 तदा च देवपूजार्थमवचित्यैकमम्बुजम् । श्रीदेव्या देवतागारं यान्त्या वस्रपिरंदयत ॥ ३७० ॥
 श्रीदेवता ववन्दे तं दृष्टमात्रं मुनीश्वरम् । रक्तोष्णीपैप्रज्ञाम्भोमिः स्रपयन्तीव तत्कमौ ॥ ३७१ ॥
 धर्मलाञ्छाशिपं दत्त्वा तस्थिवांसं तु तं मुनिम् । वस्राञ्जलिः श्रीखददाज्ञापय करोमि किम् ॥ ३७२ ॥
 जगाद वज्रो जगवानादिष्टमिदमेव ते । पाणिपद्मस्थितं पद्ममिदं पद्मे ममार्यताम् ॥ ३७३ ॥
 स्वामिन्किमेतदादिष्टमिन्धोपवनजान्यपि । पुष्पाण्यानेतुमीशास्मीत्युक्त्वा सा पद्ममार्ययत् ॥ ३७४ ॥
 वन्दितश्च श्रिया वस्रः पुनरुत्पत्य सत्वरम् । पथा यथागतैव हुतारानयनं ययौ ॥ ३७५ ॥
 विद्याशाक्त्या च जगवान्विमानं व्यकरोदथ । पादकस्यानुजन्मेव वन्धुरं विविधद्विजिः ॥ ३७६ ॥
 अस्थापयच्च तन्मध्ये श्रीदेव्यर्पितमम्बुजम् । विंशतिं पुष्पलक्षणि तस्य पार्श्वेऽपु तु न्यधात् ॥ ३७७ ॥

१ कमलम् २ उष्णीपो मुकुटः

स्मरति स्म तदा यस्यो जगत्प्राप्तुम्नकामरान् । ते यस्यं वञ्चिणमिव तरङ्गणाचोपतस्थिरे ॥ ३५० ॥
 उत्रत्येषाम्युज्ज्वलायो धनगिर्यात्मचरुर्मुनिः । निपद्य च्योमपानाद्य विमानपरमादिशत् ॥ ३५१ ॥
 तस्मिन्विमाने चित्रिते जृम्भका अपि नाकिनः । चेत्पुविमानारुढास्ते गीतवाद्यादिपूर्वकम् ॥ ३५० ॥
 धैमानिकैर्विमानस्थैर्विमानस्यः ममावृतः । पुरी नाम पुरी प्राप वज्रस्तो वीञ्चतूषिताम् ॥ ३५१ ॥
 तरपुरीयागिनो वीञ्चा विमानानि निरीश्य खे । अज्ञापन्तैयमुपस्था छत्पुसुयोयता इव ॥ ३५२ ॥
 सप्रनायमहो वीञ्चदर्शनं प्रेक्ष्य नाकिनः । बुञ्चपूजार्थमायान्ति श्रीबुञ्चाय नमो नमः ॥ ३५३ ॥
 तेषां च यदत्तामयं यज्जो ऽर्हत्तदनं ययी । विमानैर्दर्शयन्व्योस्त्रि गान्धर्वनगरश्रियम् ॥ ३५४ ॥
 पुनर्वीञ्चिरनिदधे मयीथीताननैरिव । अहो अर्हद्दर्शने ऽञ्चदियं देवी प्रजायना ॥ ३५५ ॥
 चिन्तितमन्यथास्मानिरन्ययेदमुपस्थितम् । हृष्टिः प्रसारिताप्यस्थाचायुना नीतमञ्जनम् ॥ ३५६ ॥
 उतः पर्युषणार्पण्यर्हदायतने ऽमरेः । महीयान्महिमाकारि चरुपूजां यो न गोचरः ॥ ३५७ ॥

जृम्भकामरुतां प्रजायनामर्हतो जगवतो निरीश्य ताम् ।

वीञ्चनापमपहाय पार्थिवः समजो ऽपि परमार्हतो ऽजवत् ॥ ३५० ॥

इत्याचार्यश्रीहैमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्यणि स्वविरावलीचरिते
 मराकाव्ये वज्रसामिजन्मप्रतप्रजावर्णना नाम छावशः सर्गः ॥

इतश्चौघायण्टृपो जज्ञे दशपुरे पुरे । सोमदेवो ऽन्नवद्विप्रो रुद्रसोमा तु तत्रिया ॥ १ ॥
 ब्राह्मणी रुद्रसोमा सा धन्व ए परमार्हती । दयादित्रिगुणैर्धर्मद्रुमवीजैरलङ्कृता ॥ २ ॥
 तयोरजनिपातां द्वी तनयौ नयशालिनी । नाम्नार्यरक्षितो ज्यायान्कनीयान्फुगुरक्षितः ॥ ३ ॥
 तत्रार्यरक्षितो मौञ्जीबन्धनादव्यनन्तरम् । अधीयाय पितुरेव सकाशे यद्वियेद सः ॥ ४ ॥
 ततो ऽनुज्ञाप्य पितरावधेतुमधिकाधिकम् । पाटवीपुत्रनगरे प्रययावार्यरक्षितः ॥ ५ ॥
 सो ऽङ्गानि वेदांधतुरो मीमांसान्यायवित्तरम् । पुराणं धर्मशास्त्रं च तत्राध्यैष्ट विशिष्टधीः ॥ ६ ॥
 षतुर्दशापि हि विद्यास्थानानि निजनामवत् । कृत्या कण्ठगतान्यागापुरं दशपुरं पुनः ॥ ७ ॥
 चतुर्वेदो ऽयमायातः पूज्य इत्यवनीष्टुजा । अधिरोह्य करिस्कन्धे स प्रावेक्ष्यत पत्तने ॥ ८ ॥
 विविधोपायनकरा लोका अपि तमन्वयुः । राजन्निः पूज्यते यो हि पूजनीयो न कस्य सः ॥ ९ ॥
 गृहस्य बाह्यशालायामभ्युवासार्यरक्षितः । कुटुम्बे दददानन्दमुपदामिव नूतनम् ॥ १० ॥
 तं ब्रह्मचर्यसधनं पूज्यमानं महीष्टुजा । दृष्ट्वा तद्वन्धवो गोत्रं पवित्रं मेन्तिरे निजम् ॥ ११ ॥
 स्वजनैस्तद्गृहचारे रम्यमाचन्धि तोरणम् । चिरेष्टायाः समेप्यन्त्या लीलादोलोपमं श्रियः ॥ १२ ॥
 तद्गृहे तत्सुवासिन्यः स्वस्तिकान्स्वस्तिकारकान् । त्रिविधुस्तद्गुणाल्यानमरात्परत्यद्हरसन्निजान् ॥ १३ ॥
 बाह्यावासास्थितो ऽप्यार्यरक्षितो ऽहर्षदिनैरपि । श्रीमान्वज्रयु ज्ञ्योन्निरागञ्जिरूपायनैः ॥ १४ ॥
 अन्यदा चिन्तयामास शुद्धधीरार्यरक्षितः । अद्यो प्रमादो नाद्यापि जननीमल्लिषादये ॥ १५ ॥

नयन्ति पुत्ररूपेण बालाः प्राणा हि योषिताम् । तस्य प्रयासं दुःखं तासामात हि ॥ १७ ॥

मत्प्रयासेन मन्माता न विष्यति कथं हि सा । निजयामपि या नित्यं मन्नामाश्रयाग्निनी ॥ १८ ॥

इदमेव हि धीरत्वमहो मन्मातुरनुत्तम । अपि देशान्तरे प्रेयीषा मां मञ्जितकाम्यया ॥ १९ ॥

तच्छृणोषाननामृदां सम्पदं दर्शयन्निजाम् । आनन्दयामि स्वामग्नामुत्कण्ठान्तरङ्गिणीम् ॥ २० ॥

इत्यार्यरहितः सद्यो दिव्ये संवीथं पाससी । कस्मीरजाङ्गरेण संवर्मितवपुर्द्युतिः ॥ २१ ॥

सुगन्धिसुमनोदामगन्त्रितापञ्चुलतलः । प्रीयापापयं द्विविन्यस्तकार्तस्वरपिञ्जराणः ॥ २२ ॥

कपूरफादिकामिश्रताम्यूहवटजानेनः । विरादमुत्रसश्रीकमीलिः स्वसदनं ययौ ॥ २३ ॥

स आदायेव विनयी मातुः पादानयन्दत । कण्ठायलभ्यिसंवाणेशुद्धाश्चिष्टचूतलः ॥ २४ ॥

दीर्घायुरष्टयो नूयाः स्वागतं तव दारक । इत्युक्त्वा सावदप्रातिवेदिमकीघापरं न हि ॥ २५ ॥

स पुत्रप्रेमसंरम्भोचितसंवापक्षणम् । प्रसादं पूर्वयन्मातुरपश्यन्निदमववीत् ॥ २६ ॥

अधीताशेषविद्यो ऽहं त्वत्पादान्छुभागमम् । किं नावपसि मां नक्तिमर्यादामकराकरम् ॥ २७ ॥

मम पूजां करोत्येप राजा राजगुरोस्त्रिव । महिमानमिमं सूनोर्दृष्ट्वा किं न हि हृष्यसि ॥ २८ ॥

रुक्सेमावदन्न किं विद्योपार्जनेन ते । हिंसोपदेशकं लोतदधीतं नरकप्रदम् ॥ २९ ॥

दृष्ट्वा नरकपातान्निमुलं त्वां कुद्विस्मन्नवम् । कथं हृष्यामि मन्नासि खेदे गौरिव कर्दमे ॥ ३० ॥

यदि त्वं मयि ऋचो ऽसि यदि मां मन्यसे हिताम् । हृष्टिवादं तदधीष्व हेतुं स्वर्गापवर्गयोः ॥ ३० ॥
 इत्यार्यरहितो दध्यौ किमधीतमिदं मया । न यन्मालुः प्रमोदाय तज्जया सम्पदापि किम् ॥ ३१ ॥
 विमृश्यैवमुवाचान्धामार्यधीरार्यरहितः । हृष्टिवादं पठिष्यामि मातराख्याहि तद्गुरुम् ॥ ३२ ॥
 रुद्रसोमावदधत्स श्रमणोपासको ऋच । हृष्टिवादस्य गुरवः श्रमणा एव नापरे ॥ ३३ ॥
 हृष्टिवादो हि दर्शनविचार इति शोचनम् । नामाप्यस्येति मनसि श्रद्धधावार्यरहितः ॥ ३४ ॥
 ऊचै च मानुरादेशः प्रमाणं गुरवस्तु ते । क्व ब्रह्मव्या हृष्टिवादं यथाधीये तदन्तिके ॥ ३५ ॥
 रुद्रसोमापि तनययिनयोवृसिता सती । प्रमयन्त्यश्वलं तस्य निजगाद प्रसादजाक् ॥ ३६ ॥
 इदानीं हि न जिह्मि त्वयाहं तनुजन्मना । मदादेशमनुष्ठानुं यदकार्षिर्मनोरथम् ॥ ३७ ॥
 सन्ति तोसखिपुत्राख्या आचार्या आर्यरहित । इतो ममैवेच्छुवाटे प्रतिपन्नप्रतिश्रयाः ॥ ३८ ॥
 तत्पादपङ्कजोपास्तिहंसतामुररीकुरु । ते त्वामध्यापयिष्यन्ति हृष्टिवादं तन्नूत्रव ॥ ३९ ॥
 एवं प्रातः करिष्यामीत्यजिधायार्यरहितः । हृष्टिवादान्निधां ध्यायन्नाशेत रजनावपि ॥ ४० ॥
 प्रातश्चाला पृष्टाम्बामार्यरहितकुम्भेऋऋः । हृष्टिवादोदधिं प्राज्ञः पातुं गण्डूपलीखया ॥ ४१ ॥
 पितृमित्रमित्तधार्यरहितस्य महाबिजः । अञ्जुपपुरं ग्रामे पितेवात्यन्तवत्सलः ॥ ४२ ॥
 सो ऽबिन्तयन्मया हि ह्यो हृष्टो न ह्यार्यरहितः । आयुष्मन्तं तदद्यापि तं पश्यामि सुहृत्सुतम् ॥ ४३ ॥
 इति विज्ञापणीरिदुयधीः स सकला नव । तत्त्वणं चैकमादावार्यरहितगृहं ययौ ॥ ४४ ॥

सोमदेवमुलं ज्येष्ठं निर्यान्तं च निकृतात् । दददीप विजातल्यत्तमुपावश्यत्त च ॥ ४९ ॥
 को नाम रामसीलुचैः सोऽप्युदार्यरक्षितम् । आर्यरक्षित एषोऽस्मीत्यत्रभीचार्यरक्षितः ॥ ४६ ॥
 द्विजो जगाद् द्वे प्राणुः पुत्र ह्यमननागरे । कुटुम्बकृत्यकरणप्रमादात्प्राप्ति वीक्षितः ॥ ४७ ॥
 एकंलानि गनंनाक्षा मन्ये गतमङ्गलम् । यत्र त्वां नाहमत्राहं हृत्कैवल्यनिशाकरम् ॥ ४८ ॥
 द्विजो जगाद् द्वे प्राणुः पुत्र ह्यमननागरे । यत्र त्वां नाहमत्राहं हृत्कैवल्यनिशाकरम् ॥ ४९ ॥
 एकंलानि गनंनाक्षा मन्ये गतमङ्गलम् । यत्र त्वां नाहमत्राहं हृत्कैवल्यनिशाकरम् ॥ ५० ॥
 द्विजो जगाद् द्वे प्राणुः पुत्र ह्यमननागरे । यत्र त्वां नाहमत्राहं हृत्कैवल्यनिशाकरम् ॥ ५१ ॥
 एकंलानि गनंनाक्षा मन्ये गतमङ्गलम् । यत्र त्वां नाहमत्राहं हृत्कैवल्यनिशाकरम् ॥ ५२ ॥
 द्विजो जगाद् द्वे प्राणुः पुत्र ह्यमननागरे । यत्र त्वां नाहमत्राहं हृत्कैवल्यनिशाकरम् ॥ ५३ ॥
 एकंलानि गनंनाक्षा मन्ये गतमङ्गलम् । यत्र त्वां नाहमत्राहं हृत्कैवल्यनिशाकरम् ॥ ५४ ॥
 द्विजो जगाद् द्वे प्राणुः पुत्र ह्यमननागरे । यत्र त्वां नाहमत्राहं हृत्कैवल्यनिशाकरम् ॥ ५५ ॥
 एकंलानि गनंनाक्षा मन्ये गतमङ्गलम् । यत्र त्वां नाहमत्राहं हृत्कैवल्यनिशाकरम् ॥ ५६ ॥
 द्विजो जगाद् द्वे प्राणुः पुत्र ह्यमननागरे । यत्र त्वां नाहमत्राहं हृत्कैवल्यनिशाकरम् ॥ ५७ ॥
 एकंलानि गनंनाक्षा मन्ये गतमङ्गलम् । यत्र त्वां नाहमत्राहं हृत्कैवल्यनिशाकरम् ॥ ५८ ॥
 द्विजो जगाद् द्वे प्राणुः पुत्र ह्यमननागरे । यत्र त्वां नाहमत्राहं हृत्कैवल्यनिशाकरम् ॥ ५९ ॥
 एकंलानि गनंनाक्षा मन्ये गतमङ्गलम् । यत्र त्वां नाहमत्राहं हृत्कैवल्यनिशाकरम् ॥ ६० ॥

तत्रागाहुरो नाम श्रमणोपासकः प्रगे । वन्दनाय महर्षिणा हर्षणोत्फुल्लोचनः ॥ ६० ॥
 स त्रिनेत्रिकी कुर्वन्प्रविवेश प्रतिश्रयम् । अथैर्यापयिकीं प्रत्यक्रामञ्चैस्तरस्वरम् ॥ ६१ ॥
 तदनन्तरमाचार्यान्साधूनपि यथाविधि । वन्दित्वा निपसादाग्ने विष्टरं प्रतिखिल्य सः ॥ ६२ ॥
 अथार्यरक्षितो धीमांस्तेन सार्धं प्रविश्य सः । वन्दनैर्यापयिक्यादि तस्मात्तमधारयत् ॥ ६३ ॥
 तद्विशितविधिं चात्रिनयन्यवर्णपूर्वकम् । अथन्दताचार्यपादान्साधूनप्यार्यरक्षितः ॥ ६४ ॥
 बहुरथायकं त्वार्यरक्षितो न ह्यवन्दत । सुधीरपि निराम्नायं कियद्विह्वातुमीश्वरः ॥ ६५ ॥
 निषण्णं सोमतनयं तमवन्दितबहुरम् । आचार्या विविधुः को ऽपि श्राद्धो ऽयं नूतनः खडु ॥ ६६ ॥
 धर्मलाजाशिपं दत्त्वा शरदग््नौमलाशयाः । पृथ्वन्ति स्म तमाचार्याः कुतो धर्मागमस्तव ॥ ६७ ॥
 श्रौरसो रुद्रसोमाया स जगाद यथातथम् । श्रमणोपासकादस्मादाज्ञधर्मो ऽस्मि नान्यतः ॥ ६८ ॥
 ऊचिरे साधवो ऽप्येवं जगवन्नार्यरक्षितः । तनयो रुद्रसोमाया विद्वान्येदाब्धिपारागः ॥ ६९ ॥
 चतुर्दशविद्यास्थानोपाध्यायः पृथिवीशुजा । करिस्कन्धाधिरूढो ऽयं पत्तने ऽस्मिन्प्रवेशितः ॥ ७० ॥
 अथमाद्यगुणस्थानस्थितानां धुरि गण्यते । आश्चर्यं श्रायकाचारं परिसृशति किं ह्यदः ॥ ७१ ॥
 अथार्यरक्षितः स्माह श्रायको ऽस्मि हि सम्प्रति । किं नवो न जवेन्नायपरिणामः शरीरिणाम् ॥ ७२ ॥
 इति विरूपयामास चाचार्यान्रक्षिताञ्जलिः । दृष्टिवादाध्यापनेन जगयंस्त्वं प्रतीद मे ॥ ७३ ॥
 मया विवेकहीनेनोन्मत्तेनैव दुरात्मना । द्विसोपदेशकं सर्वमपीतं नरकायणम् ॥ ७४ ॥
 आचार्या अपि ते दान्तं योग्यं ज्ञान्वियमृषिरे । यदि त्वं दृष्टिवादाधिजिगोमुस्तत्परिभ्रज ॥ ७५ ॥

किं चान्यदप्युपात्तायां प्रसंग्यायां द्विजोत्तम । दृष्टियादं क्रमेण त्वं विद्वन्नध्यापयिष्यसे ॥ ७६ ॥
सो ऽप्युवाच परिग्रग्यामिदानीमपि दत्त मे । मया न दुष्करा ह्येषा मन्मनोरथक्रामपुङ्गव ॥ ७७ ॥
किं तु प्रसादं कुर्यात्तुर्नैगधस्निग्धे शिशो । विद्वारकमलं कष्टमाहत्यान्यत्र गम्यताम् ॥ ७८ ॥
मामत्र स्थितवन्तं हि राजा पुरजनों ऽपि च । अत्यन्तमनुरागेण प्रव्रग्यां त्याजयेदपि ॥ ७९ ॥
आचार्या अपि तस्योपरोधेन सपरिमुदाः । ययुरन्यत्र सो ऽप्यग्रे स्थितो याति स्म चूत्यवत् ॥ ८० ॥
तीर्थे श्रीयर्धमानस्य तदानीमनगारिणाम् । शिष्यचौर्येव्यनद्वारः प्रयमो ऽयमवर्तत ॥ ८१ ॥
तदार्यरक्षितं ऋट्टमाचार्या पर्ययिप्रजन् । सांक्षीकृतगुरुहृद्वाञ्छजीतार्थः सो ऽचिरादपि ॥ ८२ ॥
तप्यमानतपस्तीव्रं सहमानः परीपहान् । मातृकौचदधीवाय सो ऽद्भान्येकादशापि हि ॥ ८३ ॥
तेषामाचार्यमिश्राणां दृष्टियादः परिस्फुटः । यायान्वचूष तावन्तमग्रहीदार्यरक्षितः ॥ ८४ ॥
तदा पृञ्जनोक्त्येयमर्थाधीदार्यरक्षितः । यद्भयान्दृष्टियादो ऽस्ति वज्रैः साम्प्रतं स्फुटम् ॥ ८५ ॥
अचूष समवयुतः पुर्या वज्रमुनिस्तदा । इति प्रतस्ये तत्रैव गन्तुं सोमात्मजो मुनिः ॥ ८६ ॥
ययो बोद्धयिनीमथे जगवानार्यरक्षितः । ऋगुष्ठाञ्जिधानानामाचार्याणां प्रतिश्रयम् ॥ ८७ ॥
गुणरन्तं तपोराशिं पूर्यावस्यायुतीर्थिकम् । तपवदय तमाचार्याः परिपस्वजिरे मुदा ॥ ८८ ॥
ऋगुध वत्स पन्थो ऽसि कृताथो ऽसि सुधीरसि । विहाय यो हि ब्राह्मण्यं प्रत्यपश्यथाः ॥ ८९ ॥
अथादं हीषाणेगयुः कर्म त्यामर्थये ऽनघ । कर्तुं कामो ऽस्म्यनशनं मम निर्यामको जय ॥ ९० ॥
तथेति प्रतिपेदानं कृष्णोमोत्तमं मुनिम् । विहितानशनो ऋगुष्ठाचार्यो ऽन्वशादिति ॥ ९१ ॥

ना पञ्चस्वामिना सार्धं वसेरेकप्रतिश्रये । किं तु वत्स त्वमन्यस्मिन्नधीयीथाः कृतस्थितिः ॥ ९२ ॥
 यो हि गोपक्रमायुक्तो वज्रेण सह यामिनीम् । एकामपि वसेत्सोऽनुश्रियते तं न संशयः ॥ ९३ ॥
 एवं करिष्येऽहमिति प्रतिपद्यार्यरक्षितः । तेषां निर्यामणां कृत्वा पुरीं वज्राश्रिता ययौ ॥ ९४ ॥
 नगर्यां बहिरैवास्थासां निशामार्यरक्षितः । निशाशेषे स्वप्नममुं वज्रस्वामी ददर्श च ॥ ९५ ॥
 यदपि पयसा पूर्णः केनाप्यस्मत्सतः कृहः । अपाय्यागन्तुना ऋरि किञ्चिदस्याच्च तत्पयः ॥ ९६ ॥
 पञ्चस्वामी महर्षीणां स्वप्नार्थं व्याकरोत्यग्रे । बहुपूर्वश्रुतमाही कोऽप्येव्यति ममात्तिथिः ॥ ९७ ॥
 स उपादास्यतेऽस्मत्तो बहुपूर्वश्रुतं सुधीः । पूर्वश्रुतावशेषं तु मत्पार्श्वेऽपि रहिव्यति ॥ ९८ ॥
 उपपञ्चमुनि प्रातराययावार्यरक्षितः । वयन्दे द्वादशारवर्तवन्दनेन च तं गुरुम् ॥ ९९ ॥
 तं च पप्रञ्च यश्चरिषिः कुत आगाः स चावदत् । तोसखिपुत्राचार्याणां पादमूलादिद्वागमम् ॥ १०० ॥
 पञ्चस्वाम्यप्रयीदार्यरक्षितस्त्वं किमाख्यया । सोऽप्याख्यादेवमिति च पुनर्वन्दनपूर्वकम् ॥ १०१ ॥
 पञ्चस्वाम्यपि तं ज्ञात्वा सप्रसादमदोऽयदत् । स्वागतं तव कुत्र त्वं प्रतिश्रयमशिश्रियः ॥ १०२ ॥
 बहिरावासितोऽस्मीति तेनोक्तं स्वाम्यदोऽयदत् । महात्मनिकं न जानासि बहिःस्थोऽध्येष्यसे कथम् १०३
 सोमभूतजिपचे स स्वामिन्निन्ने प्रतिश्रये । उदतारिपमाचार्यञ्चगुप्तानुशासनात् ॥ १०४ ॥
 उपयोगेन यश्चरिषिर्वित्येवमुवाच च । युक्तमेतद्धि पूज्यास्ते स्वयिरा नादुरन्यथा ॥ १०५ ॥
 यञ्जोऽयं पृथगावासस्थितमप्यार्यरक्षितम् । अर्घ्यापयितुमारेत्रे पूर्वाणि प्रतियासरम् ॥ १०६ ॥
 अश्विरेत्यापि कायेन सोमदेशनयो मुनिः । पूर्वाण्यर्घ्यप्रतिज्ञो नवाधीयाप खीलयाम् ॥ १०७ ॥

दशमं पूर्वमर्थेणुं प्रवृत्तं चार्यरहितम् । दशमपूर्वयमकान्यधीव्येत्यादिचाजुरुः ॥ १०७ ॥
 ततो दशमपूर्वस्य बहूनि विपमाणि च । अर्थेणुं यमकान्यार्यरहितैर्यिः प्रथममे ॥ १०८ ॥
 इतश्च सन्दिदिशानुः पितराचार्यरहितम् । नागद्वसि किमद्यापि विस्मृतास्तव किं वयम् ॥ ११० ॥
 त्वं नः करिष्यस्युद्योतमिति ह्याशामकृष्णहि । तवानागमने सर्वं पश्यामस्तु तमोमयम् ॥ १११ ॥
 एवमाह्वयमानो ऽपि सन्देसावचनैस्तयोः । यावदध्ययनासफो वयद्वे नार्यरहितः ॥ ११२ ॥
 तावत्तान्यां तमाहातुमनोन्यां फट्टगुरुरहितः । प्राणप्रियो ऽनुजस्तस्य प्रैपि निर्वन्धशिष्टया ॥ ११३ ॥ युगमम् ॥
 द्रुतं गत्वा च नत्वा च सो ऽयादीदार्यरहितम् । किमेवं कठिनो ऽच्छस्त्रमनुत्कण्ठः कुटुम्बके ॥ ११४ ॥
 वैराग्यपर्युना छिन्नं यद्यपि प्रेमवन्धनम् । तथापि तव कारुष्यमस्ति स्वस्तिनिवन्धनम् ॥ ११५ ॥
 शौरुपद्रुनिमग्नो ऽस्ति वन्धुवर्गश्च साम्प्रतम् । तदागत्य तमुञ्च्युं व्रगंस्तव साम्प्रतम् ॥ ११६ ॥
 इति तेनानुजेनोफो गन्तुं तत्रार्यरहितः । श्रीवज्रस्यामिन्नं नत्वा पमद्व स्वप्नमानसः ॥ ११७ ॥
 अधीव्येति ततस्तेन प्रत्युफः स पुनः पठन् । किं ते ऽस्मि विस्मृतः फट्टगुरुरहितेनेत्यजल्प्यत ॥ ११८ ॥
 यान्पयाश्च परिग्रय्यामनोरथस्थिताः । न कुत्रापि प्रवर्तन्ते त्वया सारथिना विना ॥ ११९ ॥
 तदेहि देहि प्रमग्यां जगत्पूग्यां स्वगोत्रिणाम् । श्रेयस्यपि सकणो ऽपि किमद्यापि प्रमाद्यसि ॥ १२० ॥
 अचार्यरहितः स्माह यदि सत्यमिदं वचः । ततस्त्वं तावदादत्स्य वत्स सत्त्वहितं व्रतम् ॥ १२१ ॥
 एवमुफःस्तवस्तेन श्रज्वानिर्धितमानसः । सो ऽवददेहि को हि स्वात्पीयूषस्य पराज्जुलः ॥ १२२ ॥

अथार्यरहितः प्रीतस्तस्यामृतकिरा गिरा । स्वयं तमनुजग्राह दीक्षया सिद्ध्यापि च ॥ १२३ ॥
 पातुमुक्तो ऽन्यदा फल्गुरद्वितेनार्यरहितः । अधीताशेषयमको मन्तुमूचे पुनर्गुणम् ॥ १२४ ॥
 प्राग्वन्निवारितस्तेन स खेदादित्यचिन्तयत् । स्वजनाहानगुर्याज्ञासङ्कटे पतितो ऽस्मि ह्य ॥ १२५ ॥
 अधीयानः पुनः प्राग्वद्यमकैन्ध्यः पराजितः । कृताञ्जलिपुटो ज्ञया गुरुज्ञत्या च सो ऽत्रवीत् ॥ १२६ ॥
 दक्षमस्यास्य पूर्वस्य मयाधीतं कियत्प्रजो । अयश्चाष्टं कियंचेति सप्रसादं समादिश ॥ १२७ ॥
 जगाद् गुरुस्थेवं स्मितविष्टुरिताधरः । विन्दुमात्रं त्वयाधीतमब्धितुष्टयं तु शिष्यते ॥ १२८ ॥
 इति श्रुत्या गुरोर्वाचमूचिवानार्यरहितः । परिश्रान्तो ऽ ह्रमयेतुं प्रभुर्नोतः परं प्रजो ॥ १२९ ॥
 शेषमप्यचिरेणापि त्वमागमयसि श्रुतम् । धीमन्नधीष्व धीरो ऽसि किमकाण्डे विषीदसि ॥ १३० ॥
 एवमाश्यासितस्तेन गुरुणा करुणापता । पुनः प्रवृत्तः सोऽध्येतुं प्रभोत्साहो ऽपि ज्ञकिजाक् ॥ १३१ ॥ युग्मम् ॥
 फल्गुरद्वितमन्यद्युर्मूर्तिमद्बन्धुवाचिकम् । दर्शयन्नुत्सुको गन्तुं श्रीवज्रं स पुनर्जगौ ॥ १३२ ॥
 अयमुत्साह्यमानो ऽपि हन्त गन्तुमनाः कथम् । एवं विचिन्तयन्प्रस्थाम्यज्जुपयोगयान् ॥ १३३ ॥
 सो ऽध्यामंस्तेत्यतो यातो नायमायास्यति ध्रुवम् । लोकं ममायुर्गथ्येव पूर्वं च दक्षमं स्थितम् ॥ १३४ ॥
 अनुज्ञातस्तस्तेन गमनायार्यरहितः । स फल्गुरद्वितः शीघ्रं पुरं दशपुरं ययौ ॥ १३५ ॥
 तत्रायतं च तं ज्ञात्वा सपौरः पृथिवीपतिः । तरुक्षसोमः सोमथ जस्तथा घन्दिदतुमाययौ ॥ १३६ ॥
 प्रभोदाश्रुपयः पूर्णलोचनास्ते च ते मुनिम् । मूर्ते धर्ममिवानम्य यथास्थानमुपाविसान् ॥ १३७ ॥

एरगादि एमादिस्य स्वदिप्यं श्रुतपारागम् । वञ्चसेनमुनिं स्नाह विहृतुमथ सोऽन्यतः ॥ १५४ ॥ युग्मम् ॥
 प्रामाण्यपुरारण्यवती यमुमती ततः । विहृतुं वञ्चसेनोऽपि प्रावृतन्मुनिपुङ्गवः ॥ १५५ ॥
 श्रीवज्रस्वामिनः पार्श्वयतिनो ब्रतिनः पुनः । खञ्जन्ते न क्वचिन्निशां ब्राम्यन्तोऽपि गृहे गृहे ॥ १५६ ॥
 विना जिह्वां कुथादात्मकुक्ष्योऽनन्नवृत्तयः । तेऽन्वहं गुरुजिदं चं विद्यापिण्णमशुद्धत ॥ १५७ ॥
 षादराब्दानि ज्ञोक्तव्यः पिण्णोऽयं वस्ततो यदि । संयमस्य न वाधास्ति तमाहृत्य ददाम्यहम् ॥ १५८ ॥
 नो पा तदा सहायेन तनोस्स्यागं विदध्महे । इत्युक्त्वा गुरुचिर्धर्ममतयो यतयोऽन्यधुः ॥ १५९ ॥ युग्मम् ॥
 पिक् पोपण्णमिं पिण्णं पिण्णं पोप्यमिं च धिक् । प्रज्ञो प्रतीद येनैतत्त्यजामो वित्तयं वयम् ॥ १६० ॥
 यथादाय मुनीन्सर्वान्श्रीवज्रोऽयुवनार्यमा । गिरिं प्रत्यचखड्गोकान्तरं द्योतयितुं जवी ॥ १६१ ॥
 तत्रैकः कुब्रको नास्थाघार्यमाणो यदा तदा । क्वापि प्रतार्यं तं ग्रामे समारोहदुर्गिं गिरिम् ॥ १६२ ॥
 मा ऋदुष्णाममीतिर्मनसीति विचिन्तयन् । त्यक्त्वा प्रकं च देहं च कुब्रकोऽस्याजिरेरथः ॥ १६३ ॥
 मध्याह्नतपनात्युष्णरोचिल्ले शिखातले । पिण्णवन्नवनीतस्य विडीनस्तत्क्षणादपि ॥ १६४ ॥ युग्मम् ॥
 चुन्नध्यानगतस्यक्त्वा तनुं योगीव शक्तिज्जाक् । अन्तर्देयालयं चक्रे तन्वन्तरपरिग्रहम् ॥ १६५ ॥
 तस्मिन्देवाङ्गनासद्गमुत्तमत्रे खसन्मुदः । त्रिदसाः पूजयामासुराद्यु तस्य कलेवरम् ॥ १६६ ॥
 श्रीवज्रं यतयोऽप्युजुः प्रेक्षयावतवः सुरान् । किमत्रायतन्त्येते देवाः सर्वैर्ययः प्रज्ञो ॥ १६७ ॥
 सोऽप्युषे कुब्रकः कार्यमिदानीं स्वमसाधयत् । महिमानं ततस्तस्य सुपर्याणः प्रकुर्वते ॥ १६८ ॥

सुखैवं मुनयो दप्युः शिशुनाप्यमुना यदि । स्वकार्ये मापितं वृक्षाः माधयामन्मनो न किन् ॥ १६९ ॥
 इति संवेगिनः साधुं धारित्रिद्वानयोगिनः । श्रापक्रीञ्च तत्रैवं मित्याहरेयतामदत् ॥ १७० ॥
 पारणं जयतामद्य जगन्तः प्रमीदत । पृहीत शंकराष्टोदमोदकं पात्रकं च नः ॥ १७१ ॥
 अग्रप्रहो ड्यं नैतस्याः प्रीतिहेतुलतो ड्यन्तः । यामो ध्यायेति ते जग्मुस्तदामन्नं नगान्तरम् ॥ १७२ ॥
 कृत्वा मनसि तत्रत्यदेवतां साधवो व्यपुः । कायोत्सर्गं समागत्य नत्या तानित्युगाच मा ॥ १७३ ॥
 अमुप्रहो ड्यायस्माकमिदं पूयं वदागताः । न जानु जायते कष्टयतस्मैरुडु कर्हिचित् ॥ १७४ ॥
 त एवं तकिरा प्रीताः श्रीधञ्जस्वामिना समम् । कृतानदानकर्मणिः गत्कर्मणो यदुर्दियम् ॥ १७५ ॥
 मत्तैतजोर्धञ्जिकोत्रं तमागत्य रथस्थितः । प्रमोदाल्लुजयामाम पञ्जारीनां यंपुंल्यच ॥ १७६ ॥
 शकः प्रदक्षिणीचक्रे तं गिरिं सरधस्तदा । पृष्ठादीक्षमयमुद्युः स्वदेहमिव त्रुचितः ॥ १७७ ॥ युग्मम् ॥
 विनद्या एव ते ड्यापि विद्यन्ते तत्र पर्वते । यतलस्यात्रिषा जने रथार्तं इति क्षिती ॥ १७८ ॥
 दुःकर्मविनिचृब्धे श्रीवञ्जे स्वर्गभीद्युषि । विडिन्नं दशमं पूर्यं नुयं संदहनं तदा ॥ १७९ ॥

इत्थं शिष्यो वज्रैर्व्यज्जसेनः परिभ्रमन् । पुरं श्रीजिरगम्भाषपांरं लोपारमीदियान् ॥ १८० ॥
 यथार्थनामा शत्रासीक्षितरायुर्महीपतिः । प्रिया च पारिणी तस्य समप्रगुणपारिणी ॥ १८१ ॥
 आसीच्च श्रावकस्तत्र जिनदत्तात्रिषो धनी । तस्मैश्वरीति विख्याता दयितोमापतेरिव ॥ १८२ ॥
 सुधांशुपामधवञ्जे सा शीलं तदशीश्रयत् । तस्या विश्वन्तरायाश्च यद्वचूय विचयणम् ॥ १८३ ॥

१ इन्द्रः २ पर्वतम् ३ शिवस्य

एतरोपासिःनेपं तदा च क्षितिमण्डलम् । जज्ञे धान्यैर्विनाम्नोन्निर्मानिवहुःखसङ्कुलम् ॥ १०४ ॥
 रंगमपाना सा वन्धुभिर्जानेयमथान्यथात् । जीवितासः सुखं तावदद्य यावदमी वयम् ॥ १०५ ॥
 रमृतपञ्चनमरकराः कृतानदानपृच्छयः । दुःखगेहस्य देहस्य सद्यस्त्यागं विदधमहे ॥ १०६ ॥
 अप्तप्यन् वन्धुयो ज्योचसस्त्वेयं हन्त साम्प्रतम् । गच्छतो ऽस्य शरीरस्य प्राप्तकालं फलं ह्यदः ॥ १०७ ॥
 तमाडोऽस्य मुनिं सापि र्पादेव व्यचिन्तयत् । चित्तं वित्तं च पात्रं च दिष्टया पूर्णमिदं त्रयम् ॥ १०८ ॥
 रशाय तन्नें यिल्लेत्पृच्छिन्निहामदत्त मा । वदन्मूढ्यस्य पाकस्य वृत्तान्तं च न्यवेदयत् ॥ १०९ ॥
 अथाख्यश्चभ्रमनो ऽपि मा सैवं प्रतिपद्यथाः । त्रैवे सुन्निहं यत्प्रातर्त्रिविष्यति न संशयः ॥ ११० ॥
 चापृच्छप्रपठाहायि त्वयमेतदुतान्यतः । अथोचै सो ऽप्यदो ऽम्नोदगजितोर्जितया गिरा ॥ १११ ॥
 इति धोत्रामृतं श्रुत्वा तद्दिने दणमात्रयत् । श्राविका सा मुञ्चिन्निहं दणपयामास लीलया ॥ ११२ ॥
 जनः समुत्तनाः सा च ततः सद्यो ऽप्यजायत । काञ्चं फञ्चन तत्रैव वज्रसेनो ऽप्यवास्थित ॥ ११३ ॥

ॐ न्यो ऽर्धमदत्त च ॥ १९९ ॥

ॐ न्यो ऽर्धमदत्त च ॥ २०० ॥

ॐ न्यो ऽर्धमदत्त च ॥ २०१ ॥

नेस्ततः । अर्चायै क्रै जिनाचापा...

जिनदत्तः संदृश्यया धृष्टः... ॐ न्यो ऽर्धमदत्त च ॥ २०२ ॥

महोत्सवेन ते ऽन्येद्युर्जगद्भुः शान्तचेतसः । यञ्जसेनमुनेः पार्श्वे खोकरुच्यद्वितं प्रथम् ॥ २०३ ॥

एवं शिष्यप्रशिष्यादिशाखात्रिवर्षदृष्टवत् । श्रीमन्नस्वामिनो वंशः प्रसन्नव्यानशे दिशः ॥ २०४ ॥

सायुष्यः सुपर्वाद्यो मुफायासनिवन्धनम् । श्रीमन्नस्वामिनो वंशः कस्य नासीन्मनीपितः ॥ २०५ ॥

ये केचिन्नयनातिथितमगमन्ये वा श्रुतेर्गोचरं वंशाख्ये तनुव्यमग्रमन्नजन्मद्वं पुनः स्यूतवाम् ।

नव्यो ऽनी दशपृथेणो मुनिपतेः श्रीमन्नस्वामिनो वंशः कस्य नासीन्मनीपितः ॥ २०६ ॥

इत्याचार्यश्रीद्वैमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्यविरावदीचरिते महाकाव्ये आर्यरक्षि-

तम्रतग्रहणपूर्वाधिगमवज्रस्वामिखगमनतंशविस्तारवर्णनो नाम त्रयोदशः सर्गः ॥

जन्ममुनिप्रच्युतिगणधिनार्थपर्यन्तसाधुजनचित्रचरित्रपुन्येः ।

ॐ न्यो ऽर्धमदत्त च ॥ २०७ ॥

ॐ न्यो ऽर्धमदत्त च ॥ २०८ ॥

ॐ न्यो ऽर्धमदत्त च ॥ २०९ ॥

ॐ न्यो ऽर्धमदत्त च ॥ २१० ॥

१ मनोरञ्जकः ।

